

Št. 13117

Glasom sklepa odbora gori navedene zadruga, sestane se v svrhu žrebanja posebna komisija dne 27. marca 1927, ki izžreba petdeset številok, ki se bodo objavile v dnevniku „Edinost“.

Kdor bo imel koledar z izžrebano številko, mora vročiti ta listek najdalje do 27. aprila 1927 odboru knjiž. zadr. „Goriške Matice“ v Gorici, ulica S. Giovanni št. 6, ki mu bo izročil dobitok. Pravico do dobitkov imajo vsi, tudi nečlani zadruga, samo da so plačali izdano serijo knjig za leto 1927.

DOBITKI SO SLEDEČI:

- Št. 1. Velika srebrna in steklena namizna garnitura v vrednosli lir 500 (po želji izžrebanca lahko kaj drugega enakovrednega).
- 2. Zlata verižica.
 - 3. Čajna garnitura iz stekla.
 - 4. Slika Njeg. Vel. kralja.
 - 5. Slika dr. Anton Oregorčiča.

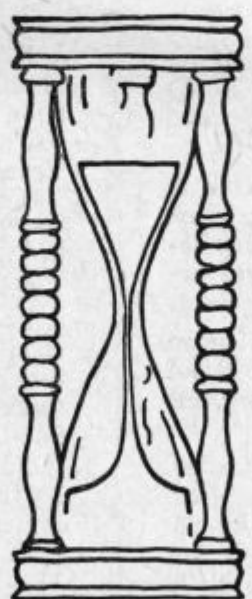
Štarko Loru

KOLENDAR

ZA
NAVADNO LETO

1927

IZDALAIN·ZALOZILA
GORISKA·MATICA
V·GORICI

TISKALA ODLIKOVANA „NARODNA TISKARNA“ V GORICI V LETU 1926.

20038

Koledar za navadno leto 1927.

Navadno leto 1927. ima 365 dni (med temi 52 tednov) — ter se začne in konča s soboto.

Začetek leta 1927.

Občno in državno leto se začne na dan novega leta t. j. s prvim januarjem.

Cerkveno leto se prične s prvo adventno nedeljo (27. novembra).

Letni časi.

Pomlad se začne z 21. dnevom marca meseca ob 15. Solnce stopi v znamenje ovna. Pomladansko enakonočje.

Poletje se začne z 21. dnevom junija meseca ob 10. uri 24. minuti. Solnce stopi v znamenje raka. Najdaljši dan, najkrajša noč.

Jesen se začne s 23. dnevom septembra meseca ob 1. uri 18. minuti. Solnce stopi v znam. tehtnice. Jesensko enakonočje.

Zima se začne z 22. dnevom decembra meseca ob 20. uri in 18. minuti. Solnce stopi v znamenje kozla. Najdaljša noč, najkrajši dan.

Znamenja za lune mene.

Mlaj ☉ | Ščip ali polna luna ☽
Prvi krajec . . . ☾ | Zadnji krajec . . . ☾

Mrki solnca in lune v letu 1927.

1. Krožni solnčni mrk. Začetek 3. dan januarja ob 18. uri in 44. minuti; višek ob 21. uri in 23. minuti; konec 4. dan januarja ob 1. minuti po polnoči. Pri nas neviden.

2. Popolni lunin mrk. Začetek 15. dan januarja ob 7. uri 43. minuti; višek ob 9. uri 24. minuti; konec ob 10. uri 6. minuti. Pri nas neviden.

1. Popolni solnčni mrk. Začetek 29. dan junija ob 6. uri in 20. minuti; višek ob 8. uri 26. minuti; konec ob 10. uri 26. minuti. Po vsej Evropi se bo videl le kot delni mrk. Popolni mrk bodo opazovali le v srednji Angliji in na Norveškem.

4. Popolni lunin mrk. Začetek 8. dan decembra ob 16. uri in 52. minuti; višek ob 18. uri in 35. minuti; konec ob 20. uri in 18. minuti. Začetek se bo opazil v vzhodni Evropi, konec pa po vsej Evropi.

5. Delni solnčni mrk. Začetek 24. dan decembra ob 15. uri in 10. minuti; višek ob 16. uri in 59. minuti; konec ob 18. uri 49. minuti. Pri nas neviden.

Kvaterni in drugi postji.

I. kvatre, spomladanske ali postne: 9., 11. in 12. marca.

II. kvatre, letne ali bink.: 8., 10. in 11. junija.

III. kvatre, jesenske 21., 23. in 24. septembra.
IV. " zimske ali advent. 14., 16. in 17. dec.
Kvaterni in drugi postji so zaznamov. s križcem (†).

Cerkveni prepovedani časi.

Chhajati ženitve je prepovedano od 1. adventne nedelje do Božiča in od pepelnice do velikonočnega ponedeljka.

Premakljivi prazniki.

1. Septuagesima: 13. februarja. - 2. Pepelnica: 2. marca. - 3. Velika noč: 17. aprila. - 4. Križovo: 23., 24. in 25. maja. - 5. Vnebohod: 26. maja. - 6. Binkošti: 5. junija. - 7. Sv. Trojica: 12. junija. - Sv. Rešnje Telo: 16. junija. - 9. Prva adventna nedelja: 27. novembra. - Pust traja od 7. januarja do 1. marca t. j. 54 dni. - Postni čas traja od 2. marca do 16. aprila t. j. 46 dni. - Postnih nedelj je šest, povelikonočnih šest in pobinkoštnih 24.

Prazniki.

a) Običajni civilni:

1. Vse nedelje. - 2. Novo leto. - 3. Sv. Trije kralji. - 4. 21. aprila. Rojstvo Rima. - 5. Vnebohod. - 6. 20. septembra. Zavzetje Rima. - 7. Vsi svetniki. - 8. 4. nov. Zmaga pri Vittorio Veneto in premirje. - 9. Božič.

Ti prazniki so v Koledarju z dvema zvezdama zaznamovani. Za Trst tudi dan sv. Justa.

b) Državni, ob katerih se skrči delavni urnik samo na dopoldanske ure:

1.) 4. dan januarja: obletnica smrti kraljice matere. - 2.) 8. dan januarja: rojstni dan kraljice Helene. - 3.) Pustni četrtek, ponedeljek in torek. - 4.) Vel. četrtek, vel. sobota in vel. pond. - 5.) 24. maja: napoved vojne. - 6.) 29. julija: obletnica smrti kralja Humberta I. - 7.) 18. avgusta: god kraljice Helene. - 8.) 15. septembra: rojstni dan prestolonasl. Humberta. - 9.) 2. novembra: vseh vernih duš dan. - 10.) 11. novembra: rojstni dan kralja Vittorio Emanuele III. - 11.) 24. decembra: božični večer. - 12.) 31. decembra: Sv. Silvester.

Ti prazniki so v Koledarju zaznamovani z eno zvezdo. Dnevi, ob katerih je treba davke plačati, so zaznamovani s križcem ob strani. Brez globe se davki plačajo še osem dni kasneje oziroma devet dni, če je osmi dan nedelja.

Kako se določijo premakljivi prazniki?

Vsi glavni premakljivi prazniki našega gregorjanskega koledarja se ravnajo po veliki noči. Velika noč pade na nedeljo, ki sledi prvemu ščipu spomladi t. j. polni luni po 20. marcu.

Če pade ščip na nedeljo 21. marca, je velika noč prihodnjo nedeljo t. j. 28. marca. Če pade ščip na dan 20. marca, potem je velika noč komaj po naslednjem ščipu t. j. po 18.

25094 / 1927

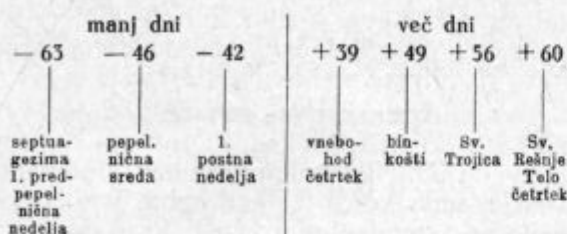

D. 89 962 / 1081

aprilu. Če je 18. aprila nedelja, se praznuje velika noč nedeljo pozneje t. j. 25. aprila. Velika noč se torej ne more praznovati pred 22. marcem in ne po 25. aprilu.

Ko se je na ta način določil dan veliki noči, se določijo po njej drugi premakljivi prazniki, ki so od nje odvisni:

Velika noč:

VREMENSKI KLJUČ IN VREMENSKE PREROKBE SPLOH.

Čitatelji bodo letos zaman iskali v koledarju vremenskega ključa. Uredništvo ga je črtalo in je smatralo tudi za umestno, da ga ne nadomesti s kakim drugim ravno tako neutemeljenim nadomestilom. Uredništvo je s tem storilo prav in dobro bi bilo, da bi mu sledili drugi izdajatelji koledarjev, ki so namenjeni ljudstvu.

Res je sicer, da bi ljudstvo predvsem na deželi težko to pogrešalo, bodisi iz stare navade, bodisi pa iz prave potrebe po daljših vremenskih prerokbah. Toda čas je, da se naš kmet uveri, da so vsi taki vremenski ključji in vremenske prerokbe, ki jih prinašajo koledarji znanstveno neutemeljeni, da jim manjka radi tega vsaka zanesljivost in da so po večini ustvarjeni na podlagi docela napačnih mnenj. Ako bo naš človek spoznal varljivost in nevrednost teh prorokb, jih bo tudi laže pogrešal. Nerodno je samo to, da mu sedanja znanost ne more še nuditi zadostnega nadomestila. Toda začetki so že tu, in kar ne bo morda dano nam, bo dano našim otrokom in vnukom.

Vremenske prerokbe so najrazličnejšega izvora, najbolj priljubljene so prerokbe po luninih menah. Naravno je, da je od nekdanj ravno luna s svojimi enakomerno ponavljajočimi se spremembami vzbudila izmed vseh nebesnih teles največje zanimanje pri človeku. Po luni je človek uredil svoje časovno štetje in spremembam luninega obraza je tudi pripisoval učinke na vremenske pojave v zemljiški atmosferi.

Med drugimi se je bavil okoli l. 1800. s proučevanjem morebitne zavisnosti vremena od lune tudi znani astronom W. Herschel, ki je na podlagi svojih ugotovitev sestavil po njem imenovani »vremenski ključ«, ki ga je še lani objavil tudi naš koledar. Toda že Herschel sam ni smatral svojih zaključkov za nezmožljiv »vremenski ključ«, temveč za nekakšno pravilo, po katerem bi se morda lah-

Kvatre se določijo:

- a) spomladanske ali postne: sreda, petek in sobota po prvi postni nedelji (ev. Invocavit);
- b) letne ali binškošne: sreda, petek in sobota po binškošni nedelji;
- c) jesenske: sreda, petek in sobota po popovišanju sv. križa (14. septembra);
- d) zimske ali adventne: sreda, petek in sobota po Sv. Luciji (13. decembra).

Križevo: ponedeljek, torek in sreda po 5. povelikonočni nedelji t. j. 36., 37. in 38. dan po veliki noči torej dnevi pred vnebohodom.

Advent šteje štiri nedelje pred božičem. Prva adventna nedelja je med 27. novembrom in 3. decembrom.

ko napovedalo vreme za krajšo dobo. Herschel sam se je kot znanstvenik predobro zavedel, da njegovi podalki niso ne nepobitni in ne absolutni, in da se nanašajo na prekratko opazovalno dobo, da bi bili bolj splošne vrednosti. Na drugi strani pa se nanašajo njegova opazovanja le na določeni kraj, in bi na podlagi teh ugotovljena pravila imela vrednost le za tisti kraj ali morda bližnjo krajino. Razlegnili pa njih veljavnost kar na vso zemljo, kakor to delajo uredniki koledarjev, je naravnost nesmiselno.

Tudi v naših dneh so izkušali ugotoviti take »vremenske ključje«, ki naj bi omogočali prerokovali vreme za vse leto v naprej. Največjo srečo je imel svoječasno splošno znani Falb, toda ne morda s tem, da bi bile njegove prerokbe bolj verjetne kot druge, temveč radi tega, ker si je znal pridobiti naravnost neverjetno število pristašev. Danes se je navdušenje za Falbove prerokbe poleglo.

Svoječasno so iskali tudi zavisnosti med zvezdnimi pojavi na nebu in vremenskimi pojavi v zemljiškem ozračju. Razumljivo je to za naivnega človeka, ki ne pozna še razlike med razdaljo zvezd in višino zračne plasti, ki oddaja zemljo. Toda to mnenje je bilo splošno tudi med »učenjaki« v času, ko so že določevali oddaljenost zvezd in cvetelo je najbolj v XVI. stoletju, ko je tvorilo celo najbolj učeni predmet na visokih šolah. Izdali so v tem samem stoletju več nego tri tisoč takih »prognostik« ali »praktik«, kakor so jih imenovali in od katerih imajo ime še danes med nami razsajajoče »prafike«.

Danes ne misli nihče več resno na vzročne učinke zvezd na nebu na vremenske pojave na zemlji.

Pač pa skušajo še danes ugotoviti zavisnosti med pojavi na solncu in v zemljiškem ozračju. Pri solncu je to še bolj naravno kakor pri luni, saj je solnce vzrok in izvor vseh

pojavnov na zemeljski obli, solnce določuje letne čase in solnce je vzbudilo in vzdržuje vse organsko življenje.

Radi tega je vsaj idejno taka zavisnost med pojavi na solncu in pojavi na zemlji možna. Posebno v solčnih pegah, ki se obdobjno vedno vračajo in ki so ravno letos najbolj izrazite, so iskali in iščejo še vedno vzroka za vremenske spremembe v zemeljskem ozračju. Zopeť je bil Herschel med prvimi, ki je že l. 1801. izkušal odkriti tako vzročno zvezo. Toda ne Herschel in ne drugi učenjaki za njim niso mogli ugotoviti take zavisnosti. Je pač vzročna zavisnost med solničnimi pegami in zemeljskim magnetizmom ter s tem združeno polarno tečajno svetlobo, nikakor pa se ne dajo izslediti učinki peg na vremenske pojave. Saj so učenjaki celo razdvojeni glede vprašanja, ali izžarja solnce, ko je bogatejšje na pegah, jače ali šibkeje.

Nič boljši od vremenskih ključev je takozvani »stoletni koledar«, ki še vedno straši tudi po slovenskih koledarjih, kljub temu, ko je danes goťovo že zadnjemu kočarju znano, da je »stoletni koledar« nastal le po napačni razlagi vremenskih beležk, ki si jih je delal neki redovnik. Te beležke so namreč njegovi nasledniki smatrali za vremenske prerokbe, ustvarili so na njihovi podlagi koledar, ki so ga izdali kar za celih sto let, da bi tako lahko izpodrinili druge koledarje, ki so bili veljavni samo za eno leto. Koledar je doživel neverjetno veliko izdaj in še danes ni docela izginil s pozorišča.

Preostajajo še »kmetški« reki o vremenu, ki jih imamo v izobilju in ki jih koledarji prinašajo. V splošnem moramo priznati, da so ti boljši kakor vsi vremenski ključi in kakor stoletni koledar. Po večini izražajo precej točno vremensko opazovanje. Velikokrat so tudi precej duhovito sestavljeni in spominjajo na dvoumne odgovore grške Pitije. Prav radi tega pa so manj škodljivi. Popolnoma neutemeljeni in radi tega tudi brez vsake praktične vrednosti pa so reki, ki določajo vreme iz enega letnega časa za drug letni čas, kakor n. pr.

»Sv. Jožef lep in jasen
dobre lefine prerok prijazen« ali
»Spreobrnitev Pavla jasno vreme
obeta sadov lepo breme«.

Ali je torej sploh izključeno določevati vreme v naprej? Po sedanjem stanju znanosti moramo odgovoriti, da ni to izključeno. Seveda se mora tozadevna veda, meteorologija, začasno omejevati na prerokbe od dneva do dneva.

Seveda se ne sme pripisovati tudi tem na docela trdni podlagi določenim napovedim absolutna veljava. Tega tudi meteorološki zavodi, ki jih izdajajo, ne zahtevajo, obratno

sami nadzorujejo in pregledujejo same napovedi in jih skušajo dalje izpopolniti. Verjetnost, ki je pri današnjem stanju semle spadajočih posebnih ved možna, prekaša že 80 in več odstotkov. Verjetnost je tem večja, čim manjša je doba, in čim večja je krajina, za katero veljajo. Radi tega so vremenske prerokbe za daljšo dobo manj verjetne, največjo verjetnost imajo napovedi za en dan ali še bolje za del dneva. Težko je tudi določiti v naprej vreme za določeni kraj, medtem ko je lažje to storiti za vso bližnjo krajino.

Te napovedi se nanašajo na podatke velikega števila opazovališč, ki večkrat na dan beležijo zračni tlak, temperaturo, padavine, hitrost in smer vetra ter lice neba. Ta opazovališča so v medsebojni zvezi, ki je danes v času brezžičnega brzojavanja in telefona posebno enostavna in živa. Na podlagi podatkov vseh sosednjih in tudi bolj oddaljenih opazovališč ter seveda tudi lastnih podatkov določa vsaka meteorološka postaja vremenske razmere v svoji krajini za bližnji čas.

Ta meteorološka služba je v zadnjih letih posebno razvita radi važnosti za zračno plovbo.

V Italiji so posebno važne splošne napovedi, ki jih izdaja osrednji meteorološki urad v Rimu vsak dan ob 14. uri in so veljavne za naslednjih 24 ur. Nanašajo se na lice neba, na padavine, na hitrost in smer vetra, in na stanje morja.

Ker so namenjene širši javnosti, se nanašajo ob 15. uri glavnim mestom vseh pokrajin, ki jih nato sporočajo meteorološkim postajam, pomorskim kapitanerijam in telegrafičnim uradom. Ob 15.55 se pošiljajo v svet tudi po brezžičnem telefonu po rimskem oddelku Italijanske Radiofonske Zveze.

Ker je po današnjih razmerah dana možnost, da si vsaka občina nabavi sprejemni radiofonski aparat, bi lahko sleherna vas imela dan za dnem v naprej napovedi za prihodnji dan.

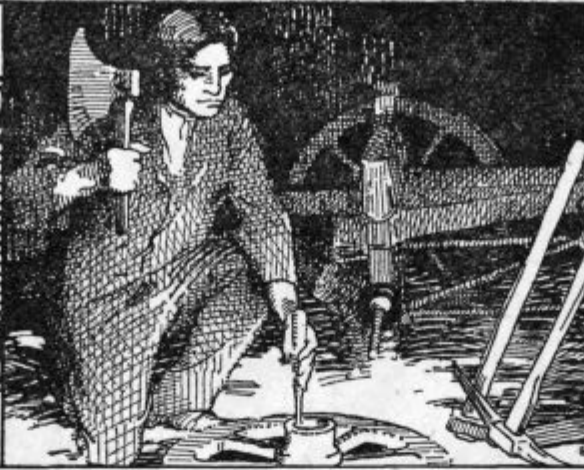
Seveda bi ne bilo s tem kmetom veliko pomagano, oni bi morali poznati vreme za večjo dobo v naprej.

Za sedaj seveda to ni še mogoče, dasi so že začetki tukaj. Tako je ravnatelj tržaškega geofizičnega zavoda Fr. Vecelli dognal način, kako se da iz periodičnih sprememb vetrov določiti za teden dni v naprej zračni pritisk. Tudi vremenske napovedi za celo leto ali vsaj za en letni čas se že izdelujejo, toda njih verjetnost je danes še premala, da bi imele praktično vrednost.

Toda upravičeno se nadejamo, da bo že bližnja bodočnost pokazala tudi na tem polju napredek, in da bodo čitatelji raznih koledarjev lahko pogrešali dosedanje vremenske prerokbe.

JANUAR

PROSINEC

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji
1 Sobota	Novo leto. Obrez. Gospod.
1	Ko je bil Herod umrl. Mat. 2, 19—23.
2 Nedelja	Nedelja pred razg. Gosp. Makarij, op.
3 Ponedeljek	Genovefa, dev. ; Salvator, spoz. ☉
4 Torek	Tit, škof ; Izabela, kraljica.
5 Sreda	Telesfor, p. muč. ; Simeon Stolpnik.
6 Četrtek	Sv. Trije kralji. Razg. Gosp.
7 Petek	† Valentin, škof ; Lucijan, muč.
8 Sobota	* Severin, opat ; Erhard, škof.
2	Dvanajstletni Jezus v templu. Luk. 2, 42—52.
9 Nedelja	1. po raz. G. Julijan in Bazilisa, m.
10 Ponedeljek	Pavel I. papež ; Agaton, papež. ☽
11 Torek	Higin, pap. muč. ; Božidar, opat.
12 Sreda	Arkadij, mučenec ; Ernest, škof.
13 Četrtek	Veronika, dev. ; Bogomir.
14 Petek	† Feliks iz Nole, spoz. ; Hilarij, šk.
15 Sobota	Pavel, pušč. ; Maver, opat.
3	O ženitnini v Kani Galilejski. Jan. 2, 1—14.
16 Nedelja	2. po razg. Gosp. Marcel, pap.
17 Ponedeljek	Anton, pušč. ; Sulpicij, škof. ☽
18 Torek	Sv. Petra stol v Rimu ; Priska, d., m.
19 Sreda	Kanut, kralj ; Agricij, škof.
20 Četrtek	Fabijan in Boštjan ; Majnrad.
21 Petek	† Neža, devica mučenica.
22 Sobota	Vincencij, muč. ; Anastazij, muč.
4	Jezus ozdravi gobavega. Mat. 8, 1—13.
23 Nedelja	3. po razg. Gosp. Zaroka M. D.
24 Ponedeljek	Timotej, šk. Babila, muč.
25 Torek	Izpelebrnitev Pavla ap. ;
26 Sreda	Polikarp, škof ; Pavla, vdova. ☾
27 Četrtek	Janez Zlatoust, cerkveni učenik.
28 Petek	† Karol Vel. ; Julijan, šk. ; Marjeta, d.
29 Sobota	Frančišek Sal., šk. ; Konstantin, m.
5	Jezus pomiri vihar na morju. Mat. 8, 23—27.
30 Nedelja	4. po razg. Gosp. Martina, dev.
31 Ponedeljek	Peter Nol., spoz. ; Marcela, vd.

Zapisnik.

DRUGI GODOVI

8. Adela; 12. Alfred; 19. Marij;
29. Valerij; 30. Hijacinta.

IZPREMENI MESECA

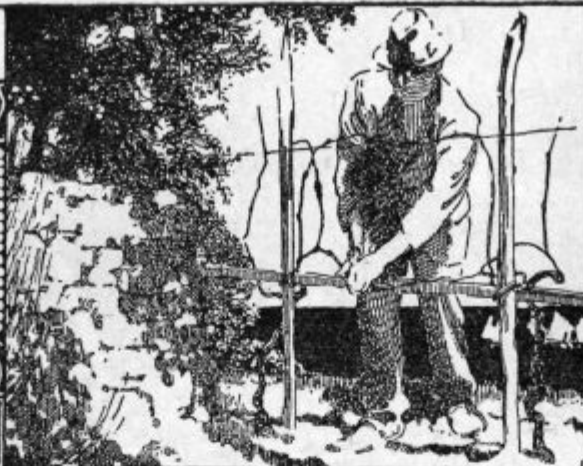
☽ Mlaj. 3. ob 12. uri 28. min.
☾ Prvi kr. 10. ob 15. uri 43. m.
☽ Ščep. 17. ob 23. uri 27. m.
☾ Zadnji kr. 26. ob 3. uri 5. m.

NEBESNO ZNAMENJE

Solnce stopi v znamenje vodnjarka.
Dan je dolg od 8 ur 10 min. do 9
ur 16 min. Zraste za 1 uro in 6 min.

FEBRUAR

SVEČAN

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji	
1 Torek	Ignacij, šk. muč. ; Brigida, dev.	
2 Sreda	Svečnica. Dar. Gospodovo. ☉	
3 Četrtek	Blaž, škof ; Oskar, škof.	
4 Petek	† Andrej Kor., šk. ; Veronika, dev.	
5 Sobota	Agata, devica muč. ; Japonski muč.	
6 Prilika o dobrem semenu. Mat. 13, 24—30.		
6 Nedelja	5. po razg. Gosp. Doroteja, dev.	
7 Ponedeljek	Romuald, opat ; Rihard, kralj.	
8 Torek	Janez Mat. spoz. ; Juven, škof.	
9 Sreda	Ciril, škof ; Apolonija, dev. muč. ☾	
10 Četrtek	Školastika, dev. ; Viljem, pušč. †	
11 Petek	† Lurška M. božja ; Adolf, šk.	
12 Sobota	Sedem sv. ustan. ser. r. ; Evlalija, dev.	
7 O delavcih v vinogradu. Mat. 20, 1—16.		
13 Nedelja	1. predpepel. Katarina od Riči, d.	
14 Ponedeljek	Valentin, muč. ; Zožil, spoz.	
15 Torek	Faustin in Jovita, muč. ; Jordan, sp.	
16 Sreda	Julijana, dev. ; Onezim, sp. ☿	
17 Četrtek	Donat in tov., muč. ; Konštancija, d.	
18 Petek	† Simeon, škof ; Flavijan, škof.	
19 Sobota	Julijan, spoz. ; Konrad, spoz.	
8 Prilika o sejalcu in semenu. Luk. 8, 4—15.		
20 Nedelja	2. predpepel. Elevation, škof.	
21 Ponedeljek	Maksimilijan, šk. ; Eleonora, kralj.	
22 Torek	Stol sv. Petra v Antiohiji.	
23 Sreda	Peter Damijan, škof ; Marjeta.	
24 Četrtek	* Matija, ap. ; Modest, šk.	
25 Petek	† Valburga, opat. ; Viktorin, m. ☾	
26 Sobota	* Porfirij, šk. ; Nestor, šk. spoz.	
9 Jezus ozdravi slepega. Luk. 18, 31—43.		
27 Nedelja	3. predpepel. Leander, šk.	
28 Ponedeljek	Rajmund, spoz. ; Roman, spoz.	

Zapisnik.

DRUGI GODOVI.

6. Anastazija; 9. Pavlin, oglejski patrijarh; 13. Gregor II., pap.; 12. Modest, škof; 21. Irena; 26. Matilda.

IZPREMENI MESECA.

☉ Mlaj. 2. ob 9. uri 54. min.
 ☽ Prvi kr. 9. ob 54. m. zjutraj.
 ☽ Ščep. 16. ob 17. uri 18. min.
 ☾ Zadnji kr. 25. ob 21. uri 42. m.

NEBESNO ZNAMENJE.

Solnce stopi v znamenje rib. Dan je dolg od 9 ur 20 min. do 10 ur 58 min. Zraste za 1 uro 38 min.

MAREC

SUŠEC

III

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji
1 Torek	* Pust. Albin, šk.; Hadrijan pap.
2 Sreda	† Pepelnica. Simplicij, pap.
3 Četrtek	Kunigunda, cesarica; Andrej, m. ☉
4 Petek	† Kazimir, sp.; Lucij I., papež.
5 Sobota	Agapeta s tov., muč.; Evzebij, sp.
10	Hudobni duh skuša Jezusa. Mat. 4, 1—11.
6 Nedelja	1. postna. Fridolin, opat.
7 Ponedeljek	Tomaž Akv., cerk. učenik.
8 Torek	Janez od Boga, sp.; Filemon, m.
9 Sreda	Kvatre. Frančiška R.; Pacijan, šk.
10 Četrtek	40 muč.; Kaj in Aleksander m. ☽
11 Petek	Kvatre. Heraklij, m.; Kozem, m.
12 Sobota	Kvatre. Gregor I., p.; Teofanez, op.
11	Jezus se na gori izpremeni. Mat. 17, 1—9.
13 Nedelja	2. postna. Rozina, vdova.
14 Ponedeljek	Matilda, kr.; Evtihij, muč.
15 Torek	Longin, m.; Klemen Hofbauer, sp.
16 Sreda	Hilarij in Tacijan, m.
17 Četrtek	Patricij, škof; Jedert, devica.
18 Petek	† Ciril Jeruzal., šk.; Edvard. kr. ☿
19 Sobota	Jožef, ženin Device Marije.
12	Jezus izžene hudiča iz mutca. Luk. 11, 14—28.
20 Nedelja	3. postna. Feliks in tovariši, m.
21 Ponedeljek	Benedikt, opat; Serapion, škof.
22 Torek	Benvenut, škof; Bazil, muč.
23 Sreda	Viktorijan, muč.; Nikolaj, muč.
24 Četrtek	Gabrijel, nadangel; Epigmenij, m.
25 Petek	† Oznanjenje Mar. Device.
26 Sobota	Emanuel, muč.; Dizma, muč. ☾
13	Jezus nasiti 5000 mož. Jan. 8, 1—15.
27 Nedelja	4. postna. Rupert, škof.
28 Ponedeljek	Janez Kapist. sp.; Sikst III., pap.
29 Torek	Ciril, škof, muč.; Bertold, sp.
30 Sreda	Angela Fol., vd.; Janez Klim., sp.
31 Četrtek	Modest, škof; Balbina, devica.

Zapisnik.

DRUGI GODOVI.

1. Evdoksija; 5. Janez Jožef od Križa, sp.; 6. Felicita, muč.; 11. Konstantin.

IZPREMENI MESECA.

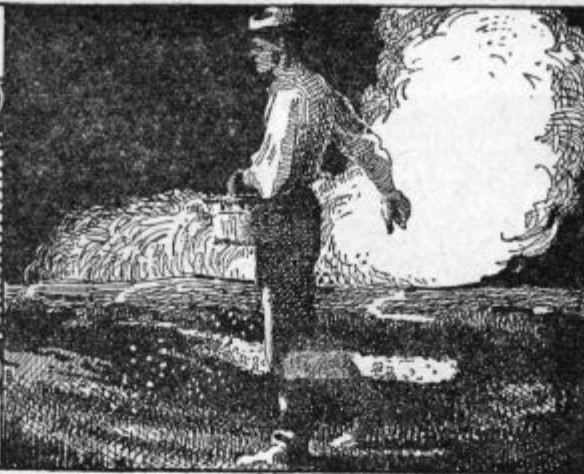
☉ Mlaj. 3. ob 20. uri 25. min.
 ☽ Prvi kr. 10. ob 12. uri 3. m.
 ☿ Ščep. 18. ob 11. uri 24. min.
 ☾ Zadnji kr. 26. ob 12. uri 35. m.

NEBESNO ZNAMENJE.

Solnce stopi v znamenje ovna. Dan je dolg od 11 ur in 1 min. do 12 ur in 53 min. Zraste za 1 uro in 52 min. 21. Začetek pomladi. Pomladansko enakonočje.

APRIL

IV

MALI TRAVEN

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji
1 Petek	† Hugon, šk.; Teodora, muč.
2 Sobota	Frančišek Pavlanski; Marija Egip. ☉
14 Judje hočejo Jezusa kamenati. Jan. 8, 46—59.	
3 Nedelja	5. postna (tiha). Rihard, šk.
4 Ponedeljek	Izidor, škof; Rozamila, devica.
5 Torek	Vincencij spoz.; Irena, dev.
6 Sreda	Sikst, papež; Celestina, muč.
7 Četrtek	Herman. spozn.; Eberhard, pušč.
8 Petek	† Albert, škof; Dionizij, mučenec.
9 Sobota	Marija Kleofa; Demeter, muč. ☾
15 Jezusov prihod v Jeruzalem. Mat. 21, 1—9.	
10 Nedelja	6. postna (oljčna). Ecehiel, pr.
11 Ponedeljek	Leon I., pap.; Betina, dev.
12 Torek	Zenon, škof; Julij I., pap.
13 Sreda	Hermenegild, muč.; Ida, dev.
14 Četrtek	* Vel. četrtek. Justin, m.
15 Petek	† Vel. petek. Helena, kraljica.
16 Sobota	* Vel. sobota. Turibij, škof.
16 Jezus vstane od mrtvih. Mark. 16, 1—7.	
17 Nedelja	Vel. noč. Vstajenje G. Rudolf, m. ☉
18 Ponedeljek	* Vel. pond. Apolonij, muč.
19 Torek	Leon IX., papež; Ema, vdova.
20 Sreda	Marcelin, škof; Neža, devica.
21 Četrtek	** Anzelm, škof; Bruno, spoz.
22 Petek	† Soter in Kaj, papeža; Leon, škof.
23 Sobota	Adalbert, škof; Fidelis, muč.
17 Jezus se prikaže pri zaprtih vratih. Jan. 20, 19—31.	
24 Nedelja	1. povelik. (bela). Jurij, m. ☾
25 Ponedeljek	Marko, evangelist; Ermin, muč.
26 Torek	Klet, papež; Marcelin, papež.
27 Sreda	Peregrin, duhovnik; Anastazij, p.
28 Četrtek	Pavel od križa, sp.; Vital, muč.
29 Petek	† Peter, muč.; Robert, opat.
30 Sobota	Katarina Sij., dev.; Marijan, m.

Zapisnik.

DRUGI GODOVI.

12. Damijan, šk.; 14. Tiburcij, muč.; 15. Anastazija, dev.

IZPREMENI MESECA.

☉ Mlaj. 2. ob 5. uri 24. min.
 ☽ Prvi kr. 9. ob 1. uri 21. m.
 ☽ Ščep. 17. ob 4. uri 35. min.
 ☾ Zadnji kr. 24. ob 23. uri 21. m.

NEBESNO ZNAMENJE.

Solnce stopi v znamenje bika. Dan je dolg od 12 ur in 57 min. do 14 ur in 41 min. Zraste za 1 uro 44 min.

MAJ

VELIKI-TRAVEN

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji
18	Jezus dobri pastir. Jan. 10, 11—16.
1 Nedelja	2. pov. Filip in Jakob, ap. ☉
2 Ponedeljek	Atanazij, škof; Sekund, muč.
3 Torek	Najdba sv. križa; Mavra, m.
4 Sreda	Florijan, (Cvetko) muč.; Monika, vd.
5 Četrtek	Pij V., papež; Irenej, škof.
6 Petek	† Janez Ev. pred lat. vrati; Judita, m.
7 Sobota	Stanislav, škof; Gizela, kraljica.
19	Črez malo me boste zopet videli. Jan. 16.
8 Nedelja	3. povelik. Prik. Mihaela, nad. ☉
9 Ponedeljek	Gregor Nac., šk., c. uč.; Beat, sp.
10 Torek	Antonin, škof; Gordijan, muč.
11 Sreda	Mamert, škof; Gandolf, opat.
12 Četrtek	Pankracij, muč.; Nerej, muč.
13 Petek	† Servacij, šk.; Peter Regalat, spoz.
14 Sobota	Bonifacij, m.; Viktor in Korona, m.
20	Jezus napove svoj odhod. Jan. 16, 16—22.
15 Nedelja	4. povelik. Zofija, mučenka.
16 Ponedeljek	Janez Nep., muč.; Ubald, škof. ☉
17 Torek	Paskal, sp.; Maksima, dev.
18 Sreda	Feliks, spozn.; Venancij, muč.
19 Četrtek	Celestin, papež; Ivo, spozn.
20 Petek	† Bernardin, sp.; Bazila, dev. muč.
21 Sobota	Feliks K., spoz.; Valent, muč.
21	Jezus uči o moči molitve. Jan. 16, 5—14.
22 Nedelja	5. povelik. Helena, dev.
23 Ponedeljek	Deziderij, šk.; Andrej, B., sp. } Krizevo. ☉
24 Torek	* Marija Dev., pom. kristj. }
25 Sreda	Gregor VII., p.; Urban, p. }
26 Četrtek	Krist. vnebohod. Filip Neri, sp.
27 Petek	† Magdalena Pac., d.; Beda, cerk. uč.
28 Sobota	Avguštin, škof; Viljem, opat.
22	Jezus obljubi učencem sv. Duha. Jan. 16, 5—14.
29 Nedelja	6. povelik. Maksim, škof.
30 Ponedeljek	Ferdinand, kralj; Feliks I., pap. ☉
31 Torek	Angela, dev.; Kancijan in tov., m.

Zapisnik.

DRUGI GODOVI.

1. Jeremija, prerok; 3. Aleksander I., papež; 15. Izidor, kmet; 22. Emil; 28. Emilija.

IZPREMENI MESECA.

☉ Mlaj. 1. ob 13. uri 40. min.
 ☽ Prvi kr. 8. ob 16. uri 27. min.
 ☽ Ščep. 16. ob 20. uri 3. min.
 ☾ Zadnji kr. 24. ob 6. uri 34. m.
 ● Mlaj. 30. ob 22. uri 6. min.

NEBESNO ZNAMENJE.

Solnce stopi v znamenje dvojčkov. Dan je dolg od 14 ur in 45 min. do 16 ur in 4 min. Zraste za 1 uro in 19 min.

JUNI J

VI

ROŽNIK

D nevi

Godovi in nedeljski evangeliji.

1	Sreda	Juvencij, muč.; Gracijan, muč.
2	Četrtek	Marcelin, muč.; Erazem, šk. muč.
3	Petek	† Klotilda, kraljica; Oliva, dev.
4	Sobota	Frančišek Kan., sp.; Kvirin, šk.

23 Jezus govori o sv. Duhu in ljubezni. Jan. 14, 23—31.

5	Nedelja	Binkošti. Prihod Sv. Duha.
6	Pondeljek	Bink. pond. Norbert, škof.
7	Torek	Robert, opat; Sabinijan, muč. ☾
8	Sreda	Kvatre. Medard, šk.; Maksim, šk.
9	Četrtek	Primož in Felicijan, m.; Pelagija, m.
10	Petek	Kvatre. Marjeta, kr.; Mavrin, m.
11	Sobota	Kvatre. Barnaba, ap.; Marcijan, m.

24 Meni je dana vsa oblast. Mat. 28, 18—20.

12	Nedelja	1. pobink. Sv. Trojica; Janez F., sp.
13	Pondeljek	Anton Padovanski, spoz.
14	Torek	Bazilij, šk.; Elizej, prerok.
15	Šreda	Vid, Modest in Krescencija, m. ☾
16	Četrtek	Sveto Rešnje T. Jošt, op.
17	Petek	† Adolf, škof; Lavra, nuna.
18	Sobota	Feliks in Fort., m.; Marka in Marc., m.

25 Prilika o veliki večerji. Luk. 14, 16—24.

19	Nedelja	2. pobink. Gervazij in Prot. m.
20	Pondeljek	Silverij, papež; Florentina, muč.
21	Torek	Al o j z i j (Vekosl.), sp.; Alban, muč.
22	Sreda	Ahacij, mučenec; Pavlin, škof. ☾
23	Četrtek	Eberhard, škof; Cenon, šk.
24	Petek	† Janez Krstnik (roj.). Kres.
25	Sobota	Viljem, opat; Prosper, škof.

26 Prilika o izgubljeni ovci. Luk. 15, 1—10.

26	Nedelja	3. pobink. Rudolf, škof.
27	Pondeljek	Hema, vdova; Ladislav, škof.
28	Torek	Irenej, sp.; Leon II., papež.
29	Sreda	Peter in Pavel, apostola. ☾
30	Četrtek	Spomin sv. Pavla apost.

Zapisnik.

DRUGI GODOVI.

5. Valerija, muč.; 10. Bogomil, škof; 25. Henrik, škof.

IZPREMENI MESECA.

- ☾ Prvi kr. 7. ob 8. uri 49. min.
- ☽ Ščep. 15. ob 9. uri 19. min.
- ☾ Zadnji kr. 22. ob 11. uri 29. m.
- ☾ Mlaj. 29. ob 7. uri 32. min.

NEBESNO ZNAMENJE.

Solnce stopi v znamenje raka. Dan je dolg od 16 ur in 6 min. do 16 ur in 23 min. Zraste do 23. za 17 min. od 23. do konca se skrči za 4 min. 21. začetek poletja. Najdaljši dan, najkrajša noč.

JULIJ

VII

MALI SRPAN

SV. CIRILIJ METOD

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji
1 Petek	† Presv. Rešnja Kri; Teobald, p.
2 Sobota	Obiskov. Mar. Dev.; Oton, šk.
27 O velikem ribjem lovu. Luk. 5, 1—11.	
3 Nedelja	4. pobink. Helijodor, škof.
4 Ponedeljek	Urh, škof; Berta, devica.
5 Torek	Ciril in Metod. škofa.
6 Sreda	Izaija, prerok; Dominika, muč.
7 Četrtek	Vilibald, škof; Pulherija, kraljica. ☉
8 Petek	† Elizabeta, kraljica; Kilijan, škof.
9 Sobota	Anatolija, dev.; Veronika, dev.
28 O farizejski pravičnosti. Mat. 5, 20—24.	
10 Nedelja	5. pobink. Amalija, dev.
11 Ponedeljek	Pij I., papež; Peter F. spoz.
12 Torek	Mohor in Fortunat, muč.
13 Sreda	Marjeta, dev. muč.; Anaklet, pap.
14 Četrtek	Bonaventura, škof; Just, muč. ☿
15 Petek	† Henrik I., cesar; Vladimir, kralj.
16 Sobota	Dev. Marija Karmelska. (Škap.)
29 Jezus nasiti 4000 mož. Mark. 8, 1—9.	
17 Nedelja	6. pobink. Aleš, spoz
18 Ponedeljek	Kamil Lel., spoz.; Friderik, šk.
19 Torek	Vincencij P. spoz.; Makrina, dev.
20 Sreda	Marjeta, dev. muč.; Elija, prer.
21 Četrtek	Danijel, prer.; Olga, dev. ☾
22 Petek	† Marija Magdal., spok.; Teofil, m.
23 Sobota	Apolinar, šk. in m.; Liborij šk.
30 O lažnivih prerokih. Mat. 7, 15—21.	
24 Nedelja	7. pobink. Kristina, dev. muč.
25 Ponedeljek	Jakob, apost.; Krištof, muč.
26 Torek	Ana, mati Mar. Dev.; Valens, muč.
27 Sreda	Pantaleon, muč.; Natalija, muč.
28 Četrtek	Inocencij, papež; Viktor, muč. ☼
29 Petek	†* Marta, dev.; Beatrika, dev.
30 Sobota	Abdon in Senen, muč.; Julita, muč.
31 O krivičnem hišniku. Luk. 16, 1—9.	
31 Nedelja	8. pobink. Ignacij Lojol, spoz.

Zapisnik.

DRUGI GODOVI

3. Leon II. pap.; 10. Felicita, dev.;
13. Evgenij, šk., muč.; 24. Roman,
muč.; 28. Nazarij in tov., muč.

IZPREMENI MESECA.

☾ Prvi krajec. 7. ob 1. uri 52. m.
☽ Ščep. 14. ob 20. uri 22. min.
☾ Zadnji kr. 21. ob 15. uri 43. m.
☽ Mlaj. 28. ob 18. uri 36. min.

NEBESNO ZNAMENJE.

Solnce stopi v znamenje leva. Dan
je dolg od 16 ur in 17 min. do 15
ur in 15 min. Skrči se za 1 uro in
2 min.

AVGUST

VELIKI SRPAN

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji
1 Ponedeljek	Vezi Petra, ap.; Makab. bratje, muč.
2 Torek	Porcijunkula. Alfonz Lig. šk.
3 Sreda	Najdba sv. Štefana; Lidija, vdova.
4 Četrtek	Dominik, spoz.; Agabij, škof.
5 Petek	† Marija Dev. Snežna; Ožbolt, kr. ☉
6 Sobota	Gospodova spremen.; Sikst. II., p.
32 Jezus joče nad Jeruzalemom. Luk. 18, 9—14.	
7 Nedelja	9. pobink. Kajetan, spok.
8 Ponedeljek	Cirijak, Larg in Šmaragd, muč.
9 Torek	Roman. muč.; Emigdij, škof.
10 Sreda	Lavrencij, muč.; Hugon, škof.
11 Četrtek	Tiburcij, muč.; Suzana, dev.
12 Petek	† Klara, devica; Hilarija, muč.
13 Sobota	Hipolit in Kasijan, m.; Radegunda. ☿
33 O farizeju in cestninarju. Luk. 18, 9—14.	
14 Nedelja	10. pobink. Evzebij, spoz.
15 Ponedelj.	Vel. gosp. Vnebovzetje M. D.
16 Torek	Joahim, oče M. D.; Rok, spoz.
17 Sreda	Liberat, muč.; Sibila, dev.
18 Četrtek	* Helena, kraljica; Agapit, muč.
19 Petek	† Ludovik Toled., šk.; Julij, m. ☾
20 Sobota	Bernard, opat; Štefan, kralj.
34 Jezus ozdravi gluhtonemega. Mark. 7, 31—37.	
21 Nedelja	11. pobink. Ivana Frančiška, vd.
22 Ponedeljek	Timotej, muč.; Hipolit, škof.
23 Torek	Filip Ben. spoz.; Viktor, škof.
24 Sreda	J e r n e j, apost; Ptolomej, šk.
25 Četrtek	Ludovik, spozn.; Patricija, devica.
26 Petek	† Cefirin I., pap.; Samuel, muč.
27 Sobota	Jožef Kal., sp.; Natalija, dev. ♀
35 O usmiljenem Samaritanu. Luk. 10, 23—27.	
28 Nedelja	12. pobink. Avguštin, škof.
29 Ponedeljek	Obglavljenje sv. Janeza Krstnika.
30 Torek	Roza Limanska, dev.; Feliks, muč.
31 Sreda	Rajmund, spozn.; Izabela devica.

Zapisnik.

DRUGI GODOVI

7. Donat, škof; 11. Filomena, dev., muč.; 17. Hijacint, sp.; 20. Samuel, pr.; 27. Gebhard, škof.

IZPREMENI MESECA.

☾ Prvi krajec. 5. ob 19. uri 5. m.
 ☽ Ščep. 13. ob 5. uri 37. min.
 ☾ Zadnji kr. 19. ob 20. uri 55. m.
 ☽ Mlaj. 27. ob 7. uri 46. min.

NEBESNO ZNAMENJE.

Solnce stopi v znamenje device. Dan je dolg od 15 ur 12 min. do 13 ur in 31 min. Skrči se za 1 uro in 41 min.

SEPTEMBER

IX

KIMAVEC

Dnevi

Godovi in nedeljski evangeliji.

Zapisnik.

1	Četrtek	Egid, opat; Verena, devica muč.
2	Petek	† Štefan, kralj; Antonin, muč.
3	Sobota	Evfemija, Tekla, Doroteja, muč.

36 Jezus ozdravi deset gobavih. Luk. 17, 11—19.

4	Nedelja	13. pobink. Rozalija, devica. ☉
5	Pondeljek	Lavrencij Just., šk.; Viktorin, šk.
6	Torek	Hermogen, muč. Magnus, šk.
7	Sreda	Bronislava, nuna; Albin, šk.
8	Četrtek	Rojstvo Marije Dev.
9	Petek	† Korbinijan šk.; Gorgonij, muč.
10	Sobota	Nikolaj Toled., sp. Pulherija, dev.

37 Nihče ne more služiti dvema gospodoma. Mat. 6.

11	Nedelja	14. pobink. Prot in Hijacint, m. ☉
12	Pondeljek	Ime Marijino; Gvidon, spoz.
13	Torek	Virgilij, muč.; Amijat (Ljubivoj) šk.
14	Sreda	Povišanje križa. Notburga, devica.
15	Četrtek	* Nikomed, muč.; Evtropija, vd.
16	Petek	† Ljudmila, vd.; Kornelij in Ciprij, m.
17	Sobota	Lambert, šk. muč.; Hildegarda, op.

38 Jezus obudi mladeniča v Najmu. Luk. 7, 11—16.

18	Nedelja	15. pobink. Jožef Kup., sp. ☉
19	Pondeljek	Januarij, škof; Arnulf, spoz.
20	Torek	** Evstahij, muč.; Suzana, muč.
21	Sreda	Kvatre. Matevž, ap.; Mavra, d.
22	Četrtek	Mavricij in tov., muč.; Emeran, šk.
23	Petek	Kvatre. Tekla, muč.; Lin, pap.
24	Sobota	Kvatre. Marija Dev., reš. ujetnikov.

39 Jezus ozdravi vodeničnega. Luk. 14, 1—11.

25	Nedelja	16. pobink. Kleofa, spoz. ☉
26	Pondeljek	Ciprijan in Justina, muč.
27	Torek	Kozma in Damijan, m.; Kaj, šk.
28	Sreda	Vaclav, kr.; Marcijal, muč.
29	Četrtek	Mihael, nadangel; Evtihij, muč.
30	Petek	† Jeronim, spoz.; Honorij, šk.

DRUGI GODOVI.

6. Caharija, pr.; 7. Regina, dev., muč.; 11. Teodor, sp.; 14. Ciprijan, škof., muč.; 25. Kamil in tov., muč.

IZPREMENI MESECA.

- ☉ Prvi krajec. 4. ob 11. uri 45. m.
- ☽ Ščep. 11. ob 13. uri 54. min.
- ☾ Zadnji kr. 18. ob 4. uri 30. m.
- Mlaj. 25. ob 23. uri 11. min.

NEBESNO ZNAMENJE.

Solnce stopi v znamenje tehtnice. Dan je dolg od 13 ur in 27 min. do 11 ur in 40 min. Skrči se za 1 uro in 47 min. 23. začetek jeseni. Jesensko enakonočje.

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji
1 Sobota	Remigij, škof; Areta mučenica.
40	O največji zapovedi. Mat. 22, 34—46.
2 Nedelja	17. pobink. Teofil, spoz.
3 Ponedeljek	Kandid, muč.; Evald, muč.
4 Torek	Frančišek Seraf., sp.; Edvin, kr. ☉
5 Sreda	Placid in tov., muč.; Gala, vdova.
6 Četrtek	Brunon, spoz.; Fida, muč.
7 Petek	† Marija, kr. rožn. venca; Justina, d.
8 Sobota	Brigida, vd.; Simeon, spoz.
41	Jezus ozdravi mrtvoudnega. Mat. 9, 1—8.
9 Nedelja	18. pobink. Dionizij, škof, muč.
10 Ponedeljek	Frančišek B., sp.; Gereon in tov., ☿
11 Torek	Nikazij, šk.; Firmin, šk.
12 Sreda	Maksimilijan, muč.; Serafin, sp.
13 Četrtek	Edvard, kr.; Koloman, mučenec.
14 Petek	† Kalist, pap.; Domicijan, škof.
15 Sobota	Terezija, devica; Brunon, škof.
42	O kraljevi ženitnini. Mat. 22, 1—14.
16 Nedelja	19. pobink. Maksima, dev.
17 Ponedeljek	Hedvika, kraljica.; Viktor, škof. ☺
18 Torek	Luka, evang.; Just, muč.
19 Sreda	Peter Alk., spozn.; Etbín, opat.
20 Četrtek	Janez Kancijan, spoz.; Felicijan m.
21 Petek	† Uršula dev.; Hilarijon, opat.
22 Sobota	Kordula, muč.; Marija Saloma.
43	Jezus ozdravi kraljevega sina. Jan. 4, 46—53.
23 Nedelja	20. pobink. Severin, škof.
24 Ponedeljek	Rafael, nadangel; Kristina, muč.
25 Torek	Krisant, muč.; Krišpin, muč. ☼
26 Sreda	Evarist, pap.; Lucijan in Marcel, m.
27 Četrtek	Frumencij, škof; Sabina, muč.
28 Petek.	† Simon in Juda, apost.
29 Sobota	Narcis škof; Hijacint, muč.
44	Prilika o kraljevem obračunu. Mat. 18, 23—35.
30 Nedelja	21. pobink. Klavdij, muč.
31 Ponedeljek	Volfgang (Volbenk), škof.

Zapisnik.

DRUGI GODOVI.

2. Angeli varuhi; 9. Elevterija, muč.; 17. Marjeta; 30. Alfonz Rodgr., sp.

IZPREMENI MESECA.

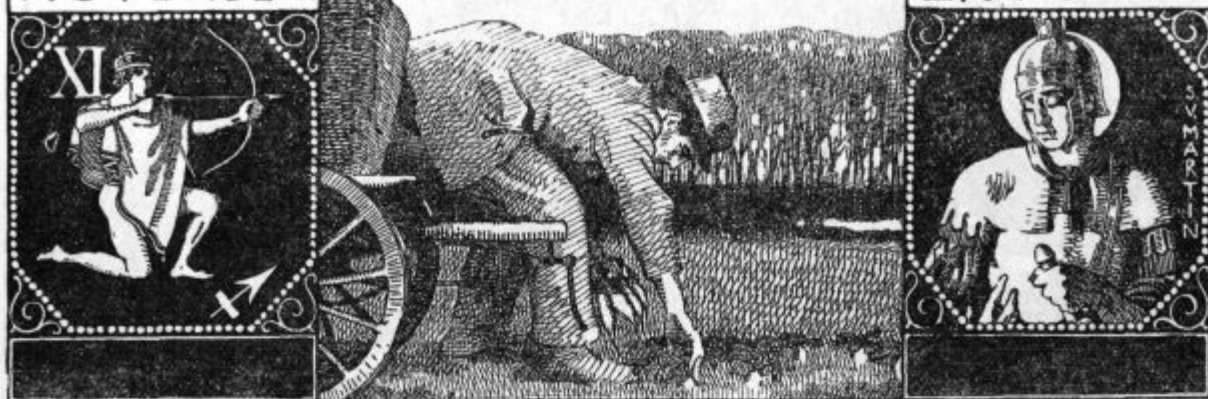
☾ Prvi krajec. 4. ob 3. uri 2. m.
 ☽ Ščep. 10. ob 22. uri 15. min.
 ☾ Zadnji kr. 17. ob 15. uri 32. m.
 ☽ Mlaj. 25. ob 16. uri 37. min.

NEBESNO ZNAMENJE.

Solnce stopi v znamenje škorprijosa. Dan je dolg od 11 ur in 36 min. do 9 ur in 49 min. Skrči se za 1 uro in 47 min.

NOVEMBER

LISTOPAD

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji.	Zapisnik.
1 Torek	God vseh svetnikov.	
2 Sreda	* Vseh vernih duš dan. ☉	
3 Četrtek	Viktorin, šk.; Hubert, šk.; Just, muč.	
4 Petek	** † Karol Boromej, šk.; Modesta, d.	
5 Sobota	Caharija, oče Janeza Krstnika.	
45 Dajte cesarju, kar je cesarjevega. Mat. 22, 15—21.		
6 Nedelja	22. pobink. Lenart, opat.	
7 Ponedeljek	Prosdocin, šk.; Engelbert, škof.	
8 Torek	Bogomir, šk.; Deodat, muč.	
9 Sreda	Božidar (Teodor), m.; Orest, m. ☽	
10 Četrtek	Andrej Avel., spoz.; Trifon, muč.	
11 Petek	† Martin, škof; Mena, muč.	
12 Sobota	Martin, pap.; Livin, šk., muč.	
46 Jezus obudi Jairovo hčer. Mat. 9, 18—26.		
13 Nedelja	23. pobink Stanislav Kost., sp.	
14 Ponedeljek	Serapijon, muč.; Jozafat Kunč., šk.	
15 Torek	Leopold, vojv.; Jedert, dev.	
16 Sreda	Edmund, šk.; Otmar, opat. ☾	
17 Četrtek	Gregorij, škof; Viktorija, muč.	
18 Petek	† Odon, opat; Evgen, spoz.	
19 Sobota	Elizabeta, kr.; Poncijan, pap.	
47 O grozoti razdejanja. Mat. 24, 15—35.		
20 Nedelja	24. pobink. Edmund, kralj.	
21 Ponedeljek	Darov, Mar. Dev.; Kolumban, sp.	
22 Torek	Cecilija, muč.; Maver, muč.	
23 Sreda	Klement, pap.; Felicita, muč.	
24 Četrtek	Janez od križa, sp.; Hrizogon, m. ☉	
25 Petek	† Katarina, dev. muč.; Jukunda, muč.	
26 Sobota	Konrad, škof; Silvester, opat.	
48 O poslednji sodbi. Luk. 21, 25—33.		
27 Nedelja	1. adventna. Virgil, škof.	
28 Ponedeljek	Eberhard, škof.; Gregor III., pap.	
29 Torek	Saturnin, muč.; Filomen, muč.	
30 Sreda	Andrej, apostol.; Justina, dev.	

DRUGI GODOVI.

6. Sever, škof; 12. Kunibert; 18. Hilda; 30. Benjamin, muč.

IZPREMENI MESECA.

- ☽ Prvi krajec. 2. ob 16. uri 16. m.
 ☽ Ščep. 9. ob 7. uri 36. min.
 ☽ Zadnji kr. 16. ob 6. uri 28. m.
 ☽ Mlaj. 24. ob 11. uri 9. min.

NEBESNO ZNAMENJE.

Solnce stopi v znamenje strelca. Dan je dolg od 9 ur in 45 min. do 8 ur in 26 min. Skrči se za 1 uro in 19 min.

DECEMBER

XII

CRUDEN

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji.	Zapisnik.
1 Četrtek	Eligij, škof; Natalija, dev. muč.	
2 Petek	† Bibijana muč.; Pavlina, muč. ☉	
3 Sobota	Frančišek Ksav., sp.; Lucij, škof.	
49 Janez Krstnik v ječi. Mat. 11, 2—10.		
4 Nedelja	2. advent. Barbara, dev. muč.	
5 Ponedeljek	Saba, opat; Krišpin, muč.	
6 Torek	Miklavž (Nikolaj), šk.; Apolinar, m.	
7 Sreda	Ambrozij, škof; Agaton, mučen.	
8 Četrtek	Brezmad. spočetje M. D. ☿	
9 Petek	† Peter Forezij, šk.; Sirij, šk.;	
10 Sobota	Lavretanska M. B.; Judita, dev.	†
50 Janez Krstnik pričuje o Kristusu. Jan. 1, 19—28.		
11 Nedelja	3. advent. Damaz, papež.	
12 Ponedeljek	Sinezij, muč.; Epimah, mnč.	
13 Torek	Lucija, dev. muč.; Otilija, dev.	
14 Sreda	Kvatre. Spiridijon, šk.; Nikazij, šk.	
15 Četrtek	Jernej, šk.; Kristina, dev.	
16 Petek	Kvatre. Evzebij, šk; Adela, dev. ☾	
17 Sobota	Kvatre. Lazar, škof; Berta, vd.	
51 Janez Krstnik poklican v prerokov. Luk. 3, 1—6.		
18 Nedelja	4. advent. Gracijan, škof.	
19 Ponedeljek	Nemazij, muč.; Favsta, vd.	
20 Torek	Liberat, muč.; Peter Panizij, sp.	
21 Sreda	Tomaž, apost.; Glicerij, mučenec.	
22 Četrtek	Demetri in Honorat, m.; Cenon, m.	
23 Petek	† Viktorija, dev.; Dagobert, kralj.	
24 Sobota	* Adam in Eva; Irmina, dev. ☊	
52 Simeon in Ana oznanjaj. Gospoda. Luk. 2, 33—40.		
25 Nedelja	Božič. Rojstvo Gospod.	
26 Ponedeljek	Štefan, muč.; Arhelaj, škof.	
27 Torek	Janez, evang.; Fabijola, vd.	
28 Sreda	Nedolžni otročiči; Kastor, muč.	
29 Četrtek	Tomaž, škof; Trofin, mučenec.	
30 Petek	† David kr.; Liberij, m.	
31 Sobota	* Silvester, pap.; Pavlina, muč. ☉	

DRUGI GODOVI

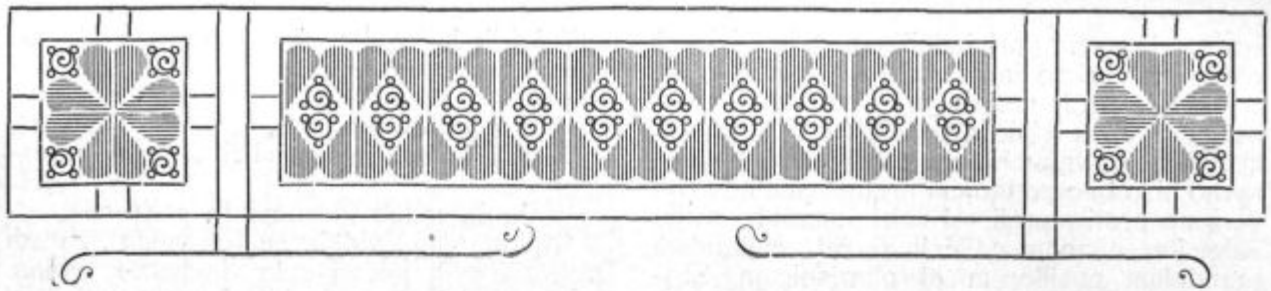
4. Peter Zlatoust, cerk. uč.; 9. Levkadija, dev., muč.; 11. Hugolin, pušč.; 19. Urban V., pap.; 20. Kristjan; 31. Melanija.

IZPREMENI MESECA.

☾ Prvi krajec. 2. ob 3. uri 15. m.
 ☽ Ščep. 8. ob 18. uri 32. min.
 ☾ Zadnji kr. 16. ob 1. uri 4. m.
 ☽ Mlaj. 24. ob 5. uri 13. min.
 ☾ Prvi kr. 31. ob 12. uri 22. m.

NEBESNO ZNAMENJE.

Solnce stopi v znamenje kozla. Dan je dolg od 8 ur in 24 min. do 8 ur in 4 min. Skrči se za 20 min. Od 22. naprej se pa zdaljša za 6 min. 22. Začetek zime. Najdaljša noč, najkrajši dan.

Ob dvajsetletnici smrti Simona Gregorčiča.

(24. nov. 1906.)

Prvi zvezek Gregorčičevih poezij je izšel okoli Velike noči l. 1882. Slovenci so te pesmi sprejeli z navdušenjem. Tudi »Slovenec« je 20. aprila 1882 častital pesniku in slovenskemu narodu na tako lepi knjigi. A že 11. maja je trdil isti »Slovenec«, da se premnogi slovenski duhovniki ne ujemajo popolnoma z vsem, kar imajo te pesmi v sebi, in da tudi duhovni vzgojevatelji slovenske katoliške mladine ne pritrjujejo skozi in skozi mnenju »Učiteljskega Tovariša«, da se ta

krasna knjiga lahko daje v roke tudi naši nežni mladini. Gregorčič je odgovoril »Slovincu« v »Ljubljanskem Zvonu« 1. junija s pesmijo »Mojemu grajalcu«. V tej pesmi je pesnik pozval kritika, naj si njegove pesmi natančneje ogleda in naj mu našteje »trnjeve rože«, če res misli, da so ga ranile. Na ta poziv je Mahnič v »Slovincu« 10. junija imenoval pesmi, ki so se mu zdele graje vredne. Te so bile: Izgubljeni cvet, Cloveka nikar, Izgubljeni raj, Laslovkam, Romarica, O nevihti, V celici, Dekletova molitev, Pastir in Ujetega pliča tožba. Nato je pesnik odgovoril v »Slovenskemu Narodu« 15. junija 1882 pod naslovom »Ad interim«, da zavrne svojega kritika »pevaje«. In res je objavil v »Ljubljanskem Zvonu« 1. julija in 1. avgusta svojo »Obrambo«, s katero zagovarja grajane pesmi. Po objavi te »Obrambe« je objestna kritika nekoliko časa mirovala, a ne dolgo. Po smrti

rodoljubnega kneza in vladike ljubljanskega doktorja Zlatousta Pogačarja, častivca pesnika Gregorčiča, je bil 9. septembra 1884 prekoniziran za ljubljanskega knezoškofa dr. Jakob Missia. Tedaj je zrasel Gregorčičevim nasprotnikom greben. Mahnič je začel 7. novembra 1884 priobčevali »Dvanajst večerov. Pogovori doktorja Junija z mladim prijateljem«. Ko je v teh pogovorih ocenil po svoje Prešerna in Stritarja, se je lotil 22. decembra 1884 v prvem dodatku Gregorčičevih pesmi in jim je podtikal nazore in nauke, ki so veri in morali nasprotni. Izvajal je namreč sofistično posebno iz pesmi »Cloveka nikar«, »Ujetega pliča tožba« in »V celici«, da Gregorčič priznava in uči panteistični fatalizem, da laže, da laži Boga in prosto voljo, da obsojuje Boga, in da pohušuje mladino. Na te strašne, neutemeljene, krivične obdolžitve je odgovoril Mahniču profesor veronauka na goriški realki dr. Hilarij Zorn mirno in stvarno v »Slovincu« 26. II. 1885 in je zastopal v svoji protikritiki zdravo pamet, krščansko ljubezen in avtentično razlago. Neodjenljivi dr. Mahnič je odgovoril doktorju Zornu v drugem dodatku, v katerem je trdil še vedno, »da so v Gregorčičevih pesmih prejasno izraženi protiverski nazori«. Končal je ta dodatek s tem-le predlogom: »Zdaj pa sem pripravljén odložiti pero in o našem pesniku besede ne več ziniti, a to le, ako se mi spelnijo ti-le pogoji: prvič, da moji nasprotniki sami molčijo in se moje kritike javno nikdar več ne dotaknejo; drugič, da pesnik sam ali kdo drug v njegovem imenu jasno prizna zmote, katere sem dokazal, da se nahajajo v njegovih poezijah; tretjič naj mi da g. pesnik upanje, da hoče v prihodnje, ko se bo omislila tretja izdaja poezij, nekatere pesmi izpustiti, druge vsaj predelati.

Pod temi pogoji podajam roko v spravo, ako pa ne, naj bodo poezije obsojene, kakor sem jih obsodil.

Na ta izzivalni Mahničev predlog je odgovoril pesnik v »Slov. Narodu« 1885, štev. 107–110 ter končal svoj obrambni spis ta-

ko-le: »Jaz sem pri izdaji »poezij« izbiral vestno in skrbno in gledal najbolj na to, da bi ne bile proti veri in proti nravnosti. Več kot za zvezek misli in pesmi pol dokončanih in tudi že dovršenih sem zatrl, uničil, (— čeravno niso bile po mojem prepričanju ne proti veri, ne proti morali —) zatrl sem jih samo zato, ker poznam naše ljudi, ad evitandum scandalum pusillorum et pharisaicum. Slovenci sploh mi zato pač ne bodo hvaležni, a »Slovenec« in moj kritik bi me po tej izjavi lahko sodila nekoliko mileje.

Končajmo. To je moja zadnja beseda v tej zadevi. Naj piše kdo o tem, ako hoče, cele knjige, jaz zanaprej ne bom tega niti bral, kamo-li na to odgovarjal. Slovenci, ako se ne varam, pričakujejo kaj drugega od mene. Bog mi daj moči, da bi mogel izpolniti njih nade!

Dr. Mahnič je zdaj priobčil v »Slovencu« (1885, štev. 136—140) še zadnji dodatek; potem si je ustanovil svoj list »Rimski Katolik«, v katerem je še trikrat ocenjeval Gregorčičeve pesmi. Leta 1888. je grajal ljubezenske, domovinske in politične pesmi II. zvezka Gregorčičevih poezij. Ko je bil leta 1891. g. Ivan Vrhovnik imenovan trnovskim župnikom v Ljubljani, mu je Gregorčič posvetil pesem, za katero je porabil kot geslo besede papeža Leona XIII.: »Čeznarurna ljubezen do cerkve in narurna ljubezen do domovine sta obe iz enega in istega vira: dvojčici sta in Bog je obeh začetnik in vzrok.« Objava teh papeževih besedi je bila seveda Mahniču neljuba, kajti on je v R. K. trdil, da izvira narodnost iz greha in da domovinska ljubezen ni dostojen predmet poezije, dočim je po papeževih besedah Bog začetnik in vzrok domovinske ljubezni. Zaradi te pesmi očita Gregorčiču, da »izdaja zlate besede papeža Leona XIII. zakletim sovragom — liberalcem.« H koncu je Mahnič zagrozil pesniku: Mi si za zdaj Gregorčičeve besede zapomnimo... Njemu samemu pa bi svetovali bolje, da bi raji molčal kakor tako pisal; drugače tudi mi ne bomo molčali, in ako bo moral katero trdo slišati, vedi, da si je zakrivil sam.

Zadnjikrat se je bavil Mahnič z Gregorčičevimi pesmimi l. 1894. Ko so v tem letu izšle Gregorčičeve »Izbrane pesmi« kot 28. snopič »Slovanske knjižnice«, je trdil katoliški list »Dom in Svet«, da je ta zbirka prav primerna proslava pesnikove petdesetletnice, ker vsebuje najboljše Gregorčičeve pesmi. Mahnič je trdil nasprotno, da so v tem snopiču najslabše Gregorčičeve pesmi in da je ta zbirka prav neprimerna in nedostojna proslava petdesetletnice pesnikovega rojstva. Od kod tako različna ocena istih pesmi? Urednik »Dom in Svet« dr. Fr. Lampe je bil v oni dobi najkompetentnejši in najboljektiv-

nejši kritik katoliške smeri, dočim je bil dr. Mahnič literarno manj izobražen in je presojal pesmi z napačnega, zgolj pedagoškega stališča mladinskega odgojevalca. In v tej zbirki je bila tudi pesem »Priateljem« z verzom:

Zahrula náme je »nevihta s Krasa«.

Kakor smo videli, se je vnela zaradi Gregorčičevih poezij cela literarna vojna. Na pesnikovi strani je bila ogromna večina posvetnega razumništva in treznejši in samostojnejši duhovniki — med njimi tudi več škofov. Ljubljanskemu knezoškofu Ivanu Zlatoustu Pogačarju je bil poslal Gregorčič en izvod svojih poezij. O tem je pisal pesnik prijatelju Gruntarju: Ljubljanski biskup se mi je zahvalil pismeno, je pohvalil poezije ter končno pravi, da bi se mi rad tudi osebno zahvalil. Ako so taki možaki na moji strani, koga bi se bal? Meseca julija 1882. se je Gregorčič škofovskemu povabilu odzval ter posejil visokega gospoda na njegovem gradu Goričanih. Škof je pesnika objel in poljubil.

Veliki biskup Strossmayer je večkrat Gregorčiča vabil k sebi ter se mu je pismeno zahvalil za vsak poslani zvezek poezij. Strossmayer je tudi pozdravil pesnikove slavitelje, ki so priredili v Ljubljani l. 1885. »Gregorčičev večer« kot protest proti krivični kritiki Gregorčičevih poezij. Strossmayerjeva naklonjenost je bila Gregorčiču v veliko zadoščenje. Vesel je vzkliknil v pismu Vatroslavu Holzu: Strossmayer mi je zadosli velik za vse moje nasprotnike! Na svojem počivanju po Črni gori se je bil Gregorčič l. 1889. seznanil z barskim nadškofom Simonom Milanovičem. Nadškof je sprejel pesnika z velikim veseljem ter mu izrekel svoje priznanje na pesniškem delovanju.

Tudi razmerje med Gregorčičem in med sedanjim goriškim knezom in višjim škofom doktorjem Fr. B. Sedejem je bilo vedno prijateljsko. Že kot kanonik stolne cerkve v Gorici je dr. Sedej razposlal 21. oktobra l. 1904. to-le okrožnico: Naš pesnik S. Gregorčič bode 28. t. m. praznoval svoj šestdeseti god. Častilci in prijatelji njegovi ne smemo opustiti te prilike, da bi mu ne izkazali svoje ljubezni in svojega spoštovanja....

Leta 1906. je knezonadškof Sedej ponudil pesniku stanovanje v knezoškofijski palači in mu je ob njegovem godu voščil: Na mnoga leta Vas še ljubi Bog ohrani domovini v čast in rast.

Med visokimi cerkvenimi dostojanstveniki, ki niso odobraval Mahničeve kritike Gregorčičevih pesmi, je bil tudi ljubljanski stolni prošt Josip Zupan, jako inteligenčen in pobožen mož. O njem je pisal Gregorčič Gruntarju: Bogoslovec Ivan Lavrenčič je nesel proštu Zupanu zvezek mojih poezij ter mu zaznamoval vse od »Slovenca« napadene

pesmi. Prošt, prebravši obložene verze, reče, da ne najde v njih nobene niti najmanjše verske nekorektnosti.

Toliko o Gregorčičevih pristaših. Oglejmo si njegove nasprotnike.

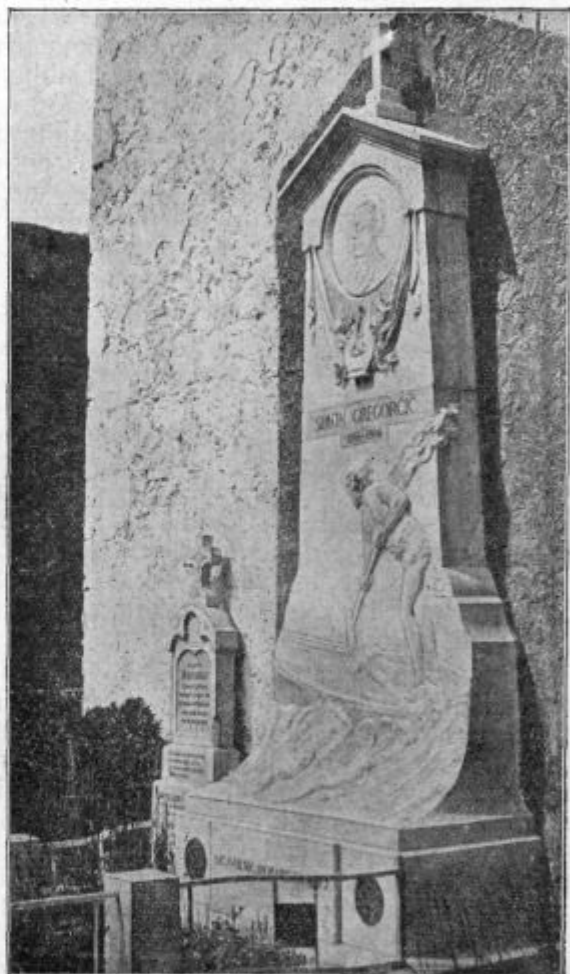
V laboru Gregorčičevih nasprotnikov je bila največ radi pritiska od zgoraj večina slovenskega duhovništva. Literarni boj je pričel in kasneje vodil pod pokroviteljstvom ljubljanskega knezoškofa Missije goriški bogoslovni profesor dr. Anton Mahnič. Gregorčič sam se je nekoč izrazil, da je Missia vzpodbudil Mahniča, da je napisal tako ostro in brezobzirno kritiko o prvem zvezku poezij. Te Gregorčičeve besede potrjuje nekako Mahnič sam, ko pripoveduje v »Slovenca« (16. IV. 1885): In neki prevzvišen gospod, katerega učenost in veljava presega mojo in mojega nasprotnika modrost, rekel mi je, prebravši v »dodatku« mojo oceno »Človeka nikar«, čemu da sem stvar, ki je sama na sebi tako jasna, toliko dokazoval; to obširno dokazovanje, kjer ga ni treba, da je v oceni moja slaba stvar. Ta »prevzvišeni gospod« ni gotovo nihče drug, kakor Missia.

Ta literarna vojna se je končala s popolno zmago pesnika Gregorčiča: Družba sv. Mohorja je l. 1908. izdala z dovoljenjem krškega knezoškofijstva tudi tiste Gregorčičeve pesmi, ki jih je Mahnič l. 1882., 1884. in 1885. grajal in obsodil, pesmi, o katerih je trdil, da so »veri naši, resnici in nravi« nevarne in da so v njih prejasno izraženi protiverski nazori. To izdajo Gregorčičevih pesmi, med katerimi je tudi po Mahniču prokleli »Človeka nikar!«, je hvalil katoliški list »Dom in Svet« in klical: Naj gre ta knjiga med narod in naj zbudi v njem novih ljudskih pesnikov Gregorčičevega duha. Gregorčičeva poezija postaja po tej knjigi velik in odločilen faktor naše ljudske vzgoje. Mahnič je nasprotno trdil, da zamo-reio Gregorčičeve poezije sosebno neskušeni mladini biti nevarni in da more pesem »Človeka nikar!« mladeniča okužiti («Slovenec» 13. IV. 1885 in 27. XII. 1884).

Tudi katoliška »Jugoslovanska knjigar-na« v Ljubljani je priredila l. 1919. novo izdajo prvega zvezka Gregorčičevih poezij. Tako so zopet izšle tudi vse tiste Gregorčičeve pesmi, iz katerih je Mahnič izvajal kri-voverske nauke in pohujševanje mladine. To izdajo Gregorčičevih poezij je priporočal »Slovenec« z besedami: Leta 1882. je prvič izšla ta zbirka in na mah osvojila vsako slovensko srce, koš še nobena zbirka do sedaj. Gregorčič je postal najpopularnejši pesnik. Danes je malo Slovencev, ki bi imeli to krasno »zlalo« knjigo v svoji lasti; naj bi jo kupil vsakdo.

Tako je hvalil in priporočal »Slovenec« leta 1919. iste Gregorčičeve pesmi, proli katerim je objavljial v prejšnjih letih najneugod-

nejšo in krivično Mahničevo kritiko. In Gregorčičeve pesmi je grajalo tudi samo uredništvo »Slovenca«. Tako je uredništvo pripomnilo 4. V. 1885, da je opozorilo takoj pri prvi izdaji Gregorčičevih pesmi na nekatere nedostojnosti v nravnem pomenu. Ko je Mahnič l. 1884. v »Slovenca« izrazil željo, da bi Gregorčič v drugi izdaji svojih poezij pesmi »Človeka nikar«, »Ujetega pliča tožba« in »V celici« izpustil ali vsaj toliko predelal, da se ne bo veren Slovenec več spolikal nad njimi, je uredništvo obžalovalo, da se to ni zgodilo.

Uredništvo »Slovenca« je napadlo Gregorčiča tudi zaradi njegovega zagovora pesmi »Človeka nikar«. Dočim je priznal v »Dom in Svetu« celo dr. Izidor Cankar, da je Gregorčič »govoril prosto in možato«, je pripomnilo uredništvo »Slovenca«: »Popolnoma nepotrebno je bilo zagovarjanje g. Gregorčiča v »Slovenskem Narodu«... Da si je pesnik s svojim dopisom v obeh vseh poštenih in nepristranskih mnogo škodoval, je gotovo, pa tudi naravno. Ker taka strast, tako oholo hvalisanje samega sebe, tako sramežljivo zaničevanje nasprotnika ni pisava poštenjaka, še manj pa vernega duhovna.«

Takim napadom v javnih listih se je pridružilo tudi zahrbtno obrekovanje in poizvedovanje o morebitnih Gregorčičevih moralnih napakah. L. 1888. so nastale govornice o pesnikovem zasebnem življenju. O tem je Gregorčič pisal 29. III. 1888 prijatelju V. Holzu: Govornico širijo ponajveč moji duhovni bratje. Poprej so me hoteli razupiti za nevernika ter so v ta namen mnogo streliva porabili. Ker pa me s tem niso do smrti ubili, prijeli so me pa od moralčne strani... Tebi pa odkrito povem, da je to skozi in skozi podlo in zlobno obrekovanje!

Poizvedovanje o Gregorčičevem zasebnem življenju je prihajalo iz tiste »bele« Ljubljane, v kateri so se zbirali okoli »Slovenca« najstrastnejši pesnikovi nasprotniki. Ljubljanski prošt dr. K. je bil fisti, ki je pisal v Gorico semeniškemu vodju doktorju Gabrijelčiču, da naj vendar poizvedo za kak madež Gregorčičev in naj ga sporočé v Ljubljano. O neuspéhu teh poizvedovanj je pisal Gregorčič V. Holzu: Dr. K. se je izrazil v nekem pismu, da to je najhuje, ker vsi trdé, da sem moralčno vzgleden duhoven. List sem imel sam v rokah.

Čas, velik poštenjak, ki je ozkosrčnim obskurantom okoli »Slovenca« polagoma izbil iz glave krive pojme o leposlovju, je posvetil tudi v ozadje Gregorčičevih zahrbtnih obrekovalcev. In »Slovenec« je dal pesniku tudi v tem pogledu zadoščenje ter je l. 1916. priznal, da je duhovnik Gregorčič vestno in natanko izpolnjeval svoje stanovske dolžnosti ter bil v svojem verskem prepričanju stalen kakor skala.

Zmagal je sicer pesnik in duhovnik Gregorčič, zmagal je na celi črti, toda krivična kritika in napadi v »Slovenca« in v »Rimskem Katoliku« so mu vsekali globoke rane ter mu pobrali vse veselje do delovanja na pesniškem polju. Že po prvih dveh napadih v »Slovenca« l. 1882. je pisal Gregorčič prijatelju Ignaciju Gruntarju, da duhovniški napadi niso ostali brez nasledkov in da se ga je polastila velika pesniška suša. V letu 1884. in 1885. so bili Mahničevi napadi še silnejši in so vplivali na rahločutnega Gregorčiča najneugodnejše. Doktorju Henriku Tumi je pisal pesnik 15. VII. 1899: Nadejam se, da sem kot priprost vojak vendar za narod nekaj storil, čeprav so name streljali in me smrtno obstrelili. Zdaj sem docela neraben. Sam se nazivlje (III., str. 79) »svetih mož« mučenca in toži (III., str. 13):

Umrla, oh, je muza moja!
Ubital!
Nikoli ni želela boja
nje duša plemenita;
in vendar tu leži ubita
kot žrtva krutega uboja,
prepolna ran!...

Gregorčiča je najbolj bolelo krivično očitane, da so njegove pesmi zelo nevarne veri in morali slovenskega naroda in da zamorejo škodovati posebno nezkušeni mladini. Kako je pesnika ta očitek spekel v dno srca, se razvidi iz njegove »Obrambe« (IV., 119), kjer pravi:

Posvetil domovju srcé sem in glavo,
da služim s tem sveto mu, bil sem si svest:
ne svoje, iskál sem le naroda slavo,
ne svoje, iskál sem domovja korist,
namen mi je bil ko solnčece čist. —
In zdaj tako!

Ah, misel, da domu škodljiv je moj trud,
ta mojemu srcu je vdarec prehud;
pač hujši na sveti
bi mene nikoli ne mogel zadeti.

Da so Mahničevi napadi ovirali in uničevali Gregorčičevo pesniško delovanje, dokazuje tudi pesem »Prijateljem« (III., 101), v kateri toži pesnik:

Zahrula náme je »nevihta s Krasa«,
kakó morilen, groben dih je njen!
Uboge cvetke mojega Parnasa
vijé, drobí in klesti bič ledén;
oropal jih vihár je vsega krasa,
na njé natrosil gosto prah strupén, —
na vso to kvar pa še dolži vrtnarja,
češ: »cveť otroven narodu podarja!
Krivica ta je v dno me duše spekla,
saj človek sem in rahel čuť imam...

Škoda, ki so jo ti besni napadi na Gregorčiča povzročili slovenskemu slovstvu, je neprecenljiva. Vzeli so pesniku duševno prostost in duševni mir, brez katerega ni mogoče pravo pesniško ustvarjanje. Gregorčič je radi tega preživel več časa skoro v literarnem brezdeldju, ali pa je le težko delal, odkar je čutil, da preži za njim, kakor pripominja dr. Iz. Cankar (»Dom in Svet«, 1916), očitek krivoverstva in mladinskega pohujševalca. »Nad let deset sem dremal jaz«, pravi Gregorčič (III., 36); 10. junija 1901. pa je pisal prijatelju Ivanu Vrhovniku: Mahnič et comp. sta mi snedla najbrž dva zvezka. Istemu prijatelju je poročal dne 1. maja 1902. o Kanitz-ovi knjigi »Das Donaubulgarien und der Balkan«: Ta knjiga hrani v sebi lep po Mahničü pokopan načrt: epsko-lirsko pesem, za en zvezek obširno.

Še bolj kakor Gregorčičevo literarno brezdeldje je oškodovalo naše slovstvo uničenje mnogih njegovih že dovršenih pesmi. Že leta 1885. je naš pesnik pripovedoval v »Slovenskem narodu«, da je uničil več kot za zvezek misli in pesmi samo zato, ker je poznal naše ljudi: ad evitandum scandalum pusillorum et pharisaicum. Leta 1901 je pisal prijatelju Vrhovniku: Izgubljenih, sežganih in umorjenih pesmi je vse polno.

In še nekaj tednov pred smrtjo je v pesmi »Sežgali misli ne« priznal:

Pač marsiktero moje delo
za vedno je zgorelo.

Kako je prišlo do požiganja Gregorčičevih pesmi?

Gregorčič je velik pesnik malega naroda, kojega večina je bila v umetniški kulturi zaostala za drugimi večjimi narodi. To je bilo zanj usodno. Že pred izdajo prvega zvezka svojih poezij je pisal svojemu prijatelju Grunfarju, da so med njegovimi pesmimi že take vmes, da bi mu jih farizejci in otroci (odrasli) zamerili ter da bi moral le trpeti zaradi njih.

pisali skoro vseh slovenskih duhovnikov. V kopenski dekaniji n. pr. je bil izmed vseh duhovnikov edini dornberški župnik Kramar, ki ni hotel podpisati zaupnice Mahničju.

Naši literarni zgodovinarji bodo obžalovali to brezpotrebno literarno vojno, ki je slovenskemu slovstvu toliko škodovala. Skoda je velika in njenega provzročitelja Mahničja ne bodo vsi poskusi popolnoma vsake krivde oprostili. In takih poskusov je že bilo mnogo. Neki goriški duhovnik n. pr. je trdil v »Slovincu« l. 1907., da je Mahnič pisal o Gregorčičju stvarno in plemenito. Stvarna ni mogla biti Mahničjeva kritika že zaradi tega ne, ker je ocenjevala Gregorčičjeve pesmi le s pedagoškega stališča. Sam Mahnič je pisal

Rojstna hiša Simona Gregorčiča.

Mogočna nisi, ne prostorna
In staviš le umetnik ni,
Bolj kot bogata si uborna,
Preprosta selska hiša ti!

In vendar ne palač-ogromnih
In njih blesku ne bom slavil
A tebi, dom, seljakov skromnih,
Nesmrten venec rad bi zvil.

Kar je pesnik slutil, se je zgodilo: zaradi svojih pesmi, oziroma zaradi omejenosti »odraslih otrok« in zaradi »farizejcev« je veliko trpel duševno in telesno, ker so napadi neugodno vplivali tudi na njegovo telesno zdravje. Da bi se zopet ne spotikali »odrasli otroci in farizejci« nad njegovimi novimi pesmimi in da bi ne trpel zaradi njih, jih je sežgal, dasi niso bile, kakor je sam izjavil, ne proti veri, ne proti morali. To je storil posebno pod pritiskom Mahničjevih napadov in pod vplivom priznavanj in zaupnic, ki so Mahničju dohajale od duhovščine. Mahnič je namreč dobival za svoje delovanje, ki je bilo, kar se tiče kritike Gregorčičevih pesmi, prav herostratsko, priznanja in zaupnice duhovščine. O tem pripoveduje v »Slovincu« leta 1885: V treh mesecih, odkar je moja ocena prišla v javnost, došli so mi priznavajoči glasovi od vzglednih cerkvenih možakov, med katerimi ne manjka višjih od mene in najvišjih. Zaupnice so Mahničju poslale tudi goriške slovenske dekanije s pod-

l. 1865. v »Slovincu«: Gregorčičjeve poezije zamorejo sosebno neskušeni mladini biti nevarne. To mladino sem imel pred očmi pri vsaki vrsti, ko sem pisal prvi dodatek. Da ni Mahnič pisal vedno plemenito o Gregorčičju, dokazuje že dejstvo, da ga je njegov pristojni škof dr. Zorn parkrat posvaril zaradi njegovih preostrih besedi. Tudi ni znak plemenite pisave, če duhovnik duhovniku na podlagi drznih sklepov očita bogotajstvo, laž, krivoverstvo ...

Dr. Izidor Cankar je l. 1916. v »Dom in Svetu« sicer priznal, da je Mahničjeva kritika delala Gregorčičju krivico, a prek očitavanja, da je ta kritika pesnika ubila, je prešel s frazo, da se pesnik po volji božji ne da ubiti.

Drugačnega mnenja je bil kobariški dekan Jekše, ki je l. 1888. pisal Gregorčičju: »Bi se pa ne bilo čuditi, ako niste prav zdravi. Ko viharji od vseh strani v človeka butajo, ni drugače, kakor da napadi ne pridejo samo do kože, ampak da sežejo tudi do srcá, človeka več ali manj vznemirjajo in tudi telesnemu

zdravju škodujejo. Tu ne pomaga nobena filozofija: človek je človek, občutljiv vsak, eden bolj, drugi manj. Ostanite možak! Ko Vaše novo delo na dan pride, ste prepričani, da se bodo oglasili poklicani in nepoklicani. Hvala naj Vam bo v tolažbo in spodbudo k novemu delu, grajo pa spregledajte. Kdor malo razume, se navadno šopiri veliko.»

Tudi Ivan Dornik pravi v životopisu Gregorčiča, da je le fraza trditev, da je kritika ubila Gregorčiča. Kako je Mahničeva kritika delovala na našega pesnika, je vedel on sam najbolje. Če je izjavil, da so ga smrtno obstrelili, da so njegovo muzo ubili, bomo vendar njemu bolj verovali, kakor pregorečim zagovornikom Mahniča. Ivan Dornik celo trdi, da je Mahničeva kritika Gregorčiču koristila in da Mahnič ni napadal pesnika. A glejte čudo! Mahnič sam je priznal v »Slovincu«, da je bil Gregorčič napaden, ranjen in obdolžen tako velikih zmož. Kako so se izkušala utajiti tudi druga znana dejstva iz Gregorčičevega življenja, dokazuje trditev gospoda I. P. v »Primorskem listu« z dne 20. decembra 1906, da Gregorčiču l. 1888. ni ukazal njegov predstojnik maševati ob nedeljah in praznikih pri zaprtih vratih, ampak da sam Gregorčič ni pustil zvoniti k maši in da je sam ukazal med svojo mašo cerkvena vrata zapirati. »To je resnica in vse drugo je zavijanje«, je trdil omenjeni gospod ob koncu svoje izjave, dočim bi moral končati svojo izjavo z besedami: To ni res, res pa je, kar se je do zdaj pisalo o zapiranju cerkve.

Naj bi vendar že prenehali ti brezuspešni poskusi, s katerimi hočejo neke vrste ocenjevalci Mahniča popolnoma oprostiti vsake krivde. Dejstvo je in ostane, da je Mahnič kriv izgube mnogih Gregorčičevih pesmi. Zato oslonejo taki poskusi brez uspeha in tudi potrebni niso, ker se je Mahnič, kolikor je bilo mogoče, s svojim delovanjem kot škof sam opral.

* * *

Nemčija je od nekdanj silila do Adrije. En pogoj za zmagovit nemški pohod do Jadranskega morja je bila germanizacija narodov med Nemčijo in med Adrijo. Med temi narodi so bili tudi Slovenci. Avstrija je v svoji zaslepljenosti skušala sezidati nemški most do Adrije z germanizacijo Slovencev. Da bi se bila ta izvršila čim prej, je bilo treba zanesti med Slovence prepir in razpor ter preprečiti po vsaki ceni uvedbo slovenskega bogoslužja v cerkve na Slovenskem. Slovenski liturgični jezik bi bil največja ovira ponemčenja Slovencev. To dvojno nalogo je poverila avstrijska vlada doktorju Jakobu Missiju, ki je bil 14. junija 1884. imenovan ljubljanskim škofom. Zvest oproda ljubljanskega škofa je bil dr. Anžon Mahnič, profesor bogoslovja v Gorici.

Pričelo je »ločenje duhov«, to je: sejanje razpora med sinove istega naroda. Razdelila sta Slovence v vernike in nevernike. Ter netila med njimi prepir in razdor. Sovrašтво je med njimi zagorelo z največjim plamenom. Velike zasluge za »ločitev duhov« si je pridobil Mahnič s svojim »Rimskim Katolikom«. Prof. Ivan Dornik trdi naravnost, da je strogo ločitev duhov izpeljal Mahnič z »Rimskim Katolikom«. Da bi oslabil narodni čut in navdušenje za narodnost, je Mahničev »Rimski Katolik« trdil, da izvira narodnost iz greha, da je narod le abstraktna izmišljotina, da domoljubje ni dostojen predmet poezije, da je boljše govoriti v nebesih kitajski, nego v peklju slovenski... Leta 1889. je »Rimski Katolik« pisal: »Bilo bi želeti, da bi se, kar nas je zavednih katoličanov, popolnoma ločili od liberalcev: v slovstvenem delovanju, v političnem in v časopisju. Dasi bi mogli edino v zvezi z liberalci rešiti narodnost, kaj bi nam pomagalo, ako bi nas ta zveza stala edino zveličavno katoliško vero?« Kar je apostelj priporočal prvim kristjanom gledé liberalnih ajdov, to je priporočal »Rimski Katolik« tudi slovenskim kristjanom gledé liberalnih Slovencev. Klical jim je: Ne občujte z njimi! Še obedovali nimate skupaj s takimi ljudmi. Ne sprejmite ga v hišo, nihi pozdravite ga«.

Proti slovenskim časnikarjem in slovstvenikom napredne strani je Mahničev »Rimski Katolik« tako-le hujskal: Vsi katoličani bi morali kraikovidno ljudstvo poučevati, kažoč jim liberalno hidro v žurnalistiki in slovstvu ter opominjajoč jih, da so pod grehom dolžni opustiti branje takih listov. Ker pijavke našega liberalnega časništva živofarijo edino le iz krvi katoliškega ljudstva, jih gotovo v enem letu vsaj polovica pocrkne, kakor brž se to ljudstvo jasno zave svojega katoliškega imena in poklica.

Ločitev duhov je seveda pospeševal tudi »Slovenec«, glasilo kranjske duhovščine. Objavil je n. pr. l. 1889. pod naslovom »Narodni humbug« tudi te-le hujskajoče vrslice: Dandanes je vse narodno, zlasti trgovci, ki pod to znamko odirajo ljudi. Tako delajo tudi obrtniki. In advokat, ko se nekoliko ogreje na narodnem solncu, tudi dere narodne ljudi. Škof Missia je po dvojje ločeval duhove. Ko se mu je nekoč poklonila duhovščina, je izjavil: Popolnoma napačno je mnenje: jaz se nečem pridružiti nobeni stranki, ampak hoditi svojo srednjo pot... Kdor ni z menoj, je zoper mene!

Okoli Velike noči l. 1890. je bilo ločenje duhov izvršeno; med Slovence je bil prepir in razpor zanesen in s tem je bila prva naloga Missije izpolnjena.

Z bojem za ločitev duhov je pričel tudi boj proti slovenskemu bogoslužju. Ko je leta 1885. neki duhovnik v »Slov. Narodu« pozval Slovence, naj bi se potegovali za slo-

vensko bogoslužje, je Missia takoj nastopil proti takim tendencam. Na zborovanju Cecilijanskega društva se je izrekel proti slovenskemu petju pri slovesnih mašah, še odločnejše pa je obsodil težnje po slovenskem bogoslužju. V decembru leta 1885. je v pastirskem listu protestiral proti slovenskemu liturgičnemu jeziku. Leta 1887. je zopet objavil proti slovenskemu bogoslužju pastirski list, ki so ga podpisali vsi škofje goriške metropolije. Ko so goriški slovenski deželni poslanci sklepali protest proti temu pastirskemu listu, je izjavil tedanji goriški nadškof dr. Zorn, da ga je Missia premočil in da bi on ne bil podpisal tega pastirskega pisma, ko bi bil poznal njegove posledice. Ta skupni pastirski list je zagrozil s cerkvenimi kaznimi duhovnikom in klerikom, ki bi se udeleževali agitacije za slovensko bogoslužje. Ta skupni pastirski list je razdejal slogo med Slovenci.

Mahnič je bil tudi v boju proti slovenskemu liturgičnemu jeziku zvest pomagač Missijev.

Svoj »Rimski Katolik« je ustanovil v zmišlu pastirskega lista iz leta 1887. in je torej prevzel kot program boj proti slovenskemu bogoslužju. »Za program smo vzeli«, piše v R. K., »škofovsko okrožnico od leta 1887. Kdo je prevzel polemiko proti »Slovanskemu Svetu«, kateri je vkljub izrecni prepovedi škofovski vprašanje o liturgičnem jeziku še dalje razpravljal ter v panslavističnem smislu propagando delal za svojo razkolniško cirilo-metodijsko cerkev?«

Cirilo-metodijski obred je »Rimski Katolik« proglasil za znak poganstva in je trdil: Cirilo-metodijski obred je bistven znak poganstva absolutne, brezbožne narodnosti.

S pomočjo Mahničevo in z izdatno vladno podporo je Missia v kratkem zatrl zahteve po slovenskem bogoslužju ter izpolnil tudi drugo nalogo, ki jo je bil sprejel od avstrijske vlade.

S tem je bila Missijeva misija izvršena: sloga med Slovenci je bila pokopana, agitacija za uvedbo slovenske božje službe zatrla.

Glasilo kranjskega deželnega predsednika barona Heina, Laib. Wochenblatt, je leta 1894. pohvalilo delovanje škofa Missije, češ, da je mnogo storil za utesnitev narodnega šovinizma. Za delom je prišlo plačilo: Missia je bil imenovan leta 1898. goriškim knezom in nadškofom in je dosegel 19. junija istega leta kardinalske časti. Tudi Missijev pomagač Mahnič je prejel za svoje delo plačilo: leta 1897. je bil imenovan škofom na otoku Krku. Do tedaj je služil Mahnič pod kvarljivim Missijevim vplivom germanizato-

ričnemu avstrijskemu sistemu; s tem imenovanjem pa je postal samostalen, se je odlegnil Missijevemu vplivu in je začel novo dobo svojega življenja. Na poti na otok Krk je postal iz Savla Pavel. Kar je v prejšnji dobi grajal, je kot škof blagoslavljal — in narobe. Cirilomelodijski obred je bil proglasil v »Rimskem Katoliku« za znak poganstva; kot škof pa se je boril z vso vneto za ohranitev staroslovenskega bogoslužja in je izbojeval staroslovenski liturgiji na istrskih otokih popolno zmago. V »R. Katoliku« je odrekel javnim listom celo pravico, razpravljati vprašanje o staroslovenskem bogoslužju; kot škof pa je priobčil v zagrebških »Novostih« več člankov za staroslovenski bogoslužni jezik. Škofu Mahniču ni bilo več geslo ločitev, ampak združitev duhov v svrhu obrambe ogrožene domovine. V prejšnjih letih je odklanjal vsako sodelovanje z liberalci, tudi ko bi se mogli Slovenci rešiti edino le v zvezi z liberalci; kot škof pa je priporočal složno delovanje vkljub različnosti nazorov. V »Dom in Svetu« je objavil te-le svarilne besede: Naši računi nas bodo privedli samo do pozilivnega rezultata, če se v zavesti tega dejstva (germanske ekspanzivnosti na vzhod) prenehamo cepiti in se vsi brez razlike strnemo proti skupnemu sovražniku, kajti kakorkoli bi se sicer ločili po svojih nazorih, imamo le vsi eno skupno domovino. Stari kristjani so bok ob bok s pogani prelivali kri za rimsko državo, čeprav jih je nepremostljiv prepad delil od njih. Nasprotnik dobro ve, kako pospešuje njegovo delo izvajanje načela »divide et impera«. Z neslogo in cepljenjem mu prihajamo nasproti in mu pomagamo pri njegovih namerah; s tem vršimo posel grobokopov lastne domovine in lastne bodočnosti.

Quantum mutatus ab illo!

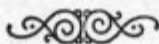
To niso več nauki »Rimskega Katolika«! To je nov evangelij našega Pavla, ki je za domovino delal in trpel.

Zato bodi Mahniču odpuščeno, kar je v prvi zmožni dobi svojega delovanja pod tujimi vplivi grešil v politiki in v slovenskem slovstvu. Tudi Simon Gregorčič bi ne bil spisal pesmi »Mahniču« in »Dr. Juniju«, ko bi bil doživel konec Mahničevega delovanja. Temu delovanju druge Mahničeve dobe nikakor ne morejo veljati besede »in tvoje pač ime preraste mah«.

Ta spravni spis bodi posvečen spominu Simona Gregorčiča, ki že dvajseto leto počiva

Tam gori pri svetem Lavrenci,
na gričku zelenem ob Soči.

St. Z.

MOLITEV NAŠE MALE DANICE.

Dobro jutro, dobri Bogec!
 Jaz sem mala,
 drugega ne znam ti reči,
 samo: hvala!

Hvala tebi, ker je zora
 zlata, mila!
 Hvala, ker je mamica
 me poljubila.

Hvala, ker naš dobri ata
 za nas dela!
 Hvala, ker nam daje kruha
 in odela.

Hvala, ker igrali smem se
 z bratom malim!
 Hvala še, ker tebi lahko
 se zahvalim!

Prikazen.

1.

Nebo je bilo svinčeno. Prvi jesenski sneg je bil zapadel na debelo daleč v dolino, drevje se je lomilo pod njim, strehe so ječale pod njegovo težo.

Ko so ljudje naredili za silo poti in gledali s strahom na drevje, na katerem je pokalo vejevje, se je vreme nenadoma ujužnilo; nebo, ki se je bilo že skoraj zjasnilo, se je zopet zastrlo z oblaki, ki so imeli temnosivo, svincu podobno barvo.

Sneg se je nenadoma stisnil, od njega je pričelo kapati, kakor da joče za svojo izgubljeno količino; drevje se je pričelo otresati njegove teže, sneg je pričel grmeti raz hišne strehe in se kopicil pod kapom, trd kakor pokvarjeno testo, plazovi so bobneli v dolino...

Izpod svinčenega neba je začel padati nov sneg v gostih velikih kosmičih, ki so se oprijemali drevja in obleke in se kmalu zopet stopili, če so padli na nezasnežen predmet. Ti kosmiči so postajali od trenotka do trenotka težji, kakor da so prepojeni z vodo. Med snežinkami je bilo opaziti deževne kaplje, ki so polagoma izpodrinile kosmiče, ki so se prikazovali zdaj zelo redko, a izginili niso.

Sneg je postal prepojen z vodo, kamor je stopila noga, se je prikazalo tu rjavo, tam svinčeno vodno znamenje; stopinja je občutila nekaj težkega pod seboj. Hoja je bila mučna, noga je spodrsala in ni mogla najti opore, telo je postalo trudno. Obleka, dežniki, obuvala, vse je postalo težko, kakor da je blago, iz katerega je narejeno, nenadoma podvojilo svojo težo. Nebo se je pogreznilo nizko, z enim koncem je viselo na gori, kakor da se je nasadilo nanjo in se ne more rešiti.

Rajnega Blaža so nesli na pokopališče k fari. Pot je vodila uro daleč deloma skozi gozdove okrog obronkov hriba, gaz je bila prejšnji dan narejena. Štirje pogrebci so se vrstili in prekladali težko, na lesena nosila privezano krsto, z ramen na ramena.

Kadar so postavili krsto v sneg in obrisali pot raz obraz, so dejali: »Hujšega vremena ni mogel izbrati.«

Kakor da je nalašč gledal, da je umrl prav na tak dan, ko se je pogrezala noga nad meča in je voda silila v čevlje. Niso vedeli, da se je bil pred smrtjo shujšal do najnižje mere, da bodo imeli pogrebci laže, ko ga bodo nesli na pokopališče. Bil je poleg tega dober človek, ki je rad pomagal, če je mogel in je sovražil na svetu samo krivico.

Morda je bila njegova dobrotà vzrok, da ni šlo mnogo ljudi za njegovim pogrebom. Njegova žena je bila mrtva, edina hči je bila omožena daleč, da je ni dosegel glas o očetovi smrti, eden sinov je bil tudi v svetu, le naj-

mlajši je šel za njim, majhen in resen, z očmi uprtimi v snežena fla, ki so neutrudno žvekala pod nogami.

Za tem sta stopali dve ženi, ki nista zamudili še nobenega pogreba, eno dekle in dva mladeniča, katera sta bila z rajnikom v kdo ve kakšnem sorodu. Zadnji med njimi se je mučil vso dolgo pot sosed Strugar, ki je nosil dežnik stisnjen pod pazduho, da bi ne nosil njegove razpete, od dežja in snega obložene teže.

Ker so šli vsi ti ljudje drug za drugim, kakor bi se opotekali pijani, je bil videti sprevod še žalostnejši. Tu pa tam se je ustavil, da so ljudje dobili nove sape, dežniki so se povsesili, plašč mokrega, prozornega snega se je usla raz njega, roke so se odpočile.

Strugar se je skrivnostno smehljaj. Če bi se bila njegova suha, majhna postava vrinila kam v ospredje, bi ga bili vsi opazili. Kod pa ta človek, bi vprašali, ki ga nikoli za nobenim pogrebom ne vidimo? Ker je bil zadaj, se nihče ni zmenil zanj.

Z rajnim Blažom si nista bila velika prijatelja in tudi velika sovražnika ne. Če bi deli njuno prijateljstvo in sovraštvo vsako na eno roko, bi zmagalo najbrže sovraštvo. To sovražstvo je bilo vidno le v tem, da njuno ozko sosodstvo v teku let ni ustvarilo med njima niti boterstva niti drugih ožjih odnosajev.

Ne spominjajo se preprirov, razen za poti med njivami in okleščene hraste ob mejah, ki so navadni in se kmalu poležejo. Še li prepri so izhajali le od časa, ko je rajna Blaževka umrla in je neki dogodek vžgal nevoljo in nezaupanje med obema.

Strugar se ni rad spominjal tega. Za vse na svetu bi bil rad pozabil... Bil je namreč dolžan Blažu sto goldinarjev, ki si jih je izposodil brez prič, da si popravi hišo. To je bilo še takrat, ko je bila Blaževka živa.

Strugar je popravil hišo in pozabil na denar, Blaž je mislil, bo že povrnil, kadar bo mogel in ni maral biti nevljuden.

Enkrat po smrti svoje žene pa je stopil k njemu: »Tistih sto goldinarjev, kadar boš mogel...« Blaž je bil poštenjak in ni trdil, da jih ni prejel. Še več, kot poštenjak jih je tudi že vrnil. Ne sicer z obrestmi, ker za obresti se nista niti zgovorila. Komu? Njegovi rajniki ženi, ravno na Svečnico pred dvema letoma. Spominja se natanko, da je dal same desetake in le za deset goldinarjev je bilo srebrnega drobiža. Morda, da se on več ne spominja, ali pa mu žena tega ni povedala. Sicer se mora sto goldinarjev pri gospodarstvu že poznati.

Strugar se je praskal za ušesi, delal začuden obraz in skrbel, kakor da je on izgubil tolikšno vsoto denarja.

Ko je videl, da je Blaž izrazil dvom, ali je res vrnil denar ali ne, je postal užaljen in celo hud. »Jerica,« je poklical ženo. »Ali sem vrnil ali ne? Ti si za pričo.« In ni čakal, da ona potrdi ali zanika in je hitel dalje. »Ali nisem pripravljen devalvacij in drugo v goldinarjih in sem dejal: Zdaj nesem Blažu plačati. Tebe ni bilo doma, menda si se mudil pri fari in sem plačal tvoji rajnici ženi... Potem sem molčal, mislil sem, da ti je ona povedala... Seveda, moja priča je v grobu... to je res, to je žalostno... Toda, pri njeni duši — vprašaj jo, kadar umrješ...«

Blaž ni hotel obsojati po krivici. In rajši je trpel sam krivico kot jo je v mislih storil drugemu. Dvignil se pol prepričan po Strugarjevem razburjenju in dejal: »Pustimo rajniko v miru, naj počiva radi tega... Če bi pa po smrti izvedel, da si me osleparil, te pridem obiskovat...«

»Pridi!« je dejal Strugar. Te besede mu ni odpustil. Kadar je mogel, mu je storil tiho grenkobo, tako, da ni prišel s pravico preočito v navskrižje. Ko je slišal, da kašlja, se je smehljaj. In ker ni hotel predolgo umreti, je hodil pod okna poslušati, če že zadosti težko sope...

Kadar je Blaž umrl, se je Strugar nalahko prestrašil. Šel je v hišo in ga pokropil. Ko je videl njegov bled obraz, iz katerega so stopile kosti in premeril njegovo telo, ki ga nič ni bilo v črnih prtenicah...

Zjutraj, ko so ga zabijali v krsto, je bil zraven. Med molitvijo drugih je imel sklenjene roke in gledal, kako so položili moža na oblanice in mu deli majhen bel vzglavnik pod glavo. Nato so poveznili pokrov nanj in ga zabil na vseh koncih... Če bi bil živ, bi ne mogel prodreti skozi.

Zdaj je hitel za njim, kakor da hoče videti do konca. Truden je bil, pot mu je kapljala s čela, obleka je postala premočena in težka... Megla je legla na oči in mu zabranjevala pogled, pred seboj je videl le črne, premikajoče se postave in nekaj belega, plavajočega nad glavami. Bila je krsta soseda Blaža...

2.

Sneg, pomešan z dežjem je nehal padati, zavel je mrzel veter, pretresel premočene pogrebce, da so se podvzivali.

Na križih in na grobovih je ležal sneg, v skrajnem kotu se je dvigal kup prsti, poleg njega je zijala jama.

Strugar se je približal in pogledal vanjo. Bila je nenavadno globoka. Če bi živ človek padel vanjo, bi se s težavo izkopal iz nje. Na snegu so bile poleg sveže zemlje raztresene kosti človeka, ki je bil preje tu zakopan; kosti nedoraščlega otroka.

Duhovnik je odpel miserere in poškopil krsto... Strugar je klečal na enem kolenu in

gledal, kako je izginila krsta. Nato je slišal bobnenje prsti na njo... Vrgel je grudo na krsto tudi on. Čul je njen pok na nekaj vollega. Tedaj se mu je oddahnilo srce. Kakor da se je rešil more, je pokrtil klobuk in stopil na stran.

Štirje možje so delali neutrudno, da so navrhali na Blaža kup prsti. Nato so mu postavili nad glavo lesen križ in se pokrižali.

Delo je bilo končano. Pogrebci so šli s pokopališča. Mladi Blaž je bil že opravil v župnišču in jih je čakal. Strugar je lezel počasi za njimi, ko so zavili v vas, da bi videl, v katero gostilno bodo zavili.

Šli so v gorenjo gostilno, kjer je bila soba nizka in mračna, od kajenja zakajena. To mu ni bilo po volji. V spodnjo gostilno, ki je imela velika okna in se je radi tega zdela gosposka, ni zahajal rad. To pot je vstopil z namenom, da ne bo ostal dolgo.

Naročil je žganja. Ko mu ga je natočil brkati in rdečelični krčmar, ki je imel nekaj ameriškega v svojem vedenju, in ga postavil predenj, mu je dejal:

»Ali ste pokopali moža?«

»Smo ga«, je pritrdil Strugar in sukaj zelenkasto steklenico v svojih rokah ter opazoval čiste okrogle pene, ki so se igrale na vrhu tekočine. »Smo ga,« je ponovil znova v nasmehu, kot da je nekaj takega v tej besedi, da ni dovolj, da jo reče samo enkrat. »Mislim, da nam ne uide več.«

»Eh, nihče ne uide, če je enkrat tako daleč«, je dejal krčmar nekoliko nevoljen, da so mu ušli pogrebci in gledal skozi okno.

Strugar je pokusil žganje. Sprva samo požirek, pomlaskal je z jezikom, kakor da hoče vestno izmeriti okus in moč pijače. Ko je spoznal, da žganje ni zaničevanja vredno, ga je nagnil... Hrknil je v grlu, da je dobil zopet sapo — in odrezal ščenec kruha.

Ves ta čas pa ni izgubil ene misli iz vidika. Ko ga je žganje pogrelo, je dejal, kakor da nadaljuje pogovor.

»Ne pride, ne! Vendar pravijo, da se tudi mrtvi vračajo.«

»Eh,« je zamahnil gostilničar. »Kdo to pravi? Babe...«

Liberalcec je, je pomislil Strugar, ki ni razumel natančnega pomena te besede in je vsakogar, ki se je upiral kakih zastareli misli, imenoval s to psovko. Svoj dvom je ponovil.

»Stari ljudje pravijo, da so jih videli...«

»Kaj pa stari ljudje vsega ne pravijo,« se je obregnil krčmar. »Stari ljudje so videli tudi hudiča, ki je čuval zaklade. Zakaj pa danes nobenega ne vidimo? Ali ste že videl katerega, Strugar?«

»To je res, da ne,« je dejal Strugar in znova pokusil žganje. — Saj sem dejal, da je liberalcec, je pomislil trdovratno, vendar je bil vesel njegove nevere.

»Tudi jaz mislim«, je premislil počasi. »Če je zabit v leseni krstli, če je en meter prsti na njem in še več, ne more nihče nazaj!«

»Seveda ne.« je dejal krčmar in zapustil izbo.

Strugar je bil sam. To mu ni bilo po volji. Rad bi bil imel koga poleg sebe, ki bil pritrjeval njegovo misel.

Pogledal je skozi okno, nebo se je bilo znižalo še bolj. Na šipah se je pričel delati led. Strugarjeve oči so iskale po izbi in niso našle ničesar živega. Ura na steni je kazala skozi malo odprlino svetlo kovinasto nihalo, ki se je prikazovalo in zopet izginjalo.

Od peči je prihajala toplota in pričela stopati v ude. Od obleke se je kadilo.

Strugar je nagnil stekleničico na usta in jo je izpraznil do dna. Nato je potrkal z njo po mizi, da se je prikazal krčmar.

»Kod hodiš?«

»Imam delo. Še merico?«

»Daj, če mi zaupaš!«

»Saj boš plačal.«

»Komu pa je Strugar kaj dolžan? ... A? Ali sem tebi kaj dolžan? ... Le povej! Nihče mi ne more reči, da sem mu kaj dolžan. Ne živ, ne mrtev... Kje si dobil to žganje? Tvoj pridelek? Ne verjamem. Ti ne znaš takega delati... Kam se ti mudi?«

Krčmar je odšel, Strugar je znova poskusil pijačo... Uprl je pogled v steklenico, v mizo, ne več v okno in ne v nihalo ure, ki ga je dražilo s tem, da se je neprestano prikazovalo in zopet izginjalo.

»Pa pojdi!« je dejal čez dolgo časa za krčmarjem. »Kdo te kliče? ... Mene ne maraš, moj denar ti bo dober... Tudi jaz tebe ne maram, tvoje žganje mi je dobro... Nič mi ni dobro. Zdi se mi, da mi je to po drugačnega nalil. Pokusimo... Fej, svinja!«

Potresel je stekleničico in pogledal proti oknu. Svetle kapljice ob robu so izginjale druga za drugo. Počel je ob mizo.

»Kakšno žganje si mi pa zdaj dal? Ali je to žganje? ... Ali vidiš?«

»Tako je kot poprej. Zdaj me pusti v miru, delo imam... Če boš rabil pijače ali jedi, me pokliči.«

»Pojdi!« je dejal Strugar. »Počakaj! Nalij mi novo, da te potem ne bom nadlegoval. Gospoda!«

Izpraznil je posodo in porinil prazno pred njega. Ura se je zdrla in odbila nekajkrat zaporedoma.

»Tako, zdaj me pusti,« je obrnil krčmarjevo besedo nase: »Kaj pa komu mari, če pijem? Ali ni prav, da se segrejem, če sem vso poť zmrzoval. Strugar je... Moj sin je baraba in če nič ne dobi za menoj, dovolj dobi...« Uprl je pogled pred sé in razmotril črno misel, jo spletel znova, ki je bila taka, da se je

smehljaj... »Sto goldinarjev lahko zapijem... Če bi jih imel. In če jih nimam, ali ne bi mi pisali toliko na kredo?«

Iskal je z očmi črne table in ker je ni našel, se je spomnil: »Oštir je lib... aha, on ima knjigo mesto table. To je slabše, to se ne da izbrisati, samo prečrta se lahko... Če bi bil imel Blaž knjigo... Ah, kaj!« se je razhudil sam nad seboj. »Kaj bi bilo, če bi bil imel knjigo? No; kaj bi bilo? Pozabil si prečrtati... To je vse!...«

Pogled se mu je pomračil. Pil je. V javorjevi mizi so ležale paralelne črte, vanje je uprl Strugar svoje oči... Pijača mu je razgrela telo in možgane. Začutil je omotico, misli so postale okornejšie in le stežka in z muko je zasledoval njih zmisel.

»Poglej, in ti bi bil kmalu rekel, da sem te osleparil... Ali ti nisem enkrat posodil voli in si ti dejal: bomo že poravnali, a se nisi zmenil za to. Kam je izginil les iz najine meje, če ne k tebi? In žago, ki si mi jo popolnoma pokvaril?... V jeseni si vlačil seno iz senoželi po mojem... še bilka ne raste na tistem mestu... Ne letos, ne drugo leto... na vekomaj ne... Ali ni, da se mora vse povrniti... Vse plačati... Da bi povedal, če sem jaz kaj tebi dolžan... Oštir! Natočil!«

Strugar je lezel na mizo. Njegove oči so gledale zmedeno. »Kaj me gledaš, oštir?«

»Da ne boste preveč pili.«

»Ali sem kaj tvojega zapil? Prav je, da izgineš... Ali si slišal, Blaž! Svoje sem vzel... Če ne zlepa, pa tako... Nikar ne misli, da mi je kaj zato in da se bojim tvoje besede... Tebi ni bilo sto goldinarjev nič, meni je bilo... Če bi imel priti nazaj, bi že prišel... Dve noči nisem nič spal... Radi tebe... Zdaj smo te deli v zemljo... Na lastne oči sem te videl... Potem smo te zasuli... Gani se, če moreš!«

Strugar se je smehljaj v stekleničico. Pred očmi so vsfajale podobe in zopet izginjale. Misli so se povračale v skupinah in zopet odhajale. Stalno mu je prihajala misel na Blaža. Na njegovo očesno mrežo se je trdovratno prilepila slika njegovega neznanega telesa v prtenicah in s črno čepico na glavi. Strugar je pil, da bi ga zadavil v pijači. Toda zdelo se mu je, da raste iz popite pijače. Iskal je drugih misli, da bi razdril te, ni jih mogel najti, možgani ga niso več ubogali, delali so po svoje in se igrali z njim.

»Kaj mi hočeš?« je rezko uprl oči pred se. »Pusti me, da pijem... Mir tebi, mir tudi meni... Reci mi, da sem slepar... Še nikogar nisem osleparil... Komu pa sem kaj dolžan?... Tebi?... Koliko pa potrebuješ na onem svetu?... Krčmar!«

V sobo je legel mrak. Led na šipah se je pomaknil do vrha, drobne snežnike so pričele naletavati, da se je kadilo od njih.

»Ali naj naredim luč?«

»Tu bodi!«

»Ali te je strah? Nimam časa. Prašiča sem zaklal...«

»Kdo te po čem vpraša? Plačam.«

Plačal je. Ostanka v steklenici ni izpil. Omotičen se je opotekel po izbi. »To je radi vročine. Čemu tako kuriš?« Prijel se je za rožance in šel počasi skozi vežo na prosto.

3.

Mrzla sapa mu je zavela v obraz, ko je stopil pred hišo. Goste, drobne snežinke, ki so se prašile okrog njega, so mu hladile lica. Omotica, ki jo je čutil v glavi in v nogah, se je za trenutek stopnjevala. Ni vedel, ali bi šel navzdol, pogled ga je mikal navzgor...

V hipu se mu je zavrtilo, zdelo se mu je, da se bo sesedel na tla. Sedel je na kamenito klop pred hišo, raz katero je bil pometen sneg.

Mrak se je zgostil. Tik pred očmi se je v padajočem snegu zdela sredina vasi kot neprodorna črna megla. Iz te črne megle so gledala okna hiš, razsvetljena, po dve in dve, kot grozne oči zverin...

Te prikazni so se zdele sprva Strugarju silno grozne. Razum je deloval krčevito, da bi razbral njih pomen. Le polagoma se mu je razjasnilo... »Ah, okna...«

Vročina, ki jo je čutil po telesu, mu je ponehala, hlad, ki je vel od kamna, na katerem je sedel, mu je vrnil moči, da se je lahko dvignil, streznil ga ni.

Ker je čutil mokroto na rokah in na obrazu, je s trudom poizkušal razpeti dežnik. Ni ga mogel. Bil je v njegovih rokah kakor ogromna, zamrznjena skorja, ki se ni dala premakniti. Opoťekel se je navzgor po vasi, med velikimi, žarečimi očmi razsvetljenih hiš. Upiral je oči v tla, da bi razbral gaz. Le s težavo je tu pa tam zasledil črno sled v belem snegu. Noga je stopala v sneg in zopet zavedala v prazno. Tako je tipal za gazjo. Tu pa tam se je z roko uprl na zemljo, s pomočjo dežnika se je zopet spravil kvišku.

Sneg je prihajal z mrzlim vetrom in se zaganjal v obraz. Legal je na obrvi in na oči. Prihajal je neviden in iz nevidnega in je bičal kakor vest. To je Strugarja jezilo in vznemirjalo.

»Pusti me, kaj ti jaz hočem?... Ali ne vidiš, da težko hodim?... Še malo, da bom na vrhu, potem mi nagajaj, če hočeš... Ne v sneg! Ne na tla! Kaj pa misliš?... Kam si dal moj dežnik — a? Pusti moj dežnik!«

Dvignil se je zopet iz snega. Njegova noga je olipala dvojno gaz, oko ni videlo ničesar. Postal je in zbral vse svoje misli. Iz dna nekje je izkopal logično sklepanje in mrmral...

»Na desno gre v drugo vas... Na levo je prav, ako že prej nisem zašel... Ne, nisem... Hiše so blizu...«

Krenil je na levo in zopet zagazil v sneg... Zdelo se mu je, da so mu oči odpovedale popolnoma, kakor da čuti kurjo slepoto. Na očesne mreže so zopet vstajale slike, ki so se mu zdele še živeje... V zavest se je povračala ena sama misel, kakor da hodi za njim.

Podvival se je, a je zagazil v sneg še globlje. Izkopal se je nazaj na pot... Nedaletč od sebe je zagledal svetlobo, ki je padala iz hišnega okna...

»Pusti me... Do tja pridem, potem bom videl... Pusti me, kaj misliš, da sem jaz... Jaz sem Strugar... In nikar ne misli, da verujem... Jaz sem ko ošfir... V krsti si, meter prsti je na tebi in še sneg po vrhu... še sneg po vrhu...«

Prišel je do svetlobe, se ustavil, oddahnil in pogledal kvišku... Obšla ga je nepopisna groza... Skozi sneg, ki mu je padel na obrvi, skozi tuje slike, ki so mu padle na oči, je videl v polsenci nedaletč proč stafi moža. Bil je majhen, suh, silno bleđ, rokó je držal v žepih, na glavi je imel črno čepico. Smehljaj se je, kot bi se smehljaj iz gole škodoželjnosti nad njim...

Strugarja je pretreslo. Mrzlo ga je spreletelo po živofu. Sprva je hotel zbežati, a je občutil, da nima moči v nogah.

»Kaj mi hočeš?« je zajecjal. »Kaj mi hočeš?«

Mož se ni zganil. Zdelo se mu je, da je izginil smeh z njegovega obraza. Strugarju so se vrnilo moči. Opoťekel se je mimo njega...

4.

Ni vedel, kako je prišel po klancu. Pol treznosti se mu je vrnilo. Gazil je po snegu in padal v gaz. Poten in bel od snega je planil v vežo gorenje gostilne, kjer je gorela svetla luč. »Zapríte vrata!« je zaklical.

Gostilničarka je stala v veži in se ga je prestrašila. Mólče je ubogala in zaklenila vežna vrata. Nato je stopila za Strugarjem v izbo.

»Kaj se je zgodilo?«

V izbi so za mizo še vedno sedeli pogrebci. Zdaj so imeli kuhano vino na mizi in pili za odhodnico. Začuden so pogledali Strugarja, ki je planil k peči in sedel na klop, zasopel in zdelan.

Pogledal je po navzočih, nato je dejal: »Rajnkega Blaža sem videl.«

Vsi so obstremeli. Vsem hkrati je zastala sapa v grlu. Strugarjeva prepadena prikazen, večer, ki je ležal zunaj in dan pogreba, vse je vplivalo na njih duše, da so tem jače občutili grozo, ki je vela iz povedanega.

Prva se je predramila gostilničarka. »Saj ni mogoče. Kaj ti je hotel?«

»Stal je ob poti in me gledal. Ravno tak kot je bil na parah.«

»Pijan si,« se je oglasil eden izmed mladeničev, sorodnik rajnkega. »To je.«

Strugar je hotel ziniti, da bi podprl svojo trditev, ko se je oglasil Blažev sin, mladi gospodar. »Pustite ga. Čemu bi ne bilo mogoče? Bog ve, kaj ga teži... Izpijmo in pojdimol! Peko kruha bo treba speči in razdeliti med uboge...«

Sinu rajnkega se je zdelo, bogokletno, da ne bi verjel v prikazen. Možnost je bila dvojna, vzel je rajši tisto, da je pomagal očetu, ako je bil potreben na onem svetu...

Pogrebci so naglo izpili in odšli v sneg in noč...

Strugar je zlezl v zapeček, položil roke na peč in naročil žganja. Gorkota in pijača ga je zopeč nekoliko zamamila...

Gostilničarka je dejala: »Morda pa nisi prav videl. Kakšen je bil...«

»Suh, bled... Črno čepico je imel na glavi...«

»Če si ga tu spodaj videl, je bil naš čevljar,« je dejala gostilničarka mirno. »On je tak in nosi čepico.«

Strugar je divje vprl vanjo oči. »Ali misliš, da ga ne poznam? Ali ga nisem videl na parah? Ali ni moj sosed? Pred čevljarjem da bi tako bežal?...«

Bil je hud v svojem prepričanju, da je gostilničarka umolknila... Strugar je pil in razpredal svojo misel, ki je znova postala težavna...

»Ali si videl, oštir brezverski? Pa si dejal, da se ne povrne... Ko je bil zabit v krsti in meter zemlje na njem... Sam sem videl... In čemu me nisi vprašal po goldinarjih? A? Čemu si se samo smejal?« je govoril Strugar sam sebi v peč, z lahkim, polglasnim glasom, kakor da se sebi roga... »Saj ti vrnem, če sem te osleparil... Čemu si se dal oslepariti?... Predober si bil... Ampak tako bi ti ne vrnil... Smejali bi se mi. Za maše ti bom dal... Preveč je sto goldinarjev, petdeset bom dal...«

»Koga si osleparil?« je vprašala gostilničarka.

Strugar jo je strašno pogledal. Ni se zavedal, da ga je kdo slišal. »Ali sem koga osleparil?« je vprašal zadirčno iz pijanosti. »Ali sem tebe osleparil?«

Ker mu gostilničarka ni odgovorila, ji je ponudil steklenico. »Daj mi žganja!«

»Ne več, preveč imaš. Zato pa vidiš strahove.«

Strugar je pogledal uporno, mislil jo je zmerjali, a se je premislil.

»Pa pusti, da ležem na peč in zaspim,« je dejal.

»V izbi nikogar,« je dejala. »Na peči se mi opečeš, ker si pijan. V steljo, če hočeš.«

»Ti me goniš v sneg?«

»V steljo te gonim.«

Strugar je pomislil trmastost, pijača se mu je pogreznila. »V stelji že trideset let nisem spal.«

Ko gostilničarka ni nič rekla, je pristavit: »Bom šel pa domov. Ampak, če zmrznem, bom na tvoji duši.«

»Saj te ne gonim iz hiše. V steljo pojdi!« se je razhudila ženska.

»Če me goniš v steljo, me goniš iz hiše!« je postal Strugar od nove pijače trmast. »Plačam!«

Počasi je izmotal iz žepa denar in plačal. Vprašal je, če dobi še požirek pijače, kar mu je gostilničarka odločno odbila. Stopil je na tla in poizkusil, če se bo mogel držati na nogah.

»Dežnik,« je dejala gostilničarka.

»Pridem... v nedeljo ponj,« je spravil s težavo iz sebe. Nato je stopil na prag. Sneg mejtem časom ni prenehal naletovati...

»Pojdi v steljo!« je ponovila gostilničarka še enkrat, ko je videla, da se je zaletel v steno nasprotno hiše in da njegove oči ne morejo najti poti.

»Ne!« je zamahnil z roko.

Gostilničarka je zaloputnila vrata.

5.

Strugar je stal sredi vasi v snegu. Pijača ga je mikala, da se ni vedel odločiti. Stopil bi bil rad še enkrat do spodnje gostilne. Spomnil se je na prikazen v snegu, mrzga ga je pretresel. Ni hotel iti še enkrat po tisti poti.

Napotil se je skozi vas. V nekaterih hišah so bile že ugasle luči, v drugih so metale medlo svetlobo skozi gosto mrežo padajočega snega.

Strugarju je bilo žal, da je zapustil hišo, trma mu je branila, da bi stopil nazaj. Težko je otipaval sled v gazi, ki jo je bil gosto naletavajoči sneg že deloma zasul. Nekaj prijetnega je spreletelo njegovo telo, kadarkoli je zagledal senco pred seboj. Gledal je strmo pred seboj v tla, da bi ne videl ne na desno ne na levo... Počasi mu je zlezlo v zavest, da je pijan, da je preveč pil. Tedaj je bil vesel, da mu gostilničarka ni dala nove pijače.

»In zakaj me ni pustila na peč?... Zakaj me je gnala iz hiše?« Odgovarjal je sebi... »Saj te je gnala v steljo... Mene v steljo? Mene v steljo, ki nisem... Pijan sem, preveč sem pil... Ni prav, da sem toliko pil. Prav mi je, če je tako... Bog me kaznuje...«

Njegova glava je zlezla še niže. Zdelo se je, da se joče iz skesanosti, ali da bi glava rada zaspala...

Mejtem je prišel iz vasi. Zadnje hiše na levo in na desno so izginile, vrtno drevje se je razjasnilo. Ko je šel mimo samotnega kozolca, je dejal: »Prav grem« in je zadovoljno prikimal vase.

Šel je čez polje... Oči ni več slepila luč iz hiš, sence niso stale ob straneh. Bilo je vse bolj vidno. Noge so iskale poti in ni mu bilo mari, ako so jo za trenutek izgrešile, šel je dalje in je nehoté zopet padel v gaz.

Temu se je zadovoljno smejal. »Saj gre,« je dejal. »Nocoj bom doma. Gosfilničarka naj ima svojo steljo... za prašiče... Oj!... Že gre, že gre...«

Čez polje je bril veter. Zdelo se je, da donaja postoterjeno množino snežink. Letale so na lice, na roke, za vrat, čutil je neprijeten hlad po hrbtu. Ob tem hladu je imel občutek, kakor ga ga nekdo grabi.

Ozrl se je. Nikogar ni bilo. Roke bi bil rad del v žepe. Ni bilo mogoče. Kadar jih je del v žepe, je izgubljal ravnotežje...

»Pijan sem, pijan... Preveč sem pil... Gosfilničar mi je dajal strupa, ne žganja... Kdo bi mislil, da ima tako pijačo ta hudič?... Še malo in iztremem se...«

Ni se iztreznil. Kar je legalo nanj, ni bila pijanost, bila je trudna omotica. To je čutil vedno bolj, ko se je opotekal v snegu in se boril, da bi prišel dalje.

Postal je brezčuten. Bilo mu je malo več mari. Ni se bal več strahov... Njegove misli so tavale kakor v pol sanjah in so lovile ena drugo...

»Piti bi res ne smel tako... V steljo? Ali je znorela?... Čakaj, pusti me! Še malo, potem bo laže... Ali si mislil Blaž? Ostrašil si me, ker sem bil neumen. Kaj mi pa moreš? Kaj ti bo po smrti denar?... A?... Še v življenju ga nisi rabil. Za eno mašo bom dal... Ali si zadovoljen? Če dam za mnogo maš, se bodo čudili in bodo kaj mislili... Ali si zadovoljen?...«

Polja je zmanjkalo. Pot je prišla v gozd in se potemnila, snega je bilo tu manj, veter ni pihal v obraz več tako močno.

Strugar se je oddahnil, noga je bila lahka. Počasi je legla ista teža nanje kot popreje. Pijanost v glavi in udih se je povečala. Roke so visele ob telesu, ki se je s težavo zaganjalo dalje in se borilo samo s seboj...

»Bodi dober, Blaž... Narediva vsak pol... Saj vidiš, da se te ne bojim... Samo tako, da ne bo sramote... Saj je tvoja krivda, čemu nisi v pravi čas terjal?... Le pomisli... Človek pozabi... in nazadnje...«

Zašel je s poti. Zdelo se mu je, da je noga stopila pregloboko in se ne more izvleči... Nehoté je sedel. Njegov hrbet se mu je naslonil na nekaj trdega. Prijetno mu je

bilo v tej legi in ni mislil, da bi vstal. Močnejša omotica mu je ovila telo, mehka, božajoča, zdela se mu je ko sanje...

Zaprl je oči in mrmral počasi, tiho in vedno tiše... »Tako... Saj je dobro... Pustimo to... Pijan sem, kmalu bu bolje... Imej svojo steljo... imej... kmalu bo bolj...«

Drevje je piskalo v vetru, sneg se je zaganjal med debla, na skale, na pot, ki je ni oživela nobena človeška noga vso noč...

* * *

Ko so pokopali Strugarja poleg Blaža, je bilo nebo vedro, solnce je sijalo in bleščalo čez debelo plast snega, ki je pokrival pokrajino... V vetru se ni zganila nobena veja...

France Bevk.

—::—

BRATU.

Med prvimi so te zagnali nad Ruse —
dvanajsta od takrat že diha jesén;
to so ti naprtili silnega posla,
da list ni od tebe še došel noben.

Kod hodiš? Kaj delaš? Glej, vsi milijoni,
ki takrat so v krvi nam brodili svet,
so davno vrnili se ali so padli —
le tebi je vojna zbrisala sled.

Ni priče ne pisma, ni duha ne sluha...
Imá te li Rusija? Skriva te grob?
In koliko vas je zagrebela usoda?
Odzovi se, reši nas težkih tesnob!

— st —

—::—

MEHKA, KAKOR MESEČINA...

Mehka, kakor mesečina,
pesem sladka v noč ihli:
Daj, dekle mi rožmarina,
lica cveč in noč oči!

Daj ljubezni mi besedo,
ustec cveč v slovo mi daj —
rožo k srcu in besedo,
da me spremi v tuji kraj!

Kjer si ti — mi solnce sije,
kjer te ni — je zame noč;
cvetje duše žalost krije,
drug je moj — oblak begoč...

Hladna, mrzla je tujina,
nima zame rože svet —
Daj mi kičo rožmarina,
daj mi nagelj, duše cveč. —

Sredi nočnega pokoja
plaka, toži pesem ta —
Ah, mladost ti bujna moja,
reci, kam si, kam odšla? —

Fran Žgur.

Ivan Cankar.

Zgodbo o otroku vam bom povedal, o otroku, ki je 40 let živel in delal, ki je v štiri-deseetem letu kot dober otrok opešal na svoji poti in se poslovil od nas, o otroku, ki je 20 let iskal Boga v sebi in dobrote v palici, ki ga je tepla. O listem Ivanu bi Vam rad povedal, ki je kot študent peš hodil po tisti dolgi »veliki« cesi iz Ljubljane na Vrhniko k svoji materi na počitnice, k materi, revni in vendar vsega dobrega bogati, o Ivanu, ki je mislil na Dunaju, da ni ne temu svetu in ne temu življenju potreben, o njem, ki je vse svoje življenje delal, nepotrebno delal: Rezal svoje srce kos za kosom in ga zavijal v papir in pošiljal svojim v domovino, da bi ga spoznali in ljubili.

Bil je ta otrok rojen 10. maja 1876. na Klancu na Vrhniki, t. j. ob poti, ki pelje iz trga na hrib k Sv. Trojici »beli golobici na griču«. Njegov oče je bil krojač, mati je bila v velik voz vprežena živina. Na vozu je sedela vsa družina in se smejala, mati je do onemoglosti trpela v svoji revščini. Ničesar niso imeli, še soli ni bilo pri hiši. Pa če bi jo njen zlati vprašal za cekin, mati bi ga bila šla po koleh iskat zanj. Tisto veliko upanje in ljubezen jih je vezala v njih revnem domu, ljubezen na vse okradenih ljudi, ki jim je ostalo samo golo poščenje, samo odkrito, pošteno oko in mirna roka. Tako je Ivan rasel v dečka, ko je moral v šolo. Droben je bil in ves mehak, da je včasih ponoči od žalosti jokal in od strahu kričal v postelji. Pa so ga posadili v prvo klopi in njemu je bilo hudo od tega tujega sveta in od tega pustega učenja. Jokal bi bil, da ga ni bilo sram solza. Sovražil je šolo. Bila mu je ječa, nepotrebna mučilnica. V njej ni bilo nič onega toplega in mehkega, kar je delalo dom tako svet. Matere ni bilo v šoli. In mati je tudi zrak v sobi, mati je tudi navita ura, zakaj kjerkoli je mati, tam je ljubezen, tista dobra in topla ljubezen, ki ni v besedi in je komaj vidna v očeh.

Šola je mrtev zavod, brez duše, brez ljubezni, brez matere. Mnogo srečnejši se je Ivan počutil pod mostom na Ljubljani, v 11. šoli, kjer ni bilo nič tistega »ena in ena« itd. Tu so bili sami svoji. Nič jih ni bilo sram svoje otroškosti, sebi so živeli. Kopal so se tu, rake so lovili, ogenj so žgali, pretepali so se, vsi majhni in velikih ljudi plašni. Tu bi bil Ivan skoro utonil, da ga ni rešil sosedov hlapec. Še dve stvari je doživel in doživljal v teh letih: hiša jim je pogorela in so bili na cesti ko ciganki. On je rekel, da teta štruklje kuha, tako velik je bil ogenj. In pa po prešce so hodili. Vi poznate prešce? Tiste majhne turšične hlebčke, ki bi jih človek pet hkrati snedel. Za vernih duš dan jih pečejo in otroci in berači hodijo ponje. Zraven molijo.

To je bila njegova mladost. Ne bi povedal prav, če ne bi rekel, da to ni bila njegova mladost, temveč le navidezno njegovo življenje. Njegova mladost je bilo še tedaj njegovo srce, ono podzavestno trpljenje, ki ga doživljajo veliki otroci. Ono skrito in samemu sebi namenjeno snovanje in gledanje tega sveta, ki je našlo izraza v čudnih sanjah in ponočnih krikih. — On sam nam o vsem tem piše v svojih knjigah, največ v knjigi: »Moje življenje«, ki jo je pisal zrel in umetnik, zgolj umetnik in nič filozof.

Potem je šel v Ljubljano v šole. Po tisti veliki cesti, ki ji ni konca, ki je vsa s spomini posejana in je vsak spomin nov svet zase. Bila so leta njegove predpriprave, življenja z zavezanimi očmi in odprtim srcem. Doma je pravil, da dobiva jutranjo kavo nekje v mestu, pa ni bilo res. S strganimi čevlji je hodil po mestu v dežju in solncu in mu je bilo do smrti težko. Ta čas je bil v »Zadrugi« — društvu ljubljanskih realcev. Fantje so pisali pesmi, zbirali so se skrivaj in si jih medsebojno brali. Cankar je tedaj posnemał Aškercu, bral je tudi on svoje pesmi v »Zadrugi« in se je potem z njimi sprl. O sebi je imel veliko ceno in si ni pustil ukazovati, niti popravljati. Edini, ki mu je zaupal, je bil njegov profesor Levec.

Nekoč so ga izključili iz šole, ker ni prihajal k pouku in so ga videli pohajati po Tivoliju. Prof. Levec ga je spravil nazaj v šolo. Ob koncu svojih srednješolskih let mu je umrla mati. Njena smrt ga je zadela globoko in ga strla. Znašel se je čisto v drugem

svetu. Še dve leti pozneje se pozna njegovim pismom in spisom tiha žalost, tiha solza, ki jo zmore le dobro srce.

Stanoval je ta čas pri različnih gospodinjah, znanih študentovskih materah. Tesne, razmetane sobe, zdravi in sili sostanovalci, le eden od žalosti bolan, droben in lačen.

Potem se je odpravil na Dunaj in študiral tehniko. Hotel je postati inženir. Zdelo se mu je, da bo kmalu in lahko končal tista leta, risar je bil dober in vse dalje je on stremil in bolj visoko, kot stremi tehnična veda. Zato se mu je zdelo malenkostno in skoro otročje tisto dolgo semestrsko študiranje. Toda ni končal študija. Za časa drugih počitnic je bil v Pulju, ki je tedaj cvetela v svoji moči. Od tam so ga vabili k uredništvu Edinosti, pa ni hotel iti. Še je upal, da pojde študirat in da šole tudi konča. Res se je povrnil na Dunaj, toda mesto na univerzo se je vpisal ves in cel v zavod umetnosti, ki nima ne semestrov ne izpitov. Ves se ji je prodal, njen je bil. Ni več mislil na študij, le na svojo veliko od Boga dano nalogo je mislil in je radi nje trpel glad in pomanjkanje, dokler se ni preselil v Ljubljano in bival po večini na Rožniku, kjer je največ pisal.

Ne bom pisal dalje o njegovem življenju. Dunaj in Ljubljana sta mu bili mesti, glava in srce pa delo, užitek, pot in zavesl. Živel je življenje umetnika. Notranje doživljanje je iskalo resnice, sebe in Boga, sodilo dejanja in ljubilo. Tri stvari so, ki jim je dal sebe samega: umetnost, domovina, Bog. Zato je ves tako lep, zato je ves tako naš, zato je tako skrivnosten. Vso dolgo pot je prehodil trdno in trpeč, samega sebe zmagujoč, od nepoznanega in nezavestnega do popolnega.

V svojih 30. knjigah nam razkriva to svojo trpečo in iščočo dušo, ki ji je vse zaupal. In ta duša je trpela radi vsega: radi domovine in njene lepote, kakor tudi radi gnilosti njenih predstavnikov; radi vsega slepega sveta, radi ponižanih in razžaljenih. — On je ljubil brezmejno vas vse, in za vse one, ki so o ljubezni govorili, a so vas za ljubezen osleparili. Vzel je kelih trpljenja nase in je pokleknil pred domovino, kakor je bila trda in neusmiljena ž njim.

10. decembra 1918. je padel pod križem.

Kratka doba osmih let nas loči od njega. Letos smo praznovali 50-letnico njegov. rojstva, dne, ko se nam je rodil, da nas je ipele in ljubil. Danes ga izročamo zgodovini, dasi on ni še zgodovina. Ves naš je še, danes desetkrat bolj kot kdaj preje. Ko nam bo težko, nam bo njegova topla in mirna beseda tolažnica in pomoč in on bo romar vseh romarjev — bo naš tolažnik. Vedno globlje bo segal v naše življenje.

Še par opomb: Letošnjo 50 letnico je praznoval naš primorski rod v primeri z našimi brati naravnost častno. Dramsko društvo v Gorici je dalo v dobri zasedbi Kralja na Betajnovi v sledečih krajih: Gorici, Sv. Luciji in Ajdovščini. Kanalska čitalnica je uprizorila »Cankarjev večer« in se častno oddolžila spomenu velikega otroka. Mnoga društva so priredila spominska predavanja, nekatera se še pripravljajo na proslavo. Cankar postaja last ljudstva, da ne rečem naroda — on je drugi Gregorčič.

Njegovi spisi so od prve založbe skoro pošli. Nova založba v Ljubljani izdaja pod uredništvom Izidorja Cankarja njegove Zbrane spise, katerih so dosedaj izšli trije zvezki. Zbirka je častna, vredna velikega moža. Opremljena je z vsemi možnimi podatki, opombami, vsak uvod je študija zase.

Narodno gledališče v Ljubljani je letos uprizorilo Jakoba Rudo, katerega je dalo tudi Dramsko društvo v Gorici kot otvoritveno predstavo z razliko, da je bila v Ljubljani predstava slavnostno - spominska, medtem ko v Gorici ni bila. Poleg te predstave je priredilo društvo slov. književnikov še Cankarjevo proslavo, kjer je govoril Iz. Cankar slavnosten govor in so slov. književniki nastopali z raznimi recitacijami.

Vam pa, ki Cankarja berete:

»Cankarja ni treba razumeti, občutiti morate njegovo besedo«.

Igor Volk.

— :: —

KRN KIMA.

Poleti resen, oster, siv,
a bel, ko dahne zima,
iznad slemen, vrhov in griv
nam Krn v polje kima:

»Moj vrh je tak od vekomaj.
Pa so prišli pred leti
in so v škrlaten se sijaj
trudili me odeti.

Grmelo je in topla kri
me dolgo je močila,
prijela pa se vrha ni —
o da bi se ga bila!

Škrlaten danes bi navpik
oziral se v višave;
to vreden bil bi spomenik
krvave bojne slave.«

Pozimi bel, poleti siv
nam Krn kima v polje;
ko bi krvavo se iskril,
bi videli ga bolje.

Štirinajst.

Z okna se je videl tisti del reke, kjer prišumi voda prečesana skozi grablje in se onkraj mosta umiri za pokopališčem, boječ se, da ne bi s preglasnim šumenjem premotila mirnega sna po gomilah. Med hišo in vodo se je pred mano prostirala skrbno obdelana rudarska njivica, podobna neštelem drugim, razmetanim med hišami in vodami, ob cestah in po vzpetih pobočjih. Izpod okna se je oglašalo brzo leseno porožljavanje in mi pričaralo pred oči blazinasti valjarček z načrtanim vzorcem, z napol doplenimi belimi čipkami, ki vse dalje in dalje prephezajo črtež pod seboj, in z resno, v delo zamišljeno čipkarico, premetavajočo brez prestanka lesene klinčke med urnimi prsti.

»Mudi se, Polona, mudi,« se je razleglo tik pod oknom.

»Ali pa tudi ne,« je odgovorila Polona s počasnim, rahlo zamolklim, a razločnim glasom.

Pogledal sem v odprto šipo pri oknu. V njej se je nejasno zrcalil prostor pred hišo, kamor ni segalo moje oko. V tej zabrisani sliki sem videl Polono, rudarjevo ženo, prelegnjeno v pasu in ramenih; neravno steklo jo je tako pačilo. Sedela je na stolčku pred svojim čipkalnikom in zatikala bucike v neprečipkani del črteža. Nekaj korakov od nje je sloanela ob vrtni ograji suhotna ženica, ki mi ni bila znana ne po glasu ne po licu.

»Dandanes se nam vsem mudi,« je dejala neznanka. »Hiteti je treba, da človek zasluži za kruh in obleko.«

»In za pogrebe,« je vzdihnila Polona, prenehala z delom in se zazrla čez reko proti pokopališču.

»Za pogreb je še prezgodaj.«

»Za nekatere je prezgodaj, za druge ni.« Polona je premolknila, kakor bi se ji misli mudile drugod. Nato je povzela:

»Drugi služijo zase in za otroke in si še kaj prihranijo. Midva z možem pa sva samo otroke pokopavala. To nam je vse požrlo. Krst — pogreb, krst — pogreb: to je moje življenje.«

»Koliko jih je bilo?«

»Štirinajst.«

»Toliko si jih imela? Hudo je, hudo.«

»Kaj ne bo hudo? Štirinajst — in vsi tam,« je pomignila z glavo proti gostim križem za vodo. »Zibel — grob, zibel — grob; drugega ne poznam na svetu.«

»Božja volja, Polona.«

»Tudi moj tako pravi. Bridko je, bridko. Nekateri jih imajo toliko, da ne vedo, kam z njimi. Saj ne rečem: dobro bi se jim ne godilo,

mojim. Vse je rudniško, bajta in njiva. Ničesar nimava. Zapustiti bi jim ne mogla ničesar. Komaj bi dorasli, bi morali v svet. Pa bi vsaj vedela, za koga delava. Zanj mi je prav posebno hudo. Dober je in tako rad ima otroke. Pa nama jih Bog sproti jemlje. Saj nič ne očita, moj, in me tolaži. A čeprav molči, si vendar sama očitam: morebiti sem sama kriva, ne znam jih izrediti.«

»Tega ne smeš misliti, Polona.«

»Ti ne veš, kaj se to pravi: štirinajst! Štirinajst sem jih dojila! Štirinajst jih je tipalo po mojih prsih in se mi smehljalo. Tako radi bi bili živeli!«

»Ti nisi kriva. Pri vodi je težava z otroki. Solnca malo, mokrota ... otroka se brž kaj prime.«

»Tudi midva sva že na to mislila. Pa si pomagaj, če si moreš. Moj je večkrat prosil, da bi mu dali drugo stanovanje. Pa ni še prišel na vrsto. Botri in pogrebci, botri in pogrebci — drugih ljudi ta hiša ne pozna. Pri prvi, Mariji, mi je bilo, da bi še sama umrla. Lepa je bila, rdeča in močna, shodila je že in govorila. Z možem sva bila tako srečna. Druga zima nama jo je vzela. Zdaj ne morem več jokati — štirinajstim sem močila grob. Takrat pa, ko se mi je prva krsta zabelila iz jame, bi bila najrajši skočila za njo.«

»Vem, vem. Tudi meni je prvo umrlo.«

»Čez dve leti smo zagrebli drugo in nato skoro leto za letom: krst — gomila, krst — gomila. Kar je on zaslužil v jami in kar sem jaz napletla, vse je tam, vse pod rušo. Saj pravim, če bi on ne bil tako dober, jaz bi bila že znorela. Še zdaj me tolaži, še zdaj mi obehta; štirinajst sva jih zagrebela, on pa upa, da bo petnajsto živelo.«

»Tudi ti, Polona, moraš upati, tudi ti.«

»Rada bi, srčno rada, a pomisli — štirinajst...«

»Bog nas skuša na razne načine. Obupati ne smemo. Zakaj bi petnajsto ne živelo?«

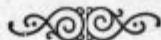
»Da bi res! Štirinajst jih je v nebesih in ko se obehta petnajsti, človek pozabi včasih vseh štirinajstih in se veseli petnajstega in upa, da ta ne pojde za njimi.«

»Ne pojde, ne; veruj, Polona!«

Neznanka se je poslovila in odšla. Slika v šipi je kazala Polono samo. Hitreje in živahnije so rožljali leseni klinčki pod oknom. Žena, ki jih je premetavala, se ni več zamikala v lesene in kamenite križe ob vodi, vzravkala se je na sedežu ter se z napeto pozornostjo zatopila v črtež in čipke.

Reka se je mirno svetlikala v solncu; na desnem bregu je božala štirinajst gomilic, na levem je pozdravljala petnajsto življenje.

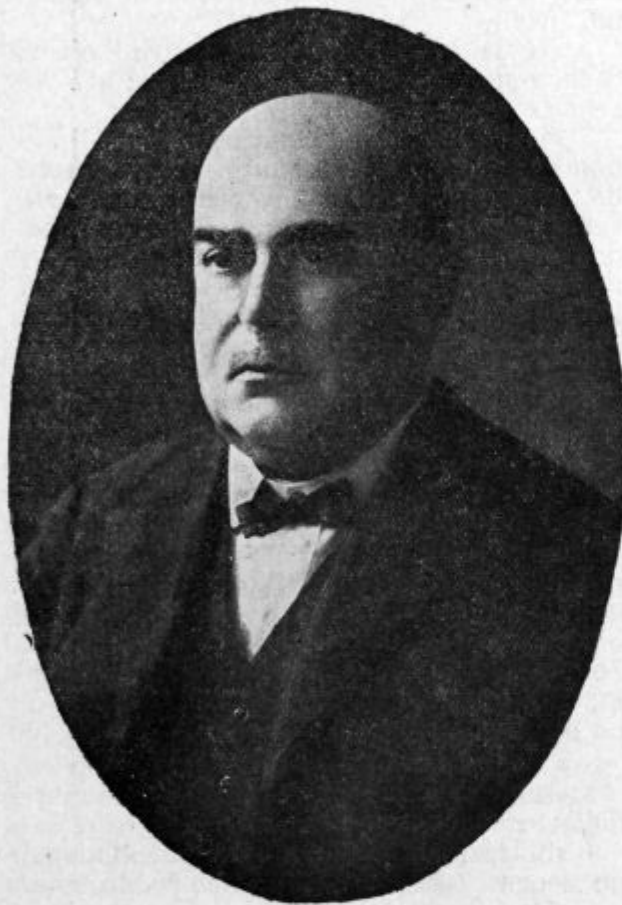
— st —

Arturju Lokarju v spomin.

Gospod sourednik me je najprijazneje povabil, da ovekovečim v Koledarju spomin svojega blagega šefa. To pa naj bi se ne zgodilo na navadni pusti in dolgovezni način, ampak iz mojega spisa naj bi dihala pristna vipavska veselost in šegavost, ki je v tako visoki meri odlikovala pokojnika.

Menim, da nalogo razumem in zelo težko bi odrekel sotrudništvo v tem zmislu gospodu uredniku, ki ima za vipavsko dolino po-

sebne zasluge, saj je svoj čas pod skromno etiketo »Pol litra vipavca« pomagal spraviti v svet ogromne množine naše pristne domače šegavosti. Vrhutega mu priznavam uredniške pravice in nikakor ne gre, da bi se ne držali pisatelji in pesniki dobljenih navodil. Urednik je inženir, pisatelji smo delavci in zidarji. Če urednik izda geslo: »Nič joka in žalovanja!«, potem se je treba pač držati narodne discipline. Le eno stvar prosim, da ne bo nesporazuma: Vi, gospod urednik, gołovo mislite, da sem jaz kot večletni pokojnikov koncipijent podedoval njegove pripovedne in humoristične talente. To ravno ni res. Kakor bi si iz srca želel posneti njegov lepi in polni pripovedni slog, tega nikakor ne zmorem. Lokarjevega krasnega pripovedovanja in njegovega specifičnega humorja ni več, oboje je z njim vred umrlo.

I.

Če Vas prav razumem, želite imeti vesel opis Lokarjeve pogrebščine ali vsaj takšno obliko mojega pripovedovanja. Poskusimo!

Ob dolgi mizi se je zbrala lepa, skoraj nepregledna vrsta pokojnikovih prijateljev v nemi žalosti pogrebščine. Kozarci so že nalihi, toda nihče se jih še ne dotakne, pregloboka je liha svečanost trenutka. Tedaj pa vstane na gorenjem koncu mize recimo častiljivi starosta naših pesnikov France Žgur ter se spomni pokojnega notarja z lahkotnimi, lihimi, do srca segajočimi verzi prosto po Prešernu:

Črne Te zemlje odeja pokriva
v grobu lihotnem, naš Lokar Artur.
Družba prijatelov v spomin si napiva
Tvojih veselih in žalostnih ur.

.....
Še se vipavska leskečejo vina,
še se razlega kozarcev žvenket:
Boljšega srca ni imela dolina,
kak' si za čast Ti slovensko bil vnel!

Dovolj! Struna je zabrnela, obujen je spomin na ure, prebite v Lokarjevi družbi. Nekdo začena s skromno žalostjo pripovedovali o pokojnikovih žalostnih urah, pa kaj, ko vedno bolj silijo na površje njegove vesele zgodbe, ko ve povedati vsakdo svojo veselo štorijo, doživljeno z rajnkim notarjem, druga je bolj vesela in okrogla od druge. Moj Bog, kaj je to, pogrebščina ali že osmina — veselega človeka pokopavali res ni žalost, v prijateljski družbi je že zavladal prisrčen smeh, napolnuje jo očitvidno Lokarjev duh. Družba napija slavi njegovega spomina. Kamen žalosti je odvaljen od srca vsem.

Ko odtrčijo s kozarci, se takoj oglasi k besedi na spodnjem koncu mize govornik srednje starosti, rdečih lic in po koncu stoječe frizure ter v gladkih, tekočih besedah, ki so druga drugi podobne kakor njegovo desno in levo lice, nazdravi družbi, ki se je zbrala, kakor se bo vedno rada zbirala ob veselih in žalostnih trenutkih.

Ta govor me je čudno dirnil. Cela ploha besed govorenih brez občutka — kakor da bi vejal pleva. Obide me zla slutnja, da bo ta govornik z neko lahkomiselnostjo manj zraven tudi tedaj, ko se bomo zbrali v svoji največji nesreči in nas bo družila le naša bridka bol, pa on ne bo videl in občutil naše bolesti, ampak le družbo, ki se je tako lepo zbrala. Kamen se mi je zopet zavalil na srce. Družba molče odpiva iz kozarcev, v ospredje silijo Lokarjeve žalostne ure. Težke misli misli Abdur - Aman ...

Pa potrka zvonko po odpitem kozarcu sredi omizja ter se dvigne visok, suhljat mož. »Dragi prijatelji!« se glasi njegova počasna,

pa krepko zveneča beseda, »Če že častimo pokojnikov spomin, ljubimo pred vsem to, kar je on vse svoje življenje posebno ljubil, ljubimo svojo lepo vipavsko dolino! Lepa je ta dolina in njeno ljudstvo je zlato ljudstvo, veselo, odkritosrčno, prijazno in gostoljubno do samozatajevanja tako, da bi dalo srce iz sebe. Njegova duševnost je še nedvignjen zaklad. V vipavski dolini je življenje veselo in v njej je vesela tudi smrt. Koliko lepih, veselih tipov je bilo v naši dolini, ki niso ovekovečeni, pa so živeli in še živijo med nami. Kako lepo je opel Zupančič soško dolino in njena znamenja! Znamenje pri znamenju! Tu se je ponesrečil pastirček, ki je iskal nad prepado jagnje mehkoruno, tam je zletel čez skale pijan godec — same dobre in vesele duše, ki ne potrebujejo žalovanja. »Če z dovtipom letel si čez skale, boš že gledal, da se v raj prišliš«. Kaj pa pravite o naših starčkih, živih, bistrih oči in šegavih besed, ki povabijo v svoj hram domačina in tujca, gosteč ju z enako ljubeznivostjo? Kako umirajo ti naši starčki? V prijateljski družbi, med veselimi pejem, s kozarcem v roki se ločijo od življenja. Zakaj jim nihče ne oskrbi šegavega napisa, zakaj se jih nihče ne spomni v lepi knjigi? To zemljo, to svoje zlato ljudstvo je pokojni Artur Lokar ljubil nad vse in tudi njemu je nebo dodelilo lepo in milo smrt. Želel je večno počivati v tej zemlji in ta želja se mu je izpolnila. »Večen naj bo njegov spomin!«

Tople, prisrčne besede niso zgrešile svojega učinka, tu pa tam se je zalesketala tudi solza v očeh, kamen se je zopet odvalil od srca. Zdaj vidim, v ljudeh morata biti duša in občutek, brez tega se ne smejo bližati drug drugemu in še manj se sestajati in imenovati družba. Kdor ne ljubi rodne zemlje in nje ljudstva, je ne bo našel žive besede, ki bi segala do srca. Veselost in šegavost ste le druga oblika, drug izraz za ljubezen, ki je prenežno čuvstvo, da bi se izražalo kar tako neposredno. Tako nam je tudi lažje razumeti Lokarjev značaj in lažje prodremo do razločevanja dvoličnosti od one duševne plemenitosti, ki ji je zunanja oblika in izraz šegavost, dovtipnost in celo norčavost ter »farbanje« (pokojni Lokar ni maral slišati tega izraza in namesto farbat je rekel rajši: »dati razumeti«), notranje bistvo in jedro pa nič drugega ko ljudečnost in ljubezen.

To je tako lepo in enostavno, prav nič umetnega ne potrebuje družba za skupno življenje razun srčne vezi ljubezni in mejsebojnega razumevanja, oblika, čeprav trda ali šegafava, že pride sama po sebi. Oblike ne iščimo in se je ne bojmo nikdar!

Zopet so srca lahka in vesela, prede se nadalje nit veselih pogovorov in nekdo pozvame celo govornikovo misel o »znamenjih«

in njih primernih napisih v vipavski dolini. Bili bi zelo izvirni, zato jih rad podam čitatelju za primer.

»Tukaj Janez je Krkoč
zbral prijatelje nekoč,
njih in sebe pokrepčal,
potle v večnost se podal.«

Ali pa:

»Lahka smrt: Anton Možina
šel je v hram po bučo vina
ter pozabil pot nazaj —
Bog naj da mu sveli raj!«

Vendar ti verzi ne ugajajo vsem. »Kaj pa mislite, prijatelji,« se brž oglasi nekdo, »da smo trapisti? Naši veseli hrami naj ostanejo naši veseli hrami brez mrtvaških napisov! Če pa že menite postaviti kam taka znamenja z napisi, postavite jih na pota, v njive in vinograde, tam bi jih videl rad, v hramu pa nikakor ne. Obzirnost do gostov veleva to.« Beseda je bila dovolj tehtna in ta pomislek je prijateljska družba uvaževala.

Torej znamenje v vinogradu! Kako naj bi se na primer glasil napis?

»Stoj, popotnik! Kam pa graš?
Zmoli zame očenaš!
Mene smrt kar sredi dela
v nógradu je doletela.
Moli, grozdja se najej,
potle mahni jo naprej!«

Dobro, izvrstno! V tem se izraža tudi vipavska gostoljubnost. To bi moralo biti napisano posebno po vinogradih v Dornbergu in Prvačini, koder hodijo mimo cele trume romarjev. Živijo!« in kozarci veselo zažvenkečejo.

En sam je, ki mu ta stvar očitno ni prav po godu. Najprej pomolči, nato pa napne svoja široka prsa, zablisne z očmi ter da duška svojemu upravičenemu gnevu: »Torej tako! V hram ne, v gostilno ne, nikamor ne pustite spominskih napisov. Pač pa bi jih radi postavili v vinograde, kjer že zdaj nima nikoli pravega miru ubogi plič, ki živi edino od grozdja in fig. Vi pa bi hoteli nagnati nadenj cele trume romarjev in drugih popotnih, da bi bil ubogi plič še bolj preganjan. Kaj se tako časti spomin pokojnega notarja, ki je neprestano skrbel za drobne pličke ter jim znašal in trosil po zimi cele škrtice različnega semenja? Vi bi mi pa radi odjedli moje grozdje in fige. Hvala lepa za take prijatelje!«

Čitatelji so gotovo že ugenili, da je podal ta ugovor ali bolje rečeno protest prijatelj Lezi s pličjim priimkom Vuga, pokojnikov koncipient, in je bilo treba protest uvaževati ne gledé na njegovo tehtnost tudi iz tega razloga. Tako je palo v vodo vse sklepanje o znamenjih v vipavski dolini in ostane le dolina, takšna kakoršna je bila in jo je pokojnik ljubil z njenimi vasicami, reko Vipavo in njenimi dotoki in mlini, iz roda v rod.

Pa Lezija moramo razvedriti, zato podajmo še tisto o vipavskih mlinih:

Vrté se v Uhanjah kolesa,
tam mlinar ima nebesa.
V Kasovljah je velik mlin,
žito melje v njem Trpin.
Pojdi dalje ob Vipavi —
tam pa je že Pekel pravi.

Lezi in vsa prijateljska družba se zasmije iz srca. Nekam predomača in preintimna je ta poezija, toda ravno njo je pokojni Lokar najbolj ljubil. Zakaj, to povem v sledečem poglavju. Avtomobili že čakajo na odhod, prijatelji si še enkrat stisnejo roke in se razstanejo.

Veselilo me bo, če sem s tem opisom zadela zaželjeni veseli ton, saj sem sam posvedočil, da v besedi sami ni resnice, ampak v njeni nijansi, ki jo more dati le čisto in iskreno čustvo, pa naj bo že izraz tak ali tak.

II.

V prejšnjem poglavju sem kolikor toliko vsaj oddaleč naznačil elemente za razumevanje tega čisto svojevrstnega, originalnega človeka in človekoljuba in čitatelj gotovo pričakuje še kaj iz njegovega življenjepisa ali katero izmed njegovih anekdot. Naj mi blagovoljni čitatelj oprosti, če meni ni mnogo ne do tega ne do onega, ampak me bolj zanima njegovo življensko načelo in analiza njegove duševnosti.

Ta idealni, posebni mož, ki je tako ljubil svoj vipavski okraj, se vkljub temu leta in leta ni skoraj ganil iz svoje ljube Ajdovščine in svojega uškega lovišča izvzemši redke slučaje, ko je šel obiskovat svoje mnogoštevilne prijatelje v Gorico, Trst, Ljubljano in Dobrno, kamor je odhajal na oddih. Njegovo življenje v Ajdovščini je bilo zelo preprosto in enostavno ter je obstajalo na zunanje iz ene same vsofe ukoreninjenih navad. Njegova duša pa medtem ni bila nikoli mirna; po svoji naravi mehek, občutljiv in blag ni mogel gledati uboštva in gorja, vedno se je za kaj v nemal in zavzema. Vedel je za vse, skrbel za vse, v občinskem svetu mu je bila zlasti na srcu olupšava, zunanje lice ajdovskega trga. Ta poteza je zanj značilna, zato jo posebej poudarjem. Šlo mu je za čast njegovega slovenskega rojstnega kraja. Tudi ko je mene vzpodbujal k dopisovanju in javnemu delu, je to storil iz nagiba: »da si osvetlite lice«. Tu v Ajdovščini so bile razpeljane na široko korenike njegovega snovanja od l. 1904. dalje, ko je dobil tu svoje notarsko mesto, pa tudi v letu svojega štiriletnega notarjevanja v Kanalu je znal tam vzbuditi živo narodno zavest s prirejanjem velikih narodnih veselic. Od leta 1904. do l. 1912., ko ga je bolezen odtegnila narodnemu in poklicnemu delu, je bil v Ajdovščini duša vsem društvom, ki jim je tudi

predsedoval. Lahko rečem, da je bil on tisto solnce, ki je počasi raztaljal aristokratski led v društvih, da je ljudstvo moglo vzljubiti društvene prireditve in društveno delo.

Široka javnost ga je poznala predvsem kot izrednega šalivca s pravim, neizčrpnim, izvornim humorjem. Res je bil to prvi dar njegovega uma, vendar bi želel poudariti, da vkljub temu ga ne bi smeli nikdar primerjati s kakim lažnim kljukcem ali pavliho že z ozirom na slučaje, v katerih se ni nikdar šalil. Resen in stvaren je bil pri narodnem delu kot društveni predsednik, kjer je znal govoriti krasno in vzneseno, ter v svojem poklicnem delu zlasti, ko je na pragu zakonskega življenja zaročencema dal vselej na pot v življenje moralno pridigo, ob kateri ste se po navadi zjokali nevesta in tašča. Vkljub svojemu samskemu stanu je zakonsko in družinsko življenje visoko cenil in dve desetletji je deloval za družinski mir med strankami. Kot pravniki zastopnik sploh ni sprejemal družinskih sporov, sicer pa so mu bile pravde zoprne in ne spominjam se, da bi bil sploh kdaj osebno pristopil h kakim civilnim ali kazenskim razpravam, k razpravam je pošiljal svoje koncipijente. V kolikor je sam sestavljal ženitne in izročilne pogodbe, so bile te bolj izraz dejanskih razmer in življenjskih potreb ko juridične terminologije, pa saj je ravno družinsko življenje tako svojevrstne, delikatne narave, da ga noben zakonodajalec ne more z juridično točnostjo zajeti in obseči.

Vzrok, da se je sam odrekel družinskemu življenju, je po mojem mnenju pokojnikova pieteta do umrle mu neveste. — Pieteta je imela v pokojnikovem življenju sploh veliko ulogo, to stran njegovega značaja moram posebej naglasiti. Njegovo razmerje do oseb in dogodkov ni bilo navadno, ampak vedno intimno, njegovi spomini so bili tako rekoč posvečeni. Karkoli je doživel lepega ali hudega in usodnega zase ali za narod, vse je hranil v obliki spominov do svoje smrti. Ravno ta intimnost in prisrčnost je menda bila ona očarujoča moč, ki mu je pridobivala ljudska srca, na drugi strani pa glavni vzrok, da je bil način njegovega mišljenja in naziranja, pa tudi govorjenja in ravnanja skoraj čisto konkretno. V tej svoji konkretnosti je znal pač ljudi in dogodke s pomočjo svoje bogate in bujne domišljije mojstrsko izpreminjati, prebarvati in predrugačiti po mili volji, toda iz konkretnosti v abstraktnost, iz živega, nazornega sveta, kakoršen je ali kakor si ga je sam preustvarjal, v svet čiste miselnosti, v svet, v katerem se morajo duševni delavci truditi in poiti, se ni rad povzpenjal.

Nastane vprašanje, zakaj ni uporabil takšen imeniten pripovednik in humorist literarno svojega talenta, zakaj se ni udeleževal tudi kot pisatelj? Ravno radi svoje preveliki

ke konkretnosti, ki mu je pa na drugi strani prinesla popoln uspeh kot pripovedniku in humoristu v določenem krogu. Kakor hitro bi bil mogel abstrahirati pri svojih imenitnih šalah od oseb A in B in C ter dati šaljivemu dogodku splošnejši značaj, bi ga bil njegov notranji nagib sam gnal med humoristične pisatelje. V dokaz tega navedem dejstvo, da je on ta ali oni dovtip, ki je po svoji naravi več ali manj vedno abstrakten, že v sledeči uri pripovedoval dalje v obliki pravega šaljivega dogodka z določenimi znanimi osebami in mestom, kjer se je baje dogodil. Zato sem skoraj mnenja, da njegove anekdote spadajo pač v ustno izročilo, ki jih bo gotovo ohranilo še več rodov, da jih je pa zelo težko objavljati; ne dajo se presaditi, ker ne smejo izgubiti svojega določenega mesta in kolorita in utrgali še manj, ker obravnavajo posebno svojstva še živečih ljudi. Dvomim tudi, da bi jih znal kdo prav posneti v tistem mirnem, širokem pripovedovanju z vsemi, tudi najmanjšimi podrobnostmi, potrebnimi, da iz največje izmišljotine napravijo v trenutku omamljiv videz prave resničnosti, z nijansiranimi izrazi, tako da postane v kratkem pripovedovanje glavna in pripovedovana snov postranska stvar — pri tem pa še neprestano predočujevali sliko pripovedovalca, udobno sedečega in naslonjenega, s svelim obrazom apostola resnice — ne, tega ne more izraziti noben pisatelj in nobena knjiga. V šaljivem pripovedovanju je bil Lokar pravi virtuoz. Naj omenim le, da je znal natveziti tudi desetorici ljudi najčudovitejše dogodke, ki jih je na videz čital iz časnika, v resnici pa si jih v lastno zabavo urno in spretno sprosti izmišljal. Da vse to res poroča list, o tem so bili prisotni živo prepričani.

V letošnjem marcu sem ga spremil k nekemu uradnemu opravilu v Garovico, podčavensko vasico nad Črničami. Ko sva stopala v hrib, je začel zastajati ter tožiti nad težo let, pa se vendar še mladeniško navdušil ob lepoti vipavske doline, njenih brd in gričkov. Tam po listi cesti mimo Šempasa in Črnič je hodil domov na počitnice iz goriške gimnazije do sedme šole, ki jo je študiral v Trstu in akademična leta preživel v Gradcu. Nenadoma pa se mu stori milo do solz: »Oh moja zlata otroška leta, zakaj ste mi tako hitro zbežala! Zakaj ne more človek postati še enkrat otrok!« Otroke je sploh imel posebno rad, vsakega je po očetovsko stisnil k sebi in ga obdaril. Da ga v tem trenutku razvedrim, mu omenim, da za svojo osebo si ne bi želel nazaj otroške dobe, ko te sme vsakdo odraslih zmerjati s paglavcem, lasati in suvati; lepa da je moška doba, ko človek dela, se trudi, usvarja in se bori. »Ne, ne, stokrat ne«, odvrne Lokar strastno in skoraj užaljeno, »lepa je le otroška doba«. Morda je tedaj že

slutil svojo bližnjo smrt. »Gospod notar, ali ste poznali Dr. Karla Lavriča?«, ga vprašam, želeč zvedeti, če ni morda Lavrič v oni rani mladosti vplival nanj, kajti oba odlična moža imata zelo mnogo skupnih potez v svojem značaju in načinu življenja, zlasti kar se tiče Lokarjeve prejšnje dobe! »Ne, nisem ga poznal, odšel je iz Ajdovščine, ko sem bil star kaka tri leta, kajti jaz sem bil rojen leta 1865.«, mi odvrne blagopokojni notar. Vem pa, da je gojil Lavričev spomin in da so se po njegovi spodbudi nekatere ajdovske institucije imenovale po dr. Lavriču. Ko je prispel v Ajdovščino odvetnik dr. Karol Birsa, je vesel pripomnil: »Drugi Karol Lavrič!«. Pa je imel že sledeči dan na svojih vratih pribitega drugega Karola Lavriča, ker je ljubil šalo, mu je namreč pisarna napravila istopisnico

Karol Rutar

ki dá ne vem v kateri varijaciji ime Lokar Artur. Pa bi nas bil kmalu — pokaral zato.

Bil je ginjen, ko se je javnost spomnila lani njegove šestdesetletnice. Spomnila se ga je po zaslugi, kajti žrtvoval je zelo mnogo v narodne namene, poleg tega je pa njegova roka delila še na fihem darove mnogim, mnogim, ki so se obračali nanj za pomoč ustno in pismeno.

Meseca junija je nenadoma začel čutiti lahne srčne napade, ki jih je upal izlečiti v jodovih kopelih. Dne 15. junija ob 11. zvečer je bil še vedrega obraza s prijatelji v gostilni. Ko je četrť ure nato legel k počitku, je začutil hujši napad, mirno pobožal še enkrat svojce v slovo ter izdihnil v naročju svojega nečaka zdravnika dr. Danila Lokarja. Njegov pogreb je bil nekaj tako veličastnega, da ga vipavska dolina še ni videla takšnega. Ob odprtem grobu se je od njega poslovil v imenu Ajdovščine dr. Slavko Fornazarič, v imenu celokupnega naroda pa poslanec dr. Josip Wilfan.

V svoji oporoki se je spomnil ajdovskih in šlurskih revežev z zneskom enajstih tisoč lir, »Solskemu društvu« je zapustil pettisoč lir in večje zneske domačim društvom. Za dedinjo si je postavil sestro Marijo Presel v Ljubljani, ki hrani njegove spomine in s katero ga je vezala duševna plemenitost in trajna dopisna zveza.

V kruti vojni in povojni vihri, ko je blažil in lajšal bedo in tolažil na vse strani, je narod ob njegovi osebnosti občutil to, kar je po Neronovi dobi občutil Rimljan in izrazil o svojem ljudomilem cesarju Titu: amor ac deliciae generis humani — ljubezen in milina človeškega rodu.

Slaven mu bodi spomin!

Jos. Jurca.

Knjiga.

1.

Do časa, ko zagleda dan,
je njen življenja tek neznan
in še potem pač mnogo let
preteče, predno pride v svet.
Če oče mož je imovit,
je lep in lagek njen izid.
Napisal ta, natisnil ta,
imelje in ime ima.
Če pa je oče siromak,
je trd in težek v svet korak.
Čegavo nosi naj ime
in kdo natisni jo in kje
in kdo izkaži ji dobroto,
da v svet odpremi jo siroto?
Ker — če je ne založi nihče,
zastonj izhoda v svet si išče.

2.

Izide knjiga — slaven čas!
Nov klasik zlat podaja klas.
Ni videl svet ga še nikdar,
obdaja ga novosti čar.
Kar prej biló je le spočeto,
bo morda v njej že razodeto,
iz jasnih črk, iz skrivnih mest
znaneče novo blagovest.
O blagor mu, ki mu je dano,
da bere knjigo še nebrano!
Brez madeža, nedolžno čista,
vsa sveža — on jo prvi lista,
Vse krasno v njej je, vse resnično,
ker kritično oko krivično
in móljev malomarni rod
oropal je še ni krasot,
prepira duh in dih strasti
oskrunil belih ni strani.

3.

Mladenič, ko spoznava svet,
po knjigah plava mu pogled
in že, ko se ozira vanje,
se prvo mu rodi spoznanje.
Ta miče ga z izrazom živim,
ta kliče z licem prikupljivim
in tretja izza slik, vinjet
odkriva čudovit mu svet,
a njemu trudno že oko
vprašuje čudno: kaj, kako?
Na vse mi zreli ne poskušaj,
ker si neskušen, me poslušaj:
Ne čitaj vsega, čitaj vedno
le to, kar čitanja je vredno!
Srce se vname — kar že vnema,
je lahko videz, le oprema.
Ne sodi knjig mi po zunanje!
List skromen, v njem najlepše branje
in lahko list bahat, ošaben,
za branje pa le malo raben.

Molčé platnice, ž njih nikdar
ne čitaš, kje počiva čar.
Med branjem sam se razodene,
kot skrit zaklad se ti odklene.
Poglavje za poglavjem mika,
za listom list, za sliko slika,
za mislijo ti misel vstaja
iz spanja ter se s knjigo spaja
in preden dobro veš, kako,
čitatelj, ves si spojen ž njo.

4.

V poučno knjigo in zabavno
deljenje ni povsem naravno.
Zgodi se, da zemljana veda
priveda v to, da v knjigo — gleda,
a glej, ko išče v njej resnice,
se resno razvedri mu lice.
Ni mislil mož, ne nameraval,
in vendar se je prav zabaval.
A morda — drug gre brat berilo
za kratek čas in razvedrilo.
Tako vabeča in mikavna —
ta pač bo lepa in zabavna!
Pa morda komaj v njo pokuka,
iz nje dobi dovolj pouka.

5.

Deljenje nekaj manj umetno
je v knjigo sveto in posvetno.
Če knjiga se za svet ne briga,
velimo, da je sveta knjiga.
Za božjo čast in knjigoveza
krasita križ jo in obreza.
Da manj bo brana, dlje bo lepa,
se v lep srebrn zaklep zaklepa.

IDILA.

Če v knjigi vzdih je bogoljuben,
nad svet povzdiga nas poguben.
Srcé ponižno, vzdih je čist,
napuh je daleč in zavist.
Zgodi se pa, da v razodelje
nesvefo meša se počelje.
Napuh je knjiga, vzdih je laž,
daritev Kajnovó poznáš,
po fleh vali se in proklinja,
karkoli se ne s Kajnom strinja.

6.

Očíta knjigam Mohamed,
da preveč v njih tiči besed.
Če sveta naj ostane veda,
naj sveta slednja bo beseda.
Beseda v čustvu se rodi,
prevdarno um jo odobri
in jezik jo samó izdaja —
naj vsega ne izreka s kraja!
Naj forej redka bo in v redu!
Dovóli se le Mohamedu,
da piše, ko je v to primoran,
besed obilje v lastni koran,
ker koran — to je veda ved,
nesvetih v njem ni nič besed.
Vse drugo, pravi ona sura,
presodi stroga naj cenzura.

7.

Ko prišel fisk je, listi čas
sledil je suri strog razglas:
Da knjiga zdaj med nas posega,
se zdi nam nespodobna šega,
prevrat svedoči in razkol —
od islama jo loči spol.
Naj govori, kdor nosi nož!
v mošejo sam se mešaj mož!
A ženska naj živi po starem,
za hišo naj skrbi in harem!

8.

Drugačnih misli naš je vek,
ki turških se je znebil šeg.
Za vse je islamu zapoved,
pri nas za malokaj prepoved
zločin naklepa misel zla.
Če čisla islam knjig svetost,
mi smelost misli, veselost.
Naj prosto prožni duh leti,
pronikne v bistvo naj stvari,
naj išče sam spoznanja meje ...
V besedah obledé ideje,
v njih misel živa le napol
živi, ker njen so le simbol.
Le morda kak filister bled
od knjig bo živel in besed,
meneč, da je v spoznanja vodi,
ko semintja med njimi brodi
in ne sluteč, da vrh gladine
ne ve, kaj krije dno globine.

BESEDA — vrhu vode brod —
nesvetno nosi te povsod
in kamor češ zabredeš ž njo,
ker sama mrtvo je telo.

IDEJA — kri, meso in koža —
spočne se ko jezerska roža
globoko v tvoje duše dnu
ko dele v še nesvetnem snu
in z dušo se v višino vzpenja
želeča željno si življenja,
a ko se pribori na svet,
razvije se v čaroben cvet.
Jezerska roža ob obali
ko bel labod lebdi nad vali
vsa čista, njen prečisti soj
obseva vale pod seboj
in vse oživlja in posveča
nje časa, čisto se bleščeča.
In TVOJA je ideja — roža,
vso dušo s stebлом ti obkroža,
kdor listič bel odtrga nji,
ti rani dušo do krvi
in ljubša nego nje izguba,
to čutiš, lasna je poguba,
ker ž njo živela, v njej spoznala
je duša čistost ideala.
Spoznanje njen je doživetek,
vse drugo mrtev kip, posnetek

9.

Mar živi duh kipi iz kipov?
Obličje lepo, bog je lipov,
zamrzel dih, božanstva sled,
zamrzlo bitje davnih let.
Pa dasi le božanstva sled
je v božjih kipih zrl praded,
iz mrtvega mu vendar lika
je vstala v duši živa slika,
v bogati duši bog bogat,
ki vso nam daje blagodat.
Ko mesec knjig odsev je bled,
le selo slov in misli sled
je slednja vrsta, slednja glava,
nje čustva strjena so lava.
A misli soj in čustva žar
zbledel, oledenel je mar?
O ne, a soj in žar se fiska
s svellobo in žarkovo bliska.
Dve duši: žarna in želeča,
med njima knjiga, svetla leča,
oko stekleno vmes leži.
Ko dušo duša zaželi,
iz daljnih krajev, davnih let,
ves svetel sem prisije svet,
a žarek lečo le prosine,
lomeč se v njej, iz steklenine
naprej se trese in poišče
v želeči duši si gorišče,
da v njej natisne, ves iskren,
resnice stavek dragocen.

10.

Če preveč v njej liči besed,
ne črta knjige s črko vred.

Če jezik govori, ne duša,
naj samo ga uho poslušaj,
da tisoč v njem zazna vrtil,
ves skriji kras in slaj milin.

Potoček teče in tekoč
si gulke brusi šumljajoč,
drs - drs jih brusi in tok - tok
si poje poleg njih potok.

Pastirček pase, dolg je čas,
da v gluhi molk privabi glas,
iz zvonkih skal, ki da jih rov,
napravi troje si zvonov.

Zvonovi novi bimbombom,
zvonil in vabil ž njimi bom.

V fihoti stan in v staji dom,
bimbom, bimbom, bimbom, bimbom,
pri plavčkih volčkih dom imam,
bimbom, bimbom, bimbom, bimbom.

Ta soj! Zabliška z blizka — grom!
Bambom, bambim, bambim, bambom,
zažvižga v dob, v dva kosa ž njim,
bambim, bambom, bambom, bambim.

Oblakom zlim zvonim, zvonkljam,
bombam, bombim, bombim bombam,
v dolino plač zvona zvonim,
bombim, bombam, bombam, bombim.

Zamrl je dan in zadnji mrak
zakril je log v svoj legak
in slednja stvar si trudne ude
krepi, trdi za nove frude.

Le slavčka ljubko, sladko grlo
v večernem snu še ni zamrlo,
ves svež in nežen glas njegov
se staplja v slaj nebeških slov.

Žgoli in še žgoleč prelije
čez log se v slične melodije,
še lepše, ljubše, in topeč
se v toplen čustvu plič čuleč
v še slajšo pesem je pretaplja,
ki speč stopi se kakor kaplja
počasi, stihaj v grla dnu,
ko slavček spi že v sladkem snu.

11.

Odpuščam goslo vam besednost,
oproščam slog in nadoslednost
in slednjo vam slabost, če v vas
zaslišim mil in sladek glas,
najslajša, knjige, mi sladkost,
ki mojo spremljate mladost.

Saj to ni več izreka mrka,
iz mrtvih črt zložena črka,
ki služi, sluša na ukaz
in zakon tuj koš pust izraz,
izrezan ves in izklesan
in tehno s tehniko zvrnan.

To nov je jezik samobilen
in svoj ko kamen monoliten,
ki se zašedši v razno rast
razrastel v lastno je oblast.

Kaj v glagolici glas pomeni
in v zmesi slov, se malo zmeni.
Naj vleče le podložni govor
vam vede voz, potrebe tovor!

On ves se vase je prelil,
v nadzemsko se zvenenje zvil,
nad vsem ko čisti bron brneč,
iz lin v dolino dol doneč
in vso je trdo tvar izločil
in srd izlil in jad iztočil.

Tako potoček mi šumlja
in otrok zlat, ko še brblja,
Tako zvonkljajo zvončki zlati
in sladki spev, ko trudna mati
v fihoti poje sred noči,
da sinček v zibki ji zaspi.

Tako se slavčka glas razlega
v večerni mir globoko z brega,
zvenenje čisto, spev ubran,
v brezstrastnih strunah v mirno stran.

12.

Dovolj, čitatelj, knjig se zdi
ti plavajočih pred očmi?
Zaliski jih in glej, iz dalj
pred nje ti vzplava ideal,
ti vzplava slika, ki nikdar
naslikal je še ni slikar,
ti vzplava knjiga, ki nikjer
ni vzhod izdal je ne večer.
Okoli vzrlo nov je uzor —
a morda knjig prebranih stvar,
le v duši tvoji preobražen,
popravljen morda, morda skažen.
Ko videl svet bo svoje dni ga,
bo takšen kakor vsaka knjiga.
A zanj navadna knjiga ni,
ker njemu vzšla je pred očmi.
Če najli se na svetu da,
jo gre iskat na kraj sveta.
Če najde jo, idealistu
je sveto vse na slednjem listu,
zanimala bo žive dni ga,
postane mu življenjska knjiga.
Da ne raztrže vsak je bes.
jo trdno zveže knjigovez.

13.

Da knjig se menjajo postave,
razvidi se iz njih vezave.
Nekoč ravnali so živinsko,
vežoč jo v močno usnje svinjsko.
Dandanes vživa več pravice,
ker veže v mehke se platnice.
Še teh se zdaj emancipira,
moderna knjiga se brošira.

14.

Kdor bere eno knjigo samo —
rimljanski rek o tem poznamo
in sirinjamo povsem se ž njim —
je mož, ki jaz se ga bojim.
Zakaj se ga bojim, ne vem,
a vselej rad mu s polji grem.
Preštrog je menda, preveč grozen,
za knjige hudo rigorozen,
ki ni jih bral in ki jih brati
sedmeri branijo pečati.
A kdor nebroj prebira knjig,
razumno črpaj uk iz njih,
obdajaj vestno ga s pogoji,
in obrazuj ga v duši svoji;
drugače v njem le svella lisa
najlepšega bo sled vlisa
in brez pridržka, brez pogoja —
brez nog bo drsal poša svoja.
Kdor v knjige je tako vkopan
in v knjigah rije noč in dan
ko črv v zavitih, temnih rovih,
ne hodi po sledéh njegovih!
Ker če zapade ji v oblast,
čitateljska prevzame strast —
nezmerna, zdrava uka želja,
deleč utehe in veselja —
človeka, da bi žrl in žrl
naprej, naprej ko knjižni črv.
Spoznanja ni ne razodelja,
le sneden les in kupi snetja.

15.

Tedaj ko knjiga se postara
in proč mladost in moč je časa,
prično se časi samotarski
za knjigo v družbi antikvarski.
Le kogar prejšnjih dni spomin
bodri, še miče čar davnin
Prešel je čas, minili miki,
živela je med sovrstniki,
bil svet je lep in ona lepa,
a novi novih se oklepa.
In vendar ž njo ravna se krivo,
nje branje še je zanimivo.
Res mnogo je razpalo v kose,
a drugo vse je djano v glose.
Kar čas je zgrizel, sneli molji,
se ve, odleka se kontroli,
a kar še hrani antikvar,
oznanja nam nekdanji čar.
Kdor stare knjige zdaj prebira,
po novih naj jih ne taksira.
Kar fiskal je tiskar razprto,
že zdavnaj je prišlo pod črto
in kar je stavil v oklepaje,
čitatelj čita povdarjaje.
Pač fakšen fisk je zdaj pri nas
in vsak po svoje čita čas.
Nazadnje, kakor vse se jenja,
za knjigo konec je življenja.

A vendar večne smrti ni,
iz knjig nebroj se knjig rodi,
zato iz prs se klic mi dviga:
Živela slavno slednja knjiga!

Jos. Jurca.

—:—

Dr. Karol Lavrič.

Letos, 2. marca, smo praznovali Lavričevo petdesetletnico. Tiho, neopazno, kol je pač pri nas navada, je šla ta važna letnica mimo nas. Komaj smo se je spomnili. Res so čudna poša našega življenja, dela, snovanja in

spominjanja. Človeku, ki se je ves žrlvoval nam vsem, našemu Primorju, nismo prižgali lučke. Danes trohne njegove kosti na starem pokopališču v Gorici brez varstva in skrbstva, brez spomina. Vojna je tolka preko tega svetega kraja z vso svojo grozo, danes je vrh smrti zapuščen. Tam leži on, ki je že pol stoletja mrtev za nas in se še vedno pozna njegovo delo.

Dr. Lavrič se je rodil v Premu na Notranjskem 1820. l. Ko mu je umrl oče je imel 15. let. Preselil se je z materjo in bratom v Gradec, kjer je prišel v čisto nemške kroge in so bili njegovi prijatelji le tam študirajoči slov. dijaki, med njimi tudi Stanko Vraz. Takrat so že ustanovili v Gradcu prvo slovensko čitalnico, v katere odbor je bil tudi izvoljen mladi dr. Lavrič. V pravilih čitalnice je bilo določeno tudi učenje slovanskih jezikov. To-

da, kolikor moremo soditi ravno po dr. Lavriču, se člani niso posvetili temu študiju v toliki meri, kot bi sodili po zunanjem videzu.

Ko je dovršil študije, se je vrnil prvo leto na jug. »Nekaj ga je gnalo« — pravi sodobnik, bila je domovina, ki ga je klicala. Vendar je takrat ni še poznal, ni mu še postala ono središče duševnega dela, kot mu je bila mnogo pozneje. V l. 1848., ki je v zgodovini človeštva zapisana z naslovom »leto revolucij«, je vsled znanja slovenščine nadomestoval državnega pravnika pri kolegijalnem sodišču v Sežani.

Toda dogodki svetovne važnosti, ki so takrat pretresali zunanost Evrope, so mu bili zanimivejši in potrebnejši kot navadno pisarniško delo po sodnijah. Zato stopi takoj v odvetniški stan, odpre prvo odvetniško pisarno v Tolminu (bila je tudi prva na Goriškem) ter se ves posveti delu za svetovne probleme. V Tolminu je bil član nemškega »Lesevereina«, kjer je včasih tudi nastopal ter se splošno navduševal za nemško kulturo, literaturo, delo itd. Ni se mogel otresti nemškega vpliva svoje vzgoje, ki mu je dala globoko poznanje Nemcev in ga tako odtujila Slovencem.

Toda sledil je prelom. Po kratkem premoru, ki ga je povzročila ljubezen do neke protestantske Nemke, katere je bila tudi vzrok, da je prestopil v protestantizem, da bi ji vgajal, česar pa ni dosegel, ker ga tujka ni ljubila, se je naenkrat vrgel ves v čisto resno in izrazito delo za Slovence in slovenska društva. Tedaj so osnovali duhovniki v Tolminu čitalnico. Povabili so nekoč k nekemu večeru v čitalnici, ki se je klical »beseda« tudi dr. Lavriča. Ali ga je ta večer tako navdušil ali se mu je kaj drugega zgodilo, res je le, da ga od tega dne vidimo stalno sredi dela za probujenje goriških Slovencev. Ne na način, ki se je v poznejših letih udomačil, na način govorjenja in gosliniškega rodoljubarstva, ampak čisto in do zadnje možnosti požrtvovalno je bilo njegovo delo. Podpiral je svoje delo s svojo besedo in z denarjem. Vsak, ki je bil potreben, se je lahko zatekel k njemu in če je dr. Lavrič imel, je dal.

L. 1863. se je preselil v Ajdovščino, njegova pot po soški dolini je bila triumf živega borca, kakršnih je doživelo malo naših ljudi. Tolminci so ga spremili do Ročinja in se solzni ločili od svojega človeka, roditelja, brata. Ročinjci in Kanalci so ga povedli dalje po dolini, ki je bila vsa praznična, v zastave in slavnost odeta, ki je vsa slavila svojega sina in delavca.

V Ajdovščini je ustanovil čitalnico, ki je kmalu postala po svojem delu in vstrajnosti sestra tolminski.

Tedaj je bil čas slovenskih taborov. Prvega je Lavrič organiziral dne 18. oktobra 1868. v Šempasu. Bilo je to slavje, ki se ga je ude-

ležilo preko 20.000 udeležencev, ki so zahtevali Združeno Slovenijo, slovenske srednje šole in slovensko uradovanje. Naslednje leto je vodil še tri taborne: Za Gore v Tolminu, za Brda v Biljani, za Kras v Sežani. Vsi ti tabori so bili obiskani od ljudi v takem številu, kot jih danes ne najdemo. Dr. Lavrenčič pravi: »Če bi dr. Lavrič ne bil napravil nič drugega, kot organiziral te taborne, zamogli bi ga klicali očeta goriških Slovencev«.

Dobro oporo za svoje delo in za boj z vsemi je našel v mladem dr. Tonkliju, s katerim sta skupno, da ne umre zavest, l. 1870. organizirala prvo goriško slov. politično društvo »Soča«, ki je začelo izdajati pol. list z istim imenom in je bilo vodnik goriškega slovenstva skozi dolga leta. Sam je obilno sodeloval zlasti pri listu, kjer je pisal članke politične, gospodarske in kulturne vsebine ter posebno podlistke, ki so bili vsi prežeti od njegove velike ljubezni do rodu in domovine. Bil je deželni odbornik in poslanec, enkrat je kandidiral v drž. zbor, pa je propadel. Kolikšna je bila izguba, ki smo jo Goričani posebno utrpeli z njegovim propadom, bi bilo težko reči v eni besedi. Gotov pa sem, da bi bil živel med nami še par let, medtem ko je tako končal svoje, zlasti v zadnjih letih silno razburkano in bolno življenje s tem, da si je, vračajoč se iz Trsta, kjer je iskal pomoči, proti Tolminu, kjer se je zdravil, pognal kroglo v glavo v eni izmed tujskih sob hotela »Treh kron« v Gorici, kjer se je bil ustavit. Svoje dejanje je storil v silni duševni napetosti.

Zazvonili so tedaj zvonovi v Gorici. Dan pozneje se je pomikal po Gosposki ulici dolg sprevid. Mnogi stari znanci, njegovi društveni sodelavci, so prišli od Ajdovščine, Kanala, Tolmina, da pospremijo k mirnemu počitku nemirno življenje. Nebroj vancev so nanosili, mnogofero oko je bilo solzno. Prišli so se poklonit zemskim ostankom tudi njegovi skrajni nasprotniki v življenju, zakaj vedeli so, da bodo zagrebli veliko srce, ki je zanje gorelo in bilo.

Danes nam je po njem težje kot kdaj. Če bi bilo mogoče dati življenju strohnele kosti, bi jih dali in bi se same povrnil. Ljubezen do nas bi zvezala sklepe. Toda, mrtvi se ne vračajo. Naj oživi spomin nanj za nadomestilo, naj oživi duh listega, ki je dal vse do zadnjega hipa svojega življenja svojemu rodu.

Igor Volk.

—::—

VERZ.

Moči, moči mi daj, moj Bog!
Tak krepke kakor zid gorá,
da, če se ruši svet okrog,
propast me najde še moža.

S. Jenko.

Njemu v spomin.

Srečko Kosovel je slovenski pesnik s Krasa.

Svetovna vojna je divjala nad človeštvom, ko je prišel mladi dijak v Ljubljano. Življenje je šlo kot brezkončna, sklenjena vrsta obsojencev mimo nas v smrt. Kraška planota je bruhala uničevalni ogenj. Naša domovina je razpadala v kraško kamenje, tisoči beguncev so plakali človeško gorje in ga niso izplakali. Tako je krstila nova doba našo zemljo!

Minila je vojna; iz požganih razvalin je vstalo življenje, novo, golo življenje. Takrat se je pričela strma pot slovenske mladine. Vsak korak iz rodne hiše je bil korak v svet, ki širen in razvihran pozna le moč. Mladenič je šel na pot in vrnil se je mož, na njegovem obrazu je bilo zapisano trpljenje.

Srečko ni doživel svoje mladosti. Preveč silne ljubezni je bilo v njegovem srcu, da bi živel sam. Moral je v kruto resničnost in skozi resničnost do človeka. Kakor vede pot do lastnega bistva. V stopinje mladega realca je klesal smer duševnega borca in kakor je rasel z vsakim utripom človeštva, z vsakim udarcem življenja, tako je postajal vsak dan močnejši. Z njim je rasla visoka pesem človeka, oživela iz blede vsakdanjosti in z utripom njegovega srca prešla v nas. Vse naše življenje je bilo njegova duša.

Mlad je prišel iz učiteljske rodbine v svet, a prišel je z bogatim zakladom. Ljubezen do lepe knjige, do živega izraza, je bila znamenje njegovega poslanstva. V osmih letih je prehodil življenjsko pot od Trubarja do Cankarja, od Homerja do Maeterlincka,

od Puškina do Gorkega, od Ibsena do Hanselaeverja. Zgodovino človeštva je živel z njimi in vendar se je od Tagoreja vrnil k nam, v našo resničnost. Prisluhnil je življenju in bojem Evrope, z najmočnejšimi glasniki človeka se je porazgovoril, z najodločnejšimi je šel v boj za kulturo, za svet svobode in ljubezni.

Vedel je, da je pravica v človeku, ki ga je življenje sicer podrlo, a ne uničilo. Zmagala je v njem življenska sila — samozavest. Ko je ostal sam in spoznal, da je vsakdo sam, da je to raznolikost življenja — tisoč in milijonkrat istega, takrat je postala njegova pot jasna in pogum nezlomljiv. V prosti besedi življenja je zapisal:

»Zame je bistveno, da živim po svojih notranjih zakonih življenja, ne pa katerekoli zgodovine ali filozofske etike... Živim, torej lahko ustvarjam, to je prvo načelo človeka-umetnika.«

Zato je bila Srečkova pesniška pot strma sleza človeka-umetnika. Slednji izmed nas mora preživeti svojo notranjo revolucijo, ki ga poživi, ki raztrga raz njega težki oblok videza. To je pogoj in temelj novega človeku. Zgodovina in tradicija dajeta človeku le razum; življenje — tisto novo in še nerazumljivo — pa odkriva in izraža le umetnik. Nova okolica, nova življenjska pokrajina je umetniku snov in on sam ji je zakon oblikovanja.

MLADE SO SREČKOVE PESMI, MLADE IN NOVE, ker so žive — kakor doživetje ob bežečem življenju strojev, ki nas potvarjajo, mehanizirajo in ki se jim človek upre, da ga ne ubijejo. Razvoj mladeniča je obramba nežne otroške duše, njeno veselje do življenja, veselje novih odkritij, trpko občutje spoznanj, rast v narodo (stvarstvo) in občutje soglasja. Njegove pesmice v Zvončku, Lepi Vidi, Mladiki, Ženskem svetu in Grudi so vzklike kakor cvetje, ki se ne more razrasti, ki raste v duši vsakogar, a ne more razcvetsti. Koder koli boste našli njegovo besedo in slišali njegovo pesem, ne iščite v njej oblike, da bi vas očarala; iščite človeka! In umetnost vam ne bo več užitek, ampak uteha.

Vsaka doba rodi človeka, v katerem odseva njena podoba, v katerem se izraža njena sila. In naša doba je polna nasprotni, sile življenja so v ostrem navzkrižju, človek stoji osamljen pred zunanji silami. Zato v tej dobi padamo, obupujemo v nižinah življenja in se spet dvigamo v negotovost. Le ob najgloblji vrednosti življenja, v prirodnosti najdemo studenec zdravja, ki posveča našo ljubezen in nas vodi skozi slutnje k vesoljnemu bistvu. Vodi nas k spoznanju vsega in to spoznanje odkriva poslanstvo umetnika.

Krečko Kosovel je še mlad akademik, a že je njegovo življenje boj človeka za obstanek, boj umetnika za zmago človeka, za poslanstvo svobodnega duha. Njegove pesmi so vedno silnejše; kristali duše, ki živi občeločloveško. Čista resničnost je njegovo pesem napolnila, kakor bi dnevna svetloba — z vsemi prehodi iz mraku v temo — oživel v kristalu duše in ista resničnost se pretaka v njegovem delu. Tako tesno se je oklenil življenja. V njegovih najlepših pesmih živi kraška pokrajina. Vračal se je k nji v letih učenja in iskanja; iz ljubljanskih seminarjev in knjižnic, iz kavaren, koder je spremljal tesni tok širokega življenja, iz delavskih okrajev in predavalnic, iz družbe prijateljev, ki smo šli z njim skozi življenje, s pozornice slovenskega življenja se je vračal na Kras, da osveži svoje sile.

Ljubil je umetnost kakor življenje in odsev njegovega življenja, njegov izraz so najlepše oblike slovenske umetnosti od soneta do rahle črtice. Ne vem koliko pesmi nam je dal kraški brač goriškega slavca — Gregorčiča; kakor Kette jih tudi on ni sam uredil. Oceniti življenja ne moremo, ker je vse, kar imamo. In Srečko nam je zbral tudi svoje misli; v študijah in predavanjih je poglobil naše življenje, osnutek bodočnosti nam je dal, morja.

Življenje je padalo nanj ob vsakem koraku. Še zmaga bi bila trpka, če bi ne varoval tako globoko v kraško ljudstvo, ki ga je poslalo, če bi ne bil slovenski pesnik. Ob neutrudnem delu je Srečko reševal naša in svoja življenjska vprašanja zgodovine, kulture in dela. Kritika umetnosti mu je bila kritika življenja, naša zgodovina le zgodovina kulture, kultura naša skupnost in rešitev v svetovnem občestvu, naša naloga — vzgoja ljudstva in boj za njegove pravice, naše delo — očiščenje slovenskega naroda od gnilobe, lenobe mišljenja in neodločnosti.

»Dejstvo, da nismo nikoli našli soglasja med življenjskimi vprašanji in med problemi, ki si jih je stavila Evropa, to dejstvo je vzrok naše politične in kulturne zaostalosti v preteklosti in sedanjosti.« Tako je zapisal ob zaključku akademske dobe; moral je povedati nam in sebi, ker je naš in bi brez svojega naroda ne mogel živeti. V njegovem delu se je poslanstvo umetnika združilo s poslanstvom klicarja k novemu življenju. Kdorkoli ga je poznal, profesorji in umetniki, dijaki in delavci, vsi smo ga ljubili in radi hodili z njim. Razredne in narodne razlike so med nami padle, od vseh strani je prejemal pisma — slovenska, francoska itd. Daljne misli nam je približal, tuje življenje razložil, da smo ob njegovi vedri naravi našli zaupanje in pogum do življenja.

Mi bomo prihajali k njemu na Kras, kjer počiva njegova mladost. Pesmi, ki jih pri naša njegov list »Mladina«, potem Zvon, Gruda, Mladika, Razgled in drugo časopisje, nam je poslal v pozdrav. Te pesmi, ki govore o brezkončnosti življenja v soglasju življenja in smrti, pesmi mladih borov bodo naša uteha.

Iz megle sodobnega slovenskega življenja se je rodil ta mladenič in želel je postati mož. A slutil je da bo kolo življenja povozilo in strlo tega mladeniča. »Moje srce in vse življenje in moja ljubezen, je vse premajhno, da bi to preprečilo.«

Ivo Grahor, *abs. phil.*

—:—

KRAŠKI MOTIV.

Tiho solnce, solnce pod Sežano
dogoreva v zlatu, mirno svefi
na zeleno, zapuščeno gmajno;
težko, težko tukaj je živeti.
Sredi gmajne brest. »Povej, kako
rasteš, sahnješ, sredi suhih tal?
Cveteš? — Ti ne boš nikoli cvel —
ovenel boš, glej, in boš molčal!«
Prav ničesar tu ni v tolažilo.
Solnce še to travo bo požgalo,
le srce, to zvesto bo ostalo.

† Srečko Kosovel.

TOLMIN.

Med temne gore vklet
začaran sanja s lihimi vodami,
med polji in gozdovi ne premami
ga blesteči čar, v katerem živi svefi.
Tako posluša temni samotar
strmeč v blesteče in svetlo življenje
in ni mu mar, da pil bi to življenje —
dovolj je sanja in njen svetli žar.

† Srečko Kosovel.

KRAŠKA JESEN.

Sladka črnina: poln je grozd,
jagode se v dežju bleščijo;
v dalji temneva borov gozd,
topoli pod hribom šumijo, šumijo.

Šumeča prihaja v vršanju lip
jesen: topole in hrasle uklanja;
mi smo v vinogradu, drugi so v hramu —
vsak si po svoje otožnost odganja.

† Srečko Kosovel.

PESEM.

Slavček med trnjem
se je zganil
in zapel;
bel cvet divje rože
je zakrvavel...

Trnje zori
sredi belih puščav.
Koč kaplje krvi
dozoreva mu plod,
na belem groblju
kraških planjav:
tam bo moj koč.

† Srečko Kosovel.

KRATKO, A POTREBNO PISMO.

Malovernim to pismo! In obupanim in onim, ki niso ne maloverni ne obupani, ampak stoje s povešeno glavo in ne vedo kaj početi. In onim to pismo, ki so pogumni in močni — v pozdrav njihovemu pogumu in moči. Njim še najbolj, kajti pogum, to je zdravje!

V imenu Trubarjev vam pošiljam to pismo in v imenu onih, ki so v molitvenike pisali naša imena in v imenu onih, ki so davno, davno govorili naš jezik. In v imenu poslednjih najbolj. Kajti ti so bili prvi in odločujoči. Prst so bili, ki na njej vzklije drevo in vzraste narod. V imenu teh vas pozdravljam najbolj.

Kajti ne Trubarja ne Bohoriča ne Krelja ne bi bilo, če ne bi bilo teh. Ne Dalmatina, ne Japlja, ne Pohlina, ne Vodnika, ne Kopitarja, ne Kastelica, in ne največjega, Prešerna. In ne Levstika, ne Jurčiča, ne Stritarja, ne Trdine, ne Mencingerja, ne Jenka, ne Tavčarja, ne Aškercarja in ne našega Gregorčiča. A vsi so vzkliji koč veje na drevesu rodne prsti. In zato pozdravljam one, ki so ta prst in življenje.

Kajti brez njih ne bi bilo ne Ketteja, ne Cankarja, ne Meška, ne Murna - Aleksandrova, ne Župančiča, ne naših največjih modernih.

Kajti drevo ne more rasti, kjer ni tal, kjer ni zdravih, močnih tal. In umetnik ne more vzkliiti, kjer ni naroda.

In še so gozdovi in še so pokrajine naše in še živi narod in diha. **Naroda ni mogoče ubiti.**

† Srečko Kosovel.

Srečko Kosovel rojen 18. marca 1904. v Sežani, umrl 27. maja 1926. v Tomaju na Krasu.

BOŽIČ.

V bisern pajčolan zavita
njiva in livada spi,
koč v plenicač deč spi —
mrzle božje so oči —
o Božiču vsi veseli
siromaki bodo peli:

Tebe greje siv osliček,
vol pri jaslih je tvoj striček,
iz glavé ti zarja rase —
oj, ne misli samo nase:
Bose brate nas obuj,
moke, ne snega, nasuj
za pastirje in otroke
iz nebeške svoje rokel!

Cvetko Golar.

Stara pravda.

Zgodovinski doneski.

Radi neznosnega odiranja in zločinskih nasilstev nemških in madjarskih grajščakov so se štajerski, hrvaški, in deloma tudi dolenski kmetje jeseni l. 1572 uprli z namenom, da bi se otresli neznosnega jarma, osvobodili teh pijavk ter da bi tako prišli pod neposredno cesarsko vlado in se sami upravljali. Upor so združeni grajščaki siloma potlačili. Izropani, požgani in porušeni so bili nešteti kmečki domovi; pobitih in pobešenih je bilo na tisoče kmetov in njihov vodja, Matija Gubec, je bil 15. februarja 1573 v Zagrebu po strahovitem mučenju v zasmeh koč »kmečki kralj« posajen na razbeljen železni prestol ter kronan z istočako razbeljeno železno krono in konečno razčelrtjen.

Ta na zverinski način udušen upor, čeprav hipno brez vsakega uspeha, je vendar kmalu potem nekoliko koristil ubogi kmečki pari, ker je cesarski vladi odprl oči, da je uvidela, da tako ne more dalje; tudi jej je bil dobrodošel povod za omejitev samopašne razbrzdanosti in nepokorščine grajščakov s tem, da je uredila davščine in robofe podložnikov zemljiških gospoščin.

Ne iz ljubezni do kmečkega stanu, pač pa v skrbi za politično moč rodovine Habsburgov, je nadvojvoda Karl, tedanji knez naših dežel, ki je imel svoj dvor v nemškem Gradcu, poslal po vseh grajščinah svoje odposlance (komisarje), da so pregledali in vzpostavili prvotne davščine v denarju in v blagu kakor tudi robofe, to je: vzpostavili so »stara pravdo« podložnikov ter so konečno na novo uredili urbarje, ki so prvotni začetek naše sedanje zemljiške knjige (gruntnice). Ti cesarski odposlanci so ugotovili, koliko je bil obvezan vsak kmet napram zemljiški gospoščini in so tudi določili način pobiranja davkov in desetine ter koliko robof je morala vsaka kmetija letno opravljati.

Iz tega na novo urejenega urbarja za Završniško gospoščino (Schwarzenegg) iz leta 1575., — kjer sem pred 30. leti posnel gradivo za to razpravo, — je razvidno, da je bila v prejšnjih časih (do l. 1575.) starodavna navada, da so se vsakratni posestniki grajščin osebno ali pa njihovi oskrbniki vsako leto z velikim spremstvom (seveda oboroženim), odpravili do vaških županov na takozvane pojezde za poterjanje denarnih služnosti (... zur Einbringung der Geldinstjählil die Poyezden halten ...), seveda na stroške ubogih podložnikov. Dalje pravi ta urbar: »da se je večkrat dogodilo, da ni mogel eden ali drugi podložnik plačati dolžnega zneska, in izterjevalci so se ustavili en dan ali več dni

pri županu, kjer so jih morali vsi sosede skupno rediti, ljudi in konje, dokler ni bilo vse plačano, da so tako navadno stroški mnogo presejali zastalo dajatev.«

Toliko nam pove urbar v uvodu k odredbi, s katero so se ti pojezdi enkrat za vselej odpravili. Koliko pa je taka tolpa ubogemu ljudstvu požrla, moramo sami preudariti, ker nam urbar tega ne omenja. Če pa pomislimo, da tem izterjevalcem ni dišala navadna kmečka hrana, ki je bila le malo ali — kakor pravimo na Krasu — celo samo »s popečkom zabeljena«, t. j. brez zabele; da so jim bila ljubša piščeta, kokoši, klobase, gnjat, sir in da se jim tudi téran »ta boljši« ni upiral in po ustnem izročilu: da niso bile ne dekleta, ne zakonske žene varne pred to sifo in pijano druhaljo, si lahko predočimo, koliko škode, duševnih muk in suženjskega poniževanja so morali prestajati naši pradedje.

Da prepoved pojezdov ni izvirala iz človekoljubnih nagibov in iz sočutja do brezpravnih podložnikov, se na mah prepričamo iz tega, kar nam dalje pove urbar:

»Ker se nikakor ne spodobi, da potuje lastnik zemljiške gospoščine za podložnikom radi dolžnih davkov, ker je vendar on, podložnik dolžan sam osebno prinesli ob določenem času dolžni davek, da tako izkaže dolžno pokorščino, se s tem pojezde ali jahanje za podložniki popolnoma odpravi (... so ist himit die Poiesden oder das Umbreiten auf die Unterthanen gänzlich ain und abgetan ...), se nalaga grajščakom, da se od sedaj naprej popolnoma vzdržijo pojezdov in da prejemajo davščine od podložnikov ob določenem času vsakokrat v gradu in podložnikom se nalaga, da to urbanostno vršijo, v kar jih morajo grajščaki prisiliti.«

So li bile takratne, po »stari pravdi« ugotovljene dajatve v denarju, v poljskih pridelkih in drugih malih služnostih, kakor tudi predpisane robofe, ki jih je vsak podložni kmet opravljal na grajščinskih zemljiščih, težko breme? Kakor se vzame: v slučaju dobre letine so tvorile te služnosti razmeroma lahko breme, a ob slabi letini pa je našim kmetom slaba, zelo slaba pela. Zgodilo se je večkrat, da radi suše, toče in drugačnih nezgod, niso žita niti za seme pridelali in takrat je trkala lakot na duri kmečkih domov; grajščina pa je vendar hotela imeti neprikrajšano predpisano mero žita, ozir. desetino in druge davščine.

Poglejmo si nekoliko, kako so bile posamezne kmetije obremenjene.

Kakor nam urbar gospoščine Završnik kaže, niso bile vse vasi enako obremenjene; one, ki so se nahajale blizu grajščine, so morale nositi razmeroma mnogo težja bremena, nego bolj oddaljene.

V vaseh: **Rodik, Kačiče, Ostrožno brdo, Tatre, Pregarje, Javorje, in Hrušica** prebivajoči podložniki so dajali od vsake kmetije vsako leto določeno mero pšenice, rži in ovsu. Ta dajatev je bila majhna in je tvorila ob dobrih letinah največkrat približno eno dvajsetinko pridelka; zato pa so morale te vasi opravljati razne robote, ki so to ugodnost močno pretehtale. Vse druge v sodnem okraju ležeče vasi, v katerih so bili podložniki grajščine Završnik, so pa morale dajati od žita desetino, to je: vsaki deseti snop je bil grajščinski. Zato pa niso opravljali nobenih robov, razven v slučaju, da se je grad zidal ali popravljal, kar se je pa le redkokdaj zgodilo. Tudi zemljiški davek v denarju ni bil za vse kmetije enako odmerjen in to najbrže iz razloga, ker so bile ene večje, druge manjše ali ene boljše, druge slabše.

Od onih podložnikov, ki so dajali določeno mero žita mesto desetine in so zato morali opravljati razne robote, je bila vsekakor najbolj tepena vas **Rodik** (v urbarju: Rodnegh). Zemljiškega davka je plačala vsaka rodiška kmetija po 2 gld. 28 kr.; vinskega davka za Kačičnico*) 8 kr.; cela vas skupaj 16 kr. mesnega davka. O sv. Jurju je morala dati vsaka kmetija enega prašička in eno jagnje ter šest jajec; od žitnega pridelka: en polovnik pšenice in štiri polovnike ovsu. Vsako leto so morali Rodičani dati grajščini na razpolago štiri orala (drevesa) in zraven za vsako oralo tri pare volov za oranje in štiri konje za vlačenje. Dalje je morala cela soseska skupaj vsako leto v rodiški občini ležeče grajščinske senožeti pokositi, seno posušiti, pograbiti in na pristavo zvoziti. Robote so Rodičani opravljali vsako leto od vsake kmetije eden po en dan: pleti, žito žeti in po dva voza žita peljati na pristavo. Vsaka kmetija je bila dolžna opraviti vsako leto eno vožnjo vina ali pa mesto tega, 16 kr. plačati. To zadnjo služnost so morale opravljati tudi vse kmetije drugih vasi, ki so spadale pod sodnijo gospoščine Završnik.

Nekam čudna pa je bila dolžnost vsakoletne skupne dajatve 18 polovnikov ovsu in 126 hlebcev kruha za cerkveni shod (Kirchtag-Habern und Brot); kako se je ta oves in kruh na grajščini porabil, nam urbar ne pove. Mislim, da se je ta služnost, posebno pa kruh, porabila za dobrodelne namene. Oves se je gofovo oddal grajščini, kruh pa so podložniki znosili županu, ki ga je, skupno z domačim duhovnikom, razdelil med domače in tuje reveže, katerih je v onih časih kar mrgoleclo na vsakem cerkvenem shodu.

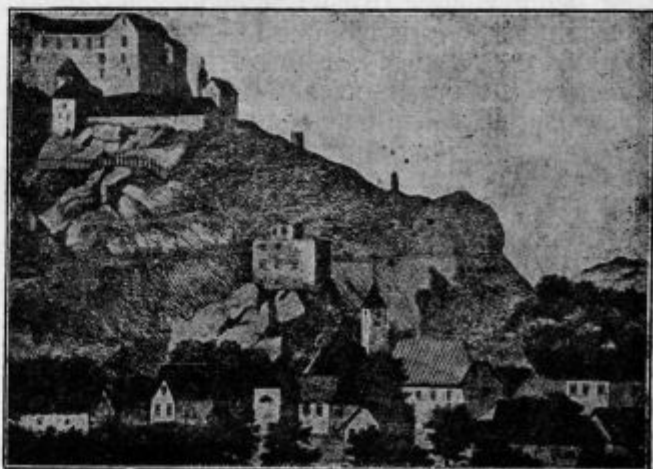
*) V urbarju: Katschitscher Kirchtag weingelt; v Kačičah je cerkev M. Božje, kjer so se od starodavnih časov sem vršile na velikih in mali Šmarah velike cerkvene slavnosti združene z velikimi semnji, kakor n. pr. v vipavskem Logu, na Repentabru in drugod.

Vas **Kačiče** je plačevala zemljiškega davka povprečno 1 gld. 20 kr. Žitna služnost je bila: po dva polovnika pšenice, rži in ovsu; druge male služnosti pa so bile kakor v Rodiku. Kačičski podložniki so bili dolžni od vsake kmetije vsako leto pet robov in sicer: eden od kmetije po en dan kopati, pleti, kositi, grabiti in žito žeti. Dalje je morala vsaka kmetija peljati dva voza sena in dva voza žita na grajščinsko pristavo.

Povir je plačeval zemljiškega davka 2 gld. 45 kr. od velikih kmetij, od manjših in slabših pa povprečno 1 gld. 50 kr. in dajal od vsake kmetije eno kokoš in deset jajec. Od petnajstih povirskih kmetij je pobirala završniška grajščina desetino od žita le od sedmih, ker so bile vse druge kmetije dolžne dajati desetino in druge male služnosti drugim grajščakom. Od ene cele izmed teh zadnje imenovanih kmetij, ki so služile drugim gospodom, so imeli Povirci pravico pobirati desetino in vse male služnosti. To desetino so po stari navadi, na praznik Vnebohoda skupno pojedli. Robote niso opravljali nobene, razven onih, ko se je grad zidal.

Lokev (v urbarju ponemčeno: Hülben) je plačevala od vsake kmetije 2 gld. 40 kr. davka; dajala po eno kokoš in dve pogači ter opravila eno vožnjo vina ali plačala 16 kr. mesto vožnje. Roboto so opravljali Lokavci le, kadar se je grad zidal ali popravljal. Desetino od žita so bili dolžni dajati gospoščini Novigrad (Newhaus) = današnjemu Podgradu (ljudstvo pravi: Podnovigrad).

Sežana je plačevala od vsake kmetije 1 gld. 17 kr.; dajala o pustu po eno kokoš in deset jajec. Desetino od žita so dajali Sežanci (vas Sežana, Dane, Šmarje in Orlek) le od onih zemljišč, ki so bila delana na skupnem pašniku (gmaini). Robote so opravljali samo pri zidanju ali popravljanju grajskih poslopij.

Postojna v 14. stoletju.

Vasi Križ, Pliskovica in Dol (Veliki Dol) so plačevale grajščini Završnik le zemljiški davek v denarju in sicer: Križ po 53 kr., Pliskovica po 1 gld. 08 kr. in dajale po eno kokoš in deset jajec od vsake kmetije; Veliki Dol po 1 gld. 08 kr. davka in eno kokoš od vsake kmetije.

Ker so bili vsi kmetje teh treh vasi podložniki grajščine v Rihenberku, so ji morali dajati desetino in tudi tam opravljati predpisane robote.

Kazlje so plačevale davka po 1 gld. 22 kr. od kmetije; za Kačičnico 8 kr. vinske pristojbine; dajale po eno kokoš in deset jajec; dolžna opraviti letno vožnjo vina ali plačali 16 kr. Pristojbina za cerkveni shod je znašala od vsake kmetije pol polovnika ovsu in eno pogačo.

Kazeljci so bili dolžni pomagati pri zidanju gradu; drugih robot niso opravljali.

Vasi: Barka, Slope, Brezovica, Vareje in Artviže so bile v okrožju novograjske sodnije; Naklo in Škoflje pa v sodnji Senožeče. Podložniki teh vasi so dajali gosposčini Završnik le desetino od žita in jej opravljali robote in sicer: od vsake kmetije po eden je moral vsako leto po en dan kositi, grabiti ali pa en dan pleti in en dan žeti žito in po dva voza sena peljati na grajščinsko pristavo v Završnik.

Podložniki v Kovčičah, v Račicah, v Po-bežah, Staradi in v Golacu so plačevali zemljiškega davka po 1 gld. 20 kr. od kmetije in dajali desetino od žita završniški gosposčini, male služnosti in robote so pa bili dolžni grajščini Novigrad; v Podgorju pa po 1 gld. 6 kr. od kmetije in opraviti letno po eno vožnjo soli, ki se je takrat dovažala iz benečanskega Kopra. Žitno desetino in robote so bili dolžni grajščini Socerb.

Vasi Hrušica (v urb. Pirpamb), Ostrožno Brdo (Praindorf), Tatre, Erjavče, Pregarje in Javorje, čeprav ležeče globoko v gosposčini Novigrad, so tvorile del završniške gosposčine. Podložniki v Hrušici so plačevali zemljiškega davka, pristojbine za skopljanje živine, kravjega davka in vinske pristojbine za Kačičnico v skupnem znesku 1 gld. 46 kr.; o sv. Jurju so bili dolžni dati enega prasička in eno jagnje; od žitnega pridelka po en polovnik pšenice in ovsu od kmetije; dalje eno kokoš in deset jajec, en sir in deset povesev prediva (konoplje ali lan).

Robotali so letno štiri dni po eden od kmetije in pomagali, kadar se je grad zidal.

Na Ostrožnem Brdu so plačevali 1 gld. 22 kr. davka od kmetije, 8 kr. vinskega davka za Kačičnico; vse druge davščine so bile enake onim v Hrušici. Robote opravljati so bili dolžni letno po en dan orati, kositi, grabiti, žito žeti in en dan gnoj voziti. Vsa vas skupaj je morala dajati vsako leto 13 polovnikov ovsu za cerkveni shod.

Podložniki na Tatrah, v Erjavčah, na Pregarjah in v Javorjah so bili enako obremenjeni kakor oni na Ostrožnem Brdu; zraven tega so morali plačevati po pet krajcarjev in en črn vinar kravjega davka od vsake kmetije.

Vsi podložniki v posameznih vaseh so bili dolžni desetinsko žito v snopju skupaj zvoziti, ga na svoje stroške omlatiti in zrnje izročiti grajščini. Grajščina je morala dati podložnikom v Rodiku, Kačičah, Povirju, na Ostrožnem Brdu, v Pasjaku, Šapjanah in v Hrušici kot odškodnino za mlatev in spravo tega žita, skupno za vsako vas posebej po dva polovnika pšenice, rži in ovsu.

Od desetinskega žita v snopju so dobili župniki, v katerih županijo so pripadali podložniki posameznih vasi, pristojbino, ki jo urbar imenuje »kvartež« in sicer: kvart od desetine pobrane v Rodiku in v Kačičah je dobil župnik v Brezovici; na Ostrožnem Brdu župnik v Košani; v Lokvi župnik v Gročani; Mirličiči, Škoflje, Barka in Naklo so dajale župniku v Vremah, Povir, Sežana in Hrušica svojim lastnim župnikom; Kazlje župniku v Tomaju; Golac, Erjavče, Tatre, Javorje, Kovčice župniku v Hrušici ter Pasjak in Šapjane župniku v Jelšanah (v urbarju: »dem Pfarrer zu Jeuschin«) in to izjemoma v zrnju. Goťovo bo zanimalo čitatelje, posebno pa one, katerih pradedje so bili podložniki gosposčine Završnik, kdo so bili in kako so se imenovali župani posameznih vasi pred 350 leti, zato jih tu imenomoma navedem. V Rodiku je županoval: Jakob Šobar (Schueber); v Kačičah: Luka Svetina; v Povirju: Štefan Kariž (Caritsch); v Lokvi: Anton Frankovič; v Sežani: Anton Rončel (Ronzl); v Križu: Mikula Macarol (Mazzerol in Matzeroll); v Kazljah: Mihel Kuder (Khuder); na Ostrožnem Brdu: Šimon Kovčičič; na Pregarjah: Gašpar Kurač; v Javorjah: Matevž Mervica; v Hrušici: Tomaž Gombač; v Pasjaku: Andrej Stanič; v Šapjanah: Ivan Vratovič; v Pliskovici: Jakob Žerjal (Seriau) in na Dolu (Veliki Dol): Ruprecht Robec (Robetz); bo najbrž Trobec.

Vsi ti možakarji so bili, čeprav sami podložniki, nekaki grajščinski nadzorniki in zapniki ter posredovačci med podložniki in grajščino. Oni so nadzirali pobiranje desetine v žitu in skrbeli, da se je tudi zemljiški davek v denarju redno plačeval in dajale vse druge služnosti ter, da so se ob svojem času opravljale predpisane robote.

Ko so morali podložniki o sv. Mihelu pripeljati desetino v žitu in o sv. Martinu prinesli davke v gotovini na grajščino, je prišel tja vsak župan s svojimi soseščani, kjer je prisostvoval merjenju žita in plačevanju davkov. Za njihov trud in zamudo časa so dobivali župani od grajščine vsako leto po dva polov-

nika pšenice, rži in ovsu. Seveda, ko so prišli po teh opravkih na grajščino, so bili gostje grajščinskega oskrbnika, ki jim je posebej postregel, medtem ko so dobili drugi podložniki le po en hleb kruha in mero vina.

Razen gori navedenih rednih davkov in drugih služnosti, ki so jih bili dolžni dajati grajščini podložni posestniki kmetij, navaja urbar tudi **podložne naselnike** (Untersassen) to je: tiste, ki so imeli le hišico in zraven kako malo zemljišče. Ti naselniki, ki so plačevali od svojih koč navadno 8–12 krajcarjev davka, so bili večinoma rokodelci kakor: kovači, krojači, črevljarji, mizarji, krznarji, strojarji ali pa vaški ovčarji, govedarji in dninarji. Vsak tak podložni naselnik je moral opravljati po tri robote vsako leto in sicer: en dan seno žeti, en dan seno grabiti in en dan žito žeti.

Vsak robotnik brez izjeme, naj je bil kmet ali kočar, kadar je delal na grajščinskem zemljišču in tudi vozniki, ki so na robohi grajščini vozili žito, seno, gnoj ali druge tovore, kakor tudi orači, je imel po urbarju pravico do enega hlebca kruha in ene merice (maselca) vina, kar je tudi dobival od grajskega oskrbnika vsaki robotni dan.

Omenim še izredne pristojbine, ki so jih morali podložniki po urbarju grajščini plačevati, kakor od paše prašičev v grajščinskih gozdih, od lova, od gostilen in vinočev, stojnino ob cerkvenih shodih, mitnino ter pristojbine za izvrševanje raznih rokodelstev.

Če so hoteli Rodičani zganjati svoje prašiče na pašo želoda ali žira v grajščinski gozd, so morali dati vsi skupaj vsako leto, kadar je želod ali žir obrodil, devet polovnikov ovsu; drugi podložniki so pa plačevali po 4 kr. za starega, 3 kr. za srednjega in 2 kr. za mladega prašiča.

Glede lova določa urbar: »Če eden ali drugi podložnik ujame ali ustrelji volka, lisico, medveda, jerebico ali drugo divjačino (... so ain Unterthan ain Wolf, Fuchs, Pern, Rebhuen oder anders scheusst oder fangt...), je bil dolžan prinesiti kožo ali divjačino v grajščino za odkup, kjer je dobil primerno plačilo.«

Takrat se tedaj ni oddajal lov v zakup, samo če je kdo hotel tiče loviti, je plačal letno 8 kr. za vsako ličnico.

Naši ljudje si goťovo želijo vrnitev onih časov, ko se je pred 350 leti ponižna in plaha jerebica naštevala v eni vrsti z volkom, lisico in celo z medvedom, sicer ne kot roparska, pač pa kot škodljiva žival, ker se je pri nas nahajala v velikih množinah.

Pristojbina za izvrševanje gostilniške obrti je bila razmeroma precej nizka. V Lokvi je bil dolžan dajati podložnik, ki je imel gostilno ali vinoč, po starodavni navadi, eno marko takozvane senske carine (Hey-dar) in od tovara potočenega vina plačati 8 šilingov.

Po drugih vaseh, kakor v Sežani, Povirju in v Škocjanu, so gostilničarji plačevali od vsakega tovara potočenega vina tri krajcarje; lastni pridelek je bil povsod prost.

Ob cerkvenih shodih — ki so še pred 60. leti nadomeščali današnje semnje — je grajščina pobirala stojnino od kramarjev, vinočev in od prodajalcev drugih reči in sicer od vsake stojnice štiri šilinge.

Rokodelci so morali že tedaj plačevati pristojbino od svojega rokodelstva. Urbar nam pravi: »Tkalci, kramarji, krojači, črevljarji in drugi rokodelci, ki so naseljeni v sodnijskem okrožju, so dolžni plačati vsak po dvanajst šilingov na leto.

Mitnice (šrange) na prometnih cestah, kjer so grajščaki pobirali pristojbino od živali in od raznovrstnega blaga, so bile našim prednikom zelo nadležno breme. Ob vsakem uporu so podložniki zahtevali, med drugim, tudi odpravo mitnic.

Završniška gosposčina je imela mitnice v Materiji, v Javorjah in v Staradi. Glasom tarife, ki je urbarju priložena, so se plačevali: od tovara medu, kož, usnja, kožuhovine, sukna, pomaranč, rib, sira, olja in od kramarije štirje laški šilingi; od tovara soli, vina, žita, zelja, sadja in grozdja dva črna vinarja. Od voza žaganic ali drugega lesa en petaken (najbrže takozvani »patakon« = 2½ krajcarja); od voza zelja v glavah tudi en petaken. Od volov, bikov, krav in od prašičev, od vsake glave dva črna vinarja; od drobnice t. j.: od ovac, koz, kozličkov in od jagneť en črni vinar od vsake glave.

To bi bil splošni pregled vseh bremen podložnikov završniške grajščine, ki so bila približno enaka tudi po ostalem Krasu in na Pivki.

Dokler se je gosposčina držala stare pravde zapisane v urbarju, so tudi podložniki, četudi brez osebne prostosti in brez vseh političnih in upravnih pravic, molče in potrpežljivo, več ali manj zadovoljno prenašali svoje reve in težave. Radi raznih vojn, ki so jih skoraj vselej povzročali vladarji iz osebnih koristi, posebno pa nenasitni Habsburžani, so morali deželni stanovi, t. j. grajščaki, plačevati deželnemu knezu vedno večje davke od svojih lastnih zemljišč in od gosposčin, ki so jih imeli v zastavi. Da so mogli grajščaki še nadalje razkošno živeti in se zabavati po mestih, kjer so si zidali udobne palače, so ta vedno rastoča bremena zvrčali na podložnike s tem, da so jim samovoljno nakladali oziroma višali služnosti, ki so jih bili dolžni po stari pravdi. Višanje robot je kmeta končno tako pritisnilo, da ni mogel redno obdelovati niťi svojega polja. Od druge strani so pa še vladarji sami neposredno nakladali kmetom razne davke, ki so jih — pri nas cesarski — zakupniki izterjevali in ljudi grozno odirali.

Ko je bila mera polna je kmetu-trpinu zavrela kri in zato ni čuda, da se je od časa do časa uprl in zahteval svojo »staro pravdo« po urbarju.

Iz vsega, kar sem v prvem odstavku navedel, je razvidno, da so bili kraški in brkinski kmetje od pradavnih časov pravi lastniki zemlje, ki so jo obdelovali in uživali; samo prosto z njo razpolagati niso smeli. V urbarju so natančno in razločno popisane vse pravice in dolžnosti zemljiškega gospoda in ravno tako, vse pravice in obveznosti podložnega kmeta. Kmet, podložnik je moral od svojega posestva plačevati davke in dajati gosposčini desetino in druge služnosti v poljskih pridelkih in od malih živali ter opravljati tlako (robo) na onih zemljiščih, ki so bila prava last in posest grajščine same. Iz tega je jasno razvidno, da se v urbarju prava lastnina in posest grajščine same razlikuje od prave lastnine in izključne posesti podložnega kmeta; dosledno torej: da je bil grajščak vsekakor samo lastnik ali pa dosmrtni zastavnik zemljišč, ki so bila prava lastnina in posest grajščine in služnostnih pravic, ki jih je imel deželni knez do cele gosposčine.

Ker v urbarju pod naslovom: »Der Herrschafft Schwarzenegg Pau und Mayerhoffs Grundt, auch wisen und Gärtten« niso navedeni naši skupni pašniki in gozdovi, ki so zdaj večinoma pomotoma vpisani v zemljiški knjigi na ime občine, je samo ob sebi umevno, da niso bila ta zemljišča nikdar lastnina in nikdar v dejanski posesti grajščine, pač pa so jih vedno skupno in nerazdeljene posedovali in uživali izključno le podložni lastniki kmetij v dotičnih občinah, kar nam določno kaže že ime »gmajna« iz nemškega gemein = skupen.

Ta zemljišča so po večini še danes nerazdeljena skupna lastnina upravičenih posestnikov (juserjev), kakor so bila skupna in nerazdeljena lastnina grajščinskih podložnikov, naših pradedov iz leta 1575., ko je bil urbar preosnovan in »stara pravda« na novo vzpostavljena ter tvorijo še danes bistveni, neobhodno potrebni del kraških kmetij; to pa tembolj pred 250imi leti, ko je bila ovčja reja s pridelovanjem žita glavna, skoraj edina panoga kraškega gospodarstva.

Še pred dobrimi 50imi leti je imela vsaka kraška vas svoj blek ovac (400—600 glav), ki jih je pasel vaški skupni ovčar od zgodnje pomladi do zime po skupnem pašniku (gmajni), a po zimi, ob ugodnem vremenu, tudi po senožetih vse vprek. Vsaka družina je imela večje ali manje število ovac; oni, ki niso imeli pravice do skupnega pašnika (gmajne), so morali plačevati v roke vaškega načelnika določeno vsoto v denarju od vsake ovce in dovoliti skupno zimsko pašo po senožetih.

V onih časih so Kraševci in Brkini nosili sukmeno obleko iz domače preje in niso še poznali novošegnih tkanin: »kupljenih olupkov« kakor so se, pred 50imi leti, stari možakarji izražali. Ovca je bila takrat nenadomestljiva domača žival, ki je dajala volno, jagnjeta, mleko, sir in gnoj; od doma zaklanih ovc in jagnjet so kmetje dobivali kože, čreva in loj, ki so ga prodali ali pa sami ulivali sveče »lojenice«, da so ob slovesnih prilikah nadomeščale razsvetljava s trsko in leščerbo. Vsa zgornja moška obleka se je izdelovala iz domačega sukna; enako vsa odeja. Skoraj vsaka večja vas je imela svojega tkalca in tudi domačega krojača (v prejšnjih stoletjih so mu pravili: »šivec«; odtod tudi priimek: Živec), ki sta jim, eden tkal sukno, drugi šival obleko. Pa ne samo to: prvi denar so naši kmetje izkupili od pomladi prodanih jagnjet. Pridetek sira se je deloma prodal, deloma porabil pri hiši. Kdo se ne spominja kraškega ovčjega sira, ki je bil širokoznana posebnost? Gotovo se starejši Kraševci še spominjajo domačega ognjišča in na njem, pri ognju, z lesenim krožnikom narezanega sira in gnjati, zraven »ročica« belega kruha iz domače pšenice in trebušaste majolike térana, ki je oblastno čepela v zglavnikovem košu, ko so naši predniki postregli vabljenemu ali pa dobrodošlemu gostu.

Sedaj ni več ovac in tudi ovčarjev ne, ker spremenjene gospodarske razmere so uklonile kraškega in brkinskega kmetovalca, da je ovce zatrl in na mesto ovčje reje je stopila reja goveje živine.

Ostali so nam le spomini in še ti bodo kmalu izginili.

Kakor vidimo, so gospodarske razmere silile kraške in brkinske kmete na skupno pašo ovac, k zadružnemu vzdrževanju ovčarja in k zadružnemu pridelovanju sira, radi česar so obdržali pašnike (gmajno) nerazdeljene, ker bi kmetije brez nerazdeljenih skupnih pašnikov pred 350 letmi niti obstajati ne mogle; skupna gozdna zemljišča pa so bila na Krasu vže v srednjem veku pod varstvom, kakršnim so še danes. Gozdno varstvo je tedaj izvrševala zemljiška gosposčina, a današnji dni pa jo izvršuje politična oblast.

V urbarju završniške gosposčine dobimo pisano:

»Med vasmi Povir, Sežana in Lokev je velik bukov (?) gozd, kjer časih žir (?) obrodi in kjer imajo omenjene sosesčine odkazan, vsaka posebej, odmerjen prostor za njihov zavod*) in nabiranje stelje (... ainen Fleckhen oder Orth an ihren Sanoth und Bluembbe-

*) zavod pomeni gozdni delež.

such).« Ta gozd je bil neko nadaljevanje lipenskega zavoda, ki je bil takrat cesarska in je še danes državno last.

Še dandanes pravijo Sežanci »V zavodih« onemu svetu, ki je bil pred 350 leti gozd in so ga nerazdeljenega skupno uživali, a je sedaj razdeljena lastnina upravičenih posestnikov, ki so pravni nasledniki podložnikov završniške gosposčine.

Nadalje nam pove urbar, v čem obstoji prej omenjeno varstvo, ki ga je morala gosposčina vršiti:

»V gor omenjenih gozdovih in šumah mora zastavnik (grajščak) kolikor mogoče omejiti in nikakor dovoliti sekanje lepo rastlega lesa, kakor tudi mladih debel. Če rabi podložnik za svojo domačo potrebo stavbni les, se mu mora, po predhodnem natančnem odkazanju in zaznamovanju debel, vselej dovoliti sekanje. Pri tej priliki je treba paziti, da se pred vsem odkažejo stara debla, ki nimajo več rašče; za kurjavo pa, nagnita ali deloma suha drevesa in druga suhljad ter nekoristno grmovje, da se tako mlada debla obvarujejo.

Zelo važen dokaz, da so skupna, nerazdeljena zemljišča tvorila bistveni del kmetije, je dejstvo, da dobimo v urbarju, črno na belem, da sta bila samo pašnika na hribih imenovanih: Polana in Vrata (pri Golcu v Čičariji) v dejanski posesti završniške gosposčine, katere ju je vsako leto dajala ovčarjem v zakup za šest in dvajset cekinov v zlatu, enega koštruna, eno ovco in en sir ali pa od glave po dogovoru. Kraški in brkinski podložniki pa niso nikdar plačevali grajščini od svojih skupnih pašnikov in gozdov ne posebnih davkov, ne zakupnine in to ravno iz razloga, ker so ta zemljišča — kar sem že zgoraj omenil — tvorila bistveni del kmetij samih.

V 14 točkah temu urbarju dodanih pravil, po katerih se je moral lastnik, oziroma zastavnik gosposčine ravnati so uravnane: njegova nadzorstvena oblast, dedna pravica in pravno nasledstvo, in zapuščinske zadeve podložnikov; varuštvo mladoletnih in skrbstvo slaboumnih podložnikov; določbe o prodaji, menjilu in zastavi posameznih zemljišč med podložnimi kmeti; nadzorovanje uprave cerkvenega premoženja in dohodkov; sporne zadeve glede obmejnih zemljišč med lastnimi podložniki in med podložniki sosednih gosposčin.

Tudi ta pravila so nam neovržen nadaljni dokaz, da so bili podložniki gosposčine Završnik pravi lastniki in posestniki kmetij in k tem bistveno pripadajočih skupnih pašnikov (gmajne) in gozdov.

Iz teh pravil podam v posnetku le nekoliko bolj važnih določeb, ki se nanašajo na

lastninsko pravico podložnikov do vseh zemljišč, ki so jih dejansko posedovali in uživali.

Med drugim je bilo ukazano, da mora grajščak vsako leto napraviti prepis urbarja in v tem priročnem urbarju zabeležiti radi smrti, prodaje, menjila ali na drugačen način nastale premembe posesti kmetij; voditi je moral tedaj urbar slično, kakor je urejena današnja zemljiška knjiga v lastninskem listu.

Ker se je večkrat dogodilo, da so kmetje brez dovoljenja kako njivo ali senožet dali otrokom za dofo, prodali, zastavili ali dali v najem, je bil grajščak obvezan preprečiti na vsak način nepotrebno razkosovanje kmetij. Če je kateri podložnik zašel v revščino, mu je mogel grajščak, po predhodnih poizvedbah, dovoliti zastavo kakega zemljišča za najem primernega posojila z ne previsokimi obrestmi za dobo enega, dveh, največ treh let; po preteku te dobe je moral skrbeti, da se je dolg plačal in zastavljeno zemljišče zo-pesti oprostil.

Po očetovi smrti je dobil kmetijo najstarejši sin, če ni bilo sina, pa najstarejša hči. Ako je bil najstarejši sin radi telesnih napak ali slaboumnosti za gospodarstvo nesposoben, je bil dedič drugi sin. V slučaju, da je bil za dom namenjeni sin nedoleten, se mu je ime- noval varuh, ki je zanj gospodaril. Na vsak način pa je moral grajščak skrbeti, da se je po smrti lastnika kmetije napravil natančen popis cele zapuščine (inventar), da se je mogla potem določiti odpravnina drugim zapustnikovim otrokom.

Kdor je dobil v posest kmetijo radi smrti podložnika, je moral grajščaku pokloniti gotov znesek (... ain gebürliche Ehrung geben...), ki odgovarja natančno današnji zapuščinski pristojbini. Ta poklonitev pa ni smela podložnika preveč obremeniti, in je morala biti — kakor je v urbarju pisano — primerno skromna. Da so se preprečile navadne zlorabe te pravice in odiranje podložnikov od strani grajščakov, je bilo v urbarju določeno, da sta se plačevala od cele dobre kmetije dva cekina v kovanem denarju, od manjše in slabše kmetije pa en cekin v zlatu; od $\frac{1}{2}$ ali $\frac{1}{4}$ kmetije sorazmerno manjši znesek.

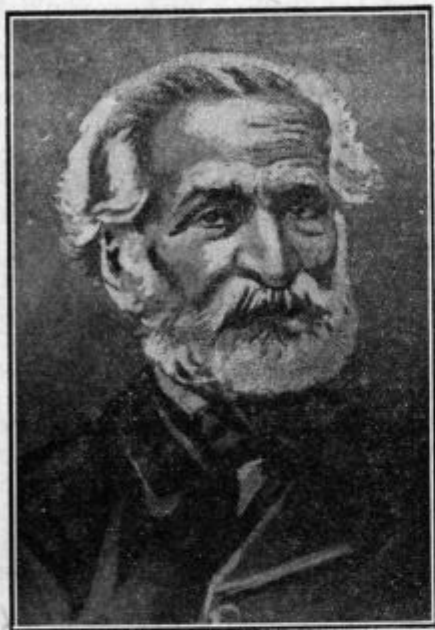
Krona vseh dokazov, da so bile kmetije, ki so jih posedovali podložniki ljudi njihova lastnina, je sedma točka teh pravil, ki določa, da se je morala vsaka prodaja ali menjilo posameznih zemljišč sklepati pri vaškem županu; ta je moral to takoj gosposčini prijaviti, kjer so se pozneje, po grajščakovi odobritvi, spisale in podpisale dolične pogodbe, katere so ostale v varstvu zastavnika, to je: med sodnijskimi spisi gosposčine.

Jože Jovanov.

Skladatelj Verdi.

To leto so obhajali 25-letnico smrti velikega italijanskega skladatelja. Ob tej priliki se ga spomnimo tudi mi.

Po svojem talentu in razvoju je Verdi posebnost. Njegov začetek ni bil gladek, priznanje je doživel počasi. Leta 1839. je napisal prvo večje delo, ki je bilo veselega značaja. Imenovalo se je »Oberto, conte di S. Bonifacio«. Sledeče opere (Un giorno di regno, Nabucco, I Lombardi alla prima crociata) so

delane popolnoma v slogu propadajočega sloga skladatelja Donizettija. Toda že »Ernani« prinese novo razodetje. Verdi se v tej operi umika tislemu, kar uho boža. Dramatična nota se oglašča v njem s silo. To delo je pokazalo Verdija pred svetom v pravi luči. Skladateljevo ime je šlo daleč po svetu. Od leta 1844. do 1850. je sledila vrsta novih del: I due Foscari, Giovanna d'Arco (po Schillerjevi Devici Orleanski), Alzira, Attila, Macbeth, i Masnadieri (po Schillerjevih »Razbojnikih«), potem je prišel Jeruzalem, Korzar in na podlagi Schillerjevega teksta (Kovarstvo in ljubezen) Luiza Miller. Verdi je moral v tem času marsikdaj občutiti, da je umetnikov poklic velikansko, naporno in težavno delo. Našli so se dvomljivci, ki radi pomanjkljivih uspehov niso imeli vere v njegovo bodočnost. Nenadoma je prišel »Rigoletto« (leta 1851.), za njim »Trovatore« in potem »Traviata«. Slednji dve operi je Verdi usvaril leta 1853. Ta izredno srečna trojica opernih del je pridobila Verdiju zopet stari renome, skladatelj je postal svetovno znan in tudi ljubljenec ljudstva.

Za ta uspeh je bil Verdi v prvi vrsti dolžan hvalo srečni snovi. Ko je videl, kako

zelo zavisi opera od teksta, je sklenil proučevati in uporabljati vsa preizkušena sredstva tedanje francoske opere. Nastopna štiri dela: Sicilijanska Vespera. Ples v maskah. Moč usode in Don Carlos so pomenila zopet samo delne uspehe. Krono Verdijevega opernega ustvarjanja so prinesle šele naslednje opere: Aida, Othello in Falstaff. Prva je nastala leta 1870., druga leta 1887., tretja pa leta 1893.

Z »Aido« se začenja pri Verdiju nov razvoj: v operi si padajata roke melodik in dramatik. Verdi je postal v »Aidi« zrelejši, izločil je šablono, naturalizem, vse, kar je dišalo po sirovosti. Baš v tem je bil pogoj njegovega uspeha. »Aida« je bilo naročeno delo, napisano za egiptovskega kralja in se je prvič izvajalo o priliki otvoritve sueškega prekopa leta 1871.

Leta 1874. se je Verdi oglašil s krasnim »Requiemom«, ki je napisan v spomin na pisatelja Manzoniya. Delo je jasno pokazalo, da je Verdijevo težišče v operi. »Requiem« je nekako posvetna, mestoma močno teatralična skladba. Skladatelj se je kmalu nato vrgel na komponiranje »Othella«. Opera je polna krepkih sporov, dvospevi v »Othellu« so pravcati dvogovori in muzika služi tu le kot spremljevalka drame.

To se je pokazalo tudi popolnoma v naslednjem delu, v »Falstaffu«. Toda »Falstaff« je čudovito zadivljeno delo, zrela izpoved umetnika, ki je srečno došel na vrhunec življenja. Nihče ne bi bil pripisoval Verdiju toliko humorja, kolikor ga je pokazal v »Falstaffu«.

Poleg številnih del (27) je zložil Verdi štiri druge skladbe: dve med njimi sta eminentno cerkvenega značaja — Stabat Mater in Te Deum laudamus. Posebno »Stabat Mater« se odlikuje po idealni lepoti vsebine in oblike.

* * *

Verdijeva življenska pot je bila drugače zelo preprosta. Rodil se je v vasi Roneole blizu Parme. Njegovi starši so bili skromni ubožni trgovci.

Kot deček je kazal Verdi izredno glasbeno nadarjenost. Pejje in orgljanje sta mu polnila dušo od mladih dni naprej. Prvi učitelj mu je bil preprost vaški organist. Ta je opazil Verdijevo nadarjenost in je svetoval starišem, naj pošljejo dečka v šole. Tako je prišel Verdi v Busetto. Stopil je v neko trgovino za pomočnika in trgovec, ki je spoznal, da nima opraviti z navadnim talentom, je poslal mladeniča v Milan.

V Milanu je doživel pravo razočaranje. Moral je delati skušnjo na konservatorju pred komisijo stroгих gospodov z naočniki. Tega se je tako prestrašil, da je pri skušnji — padel, dasi je imel dovolj glasbenega znanja.

Kapelnik Lavigna pa mu je pomagal dalje in v nemali meri je veliki Verdi prišel na pravo pot po njegovi požrtvovalnosti.

Verdi je bil dvakrat oženjen. Prva soproga mu je bila hčerka njegovega dobrotnika, trgovca Barrezzija. Rodila mu je dva otroka. Oba sta umrla in za njima je šla še mati. To je Verdija silno potrlo. Drugič se je poročil s pevko Strepponijevo, ki mu je pomagala do uspeha v »Nabuccu«. Živel je z njo v srečnem zakonu.

Ljubil je naravo. Preselil se je na kmete; kjer je oral, sejal in okopal. Prezimoval je v Genovi. Od časa do časa je obiskoval tudi svetovna mesta. Vendar se je vsakokrat vrnil nazaj na kmete, kjer je bil srečen in kjer je tudi umrl.

—::—

PESNIK.

Pesnik, vedi, o svet neveden,
ni nevreden
gost, ki povsod ga cenijo malo,
šema, ki smešno se k mizi prilizne,
da oblizne
krožnik in pesem zloži v zahvalo.

Pesnik, znaj, ni časofratnik,
kolovratnik
nihi capin, ki po kotih stika;
kakor cunjar idej ne pobira,
ne ozira
v zrak se, da misel mu vzide velika.

Mož je doslojen, ne otročarček,
ne vrtnarček,
nežno skrbeč za gredo cvetlično,
da bi ubral gospod spominček,
zase klinček,
rožo dišečo za gospodično.

Pesnik je delavec, mojster resen,
ki za pesen
stvaril predvsem si je pest jekleno.
Smele je glave, silnega vrata,
prsa kosmata,
lrdja je roka, oko ognjeno.

Dneva znanilka, bodi zdrava!
Ne zaznava
zanj zaman se jutranja zarja;
beli bo dan — on plamen vname,
kladvo vzame
v roko takoj in nad naklom udarja.

Plamen že plapola in pleše,
krepko kreše
jezik ognjeni ob tvar se ogljeno;
sika in vriska in iskre daje,
prasketaje
sili v višino oglje ognjeno.

Kaj naj to znači, ni mu znano,
dela vdano.
Blagoslovi trud in talente

dobri Bog in v oglje goreče
urno meče
misli in čustev elemente;

misli in čustev in činov slavnih
časov davnih
divno radost in bolešt skelečo.
Vse: sedanje, prihodnje, preteklo,
vse se steklo
v eno je samo se zmes iskrečo.

Zgrabi zmes, jo zliva, sprava
obdelava,
dokler jo s kladvom nad naklom obvlada.
Kuje in poje. Solnce vstaja,
soj obdaja
mojstra in snov, dočim kladvo pada.

Kuje — zakaj? Za svobodo
kopja bodo,
kuje junakom jeklene oklepe,
Bog daj vsem nam srečo in zdravje,
zmagoslavje
narod dočakaj in dneve lepe.

Kuje — kaj in za koga? Bogovi
stari in novi
treba, da v častl božji živijo;
kuj žrinožnike, kuj žrtvenike,
krasne slike
v čast jim in čaš nam nakuj za gostijo.

Sebe sam se mojster skromni
komaj spomni.
Skuje si žarek, ga vrže do néba,
zre za njim, ko v nebo se dviga,
ko se vžiga
v solncu, ga zre, in več mu ni treba.

*Giosuè Carducci.
Prevel Jos. Jurca.*

—::—

BURJA V TUJINI.

Sredi tujine na gori stojim,
burjo prestrezam in z njo se borim:
»Ti, ki prihrula od rodni si mej,
kaj so ti tam naročili? Povej!«

Burja vihra, golči, klopotá,
tuli, zavija, besni do nebá,
vendar iz vrveža njenih glasov
jasno odmeva rodni mi krov.

Bronasto pesem domačih lin
čujem iz burje: din-don... din;
reka in polje in jezero — vse,
burji izvilo, se vame zatme.

Burja, posestrima, golči, divjaj,
ti ne ukaniš za rodni me kraj:
čutim ga v tebi, ga vase lovim —
v daljni tujini naslajam se z njim.

Obletnice.

Letošnje leto je leto obletnic. Simona Gregorčiča in Ivana Cankarja smo se spomnili na posebnem mestu. Naj sledé v kratkih besedah še nekateri možje, ki bi se jih radi obširneje spomnili, a nam ne dopušča prostor.

70-LETNICA ANTONA AŠKERCA.

Dne 9. januarja je preteklo sedemdeset let, kar je bil rojen v Globokem blizu Toplic na Štajerskem pesnik Anton Aškerc. Ko je bil

tri leta star, je prišel k strini Agati v Senože tik nad Rimskimi toplicami. Strina je bila premožna žena in je poslala fanta študirat v Celje. Tam je Aškerc dovršil gimnazijo in po zrelostnem izpitu odšel v mariborsko bogoslovje. Bil je posvečen v mašnika, je kaplanoval v Podsredi, Šmarju, Juršincah, Vičanju in Rimskih toplicah, Kozirju in Skalajah pri Velenju. Ko je stopil iz duhovskega stanu, je dobil službo arhivarja pri ljubljanskem magistratu. Umrl je od mrtvouda zadet dne 10. junija l. 1912.

Pesnik Anton Aškerc se je bil oglasil v slovenskem slovstvu za Stritarjem in Gregorčičem in je bil novo razodele. Mejem ko so Gregorčiča odlikovale čuvstvo, mehkoba in žalost, je Aškerc udaril krepko s svojo pripovedno pesmijo, ki je pomenjala prerojenje. Spočetka je pisal pod imenom Gorazd. Bil je neupogljiv mož, nezlomljiv značaj. Leta 1890. je izdal prvo knjigo »Balade in romance«, nato je sledila knjiga za knjigo. Spisal je vsega skupaj osemnajst knjig, med temi sta le dva potopisa in ena knjiga polemične vsebine, druge so pesnitve.

Aškerc je bil za Stritarjem prvi, ki je prinesel v slovensko slovstvo novo obzorje in razširil slovensko miselnost. Bil je književnik v pravem pomenu besede in je tako temeljito opravil svojo nalogo kakor do tedaj nihče pred njim in za njim edino le Cankar.

Prav je, da se ga spomnimo ob njegovi sedemdesetletnici s pripombo, da ga le manj poznamo po njegovih najboljših delih kakor zasluži.

JOSIP MUREN-ALEKSANDROV.

Kadarkoli imenujemo Zupančiča in Cankarja, mislimo v duhu tudi na dva druga, ki sta živela isti čas in sta tvorila s prvima dvema literarno družino — na Ketteja in na Murna. Tu mislimo v prvi vrsti na Murna. Dne 18. junija je poteklo petindvajset let, kar je legel v prezgodnji grob in se ni več dvignil.

Murn se je rodil dne 4. marca 1879. in je bil med četvorico moderne najmlajši. Luč sveta je zagledal v Ljubljani. Njegova mati Marija Murnova je služila v Ljubljani in je rodila Aleksandrova izven zakona. Kmalu po porodu je odnesla dečka na Dobravo dobra ženska, znanka Marije Murnove. Dete je raslo in ko je dopolnilo dve leti, so ga odpeljali v Ljubljano. Že v prvi mladosti mu je poslal dom stara cukrarna na Poljanah. Pozneje se je preselil v Marijanišče, iz Marijanišča pa je prišel zopet v cukrarno, kjer se je tedaj shajala literarna četvorica, ki je udarila našemu slovstvu nove, evropske temelje.

Že v srednji šoli, kjer je začel pesnikovati, je Muren privzel ime Aleksandrov; z njim se je celo podpisoval. Ko je končal gim-

nazijske študije v Ljubljani, ga je neslo na Dunaj, kjer se je vpisal najprej na eksportno akademijo, pozneje pa na juridično fakulteto. Takrat je bil Muren kot pesnik že znan; saj je že l. 1898. skupno s svojimi tovariši izdal svoje

pesmi v almanahu »Na razstanku«, katerega je založil in natisnil Andrej Gabršček v Gorici.

Na Dunaju se ni mudil dolgo. Denarna sredstva so bila tako pičila, da ni mogel živeti z njimi; zato si je izvolil jus in je prišel v Ljubljano, pozneje pa je hotel nadaljevati študije v Pragi.

V tem času je začel Murn vidno bolehati. Toda bil je še premlad, da bi umrl. Šel je iskat zdravja na kmete. Imel je uspeh, toda ne za dolgo časa. Zopet se je vrnil v Ljubljano in se oprijel stenografske službe v pisarni advokata dr. Sušteršiča ter je bil istočasno vpisan na praški univerzi. Ker se mu je v zdravstvenem pogledu tudi v Ljubljani godilo slabo, se je dal zopet zdravniško preiskati. Zdravnik mu je svetoval mir in čist zrak — Murn se je odpravil na Vipavsko v Podrago. Zopet si je opomogel in prišel nazaj v Ljubljano, toda moral je vnovič iz mesta na Bled, kjer je ostal nekaj časa, nakar je začel, vrnivši se v Ljubljano, računati, kako pojde na morje v Gradež pri Trstu. Smrt pa ga je pri tem načrtu prehitela; Murn je padel baš, ko je bil pripravil svoje pesniško zbirko za fisk in deblo slovanske književnosti je bilo z njegovo smrtjo prikrajšano za krepko vejo, iz katere je vrel sok resnične poezije.

Murn je prinesel v naše slovstvo nove odtenske otožnosti in elegičnosti, ki nam je bila do njega neznana. Lepota njegove pesmi je lrpka. V njegovih pesmih ni filozofije, ampak samo vsakovrstna zamišljenost. Vendar so njegove pesmi lepe in segajo globoko v srce. Prinašamo le eno pesem, ki jo je pesnik celo pelinu na čast zapel:

Pelin.

Pa pesem hočemo na čast
pelinu to zapeti,
poživi Bog njegovo rast,
in solnce nanj naj sveti!

Kaj nagelj nam in roža sta,
marjetica v livadi?
Le pelin pili smo z vrtá,
ko bili smo še mladi!

In zrasli smo in vse lahkó
nam hodi zdaj po sveti —
in v čast pelinu pesem to
spet s konca dajmo peti!

DRAGOTIN KETTE.

V literarni družini, ki smo jo že pri Murnu imenovali, je bil brez dvoma Dragotin Kette najbolj nadarjen. V januarju je preteklo petdeset let, kar se je rodil mladi pesnik v Premu na Notranjskem. Njegov oče je bil ljudski učitelj in organist. Starši so mu umrli zgodaj, tako da je ostal Kette v življenju sam. Postal je zgodaj zrel in je spoznal grenkosti življenja, vendar pa ni obupaval, ampak hodil kot pogumen mladenič z dvignjeno glavo po svetu, ljubil je naravo in njene skrivnosti, a

je zasanjal tudi nad zvezde in poizkusil v svoji notranjosti rešiti mnogotere uganke, ki so mu napolnjevale dušo.

Študiral je v Ljubljani, kjer je bil Murnov znanec in sostanovalec v poslopju, ki so mu dejali stara cukrarna. Tedaj je napisal neko zabavljico na škofa Missia, radi katere je bil

izključen iz šole, da je moral ili študirati v Novo mesto. Od tam so ga gnali k vojakom v Trst; pri vojaki se je prehladil, ulila se mu je kri, s tem je bila njegova usoda zapečatená.

Vrnil se je v Ljubljano, kjer je moral kmalu leči. Njegova pljuča so bila bolna in ni mu bilo več mogoče pomagati. Dne 26. aprila 1899. je podlegel sušici. Anton Aškerc je bil ob njegovi smrtni postelji in mu je zatisnil oči.

Imel je šele 23 let, ko je umrl. In vendar so bile njegove zadnje pesmi tako dovršene, da nehoté še danes žalujemo za njim. Škoda ga je bilo. Kaj bi nam bil dal, če bi bil doživel vsaj tista leta, ko jih je doživel Cankar! Umrl je poprej, preden je pokazal svoj zreli sad. To je usoda mnogih velikih talentov.

PAVLINA PAJKOVA.

Pet in dvajset let je preteklo, kar nam je umrla Pavlina Pajkova. Bila je slovenska pisateljica in poleg Lujize Pesjakove prva slovenska žena, ki je javno nastopila v naši književnosti.

Pavlina Pajkova, rojena Doljak, se je rodila leta 1854. v Paviji na Italijanskem, a je že v 6. letu po smrti svojih roditeljev prišla k svojemu stricu Matiji Doljaku, ki je bil poslanec v goriškem deželnem zboru. Pod vplivom slavnega voditelja goriških Slovencev dr. Lavriča se je mlada Pavlina navdušila za slovenski jezik in slovensko književnost. Šele 18 let stara je že začela priobčevati svoje spise n. pr. v »Soči« l. 1872. »Prva ljubezen« in »Ženska v rodbini«.

Svoje lirske pesniške proizvode je priobčevala večinoma v »Zori«, ki jo je urejeval v Mariboru njen poznejši soproj prof. dr.

Janko Pajk. Najboljše njene pesmi so »Materini glasovi«, venec devetih pesmic. Pozneje se je oprijela pripovedništva ter je s svojimi spisi zalagala vse takratne revije in knjižnice, kakor »Zoro«, »Kres«, »Ljubljanski Zvon«, »Dom in Svet«, Knezovo knjižnico, Gaberškovo Slovensko knjižnico, Mohorjev koledar in Večernice itd.

Njeni spisi so izšli tudi v treh samostojnih knjigah, katerih dve je izdal Drag. Hribar v Celju, eno pa Andrej Gabršček v Gorici.

Pavlina Pajkova je bila prva, ki je med Slovenci načela žensko vprašanje, t. j. boj za ženske pravice, kar je pokazala s svojimi spisi: »Nekoliko besed k ženskemu vprašanju«, »Ženska pisma prijatelju« in drugi.

Blag ji spomin!

—::—

Zadnji izreki slavnih žensk.

Kleopatra (živela 67. do 30. pred Kristusom): »Ne, ne bodo me vpregli pred voz zmagoslavja«. Bala se je namreč, da bi je ne pripeljal Oktavijan vpreženo v voz v zmago-slavnem sprevedu v Rim, kar bi bilo za njo po prejšnjih osebnih in političnih uspehih največja sramota. — Devica Orleanska (1412.—1431.) na grmadi: »Vse moje poslanstvo je bilo od Boga. Vse, kar sem naredila, sem napravila na Njegovo povelje. Moj glas me ni varal, saj je bil Božji glas«. — Marjeta Škoška (1425.—1455.): »Fej to življenje, ne govorite mi več o njem!« — Ana Boleyn (1507.—1536.), žena Henrika VIII., ki jo je dal umoriti: »Slišala sem, da se rabelj na svoje delo razume. Tako majhen vrat imam«. Bala se je, da bi ne udaril preveč postrani, in je bila vesela, ker je bil rabelj dober. — Marija Stuart (1552.—1587.) k svojim dvornim damam: »Ne jokajte! Skrbela sem za vašo bodočnost! Recite mojim prijateljem, da umrem kof dobra katoličanka«. — Marija Tudor 1553.—1558.), angleška kraljica, je umrla od bolesi radi izgube mesta Calais in je rekla pred smrtjo: »Če boste odprli moje srce, boste dobili notri zapisano ime Calais«. — Madame Roland (1754.—1793.) na mrtvaškem odru: »O prostost, kakšne zločine delajo ljudje v tvojem imenu!« Gospo Rolandovo so poslali na mrtvaški oder jakobinci, ki so zmeraj govorili o prostosti, a so bili zraven največji trinogi. — Gospa Krudener (1764.—1824.): »O, kako malo pozna svet stvari, ki bodo prišle v onem življenju«. — Kraljica Luiza Pruska (1776.—1810.) je zapisala te-le zadnje besede: »Ljubi oče! Danes, pred smrtjo, sem zelo srečna, ker sem Vaša hči in žena najboljšega moža«. Zadnje besede pa, ki so prišle čez njene ustnice, so bile: »Gospod in Bog, hitro me sprejmi«.

Izumitelj Edison.

Malo je ljudi, ki bi praznovali petdesetletnico svojega znanstvenega delovanja. Med temi je znanstveni ameriški izumitelj Thomas Alva Edison, kateremu se imamo zahvaliti za nešteto izumov na polju elektrike in ki še vedno ne miruje, ampak poizkuša kljub svoji starosti z neprestanim delom obogatiti človeštvo še za katero novo iznajdbo. Kar se

tiče dela Edison pač nima para na svetu. Pravijo, da je oglušel, a da se je poleg tega izvežbal, da silno dolgo vzdrži brez spanja in brez hrane. Ves dan tiči v svoji delavnici in ne sprejema obiskov. On pozna le eno — delo. Edison je prepričan, da je jako bavljenje s čimerkoli največje važnosti za človeka, ki hoče narediti iz sebe veliko osebnost. Značilen je stavek, s katerim je opredelil genije po lastnem opazovanju in lastni skušnji: »Genij je zmes dveh odstotkov navdihnjenja in osem in devetdesetih odstotkov pridnosti in vztrajnosti.«

—::—

PRED ZIMO.

Zataknil se je časov kolobar:
jesén je šla, pa ni še prave zime,
snežinka se nobena fal ne prime,
zdaj liše, manj ukazuje gospodar.

Nečutoma pojema solncu žar,
daljava se ogrinja v modre dime,
še od nikoder burja ne mrzi me,
vsa gruda ujeta je v negiben čar.

In čaru vda se človek rade volje
in brezbolesno razhahlja se v njem.
A dasi kri lagodno v žilah polje,

če se naprej in se nazaj ozrem,
bi sodil, da bi morda bilo bolje,
če ne bi dolgo trajal ta objem.

Nikola Tesla.

Spomnimo se velikega sodobnega učnjaka izumitelja na polju moderne elektrotehnike ob 70. letnici njegovega rojstva tudi mi.

Nikola Tesla se je rodil 10. julija 1856. v selu Smiljanu, severozapadno od Gospiča. Nikola je hodil štiri leta v ljudsko šolo v Gospiču, kjer je nato obiskoval tri leta nižjo srednjo šolo, višjo srednjo šolo pa v Karlovcu. Tu je videl prvič lokomotivo, ki je napravila nanj izreden vtis. Leta 1873. je napravil zrelostni izpit. Nikola je kazal nagnjenje za inženjerski poklic in je odšel v nemški Gradec na vseučilišče, kjer je poslušal predavanja iz fizike in matematike. Nekoč je profesor fizike razlagal in kazal dinamotor z Grammejevim obročem ter dokazoval, da takšen motor ne more obstajati brez ščetk. To mlademu Teslu ni šlo v glavo. Porodila se mu je že takrat

ideja o motorjih brez ščetk, kateri je ostal potem zvest vse svoje življenje. Tudi je opustil svojo prvotno namero, da postane profesor ter šel na tehniko v Prago in od tam v Budimpešto, kjer je imel kot asistent obilo posla z napeljavo telefonske mreže. Ker pa mu ni prijala birokratska državna uprava, je stopil l. 1882. v Parizu kot elektrotehnik v službo pri eni največjih tvrdk za javno razsvetljavo. Tam se je seznanil z raznimi ameriškimi inženirji in trgovci, ki so takoj spoznali njegovo veliko nadarjenost ter ga vabili v Ameriko. Tesla se je odzval ter odpotoval v Newyork, kjer ga je še isti dan sprejel Edison v svoj laboratorij. Kmalu pa se je osamosvojil ter ustanovil novo elektrotehnično družbo, eno najuglednejših tvrdk v Newyorku.

Veliki so njegovi poizkusi in izumi. O tem izpričuje knjiga, ki jo je spisal Tomaž Commerford Marlin, predsednik elektrotehničnega inštituta v Newyorku, že leta 1893.

Naslov ji je: *Rajiskovanje Nikole Tesle o mnogofaznih tokih in o izmeničnih tokih visoke napetosti ter visoke frekvence* in je polna laskave hvale o mnogobrojnih izumih in patentih Tesle v enem samem desetletju. Enako ostane živa priča o njegovi zelo plooni iznajdljivosti svetovna razstava v Chicagu leta 1893., kjer je imel Tesla sam cel paviljon lastnih izumov. Koliko novih izumov od one dobe je neodjenljivi in neumorni Tesla že dovršil, bi težko še sam vedel!

Tri glavne misli se zrcalijo v njegovih izumih. Prvo o električnih motorjih brez ščetk je spočel že kot akademik v Gradcu ter jo dovršil v Parizu, ko je spoznal popolno vrednost vrtečega se magnetičnega polja, povzročenega po mnogofaznih izmeničnih tokih. Razvoj elektrotehnike je bil v letih 1880. do 1890. usmerjen v prvi vrsti na izrabo istosmernega toka; zato takratni čas za Teslove izume ni bil baš ugoden. Z raziskovanji izmeničnih tokov in njih sestavljanjem je Tesla oral ledino ter popolnoma preokrenil elektrotehniko v novo smer z vidnimi uspehi. Ustvaril je celo vrsto raznih tipov sinhronskih motorjev, a dosegel višek z izumom asinhronskih motorjev ali vrtilno tokovnih motorjev. Te je osvobodil napak prvega tipa, da ni rabil za vzbujenje elektromagnetov posebnega toka in jih ni bilo treba več poganjati s tujo silo do pristojne brzine ter niso obstali, če so bili preveč obremenjeni.

Druga ideja, katero je Tesla udeležil, je bila izum visoko napetih tokov z izredno veliko frekvenco ali perijodo. Dali so jim ime »Teslovi toki« po vsej pravici, ker jih je Tesla prvi pridobival s posebnim visoko frekvenčnim generatorjem, s katerim je proizvajal toke od 5000 do 30.000 frekvenc. Električna iskra sama je še višje frekvenčni tok z več milijoni frekvenc. In zopet je Tesla s skrbno izoliranim transformatorjem brez železnega jedra, ki se tudi po njem imenuje, znal te visokofrekventne tokove tudi napeti, da so dosegli po 100 tisoč in še več volfov. Ti »Teslovi toki« kažejo jako važne lastnosti: 1) Rajši tečejo po tankih žicah z velikim uporom kakor po debelih — lastnost impedance — torej ravno narobe kot običajni toki. 2) V primernih Geisslerjevih, razredčenih ceveh brez elektrod kažejo pojave razelektrenja v obilni meri, tako da se take cevi s Teslovim tokom rabijo za razsvetljavo. — Teslova luč, luč bodočnosti. Ta pojav elektroluminiscence pridobiva dandanes znova na veljavi v polwatčnih žarnicah s plemenitimi plini, n. pr. neonom iz gospodarskega stališča. 3) Teslovi tokovi prikazujejo takozvani skinefekt (kožni efekt), ker se razširjajo le na površju provodnikov. Zaradi tega ti toki z več tisoč volti tudi človeškemu telesu ne škodujejo, bodisi da na površju kože ni živcev, bodisi da tako hitri

tresljaji na živce ne učinkujejo. 4) Pod vplivom Teslovih tokov rastline in tudi živali bolj uspevajo (elektro-kultura). 5) Teslovi tokovi proizvajajo neudušene (neugašene) električne magnetne valove, brez katerih ni brezžične telefonije (radiotelefonije).

S tem pa smo že pri tretjem delu Teslove svetovne slave, to je njegovo delo za brezžično telegrafijo in telefonijo (radio-telegrafija in telefonija, oziroma valovna telegrafija in telefonija).

Že 3. februarja 1892. je imel Tesla sijajno predavanje v Londonu, kjer se je odločno izrekel proti kablom, leta 1893. pa je razvil cel načrt brezžičnega brzozavljanja z vertikalno anteno pred 5000 poslušalci v Filadelfiji. Leta 1899. je v Colorado delal s svojim ubranim sistemom poizkuse ter dosegel takoj velik sežaj od 8000 do 10.000 km, medtem ko se Marconiju istega leta v angleški službi ni posrečilo pod najboljšimi pogoji na morju več doseči ko 120 km. Zakaj? Ker je Tesla delal z neudušenimi valovi, katere je on prvi proizvajal, Marconi pa z Hertzovimi udušenimi valovi. Dne 2. septembra 1897. je dal Tesla svoj izum patentirati pod št. 645.756 z naslovom »Brezžični prenos električne energije«.

Vsekakor uživa Tesla svetovno slavo izumitelja, kar pričajo njegova mnoga znanstvena odlikovanja. Leta 1915. si je z Edisonom delil Noblovo nagrado. Grensbeck, urednik »Elektrotehničnega Eksperimentatorja« v Newyorku je leta 1919. napisal o Tesli silno laskave besede: »Tesla je po mišljenju največji strokovnjak, na elektrotehničnem polju največji izumitelj vseh časov«.

Imenovane tri glavne ideje v vencu Teslove slave, izkristalizovane v Teslovih motorjih, Teslovi luči in v Teslovih valovih, ostanejo za vedno neusahle.

Tesla je jako izobražen mož ogromnega znanja, izvrstnega spomina, govori in piše dvanajst jezikov. Ljubi Shakespearea, Voltaireja, Goetheja, a najrajši ima Jovana Zmaja. Govori in piše z velikim zanosom v filozofskem slogu ter se obilo trudi kot kulturni delavec, da spravi v sklad mednarodne interese. Tesla je krepak značaj, močna osebnost, ki ljubi svoj narod. Jugoslovani so lahko po vsej pravici ponosni nanj.

Po S. D.—u.

—::—

Smrt Antona Foersterja.

Dne 17. aprila l. 1926. je umrl v Novem mestu starosta slovenskih skladateljev, reformator slovenske cerkvene glasbe — Anton Foerster.

Rodil se je 20. dec. 1837. v Osenicah na Češkem, bil je torej v devet in osemdesetem letu. L. 1863. je na praški univerzi dovršil

pravne nauke. V letih 1865.—1867. je živel v Senju, od l. 1867. dalje v Ljubljani; najprej kot kapelnik Dramatičnega društva in pevovodja čitalnice, a od leta 1868. dalje pa je 41 let vodil glasbo v stolnici do l. 1900. L. 1877. je ustanovil oglarsko šolo in v njej v 31. letih vzgojil krog 200 organistov, ki so njegove plemenite nazore o važnosti dobre, dostojne cerkvene glasbe razširili po vsej Sloveniji in našemu cerkvenoglasbenemu življenju in delovanju vtisnili značilni Foersterjev pečat. Poučeval je petje v bogoslovju, na gimnaziji, realki, v Alojzijevišču, v Huthovem zavodu in zasebno. Leta 1878. je ustanovil »Cerkveni glasbenik« in mu 31 let urejal priloge. Že to bi bilo za enega človeka dela dovolj. Poleg tega je neumorno komponiral, da se pred našimi očmi vrsti dolg sprevod njegovih skladb: 10 latinskih maš, staroslovenska maša, dve slovenski, gradualov, ofertorijev nad 250, Te Deum naslopa v četverem obdelovanju, slovenskih cerkvenih pesmi je skoro 300. Za cerkvenimi prihajajo svetne skladbe, najprej najbolj uspela, najbolj priljubljena slovenska opera »Gorenjski slavček« z glasbenimi točkami k »Materinemu blagoslovu«, dalje simfonična pesnitev »Turki na Slevici« s kantato »Domovini« in »Vodnikovim vencem«. Za temi večjimi deli stopa skoro 50 moških in mešanih zborov, 19 pesmi s klavirjem, dve večji skladbi za orkester s »Slovensko suito« v petih delih. Pa še ni konec!

Kanoniki so ga prijemali: »Take pesmi pojte, kakor so jih peli prej, take pesmi so ljudem všeč!« Pa jo jim je zasolil: »Greh je ljudem tudi všeč, pa se vendar le ne sme delati!« Slovenski pesnik ga je imenoval nevhvaležnega izdajalca, praktičnega kruhoborca (imel je pa kot stolni kapelnik ogromno plačo — letnih 300 goldinarjev!); branjevke so po ulicah nad njim kričale: »Lajzon, lajzon!« ker je pel pri slovesnih mašah »Kyrie eleison«.

Nikdar in nikomur se ni dal oplašiti, zato je čakal, da so njegovi nazori vsečez zmagali, čakal, da so njegove skladbe, zlasti cerkvene, prodrle tudi med druge narode, med Čehe, Hrvate, Nemce, Italijane, njegova plemenita, čuvstvena, živahna »Missa solemnis« je celo vročekrvne, po teatralično zamišljeni cerkveni glasbi zvajane Italijane tako navdušila, da so glasno priznavali: »Če je pa cecilijanska glasba taka, kar sem z njo!«

V zasebnem življenju je bil prav tak kakor v glasbi: plemenit, živahen, dovlipen, poštenjak prve vrste, vzoren, ljubeč mož, skrben oče in veren kristjan. Možu, ki je svoje talente, svojo visoko izobrazbo, svoje neugnano delo, vse plemenite bogate plodove svojega duha posvetil narodu, ostane nevenljiv spomin; brazde, ki jih je on zaoral v našo kulturno njivo, segajo pregloboko, da bi jih kdaj moglo kaj izravnati.

Mesto sv. Frančiška.

Kdor je videl mesto Assisi, ga ne pozabi nikoli. Popotnik, ki je videl to in ono mesto na svetu, mi je pripovedoval z žarenjem v očeh:

»Mesto Assisi! Pogled nanj je nekaj tako čarobnega, da mi slika ne gre izpred oči.«

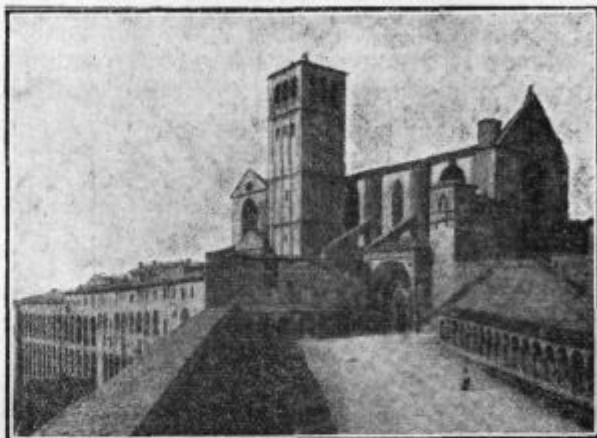
Mesto se namreč čudovito lepo razteza na južni strani okroglega griča, na čigar vrhu so razvaline starega gradu in stare frdnjave. Te razvaline so nastale še v dobi, ko je bil sveti Frančišek majhen in so meščani razdeljali domovanje fevdalnega gospoda — Nemca, ki jih je hlačil. Kdor pogleda iz doline na to mesto, ga prevzame ta pogled. Na levi strani mesta stoji danes mogočna in veličastna cerkev sv. Frančiška; poleg cerkve je velikanski samostan. Od samostana se vijejo ulice proti vzhodu; tam se vrstijo palače in stolpi. Stolp mestne hiše, stolp in kupola stolne cerkve. Kdo prešteje še druge cerkve! Čisto na desni pa je cerkev sv. Klare s svojim tankim stolpom.

Mesto ima še danes srednjeveški značaj. Nekatere ulice in hiše so brez dvoma še iste, kot so bile ob času, ko je živel sveti Frančišek in hodil po njih. Tudi novejša hiše so zidane v starem slogu, tako da tvori mesto enofno sliko. Ulice so čedne, tlakovane. Pobožni potniki se pritožujejo, da molijo srednjeveško mističnost razkošni avtomobili, ki prevažajo bogate, razsipne Amerikance med starodavnimi hišami.

Vsa pravljčnost mesta, skrivnost ulic, hiš in irgov s svojimi posebnostmi in zgodovino, romantičnost okolice z gozdovi, nasadi in le-

po umbrijsko dolino, se zdé ob veliki obletnici velikega svetnika vse preveč oskrunjene od radovednežev in kramarstva, ki jemlje jubileju listi frančiškanski duh ponižnosti, pokore in molitve, ki je bil lasten velikemu svetniku.

To nesoglasje bo po končanem jubileju izginilo. V mesto se bo zopet povrnilo normalno življenje s listimi romarji, ki jih je prignalo srce in ne obilica denarnih sredstev. Hodili bodo po kamenju, po katerem je ho-

Cerkev sv. Frančiška.

dila nekoč Frančiškova noga, obiskovali bodo kraje, koder se je nekoč borila Frančiškova duša in poizkusili bodo biti lačni in bos, ubogi in preganjani, njemu enaki. Teh je svetnik najbolj vesel; jubileja pa se lahko veseli mestece, ki je dobilo svetoven sloves, ne po svoji lepi legi, ampak po svetniku, ki je iz njega izšel.

Pogled na mesto Assisi.

Obrazi iz sveta.

Dela velikih mož in žena so last vseh ljudi, zato je naša človečanska dolžnost, da se ob obletnicah in smrti teh mož spomnimo njihovega življenja in dela, za katero jim moramo biti hvaležni, ker črpamo koristi iz njih, telesne ali pa duševne, v prvi vrsti guševne, če mislimo pisatelje tudi telesne, če mislimo na znanstvenike in izumitelje.

ROMAIN ROLLAND.

Ta je francoski pisatelj in vendar zasluži, da se ga s par besedami spomnimo tudi mi radi človečanske ideje ljubezni med narodi, ki jo on zastopa.

Romain Rolland.

Rodil se je dne 29. januarja pred 60. leti in je tedaj obhajal letos šestdesetletnico svojega rojstva, ki je eden največjih živečih pisateljev na Francoskem. Spada med može, ki ga je preje sprejela tujina med velikane kot ga je spoznala domovina. Vendar pa je dobil tudi doma slovstveno nagrado od francoske akademije v znesku 10.000 frankov za krasno delo »Jean Christophe«.

Romain Rolland se je udeleževal v kritiki, spisal je tudi več iger, ki so nekatere moralizujoče, zadnje pa so tudi umotvori. Glavna njegova moč pa je v romanih, v katerih zastopa človekoljubni idealizem.

Preje omenjeni roman Jean Christophe je zanimiva, izvirna dušeslovna biografija godbenika, za čudo bogatega z idejami, čustvi ter opazovanji. Pred nami se razvija vznosita zgodovina velike, plemenite generacije v celi tetralogiji: Zora (1904.), Jutro, Mladenič, Upor (1907.). Drzno je bilo tako početje, a R. Rolland ga je spretno opravil. Imenitno se je posrečil osebito Krištofov pome-

nek z blagim Petrom Schulzejem. Drugi del zavzame junakovo življenje v Parizu: Sejem (1908.), Antoniette. V hiši (1909.). Tretji del govori o koncu njegovega potovanja: Prijateljice (1910.), Goreči grm in Novi dan (1912.). Zadnji (10.) snopič je poleg uvodnega morda najlepši: notranji viharji so se plegli, J. Christophe ne obsoja več družbe, vsem odpušča, celo prijateljem. V Italiji je našel krasotico, a sreča mu ni mila, zakaj plemenita Grazia umrje, sam pa blagosrčno skuša osrečiti mlajši rod: prijateljevega sina oženi z Grazijino hčerko. In bela žena pride tudi ponj.

Razen te obširne zbirke je R. Rolland objavil po vojni še nekaj romanov, n. pr. Colas Breugnon (1919.), Zgodba svobodne vesti med vojno (1920.) i. dr.

Navajamo par odstavkov iz enega njegovih del, da vidite, kakšne so njegove misli o narodu in plemenih.

»Kaj imam opraviti z vašimi narodi? Vi zahtevate od mene, da nekatere narode ljubim, druge pa sovražim. V vsakem narodu je najti odlične, zanikarne in srednje vrste ljudi, le da so v posameznih narodih, odlični in zanikarni ljudje redki, srednjeverstnih pa jih je cela množica. Jaz ne ljubim ali sovražim človeka radi tega, kar je on in ne radi tega, kar so drugi. In če bi bil v vsakem narodu samo en človek, katerèga ljubim, bi zadoščalo, da ne bi obsojal naroda kot celote ...

Govorite mi o borbah in o prirojeni mržnji plemen? Plemena so barve v prizmi življenja. Šele iz njihove skupne igre nastane luč. Gorje njemu, ki razbije to prizmo! Jaz nisem pripadnik nekega plemena, jaz sem last življenja. Brate imam v vseh narodih, če so prijateljski ali neprijateljski. Tisti, ki mi stojé najbliže, niso vedno to, kar imenujete vi »rojaki«. Duševne družine so vedno raztresene po celem svetu. Privedimo jih skupaj! Naša naloga je uničiti kaotične narode ter na njih mesto postaviti harmonične skupine. Nič ne more preprečiti tega, celo preganjanja ne, zato iz splošnega trpljenja vzklije medsebojna ljubezen trpinčenih narodov«.

ZEROMSKI IN REYMONT.

Poljska je izgubila v tem letu dva velika pisatelja in sicer v teku štirinajstih dni Zeromskega in Reymonta. Štefan Zeromski je prekoračil 60. leto, drugi, Vladislav Reymont pa jih niti ni ućakal.

Zeromski je bil Poljski izpraševalec vesti. Napisal je velike romane »Pogorišče«, »Povest greha«, »Verna reka« in zadnje svoje nedovršeno delo »Predpomlad«. Izšel je tega romana samo prvi del. Domovina mu je grenila zadnje trenutke, da mu je očitala naklonjenost do komunizma. Zeromski je pripadal skupini realističnih pisateljev.

Reymont je bil po svojem pokolenju proletarec, meitem ko je Žeromski podedoval izročila aristokratske rodbine. Reymont je imel precej burno življenje: gimnazijec, ekonom, romar, član potujoče gled. družbe, novic v samostanu, špirilist, železniški uradnik, delavec na cestni železnici. V literaturo je vstopil l. 1893.

Reymont.

Pisal je novele in povesti iz življenja siromakov. V njegovih delih se pojavi ljubezen do sela in mržnja do mesta. V romanu »Obljubljena dežela« je obdeloval Lodz; imenovali so ga poljskega Zola. Nato se je vrgel na velikansko epsko snov, napisal je delo »Kmetje«. Opisal je poljskega kmeta v štirih letnih časih. Vidimo ga v vseh mogočih položajih. Poljskega kmeta je Reymont naslikal v tem romanu faksnega, kakršen je v resnici. Radi te knjige je dobil Reymont lani Nobelovo nagrado.

Napisal je še trilogijo »Leto 1794.« in roman »Vslaja« iz živalskega življenja.

Oba moža, Reymont in Žeromski, sta umrla, preden sta izrekla zadnjo besedo, preden sta napisala svoje zadnje delo. Poljska žaluje za svojima velikima sinovoma.

ELLEN KEY.

Kdor se je količkaj zanimal za ljudi, ki so se trudili za vzgojo mladine, je gotovo že slišal imenovati pisateljico Ellen Key. Letos dne 26. aprila je umrla v Štokholmu na Švedskem.

Ellen Keyeva se je rodila leta 1849. kot najstarejši otrok politika Emila Keya v Sundholmu na Švedskem. V mladih letih je poslala strastna bravka knjig. Izmed Norvežanov je napravil nanjo največji vtis Ibsen. Odločila se je posvetiti vse svoje razpoložljive moči poučevanju mladine. Naselila se je v Stockholmu, kjer je vodila izobraževalne tečaje za mladino iz delavskih vrst. Pozneje je osno-

vala šolo, v kateri so se izobraževala mlada dekleta za ideal materinstva in človečanstva. Naslov njene knjige »Stoletje otroka« je postal geslo tedanje dobe.

Ellen Keyeva je bila tudi priznana borilka za ženske pravice. Povzdignila je glas za žensko volilno pravico in je bila radi tega izpostavljena ljulim napadom. Popularnost si je

Ellen Key.

pridobila z gibanjem za ustanavljanje ljudskih univerz. Leta 1892. se je na njeno pobudo ustanovila »Družba dvanajsterih«, ki je združevala 12 dam, katere so delovale z izobraževalnim vzporedom med mladimi delavkami. Ellen Keyeva se je borila proti enostranskemu nacionalizmu. V borbi za žensko osamosvojo ji je lebdela pred očmi harmonična osebnost, enako vredna z moškimi. Po njenih nazorih spada žena v prvi vrsti k domačemu ognjišču in njena največja naloga je, skrbeti za razvoj otrokove duše.

V poznejših letih je skušala ugledna in čislana dama, ki je med tem nastopala s predavanji širom Evrope, olajšati življenjski boj umetnikom, za katere je uredila na svojem posestvu Alvastra pri Vatternskem jezeru velik azil, v katerem so imeli pisatelji, slikarji, kiparji in glasbeniki zatočišče. Človekoljubno delo pokojnice je tako ogromno, da ga je težko oceniti. V njeni osebi je izgubilo žensktvo našega časa svojo največjo učiteljico, najplemenitejšo vzgojiteljico.

Smrt kraljice-matere.

Letos je zadela kraljevo hišo savojsko in celo Italijo izguba; prva kraljica združene Italije, N. V. Margerita Savojska je dne 4. januarja letos izdahnila svojo dušo.

Pokojna kraljica je bila po svoji materi Nemka, po očetu pa potomka savojske rodbine.

Prišla je na svet v vojnem metežu, v času, ko so grmeli topovski streli pri Kustoci in pri Visu. Zasedla je rimski prestol dne 23. januarja 1871. in je stala svojemu možu zvesto ob strani celih 32 let. Nesrečnega 29. julija 1900. je padel kralj Humbert kot žrtev zavrtae morilčeve roke. Njegov naslednik je postal Margeritin edini sin, sedanji kralj Viktor Emanuele III. in on je odpeljal svojo mater iz gradu Stupenigi nazaj v Rim, kjer ji je uredil krasno vilo

Buoncapagni. Tu je živel kot podpornica in pokroviteljica umetnosti in znanosti. Veliko prijateljstvo jo je vezalo z umetniki, pesniki, slikarji, kiparji in godbeniki. Kupovala je slike, prirejala soareje in igrala ulogo mecena. Bila je vsestransko in globoko naobražena. Poleg italijanščine je obvladala nemški, francoski, angleški, španski in celo danski jezik ter je bila na to znanje zelo ponosna. Njen vpliv je bil tako uverljiv in iskren, da je pritegnil v svoj krog celo velikega občudovalca republike, pesnika Carduccija.

Rim je izkazal zadnjo čast kraljici-materi v vsem žalnem sijaju. S hiš so vihrale črne zastave, raz balkone so visele črne preproge, česne svetiljke so bile odeve v črn pajčolan.

Ker je kraljica umrla v Bordighero, so jo prepeljali s posebnim vlakom v Rim. Na poti ji je prirejala množica zadnji pozdrav. Vlak z zemskimi ostanki pokojnice, je bil najavljen za

develo uro zjutraj. Mnogo pred tem časom je bil kolodvor Termini zaseden od goste množice občinstva. Ob 7. je prikorakalo vojaštvo s fašistovsko milico. Čete so se razvrstile v špalir. Kmalu po 8. se je pripeljal Mussolini z notranjim ministrom, državnim tajnikom in rimskim kvestorjem. Za njim sta prišla kralj Viktor Emanuel in prestolonaslednik Humbert. Bila sta v spremstvu princev in princezinj. Par minut pred 9. uro se je približal vlak. Čim ga je bilo mogoče razločiti s prostim očesom, je vojaška godba udarila kraljevo fanfaro. Čete so prezentirale orožje, kralj, prestolonaslednik in principi so salutirali. Vlak se je ustavil in k vagonu z rakvijo je pristopilo 10 karabinerjev, ki so dvignili krsto na rame.

Blagoslov je podelil monsignor Beccaria. Nato so karabinerji odnesli rakev na topovsko lafeto, v katero so bili vpreženi trije pari konj. Sprevod se je na to razvil. Pred krsto, ob strani je korakala duhovščina, ki je šepetala mrtvaške molitve. Na desni sta korakala predsednik parlamenta Casertano in ministrski predsednik Mussolini, na levi strani pa sta šla minister za kolonije Di Scalea in predsednik senata, Tittoni. Sledili so dvorni in vojaški dostojanstveniki, kralj, prestolonaslednik, principi in sorodniki kraljevske hiše, zastopniki tujih držav, mest, patrijoličnih društev in raznih institucij. Sprevod je zaključil oddelek orožnikov v paradni uniformi. Sprevod se je razvil čez trg Esera in trg Venezia, po tekališču Humberta ter je zavil proti Pantheonu. Ves čas so krožila nad sprevidom vojaška letala. Pantheon je bil opremljen in preprežen s črnim blagom. Krsto so dvignili z lafete kirasirji. Prinesli so jo na mrtvaški oder, kjer je svetil nanjo močan reflektor. Mrtvaški oder so stražili ves čas kirasirji, ki so odpravljali službo do prevoza rakve v grobnico kraljevske obitelji.

—::—

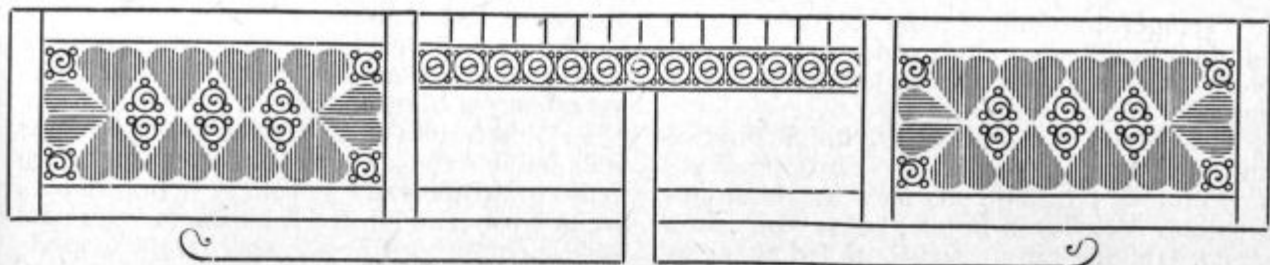
ZASTRTE PLANINE.

Včeraj so v dalji planine žarele,
sapica bistra je vela od njih,
božal grebene jim biserno bele
vedre sinjine je žametni dih.

Danes ni videli, kje so planine,
mrka zavesa okrog in okrog
vse jih zastira do same sinjine.
Kam je utonil grebenasti lok?

Kdor ga je videl, legá ne ukani
mrka zavesa; mi vemo: za njo
v zarje se rožnate pno velikani,
njim se na teme oslanja nebo.

Kaj, če mrakovje nam dalje zastira!
Vere v jasnino nikdar ne zatre;
kdor se napeto le vanjo zazira,
ta jo i skozi mrakove dozre.

Polet na severni tečaj.

Lansko leto smo v Koledarju obširno poročali o nedovršenem poletu znanega raziskovalca Amundsena na severni tečaj. Kljub neprilikam, ki jih je imel Amundsen lansko leto z dvema letaloma, ni obupal. Italijanski polkovnik Nobile je zgradil zračno ladjo »Norge«, s katero se je poizkusni polet v Nepalju zelo obnesel.

Velikanske brige je dajalo graditeljem ladje vprašanje vodnika med poletom. Tehnični strokovnjaki so storili vse, kar je bilo v njihovi moči, da so odstranili nevarnost ognja radi uhajanja plina. Ladija je bila zavarovana celo pred ledom, ki bi se utegnil nabrati na prezračnikih ter ogroziti delovanje strojev.

Glede morebitnega prestanka na zemlji je bilo ukrenjeno tako, da so lahko v slučaju potrebe zasidrili zračno ladjo v velikih ploščah ledu.

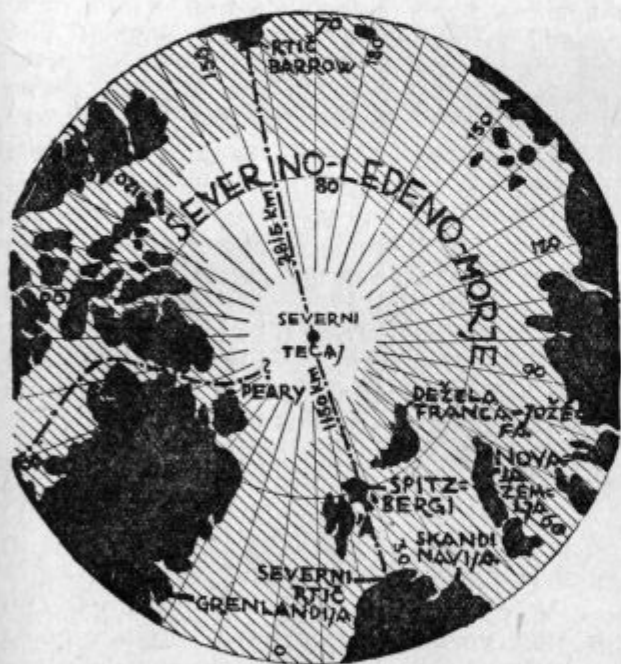
Posadka »Norge« je štela šestnajst mož. To število je bilo v primeri z ogromnostjo ladje naravnost majhno. Pomisliti je treba samo na to, da je obetala moštvo najmanj 50 do 60urna nepretrgana služba. Med tem časom je bila šestnajstotica deloma pri krmilu, deloma pri radiu, pri strojih in drugih pripravah.

KAJ SO PRIČAKOVALI OD POLETA?

Amundsen sam je napisal o teh pričakovanjih to-le:

Da bivajo na daljnem severu še nove dežele, katere nam niso znane, s tem lahko gotovo računamo. Polarne struje in kretanje ledenikov nas v tem potrjujejo. Ogromni ledeni skladi morajo imeti neko trdno oporišče. Morda ima to oporišče obliko otoka, mogoče je to zemlja večje razsežnosti, obdana od neizmernih ledenih poljan, svet, ki seveda verjetno ni obljuden, na katerem pa bi lahko živel človeška bitja. Glede tega se skladajo z menoj mnogi učenjaki, ki so proučevali polarno življenje.

Na našem zadnjem potovanju smo srečali tri plice, ki so letele v smeri proti severnemu tečaju. Jaz niti najmanj ne dvomim, da so ta bitja letela na kopno, njih cilj pa najbrž ni bila niti Sibirija niti Aljaška. Verjetno je, da se nahaja tam okoli severnega tečaja košček zemlje, ki ni še zarisan na nobeni zemljepisni karti. Poglavitna naloga mojega poleta je, odkriti to zemljo, ki bi lahko služila za postajališča med Evropo in Ameriko, kot trdna zveza med Ameriko, Azijo in Evropo.

Ladjo so nato opremili z vsem potrebnim, kar je bilo za tak polet potrebno.

Poveljniška kabina je stala na takem mestu, da je imel poveljnik prost razgled na levo in desno, naprej in nazaj, nič manj kakor 105 m v dolžino. Okolu in okolu ladje se je nahajal hodnik, ki je bil sicer samo en čevelj širok, pa je vendar zadoščal za prehod okoli in okoli trupa. Navigacijska kabina je bila zvezana z ostalimi prostori na ladji potom posebnih lestev iz aluminija. Če bi se med poletom pokazala potreba, da se skida sneg z zgornjega dela ladijnega trupa, se je dalo tudi to izvesti. Moštvo je lahko splezalo na gornji del ladje in opravilo svoje delo.

Temperatura na tečaju je po mojem ugodna. Kolikor morem domnevati, znaša toplota meseca junija in julija kvečjemu 9 slopinj pod ničlo.

Naš polet z zračno ladjo bo lažji letos tudi radi tega, ker bo letala »Norge« počasneje ko letalo. Najbolj nas plaši led, ki se neprestano premika in potuje, kakor ga nese struja. Treba je biti na straži, da led ekspedicijo ne pogubi. Radi tega sem se lani uveril, da je potovanje na severni tečaj z letali zelo nevarno, če ne naravnost nemogoče.

Lani smo bili že tik pred ciljem. Še malo in bi dosegli tečaj. Toda nikjer se nismo mogli spustiti na zemljo in tako smo se odločili za povratek. Borili smo se z nadčloveško močjo. Eno letalo je bilo za nas toliko kakor izgubljeno in prav malo je manjkalo, da nismo poginili vsi, kar nas je bilo še na drugem.

Radi tega sva z Ellsworthom sklenila, da zgradiva tak tip zračne ladje, ki nam daje sigurnost da se lahko spuščamo in ustavljamo po mili volji. Z Mussolinijevim posredovanjem se nam je posrečilo dobiti italijanski zrakoplov potrebne vrste. Zrakoplov je prav za prav zračna ladja, meri po dolgem 105 metrov, ima tri stroje nemškega tipa Maibach in obsega 18 tisoč kubičnih metrov. Kabine na zračni ladji smo izpremenili v velikano dvorano, drugi prostor pa služi za kuhinjo. Ladja je skoro popolnoma ognjavarna, radi nizke temperature je pa tudi eksplozija plina malenkostna. Ladja nam bo omogočila, da rešimo važne naloge, ki nas čakajo. Z vrvmi se bomo spuščali na zemljo in hodili sem in tja ter študirali stvari, ki nas zanimajo.

Z »Norge« smo odstranili vse, kar bi nam lahko bilo v napotje. Obdržali smo le najpotrebnejše. V veliki kabini smo pustili samo mize in 12 stolov. Kabina na ladji, ki je bila prej urejena za italijanskega kralja, ter je bila razkošno opremljena, smo razdrli, da vzamemo s seboj na pot čimveč priprav in zalogo hrane, ki nam bo nad vse potrebna. Kdor bo hotel počivati ležé, bo moral ležati na zabojih in na vrečah. Za vse to bo oškodovan samo z lepim razgledom: lahko bo fotografiral in opazoval pojave, ki jih drugod ni videli. Razume se, da bomo vzeli na pot tudi sani, čolne in druge take priprave, s katerimi bi v slučaju nesreče ali česa sličnega lahko potovali peš do cilja.

Ladja »Norge« je opremljena z radiom. Lani nam ni bilo mogoče pošiljati poročil, letos pa bo to drugače, boljše. Imeli bomo ves čas zvezo s svetom in bomo tudi sprejemali vesti, ki jih bodo pošlale oddajale na naš naslov. Hrane mislimo naložiti za šest mesecev. Založili se bomo pred vsem s suhim mesom, biskvitom, čokolado in kondenziranim mlekom. To je po dosedanjih izkustvih najboljša hrana. Seveda hočemo skrbeti, da se ne se-

stradamo. Lani smo bili na koncu. Naše racije so se znižale že na 250 gr dnevno. Ko smo se vrnili med ljudi, smo bili mršavi ko treske. Letos upam, da bo drugače.

Poleg hrane se bomo dobro oborožili s puškami in naboji, čeprav na severnem tečaju ne bo priložnosti za lov. Tam se le poredkoma sreča žival, toda kdo ve, v kakšnem oziru nam lahko postane orožje koristno. Dobro je, da se človek preskrbi za vse slučaje.

Odpotovali bomo koncem maja, v času, ko minejo nevarne pomladanske nevihte in se megle zredčijo. Ves čas bomo natančno zasledovali vremenske izpremembe, ki bodo za nas izredno važne. Vreme bomo sami težko predvidevali, zato pa bomo stalno v zvezi z meteorološkimi postajami na kontinentu. Kakor je znano, smo se lani z vremenom uredili, zato pa letos ne bomo lahkoverni. Mislili smo, da bomo imeli lepe dneve, pa je bilo baš nasprotno.

Še nikoli se nisem pripravil na polet z lepšimi nadami kakor sedaj. Nadejam se, da se mi posreči premeriti pot od Špicbergov do Aljaške v dveh dneh in da bom v tem času zasadil našo zastavo v doslej neznan deželi.

Kako se je izvršil polet?

Zračna ladja »Norge« je odplula iz Rima in letela čez Francosko in Angleško, in priletela v Kingsbay, kjer so se izvršile zadnje priprave. V tem je kanila v Amundsenovo čašo prizadevanja, da odkrije severni tečaj, grenka kapljica. Tiste dni, ko je imel odleteti on, ga je nekdo prehitel. To je bil Amerikanec Byrd, ki je dosegel severni tečaj prvi. Njegov polet je bil bolj spornega značaja, Amundsen, ki je šel na polet z Amerikancem Ellsworthom in poročnikom Nobile, je poudarjal bolj znanstveno plat svojega podjetja.

V torek dne 11. maja ob desetih dopoldne se je dvignila zračna ladja iz Kingsbaya in odplula proti svojemu cilju.

V četrtek ob 20. uri je »Norge« po srečno prestani vožnji od Kingsbaya preko tečaja prispela na Aljaško. Potovanje je trajalo nepretrgoma 58 ur. »Norge« je preletela tečaj v sredo ob 1. uri zjutraj in so nanj vrgli Amundsen norveško, Ellsworth ameriško, Nobile pa italijansko zastavo. Ker se je zračna ladja v tem času držala 800 do 300 m visoko, menda ni mogoče govoriti o kakem plapolanju nobene teh zastav na severnem tečaju. Amundsenova ekspedicija ne more beležiti v tem pogledu prav nič večjega uspeha, kakor ameriški poročnik Byrd, ki je, po naziranju izvestnih krogov izvršil drzen sportni polet na severni tečaj in vrgel tamkaj z letala zastavo in zavojček na isti način, kakor Amundsenova ekspedicija. O »aneksiji« severnega tečaja se torej lahko razvije živahen razgovor.

Vožnja »Norge« je bila kljub vsemu zelo zanimiva in slikovita. V torek, 11. maja ob 17. uri 15 minut se je nahajala zračna ladja na 80° severne širine in na 9° vzhodne dolžine. Vreme je bilo lepo, samo od jugovzhoda je pihala ostra sapa. Temperatura je kazala 7° pod ničlo. »Norge« je plula s hitrostjo 107 km na uro in se je držala 425 m nad zemljo. Na robu kompaktnega ledu so videli tulnje. Stroji so delovali v popolnem redu. Nekoliko pozneje se je ladja dvignila do 530 m višine, temperatura pa je kazala že 10° pod ničlo. Na 82° in 30' severne širine in na 9° vzhodne dolžine, je opazovala ekspedicija velike ledene žlebove. Ves ta čas sta delovala dva motorja in višina, v katero se je ladja dvignila, je bila za vožnjo zelo prikladna. O suhi zemlji ni bilo ne duha ne sluha. Tudi podoba ledu se je spremenila, a najznameniteje, kar so videli člani ekspedicije skozi kukala, so bili veliki severni medvedi in kiti, ki so moleli glave skozi odprline ledu. Od 85° severne širine in 10° vzhodne dolžine dalje je vozila »Norge« direktno v severni smeri s 87 km brzino na uro in je letela 610 m nad zemljo. Temperatura je padla na 12° C pod ničlo. Pod zračno ladjo so se razprostirale neskončne pokrajine ledu in vzlic temu, da je bila »Norge« visoko nad ledeno površino, je posadka čula trušč in pokanje ledenih plošč, ki so se lomile spodaj. Ledena pokrajina je nudila izredno krasen pogled. Vremenska poročila, ki jih je prejemale radiopostaja ves ta čas, so bila izredno ugodna.

Kmalu nato pa je začel pihati veter iz nasprotni smeri. Nobile se je bal, da bi zašla ladja v prehude zračne struje in se je spustil tako nizko, da je letel jedva 170 m nad gladino. Ta poskus se je slabo obnesel. Zračna struja je bila pri tleh mnogo močnejša, kakor v višini in »Norge« se je jela polagoma zopet dvigati kvišku. Kmalu nato pa se je pojavila megla. Zračna ladja je bila nekaj časa brez orientacije. Šele čez nekaj ur se je megla razkadila. Ladja je plula z brzino samo 60 km na uro. Posadka je tedaj prvič začutila ostrejši mraz, kljub temu pa je bilo razpoloženje med moštvom izvrstno. Meteorološka poročila, ki so dohajala, so še vedno napovedovala lepo vreme tudi na drugi strani tečaja. Po nekaterih neprilikah so srečno preleteli prostor med celinami, zemlje pa niso našli.

Amundsen je takoj potem, ko je preletel severni tečaj stopil v zvezo z brezzičnimi brezjavnimi postajami, ki so mu pomagale ugotoviti smer, v kateri je letela zračna ladja ter so mu sporočile vremenske napovedi. Ekspedicija se je morala v tem času pripraviti na morebitne izpremembe v okolju tečaja in tudi v bližini ameriške obali. Beringov preliv je namreč znan kot zelo nesoliden prehod. Vendar pa so bile vremenske razmere še dokaj ugodne, kajti v nasprotnem slučaju ne bi bil Amundsen pristal v mestu Nome na Aljaški.

Bil pa je že skrajni čas, kajti če bi »Norge« priletela v Nome čez dva tedna, bi morala ostati posadka tamkaj vsaj do novembra. Do zadnjega hipa je bilo nejasno, če se ne bo zračna ladja ustavila morda kje na severni obali Aljaške. Nesigurno je tudi bilo, če se bo posadka izkrcala na kopnem ali če se bo spustila s čolni, ki jih je imela na krovu, v vodo.

V Nomi so zrakoplov demontirali in ga z ladjo prepeljali v Italijo. Letošnja Amundsenova ekspedicija ima torej pred lanskim poletom eno edino prednost: da je preletela severni tečaj, dočim ga ni lani dosegla. In še to, da prinaša nekoliko novega gradiva, katerega lani ni mogla nabrati. V znanstvenem pogledu pa ostane severni tečaj še vedno neraziskan. Lahko se torej reče, da je uspeh zračne ladje »Norge« samo formalnega značaja in za enkrat vreden istotoliko kakor Byrdov.

ZAKAJ SE LADJA NI USTAVILA NA SEVERNEM TEČAJU?

Kakor smo opisali, je ladja »Norge« letela čez severni tečaj, a se ni ustavila. Le iz višine so vrgli na zemljo tri zastave: norveško, ameriško in italijansko. Čemu se ladja ni ustavila, o tem pišejo sledeče:

Kar se tiče pristajanja na severnem tečaju, je stvar z balonom docela neizvedljiva. Če bi skušali to vprašanje na krovu »Norge« praktično rešiti, bi ekspedicija zapadla poginu. Da se zračna ladja lahko spusti k tlom, mora namreč odpreti ventile in izpustiti veliko količino plina. To bi seveda bilo mogoče. Toda bi ladjo tudi onesposobilo za zopetni dvig navzgor. Da bi pa ladjo zavlekli k tlom, o tem ni mogoče govoriti. Za kaj takega ni mogoče, ni na razpolago niti moštva niti drugih priprav.

Sprva je polkovnik Nobile sicer mislil tudi na to razrešitev. Dal je napraviti posebne vrste sidro, ki bi se prijelo kakega žleba v ledu, narkar bi moštvo šlo po lestvah iz vrvi navzdol. V zadnjem trenutku pa se je premislil. Prepričal se je namreč, da je tak poskus neizvedljiv. Kdo more jamčiti, da bi »Norge« obstala na mestu? Zato je sidro nadomestil z veliko vrečo, ki lahko zajme 1000 kg vode. Ta teža potegne ladjo nekoliko navzdol. Tega pripomočka se je hotel Nobile poslužiti tudi za slučaj pristajanja v bližini Aljaske, v primeru, da se ne bi mogla ladja spustiti na kopno zemljo pri rtu Barrowu. Poleg drugih varnostnih priprav se je ekspedicija dobro oskrbela s sanmi. Bilo je domnjeno, da se posadka v skrajnem slučaju posluži vsega materiala ladje »Norge« in da si v sili in potrebi pomaga z njim kakor ve in zna, samo da rešijo ljudje svoja življenja.

* * *

Z eno besedo lahko trdimo, da s poletom ni zadovoljen Amundsen. Prehitel ga je Amerikanec Bryd, ni dobil nobene nove zem-

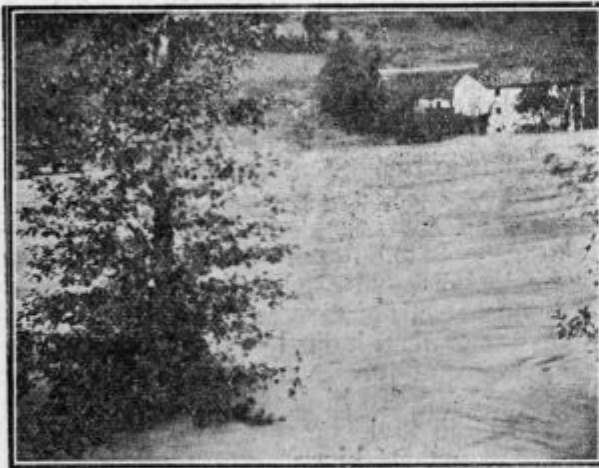
lje, katero bi lahko anektiral, tudi znanstvene pridobitve niso tako velike, da bi dejal, da se je polet docela izplačal.

Zadovoljiti se je moral z droblinami. Norvežani pa so bili iz narodnega ozira veseli nad tem uspehom, kakor je bila Italija ponosna na polkovnika Nobile in zračno ladjo, ki je bila v Rimu zgrajena in prirejena. Na Norveškem so izšle ta dan posebne izdaje listov, godbe so zaigrale himne. Veliko zanimanje za Amundsenovo ekspedicijo je bilo tudi v Ameriki.

Tako je po dolgem času zmagala človeška volja nad kruto naruro, ki vlada v polarnih krajih in posvetila vsaj z enim žarkom v njihove tajnosti. Kdaj bo mogel človek pristati v teh pokrajinah in jih znanstveno izčrpati, nihče ne ve.

—::—

SLIKA VELIKE POVODNJI.

Idrija ob Bači. — Voda razlita po njivah in travnikih. (Fot. I. Golja.)

—::—

Starost zemlje.

Kaldejski svečeniki so cenili starost naše zemlje na podlagi 6000 letnih opazovanj na 2 milijona 150.000 let. Ustvarjenje človeka sega po njihovem mnenju 170.000 let nazaj pred Kristusovo rojstvo. Seveda so vse te njihove navedbe zgolj fantazija, istotako kakor Zoroastrove trditve, ki je okoli leta 1000 pred Kristusom cenil starost zemlje na 7000 let. Leta 1650. je sestavil angleški škof Uster kronologijo biblije in dospel do zaključka, da je bil svet ustvarjen leta 4004. pred Kristusovim rojstvom. Iz religioznih ozirov ortodoksni Anglosasi še danes verujejo, da je zemlja stara natančno 4004 let več tisoč devetsto toliko in toliko. V resnici je seveda ta številka smešno nizka. Diatomeje ostavljajo po smrti za seboj peščenčevo ogrodje, ki je tako neskončno majhno, da je treba 4 milijonov diatomej, preden napolnijo en kubični centimeter. In vendar se nahajajo pri Lampoe v Ka-

liforniji do 600 metrov debele plasti ostalin diatomej. Diatomeji izločajo na leto največ 2 milimetra debelo plast. Iz tega nujno sledi, da žive pri Lampoe diatomeje najmanj 300.000 let. Se na mnogo večja števila pridemo, če opazujemo doline, ki so jih vsekale reke v skalo, kakor na primer kanjoni Kolarada v Severni Ameriki. Brez dvoma je bilo za to potrebnih več milijonov let. Do 19. stoletja se znanost še ni upala izreči svojega mnenja o starosti zemlje, ker je imela za morebitne domneve premalo podatkov. Šele v preteklem stoletju so našli dve podlagi, na katerih se da vsaj približno presojati starost zemlje. Ena izmed njih se opira na kopičenje usedlin, ki jih odlagajo reke v oceane. Ali izkazalo se je, da se to kopičenje vrši z zelo različno hitrostjo. Do zanesljivejših podatkov pridemo, če primerjamo celotno vsebino soli, ki jo vsebujejo oceani, z množinami soli, ki jo leto za letom dovajajo reke v morja. Vse te podlage pa se nanašajo seve le na ohlajanje zemlje. Tako smo dobili števila, ki se gibljejo med 3 in 1600 milijoni let. Na 1600 milijonov let je cenil starost zemlje že svoječasno Američan W. J. Mc. Gee, toda znanost njegovih navedb ni vzela resno. Danes se ta številka zdi prej prenizka kakor previsoka. Novejša raziskovanja se opirajo na radiologijo. Kakor znano, se uran izpreminja radi svoje radioaktivnosti počasi v svinec. Danes vemo natančno, koliko časa je treba, da se gotova množina urana pretvori v določeno množino svinca. Če nalefimo torej v kakem mineralu na uran in na svinec, ki se je pretvoril in urana, lahko na tej podlagi izračunamo starost doličnega minerala. Tako so dognali, da je ležišče urana pri Lusk v državi Wyoning staro 32 milijonov let. Pa vendar je to ležišče eno izmed najmlajših. Pri Portlandu v Connecticutu so našli ležišče urana, ki je staro 340 milijonov let, a tudi o tem ne moremo trditi, da je najstarejše.

—::—

Največje, najmanjše, najstarejše, najglasnejše.

V knjigi pod naslovom »Knjiga superlativov«, dokazuje Günther, da tudi izobražencu niso vedno znane veje znanosti. Začetek tvori sedem svetovnih čudes starega veka, kateri so sami na sebi izraz tehničnih superlativov. Najvišja stavba današnjih časov je 300 metrov visoki Eiffelov stolp; najvišja hiša Woolworth Building v Newyorku, ki ima 55 nadstropij. Neki drug neboščnik v Newyorku ima 4000 pisarn, v katerih je zaposlenih 10.000 ljudi. Največji kolodvor na svetu je Grand-Central-Terminal v Newyorku. Večji del kolodvora je pod zemljo. Najhitrejši vlak vozi

med Londonom po 91 milj dolgi progi, t. j. 146 km (od Novega mesta do Hrušice nad Ježicami, ali Ljubljana-Zagreb in še 6 km, ali Ljubljana - Hoče pri Mariboru), ki jo prevozi, ne da bi se kje ustavil, v 81 minutah. Najdaljši predor je simplonski, ki je skoraj 20 km dolg. Najdaljši viadukt je v Chaohing v Kini, ki pa ni za železniški promet, ampak le za pešce in vozove. Kdaj je bil postavljen ni znano. Ta most se vleče 144 kilometrov daleč, v njem je 40.000 poldrugi meter širokih odprtih. Največji parnik je »Majestic« White Star črte, katerega so Nemci zgradili pod imenom »Bismarck«, a je po Versailleskem miru pripadel Angležem. Dosedaj dosežena zračna višina z letalom je 12.440 m. Najmočnejši svetilnik stoji na nekem hribu pri Dijonu. Namenjen je zračni plovbi in odsvit je pri jasnem vremenu videli do 400 kilometrov daleč. Najstarejši avtomat je neki avtomat za blagoslovljeno vodo v Egiptu. Največja električna centrala je v Queenstownu ob Niagari. Največje ikalne stavbe se nahajajo v neki ikalnici na Saksonschem. Dolge so 23 metrov. Največji plavajoči dok sveta je bivši nemški, ki se je nahajal v Kielu, a je po pogodbi tudi prišel v angleške roke. Obsega ima 40.000 ton. Najbližja zvezda nam je neznatna Alpha Centauri, najsvetlejša na našem nebu je Sirius. Najvišja gora na svetu je Mount Everest v gorovju Himalaja in je 8882 m visoka. Kot najvišja gora v Evropi je označen Montblanc z 4810 m, v resnici pa je eden vrhov gore Elbrus na Kavkazu, ki je 5629 m visok. Najvišja gora v Afriki je Kilimandžaro, v Južni Ameriki pa ni Chimborasso, kakor je do sedaj veljalo, pač pa si še niso edini, ali je Aconcagua na meji med Chile in Argentinijo ali pa Huascan na Peruanskem, mogoče pa tudi Ampato. Ti posamezni vrhovi Andov še niso končno veljavno izmerjeni. Največ vulkanov je na Japonskem. Najvišje ležeče jezero je Titicaca v Andah, ki leži 4000 m nad morsko gladino. Najgloblje jezero je Bajkalsko v Sibiriji, ki je do 1500 m globoko. Najgloblji rov (šah) je oni pri Fairmontu v Ameriki, ki meri 2133.6 m. Temperatura v tej globočini znaša 77.8 stopinj Celzija. Najbolj mrzel kraj je v bližini Werchojanska v Sibiriji, kjer kaže toplomer neredkokrat 70 stopinj pod ničlo. En meter globoko so tla tudi po leti zmrzla. Najstarejše drevo na zemlji je neka cipresa (*Taxodium mexicanum*) v Mehiki, ki je do 6000 let stara. Največji cvet *Rafflesia Arnoldi* na Sumatri, ki meri en meter v premeru. Največja žival je grönlandski kit, najmanjši sesalec pa komaj pol prsta dolga miš (*Sorex pygmaeus*).

—:—

Ognjena dežela.

Tristo let so potniki in raziskovalci poročali o Ognjeni deželi, dokler niso proti koncu 19. stoletja belokožci zasedli to deželo in povzročili nevzdržen in nagel pogin ondolnega prebivalstva.

Med prebivalstvom Ognjene dežele opazimo dva, med seboj popolnoma različna plemena; prvi sestoji iz dveh rodov Alakaluf in Jaghan, te lahko imenujemo v pravem pomenu besede pomorske Indijance. Ti prebivajo namreč večino svojega življenja v čolnih po prelivih med malimi otoki in se preživljajo z ribištvom. Nikjer na svetu ni divjakov, ki bi

Mati in dete iz plemena Ona.

naredili na človeka tako klavern vlis, kakor ti ljudje. Jaghani so majhni po postavi — visoki le 144—164 centimetrov, imajo radi mnogega veslanja krepko razvit gornji del živca, mejtem ko so noge zelo tenke in krive; njih zibajoča, negotova hoja jih dela smešne. Njih obraz je po barvi kakor da je iz brona, čeljusti so krepko razvite, usnice debele, oči gledajo poluhnjeno izpod nizkega čela. Čez obraz visijo črni, nepočesani lasje. Alakalufi so Jaghanom enaki, le noge so radi lova na neko vrsto divjih ovc, bolj razvite. Oba plemena sta hudobnega, vase zaprtega značaja. Vendar pa niso ljudožrci, ko so tu pa tam doročali o njih.

Popolnoma drugačno pa je tretje pleme, ki se imenuje Ona. Po postavi, jeziku in navadi se ločijo od gorenjih popolnoma, dasi žive v bližini njih. Ona so velike, krepke postave, lepo zraščeni. Mejtem ko se prej omenjena plemena približujeta Evropejcem le v slučaju in potrebi, ko je treba zamenjavati svoje blago za pijačo, živež in tobak, se Ona

približajo zaupljivejše in tudi bolj pogosto, ne samo tedaj, kadar jih kliče sila in potreba. To pleme, ki se preživlja z lovom v svojem, na živalih bogatem kraju, bo pač zaslužilo, da bi se mu njegova usoda drugače pisala, kakor se to godi v resnici.

Moški iz plemena Ona.

Usoda vseh treh plemen se je namreč v zadnjih letih kaj tragično zapečatila. V svojem veselju za lovom niso namreč razločevali domače, pasočé se evropske živine od divjih zveri in so jih streljali, kjer so jih našli. V teh bojih s pastirji pa je padlo tudi mnogo domačinov. Njih lobanje krasijo zbirke evropskih muzejev. Kar jih ni pobrala sila, jih je pobrala evropska civilizacija, ki je sla-

bo vplivala nanje, razne bolezni so jih uničevale, posebno pa alkohol. Bajé obstoji danes prav majhno upanje, da bi ohranili vsaj ostarek plemena Ona pri življenju. Za te ljudi niso namreč škodljive samo slabe strani evropske civilizacije, ampak civilizacija sama. Nimajo fiste zmožnosti, da bi se ji prilagodili. Tudi misijoni so se med temi ljudmi popolnoma ponesrečili.

Okoli l. 1880. so šteli še 3090 ljudi iz rodu Alakaluf in Jaghan. Danes se nahaja samo še 70 Jaghanov, 200 Alakalufov in 270 ljudi iz plemena Ona. Vseh skupaj malo več kot pol tisoča.

Koliko časa še? Kdo ve?

Neki misijonar piše: »Izumiranje teh ljudi vzbuja v človeku čustvo sočutja in globokega obžalovanja. Preden so prišli Evropejci, so živeli prebivalci teh pokrajin svoje dni v brezskrbnem miru, živeža so našli v izobilju... Le malo let in to idilično, nepokvarjeno življenje bo prepadlo preteklosti. Tujec, ki je prišel v ta kraj, bo kmalu dopolnil svoje delo in uničil brez sledu nekdanjo srečo preprostih ljudi, ki so živeli samотно in nikomur nadležno življenje v skrajnih kotih naše zemlje.«

—::—

Barva človeške kože.

Pri raznih človeških plemenih nahajamo vse mogoče prehode in nijanse od najtemnejše črne do čisto bele barve. Na podlagi tega dejstva je tudi Linné napravil svojo razdelitev človeških plemen. Kakor je gotovo že znano, zavisí barva kože od barve in množina barvila, ki se nahaja v koži. Solberg razlikuje na podlagi svojih raziskovanj štiri vrste barvila rumenega, bledordečega, rjavordečega in črnega. Pri svetlih plemenih obvladujejo večinoma samo prvi dve, oziroma prva tri barvila. Pri nas belokožcih je barvila tako malo v koži, da je skoraj prozorna, rožnato barvo pa podeli naši koži kri, ki kroži tik pod kožo. Mongoli, rumenokožci, imajo v koži samo rumeno in rjavordečo barvilo in sicer v toliki meri, da se ne poznajo žile pod kožo. Indijanci imajo v svoji koži samo rjavordečo, črnici pa samo črno barvilo. Kakor pa se posamezna barvila v koži mešajo, tako dobimo tudi različne razlike. Črnici centralne Afrike imajo v svoji koži poleg črnega tudi rjavordeče barvilo, kjer pa vendar črno prevladuje.

Koža potemni najbolj pod vplivom solčnih žarkov. Koža belokožca na žgočem solncu kmalu močno ogori, dočim pri Mongolih samo nekoliko porjavi. Naša koža se celo lahko vneme in izpahne, ako je preveč izpostavljena solncu, medtem ko temna plemena pri tem nikake bolečine ne čutijo, ker

pri njih koža samo nekoliko potemni. Na to prav za prav ne vpliva vročina solnca, temveč predvsem kemični žarki spektra, modri in ultravijolični. Ako si namažemo roko z modro rdečo ali rumeno barvo, ne učinkuje na ta del še tako huda vročina solnca, ker te barve kemične žarke odbijajo. V tem vidimo torej tudi vzrok, zakaj v tropičnih in sploh v vročih krajih laže prestajajo barvokožci kot pa mi belokožci. Z ozirom na jakost teh kemičnih žarkov nahajamo vse mogoče odtenke kožnih barv, ki končno niso drugega nego sestava vseh širih barvil.

Posamezni antropologi (človekoslovci) so celo skušali sestaviti barvno lestvico vseh mogočih barvnih razlik človeške kože. Brocas je na primer naštel 34 razlik. Dandanes se še najbolj rabi barvna lestvica ki sta jo sestavila Topinard in Schmidt. Razlikujeta samo 8 odtenkov, pri katerih navajata tudi stvarne primere. Za tejtemnejše rdečerjavo oziroma skoraj črno nam služijo za primer abesinski Hamiti, za temnorjavo, ki prehaja v rdeče, so Dravida in Melanezijci ter Avstralsci, za temnorjavo, ki prehaja v rumeno pa Malajci. Nato imamo svetlejšje polti. Bakrenordeči so Fulbe-zamorci, rumeni ali olivni so večinoma ameriški Indijanci. Bele barve, ki prehaja v rumeno, so Kitajci; Španci in Italijani pa so bele barve, ki prehaja v rjavo. Končno imamo še najsvetlejši odtenek belo barvo, ki prehaja v rožnato. Tako kožo imajo večinoma vsi Evropeci razen že prej naštetih južnih narodov.

—:—

Umirajoče pleme.

Med razkritij stopajo zadnji čas v ospredje uspehi arheološke ekspedicije, ki je prodrla v osrčje starega kraljestva plemena Maja in razkrila glavno mesto Lubaantun, pogreznjeno v džungle angleškega Hondurasa v centralni Ameriki. Pred letom je v džunglo krenila anglo-ameriška ekspedicijska kolona pod vodstvom raziskovalca F. A. Mitchell-Heydesa. Prebredla je na tisoče milj puščobnega močvirnatega ozemlja. Toda njen cilj je bil srečen in kmalu je dosegla fantastične uspehe. Ekspedicija je v Lubaantunu našla: **piramide, amfiteater**, s prostornino za desetisoč ljudi in dobro ohranjene ostanke celega mesta, ki je stalo na stotisočerihi obtesanih hlodih. Kdaj se je pričela zgodovina in kultura plemena Maja, ki je že v letu 3373. pred Kristusom imelo matematični koledar, — in kakšne skrivnosti beležijo hieroglifski pismeni znaki na najdenih objektih? Ali jih bo sploh mogoče kdaj razbrati? Voditelj ekspedicije F. A. Mitchell-Heydes, ki je odkril Lubaantun, se v nekaj tednih povrne iz honduraškega močvirja v svoj tihi znanstveni

SLIKA VELIKE POVODNJL

Idrija. Rimska ulica. Hiše so do prvega nadstropja pod vodo.

kabinet v londonskem britanskem muzeju in tu bo on začel razvozlavati uganke, ki danes vzbujajo zanimanje vsega kulturnega sveta: odkod sredi močvirnate džungle v centralni Ameriki tolika zakladnica dragocenih starinskih ostankov? Kakšna je davna zgodovina plemena Maja?

Najzanimivejše pri celem razkritju pa je dejstvo, da v tamošnji okolici še danes živijo poslednji potomci plemena Maje. Ni jih več kakor 50 do 100 glav. In s temi namerava priroda brezobzirno zaključiti življenje starodavnega plemena. Izmed teh redkih poslednjih ljudi je ekspedicija izbrala dvanajstletno deklico, ki se zdaj imenuje Emilija Vasquez, in jo iz tamošnjega močvirja odpravila v London.

Mala Emilija sliči po zunanosti vzhodnoruskim kmečkim mladenkam: mehkoben okrogel obrazek, polt nikakor rdečkasta, marveč rumenkasta, oči smejoče in obrvi zategnjene. Emilija utegne torej s precejšnjo gotovostjo, upravičiti znanstveno teorijo, da pleme Maja ni rdečkožnega, indijskega, marveč prej mongolskega porekla. V katerem davnem stoletju pred Kolumbom in Kristom naj bi se bili Mongoli naselili v centralni Ameriki, o tem pa seveda mala Emilija ne more ničesar povedati.

Vsekakor pa je Emilija Vasquez dragoceno bitje za proučevanje psihologije izumirajočih rodov. Ko so pred letom v Londonu vedli tibetanske menihe k predstavi v cirkus Piccadilly, so pobožni možje bili tako prepadeni, da so ves naslednji dan trobili v dvanajst metrov dolgo leseno trobento, da preženejo zle duhove. Emilija pa se obnaša povsem drugače; nje ne preseneti nobena pridobitev moderne civilizacije. Vozili so jo v avtomobilu, ji razkazovali elektriko, jo postavili pred radio: toda Emilija se le smehlja, kakor da je v svoji domovini, v žrelu ugaslega ognjenika Palchimalco, kjer se je rodila, videla še vse čudovitejše stvari.

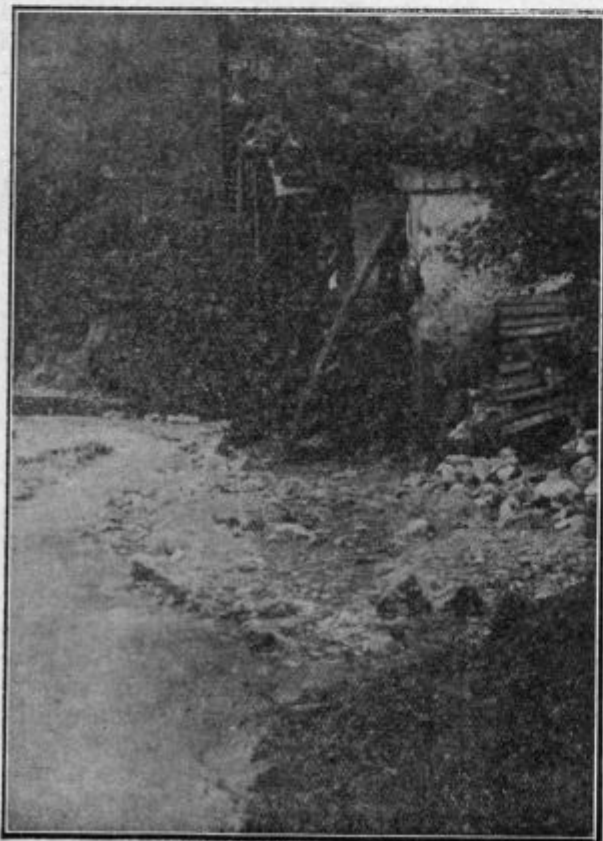
Emilije ne spravi nobena stvar iz ravnotežja smehljajoče ravnodušnosti. Ne razvedri je nobena igra, ne vzradosti nobeno darilo ali okrasek. Podoba je, da tudi telesnih bolečin nič posebno ne občuti. Pred nekaj dnevi se je izpočaknila in dobila na glavi precejšnjo bunko. Toda niti malo ni zastokala, marveč se samo smehljala z onim svojim čudnim smehljajem, s katerim odgovarja na vse dogodke življenja.

Kakor je F. A. Mitchell-Heydes sporočil v London, je obnašanje male Emilije splošna značilnost njenega plemena, ki je razen bojazni do strahov izgubilo vsako duševno razvnetost. Kakor da bi naroda ne marala ničesar več vedeti o nadaljnjem razmnoževanju tega plemena, mu je vzela celo erotične čule: nobenega znaka simpatije več med moškim in žensko.

Izumiranje poslednjih potomcev plemena Maje je pretresljivo tajinstveno. Nit življenja je pri njih že tako tanka, da je treba le neznačnega čina volje, pa se utrga. »Jutri bom umrl«, reče ta ali oni izmed poslednjih. In res, brez bolezni in brez slehernega znaka starostne izčrpanosti leže v svojo bajto — in umre. In njegovi ožji rojaki ga odstranijo kakor koš velega listja...

—:—

SLIKA VELIKE POVODNJI.

Dolina Hotenfe. — Porušena hiša.

Podmorski Pompeji.

Iz Amerike je prišla v Neapol Hartmannova ekspedicija, da preišče najprvo italijansko obalo, nato pa tunezijsko. Glavni cilj ji je študij stare civilizacije, ki leži pokopana pod gladino Sredozemskega morja. Po dvajsetletnem trudu je napravil Dr. Hartmann potapljaški aparat, ki ima obliko cilindra in nam omogoča raziskovanje in študiranje morja v globinah 1500 do 5000 metrov. Hartmann ima znatna sredstva, pridobljena s prejšnjimi njegovimi odkritji v rudarstvu in inženirstvu. Svoje poskuse je delal v svojih lastnih delavnicah v Newyorku in pa skupaj s knezom iz Monaco v Monte Carlo in Severni Afriki. Cilinder je preskusil prvič leta 1911. v Sredozemskem morju, podmorski aparat za fotografiranje pa na krovu ameriške bojne ladje v skupnem delu z ameriški uradi.

Cilinder so napravile Kruppove tovarne v Essenu in je dosti močan, da vzdrži pritisk vode tudi v največjih omenjenih globinah. V cilindru je prostor za dva opazovalca, opremljena z najrazličnejšimi znanstvenimi aparati. Pri prihodu v Neapol je Hartmann dejal: »Za aparat bodo moja sedanja raziskovanja zadnja poskušnja. Ne morem še povedati, kakšne praktične posledice bo imelo raziskovanje velikih morskih globin; ni pa izključeno, da bodo bodoči rodovi v veliki meri odvisni od morja glede na petrolej, rudnine, premog in tudi glede živil. Sedem desetih sveta je zalilih od morja, polovico zemlje zaliva morje z globino 4000 do 6000 metrov; na najmanj 20 mestih gre globina do 8500 metrov in čez. Ves ta ogromni svet je doslej neraziskan in neznan, sploh vse, kar je pod 100 metrov, torej preko tega, kar zmorejo doseči potapljavci. Živil in drugih preskrbovalnih sredstev bo na zemlji zmeraj manj, v bodočih časih se bo moralo obrniti človeštvo ven na morje, da podpira suho zemljo. Poznavanje morja in njegovih zakladov je v tesni zvezi z bodočnostjo človeškega plemena. Nepoznana sredstva oceanov morajo biti ogromna, a je težko priti do njih. Živalska in rastlinska sredstva so gotovo bogatejša kakor ona na poznani suhi zemlji, po zatrevanju strokovnjakov pa tudi rudninska.

Začel bom z raziskovanjem Sredozemskega morja, ki je v zgodovinskem oziru posebno važno in častljivo. Za prve poskuse si bomo izbrali majhne globine, 300 do 1600 m globoke«.

Potapljaški aparat ima dva opazovalca in ga spustijo z ladje dol, na vrvi. Aparat je sestavljen iz posebne jeklene spojine, približno iste snovi, kakor so jo uporabljali v vojni pri prvovrstnih topovih. Inženjerji Kruppovih tovarn jamčijo, da vzdrži aparat pritisk vode v globini 5000 metrov; vrv, ki ga drži, je temu

primerna. Najprvo bodo v napolskem zalivu preiskali morje blizu znanega gorskega hrbta Posilipa, kjer počivajo v razmeroma plitvi vodi ogromne razvaline mesta, znanega geografom z imenom »Podmorskih Pompejev«. To mesto je najbrž stara Paleopolis, ena najstarejših grških kolonij na italijanskih tleh.

Med raziskovanjem sedita operater in znanstveni raziskovalec na vrtečih se sedlih, drugi nad drugim; nobenega pritiska ne čutita. Posebna posoda vsebuje kisik za 36 ur. Svetiljke velikanske moči kakor tudi fotografski aparati so pritrjeni zunaj, regulacija se vrši od znotraj.

Večno pa grozi nevarnost, da se vrv zaplete ali odtrga. V tem slučaju pritisne operater na gumb, in se s posebno pripravo aparat dvigne na površje. Če se bo vse tako obneslo, kakor pričakujejo, bodo napravili še drug aparat, ki bo omogočal raziskovanje tudi v največjih globinah morja.

—::—

SLIKA VELIKE POVODNJI.

Hiša na Marofu pri Idriji, kjer je voda odnesla dve dekleti. Voda je segala do črne črte na hiši.

—::—

Zlato pod nogami.

Ob reki Aldan na daljnem sibirskem vzhodu so odkrili nove zlate poljane. Aldan je dotok velike Lene. Malo imamo še poročil od tam. Pač pa nam pripoveduje neki ruski pisatelj zanimive stvari o življenju v Vitimu, blizu tam. Beseda »blizu« se mora razumeti seveda po sibirsko, kjer je tako daleč kakor od nas do Rima že prav blizu.

»Desetega oktobra pride oni, ki je iskal zlato v Vitim, z zaslužkom, ki ga je bil dobil za vse dolgo leto. Tam, kjer se dobiva zlato, ne sme videti nobenega denarja, da ne pade v nobeno skušnjavo. Vse, kar potrebuje in porabi, mu zaznamujejo v delavski knjižici in mu odračunajo od letnega zaslužka. Ta znaša dvatisoč do tritisoč rubljev.

Šele danes 10. oktobra, je sam svoj gospod, in to bo izrabil. Ves Vitim, velika nasel-

bina vaškega značaja, čaka na teh par dni, ki jih prebijejo zlatokopi tam in v katerih zapravijo ves svoj denar. Prvo, kar rudar napravi, je to, da vrže svojo nad vse umazano obleko proč; pristudila se mu je do grla. Že uro po svojem prihodu v Vitim je čisto prenovljen, pomlajen, spremenjen. V žametnih hlačah mu fičijo noge in v lakiranih visokih škornjih. Tudi jopič je iz mehkega žamefa. Glede srajce hoče biti še bolj gosposki; ne eno, kar več hkratu jih obleče, samo svilene, različne barve, ena je krajša kot druga, zato da se vse barve vidijo. Na glavi ima bobrovo kučmo, najdražje pokrivalo, ki si ga moreš misliti, na felovniku ima pa pritrjeni dve uri, ne eno. In da je »gospodu« še bolj podoben, si najame sibirskega kmeta in mu deli od časa do časa klofute; pet rubljev stane ena. Ali pa si najame tri ženske, jih vpreže v voz in se vozi po Vitimu okoli, v »trojki«. Kupi si morda tudi cele zavoje blaga, jih razprostre po umazani cesti in hodi po tej preprogi gor in dol, s steklenico žganja v roki, za njim pa konj in godci kot spremstvo. Po dveh ali treh dneh takega neumnega zapravljanja je šel denar po vodi, obleka je zastavljena, ura in vse drugo tudi; ubogi revež se pa zapiše spet za vse leto lastniku zlatih najdišč. Ali pa si poišče rajši grob ob bregovih Lene. Taki so«.

Novo zlato poljane so sicer tudi v porečju Lene, a je veliko težje priti do njih. Že pred dvanajstimi ali trinajstimi leti so govorili o Aldanu, v kojega okolici zlato tako rekoč po tleh leži in se podplatoč prime, in kjer v kratkem lahko dobimo 30 do 50 kilogramov zlata. A tudi najdrznejšim se je le redkokdaj posrečilo, da so prišli tja. Od gornjega teka Lene pelje par tisoč kilometrov dolga vodna pot do Aldana, pot traja več kot en mesec. A tedaj smo šele ob izlivu Aldana, in čaka nas še dolga pot po suhem, po slabi cesti. Vodna pot po Leni je pa seveda pozimi neporabna. Še slabša kakor ta pot je pot po suhem, ki pelje od amurske železnice po divji tajgi tja. Tajga je sibirski pragozd, neizmeren. Pota so tako slaba, da moreš naložiti na voz samo 250 do 320 kg tovora, ker moraš vzeti ravno toliko krme za konje s seboj.

Komisija, ki jo je poslala vlada v Aldansko ozemlje, je zaenkrat ugotovila, da se nahaja najbogatejši zlati okraj v okrožju reke Tovora in da pokriva okoli 15.000 kvadratnih kilometrov. Sedaj izkoriščajo deset zlatih žil; 200 do 600 gramov zlata se nahaja v 16.000 kg ali 16 tonah peska. Po računih bodo dale samo te žile okoli 400.000 kg zlata. V vsem ozemlju Lene in Aldana je pa toliko zlata, da štejejo to ozemlje med najbolj bogate zlate vire sveta; pravijo, da je tam na milijone kilogramov zlata.

Po vojni in po revolucijskih letih je napravila vlada novoustnovljene Jakutske repu-

blike prvi poskus za organizirano izkoriščanje zlatih najdišč. Družba, ki se je sestavila, je dobila iz neke zlate žile že v prvem letu nad 1500 kg zlata. Ko blisk se je raznesla ta novica po neizmerni divjosti tajge, in že po enem letu se je nabralo tam okoli 5000 ljudi, ki so iskali zlate sreče. Na sto in sto kilometrov naokoli ni nobene naselbine, in življenje je bilo v začetku silno preprosto. Doseljenci so se morali zadovoljiti z borno kočjo, po kitajskem vzorcu zgrajeno, brez oken in brez desk po fleh; okno je bila luknja, preprežena z vrečo. V taki kočji živi navadno vseh 6–8 članov zlate iščoče družbe. Prostor, kjer iščejo, jim dodeli vlada, ali pa ga vzamejo sami. Način iskanja je kar moč enostaven, v porabi je najpreprostejše orodje. Vodo za izpiranje morajo večkrat dovažati 6–8 kilometrov daleč, na saneh, v katere se vprežejo širje delavci, po težavnih gozdnih stezah. Na dan dobi vsak član družbe povprečno za 8 do 10 rubljev zlata, kar privablja seveda zmeraj nove množice. Če hočejo zlata najdišča izkoriščati po načrtu in na bolj moderen način, bodo morali v prvi vrsti napraviti dobra prometna pošta. Železnica skoz te silno redko poseljene pokrajine, z gozdom pokrite, se pa kaj težko da izpeljati in bi se najbrž tudi slabo splačala. Za to mislijo na zračni promet. Sedem letavcev se je začelo resno pečati s tem vprašanjem, in ga bodo seveda tudi rešili. Zračna pošta bo več kot tisoč kilometrov dolga.

—::—

SLIKA VELIKE POVODNJI.

Dolina Hotenje. — Razdrta hiša.

—::—

Zvezda Doradus.

Svetloba napravi na sekundo 300.000 kilometrov, na minuto 18 milijonov kilometrov itd. Solnce je oddaljeno od zemlje okoli 150 milijonov kilometrov, torej pride svetloba od solнца do nas približno v osmih minutah. Vzemimo vlak, ki vozi na uro 100 kilometrov in

sicer neprestano, kar naprej; tak vlak bi porabil do solнца okoli 170 let, nazaj 170 let, bi rabil torej tja in nazaj 340 let. A kaj je vse to proti oddaljenosti drugih nebesnih teles! Tam navadno ne računimo s kilometri, temveč kar s svetlobnimi leti. Eno svetlobno leto je pošta, ki jo napravi svetloba v celem letu. Pomisli! A kaj je še vse to, če slišiš o velikanski zvezdi Doradus na južnem nebu, ki je oddaljena od nas 100.000 svetlobnih let! Svetlobe ima za 600.000 naših solnc. Ker vedno izžariva, zgubiva stalno na teži, in sicer izgubi na leto okoli 20 trilijonov ton. Tona je 1000 kg, 1 milijon je 1000×1000 , 1 bilijon je milijon milijonov, 1 trilijon je bilijon bilijonov. Kdo si more vse to predstavljati? Če bi bili na Doradusu ljudje, in bi imeli daljnogled in če bi bil kdo nastavljal daljnogled na našo zemljo pred 100.000 leti, bi bil zagledal Abrahama šele po približno 96.000 letih itd. Če je nastavljal daljnogled pred 50.000 leti, bo čakal še 50.000 let, preden bo nas zagledal.

—::—

Hitrost potovanja nekdanj in sedaj.

O tem smo v »Koledarju« že parkrat pisali. Zapisali bomo še nekaj. Razlikovali moramo hitrost vožnje in hitrost potovanja. Prva je seveda veliko večja, ker pridejo pri drugi še odmori zraven. Malokdo ve, da je bila hitrost potovanja že v starem veku zelo velika. Ceste so bile zlasti v rimski državi izborne, na določenih krajih so čakali že spočiti konji, in brž je šlo naprej. Zelo hitro je potoval Cezar; vozil se je na dan po 14 ur, na uro 11 km, brez prestanka. To je že nekaj. O cesarju Tiberiju nam pripovedujejo, da je prišel iz Antiohije v Carigrad s potovalno hitrostjo 8 kilometrov in 300 metrov na uro; to se pravi: vso to 1100 km dolgo pošta je prepotoval tako hitro, da je prišlo na uro z odmori in počitkom vred več kot osem kilometrov!

Srednji vek in prva stoletja novega veka nista bila nič hitrejša kot stari vek. Bolje je postalo šele z železnico, čeprav so v Evropi vlekli vozove v začetku še konji. 190 kilometrov dolgo pošta iz Budejovic na Češkem do Linca v Avstriji so prevozili v 14 urah, na uro torej skoraj 14 km. Napram prejšnji vožnji po navadni cesti je bilo to prav veliko. Stephenson je napravil s parno lokomotivo velikanski korak naprej. Danes vozijo italijanski ekspresni vlaki 85–100 km na uro — tu mislimo na delno hitrost, ki bi pomnožena dala omenjene kilometre na uro —, avstrijski na nekaterih progah do 100, francoski do 120; angleški še več, v Ameriki so vozili tudi že do 150 km. Na Nemškem so pred vojno poskušali z električnimi vlaki in so prišli na 216 km na

uro; a računi so pokazali, da bi bila naprava za take železnice tako draga, da se ne bi izplačala.

Parniki pridejo na 40 do 55 km na uro, torpedni čolni skoraj na 80 km itd. Z **motor-nim kolesom** so vozili z delno hitrostjo tudi že čez 200 km, z **avtomobilom** čez 250 km. A to se praktično ne izvaja, v resnici se vozi dosti počasneje. Amerikanec Williams je letel z aeroplanom že tako hitro, da bi prišel na uro na 486 km; a tudi v resnici so v eni uri že večkrat preleteli nad 300 km; omenjeni Williams je v pol ure preletel že 200 km!

S časom se bodo morala vsa prometna središča združiti v lepo celoto in tako služiti človeštvu. Lep je na primer tudi ta-le nasvet: Ker so pristani za aeroplane navadno daleč zunaj mest in izgubimo že veliko časa, preden pridemo tja, je najbolje, da bi se nad kolodvori napravile prav močne strehe; tukaj bi aeroplani odhajali in sem prihajali. Pa bi bilo vse složno skupaj.

—::—

SLIKA VELIKE POVODNJI.

Bača pri Sv. Luciji. — Povodenj sega čez X cesto.

—::—

Konec sveta.

Leto 1925. je bilo zelo bogato kometov ali repatic. Število onih, ki so jih opazili zvezdoslovci, ni nič manjše kakor dvanajst. Že sto let jih ni bilo toliko.

Marsikdo se spominja velikega Halleyvega kometu, ki je maja meseca 1910. letel mimo naše zemlje. Nekateri zvezdoslovci so takrat dejali, da obstoja možnost, da trči v zemljo in da bo tako za nas uboge zemljane konec sveta. Toda jedro te repaticice je na srečo letelo daleč mimo zemlje. Še repaticen rep se ni ob nas osmuknil.

Sicer pa stvar ni nevarna, kajti rep take po vsemirju pohajkujoče zvezde sestoji iz tako razredčenih plinov, da jih pri prehodu skozi nje ni mogoče opaziti.

Drugače bi bilo seveda, če bi telo kometu samo, takozvano »jedro«, zadelo ob našo zemljo. Nastala bi strahovita pogibel; ki bi pa bila omejena samo na ono stran zemeljske oble, kamor bi zadel komet. Zemlja je tako težka in solidna, da je v stanu zdržati tudi tak sunek. Škodil bi ji sicer, a razbil je ne bi.

Domneva se, da se je tak slučaj v zgodovini človeštva že nekoč zgodil: komet, ali druga manjša zvezda je trčila ob našo zemljo na ozemlju, kjer se je nahajala velika celina Atlantida in kjer sedaj leži globoka razpoka, ki jo pokriva Atlantski ocean. Stari grški pisatelj pripoveduje, da je strašen potres uničil to bogato deželo kar na mah, da jo je zalilo morje in da je mnogo mesecev ležala med tem morjem črna sopara. Menda so bile to kozmične megle, ki jih je zvezda, ki je tam zadela ob zemljo, ali pa letela tik mimo nje, vlekla s seboj. Isto pripovedujejo o Atlantidi kameniti spomeniki v Mehiki.

Da dve zvezdi trčita druga ob drugo, niti ni tako redko. Zvezdoslovci so večkrat opazili take slučaje: mahoma zažari na nebu nova zvezda. To je samo mogoče, ako dve zvezdi trčita. Radi silnega udarca nastane taka vročina, da nova zvezda, ki nastane iz obeh starih, prične žareti v svetli luči.

Nikakor ni izključeno, da naša zemlja prej ali slej zadene ob kako drugo zvezdo.

ln tako bi konec sveta vsaj v svojem začetku odgovarjal prorokovanju svetega pisma, ki pravi:

»Znamenja se bodo prikazala na nebu in moči nebeške se bodo gibale...«

Francoski abbé Moreux, ki je napisal že cel kup izredno zanimivih poljudno znanstvenih knjig, nam je v svojem zadnjem delu *Les Enigmes de la Science* (Skrivnost znanosti) naslikal, kako bi se videlo približevanje konca sveta:

Neko noč zapazi zvezdoslovec na svetlem zvezdnatem nebu temno ločko, ki prej še nikoli ni bila tam. Opazovati to temno, bližajočo se zvezdo je šele mogoče, ko meri njen primer približno eno minuto in trinajst sekund, to se pravi toliko, kakor glava bučike. Nekaj dni pozneje bi primer že narastel na eno minuto trideset sekund.

Tedaj bi zvezdoslovec vedel z matematično natančnostjo, da bo konec sveta točno v tristo štiri in štiridesetih dneh. A nihče izmed ljudi o tem še ne bi bil obveščen.

Tri mesece po prvem opazovanju temne zvezde v teleskopu pa že ne bi bilo več mogoče stvar prikrivati občinstvu. Črna zvezda bi bila že vidna prostemu očesu. Dosegla bi svetovni prstor, po katerem se kreta planet Neptun.

Od tega trenutka naprej bi se zemlja ne vrtela več pravilno. Dolgost dneva in noči bi

se ne ujemala s časom, ki bi ga kazale naše ure. Zvezdoslovcem bi bilo tako onemogočeno vsako računanje.

Človeštva bi se začela polaščali blaznost. Verniki bi oblegali cerkve in svetišča. Razuzdanci bi se spravljali k svojim zadnjim orgijam. Vsi oziri bi padli. Ljudje ne bi več spoštovali nobene lastnine. Vse delo bi bilo ustavljeno.

To je drugi del prerokovanja:

In narodi se bodo morili med seboj . . .

Oni, ki si niso ob pravem času nakopičili živeža, bodo začeli umirati od glada. Srečen listi, ki se bo lahko skrivil s svojo zalogo na samotnem kraju! Ne bo videl strašnih morij in pobojev.

Štiri in trideset dni pred trčenjem temne zvezde, apokaliptične pošasti, in našega solnca, bo črna zvezda že došla do Jupitra. Urana in Neptuna je bila že prej potegnila nase . . . Izgledala bo tako velika kakor tretjina lune. Videla se nam bo kakor nova luna na našem nebu. Svetlobo bo dobivala od našega solnca. Tu in tam pa bo vstajal iz te nove zvezde ogenj, ki bo skozi razpoke, nastale na njeni skorji, bruhal na dan.

Tedaj bo naše solnce samo izgubilo ravnotežje, iz njega se bodo začele dvigati protuberance, dolgi ognjeni jeziki, ki bodo lizali planet Merkur. Na naši zemlji bo nastajala vedno sirašnejša vročina. Ozračje bo prenasičeno z elektriko. Neprestano bo strahovito treskalo . . .

In tu pride konec: nova zvezda se združi v gigantičnem udarcu s solncem; nastane strahovita vročina, ki napolni vse osolnčje . . .

Toda tega zadnji naši potomci že ne bodo več doživeli, končani bodo že nekaj dni prej.

—::—

Pomlajevanje.

Ali je res mogoče človeka pomladiti?

Leta 1920. je iznenadil ves svet dunajski profesor Steinach, ki je trdil, da je mogoče pomladiti ljudi in živali. Človeštvu, ki se je v teku zadnjih let pečalo z vsemi mogočnimi znanostmi, a je nase skoraj popolnoma pozabilo, je stalo nasproti temu odkritju z veliko nevero, a vendar tudi s tihim upanjem, da bo mogoče v bodoče podaljšati človeško življenje. Članke so pisali o tem, cele knjige so izdajali o tem vprašanju, kinematografi so dobili nenadoma zelo hvaležno snov za svoje filme. Steinnachovo ime je šlo po vsem svetu. Njemu je sledil tudi profesor Voronov. Danes po šestih letih se lahko z upravičenostjo vprašamo: Ali so trditve obeh učenjakov prestale znanstveno preizkušnjo? Ali lahko upamo na pomlajevanje?

Lahko upamo! Res je, da starosti in smrti ne bo mogoče pregnati s tega sveta, toda od Steinachove teorije je nekaj vendarle ostalo, začetek je narejen.

Pred vsem mora znanost rešiti vprašanje, ali je smrt res zakon za vse, kar živi? To vprašanje so odgovorili z jasnim: »Ne!« Nahajamo namreč enacelična bitja, ki pod ugodnimi pogoji ne preminejo. Ti majhni mehurčki se delijo neprestano v nova bitja. Posrečilo se je, da so jih ohranili žive do 8400. generacije. Bilo je še telo pradeda tu, pred tem pa bi morali 8379 krat . . . pra in pradede pisati. Samostojno živeča celica tedaj ni zapisana smrti.

Pred operacijo.

Po operaciji.

Človek je skupina celic. Ali on mora umreti? Tudi to vprašanje je postalo zelo dvomljivo. Pred kratkim je izrezal neki učejnjak kos vlaken iz telesa mladega piščanca in ga položil v svežo kri, ki ga je stalno odvezemal drugim mladim piščancem. Tkanina je živela dalje, živela je tudi še potem, ko se je petelin, kateremu je bila v mladosti odvzeta tkanina, postaral. Iz tega sledi, da je življenje staničja mogoče podaljšati.

Iz tega spoznanja pa se lahko vprašamo z vprašanjem, ki postavi prejšnje naravnost na glavo: »Ali se sploh nahaja naravna smrt, počasno, nujno ugašanje življenja? Voronov odgovarja na to: »Še nikoli ni noben zdravnik videl človeka, ki bi bil umrl naravne smrti«. Vselej je taka, od zunaj došla bolezen, ki je povzročila smrt. Stari ljudje umrjejo le radi tega, ker se je njih telo tako spremenilo, da se napadom boleznim in slabosti le težko več ustavlja. Če je mogoče spremembe, ki jih izvrši starost v človeku, zadržati, bo bolezen izginila, smrt pa bo odložena.

Staranje človekovo ima po Voronovu svoj vzrok v spremembi zelo važnih celic žleze, ki se nahaja na mestu, kjer ima svoj sedež »nesmrtnost človeškega rodu«. Ta žleza ima dvoje nalog: ona pripravlja novo življenje bodočega rodu, ob enem pa pošilja balzam življenja, nekak pomlajevalni sok po

vsem ostalem telesu. To izločevanje iz žleze je, ki brani, da organi ne propadejo. Tragično je le dejstvo, da se žleza sama postara.

Oba imenovana raziskovalca sta postavila enako geslo: »Pomladitev te žleze pomeni pomladitev človeka«. Dve poti sta bili mogoči. Ali naj napravijo žlezo s pomočjo kakih vnanjih pripomočkov zopet mlado, ali pa jo je treba nadomestiti z drugo. Steinach zastopa prvo pot s tem, da ji operativnim potom odmeri nalogo, da deluje samo za lastno telo. Voronow pa poizkuša pomladitev na ta način, da prenese na človeka tuje, še mlade in krepke žleze. Posebno pripravne so za to žleze opic in sicer šimpansov. Oba učenjaka poročata o velikih uspehih svojih pomlajevanj. Poizkusili so pomladiti celo živali in se jima je posrečilo tudi to. Med poizkusi je tudi neki 74 letni Anglež, ki je bil že blizu smrti, a je po pomladitvi postal hribolazec. Njegovo sliko prinašamo. Na nji ga vidite pred pomladitvijo in po pomladitvi. Vendar pa je bilo nekaj tragičnega na pomladitvi tega človeka. Iz same mladostne prešernosti je postal pijanec, in ga je pijača kmalu nato spravila v grob.

Čisto gotovo je, da take operacije povrnejo operiranim ljudem novih moči in jim podaljšajo življenje. Vendar pa je veliko vprašanje, če se bodo mogli vsi ljudje posluževati tega odkritja in pa — kako daleč se bodo posrečile te operacije.

—::—

Kitajska mravljišča.

Tu mislimo na ljudi. Neki polovalec pripoveduje: »Kar je napravilo name na Kitajskem največji vtis, to so bile ogromne množice ljudstva«. Če kdo vidi ogromne množice ameriških mest, jih vendar ne more primerjati z množicami kitajskih mest. V Pekingju, v Šangaju, v Kantonu in Hankau, povsod ista težka, pretresujoča slika. V ozkih, krivih ulicah teh mest tičite kakor v labirintu. Vse je polno, ceste in hiše, natrpani so tramvaji. Človek se nehoče vprašuje; odkod se sujejo te nepregledne človeške množice? Kako morejo živeti v okoliščinah, ki so za Evropejca neznesne? Otroci se rodijo in rastejo v razmerah, v katerih bi drugi ljudje poginili. Kitajska je preobljudena. Nič ne pomaga vedno se ponavljajoča slaba žetev z neverjetnimi katastrofalnimi posledicami.

Na Kitajskem je polomstvo in to predvsem moško polomstvo predpogoj za srečo, ugled in uspeh v tem in v posmrtnem življenju. Čaščenje prednikov, ki je globoko ukoreninjeno v njih veri, zahteva, da mora sin opravljati za očetom predpisane žrtve in molitve. Brez tega njegova duša ne najde miru.

Tisočletna etika in morala imata tako globoke korenine, da se ji ne more noben Kitajec, pa naj bo še tako moderen, izogniti.

V Pekingju se je dogodil sledeč slučaj: Neki Kitajec je obiskoval šole v Evropi in je tam dolgo časa živel ter se je nazadnje poročil z neko Nemko. Živel je v srečnem zakoncu z njo. Žalibog, da mu je rodila same deklice. Ko se je rodila tretja deklica, je zahtevala družina, naj si vzame še eno ženo, ki mu bo morda rodila sina. Imenovani Kitajec je bil evropsko vzgojen človek, in je vedel, kaj bo s tem storil svoji ženi. Vendar se ni mogel upirati družini, ker bi bilo sicer njegovo socialno stališče razmajeno in vničeno.

Če namreč prva žena ne rodi sina, si sme Kitajec vzeti drugo, ali tudi tretjo ženo, dokler ne doseže zaželjenega uspeha, če mu seveda denarna sredstva dopuščajo. Ta posebnost pa ni, kakor v mohamedanskih deželah, samo predprava bogatih, ampak dolžnost vseh stanov, če sredstva dopuščajo.

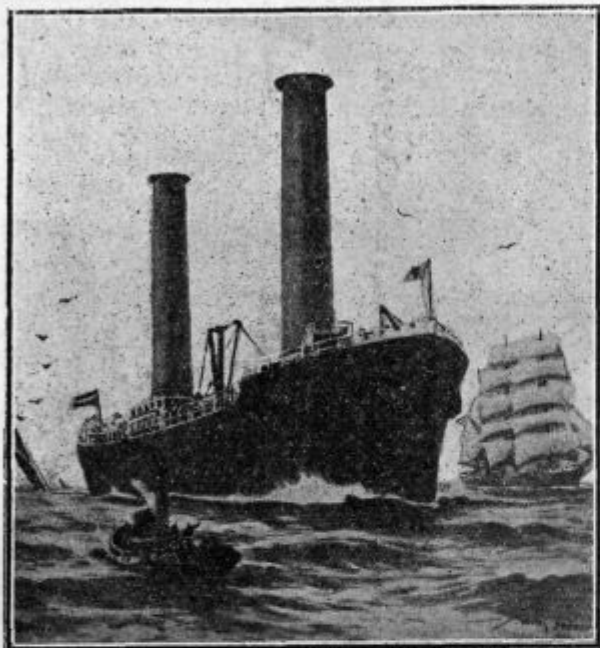
Da bi dobili sina Kitajci mnogo molijo pred oltarjem, da bi ga izprosili od Boga. Posebno veliko romajo v ta namen na goro Miav Fang Šan pri Pekingju. Romanje na to goro baje zagotovi rojstvo sina. Stare bežne ljudi nosijo posebni nosači na to goro. Komur prvo romanje ni pomagalo, si nadene pri drugem romanju verige, kakor ga vidimo na sliki. Če tudi to ne pomaga, se mora vdati v usodo; ne bo imel miru na onem svetu.

—::—

Tovorna ladja bодоčnosti.

Jadernico brez jader bi lahko imenovali ladjo, ki so jo izumili Nemci in s katero so napravili uspešne poskusne vožnje v bližini Kiela. To ladjo nam predstavlja slika. Ladjo so naredili iz bivše trojadernice »Buckau«. Na mestu jamborjev stojita dva ogromna, 20 m

visoka in 3 m široka kovinasta cilindra. Elektromotor zelo majhne moči poganja cilindri, da se vrtili, ker je zelo lahek. Njegove stene so namreč samo 2 mm debele. Hitrost vrtečih se cilindrov je večja, kot hitrica pravkar delujočega vetra. Na strani cilindra, ki se vrtili z vetrom, ni občutiti nikakega trenja, mejtem ko se na strani, ki se vrtili z ve-

trm vrši močan odpor. Na ta način je mogoče, da se s pomočjo dveh vrtečih se cilindrov vzbuja tolika gonilna sila, da po svoji hitrosti prekaša desetkrat enako veliko jadernico. Te vrste ladij je izumil neki Flettner, ki je s to svojo iznajdbo utrl uporabi vetra na morju čisto nove poti. Te ladije so brez dvoma napravile konec jadernicam, ker so tudi cenejše in ne bodo rabile toliko moštva. Veleter bo po tej iznajdbi zopet postal najcenejši motor na morju.

—:—

Ruševine svetišč stare Mehike.

Bilo je nekaj let pred svetovno vojno, ko se je skupina arheologov peljala iz Mehike v Rio de Janeiro. Najzanimivejša pojava med vsemi je bil gotovo dr. Luthger van Düren. Mehikanska vlada jih je bila povabila, da preiščejo starožitnosti Aztekov. V pogovoru je eden sopotnikov vprašal dr. Dürena, zakaj ima sive lase kljub temu, da je še primeroma mlad. In on je odgovoril:

»Kot raziskovalca me je zelo zanimalo, da so v bližini Terkuzka — starega kraljevskega mesta — našli zgradbo. Napotil sem se tja. Vse naokrog se je razprostrl pragozd, a po štiridnevni hoji smo dospeli na

kraj in zagledali tri velike piramide. To je bilo prvič, da so se našle piramide tudi izven orientjskih dežel. Ko smo se hoteli vrniti, smo pogrešali slugo Pabla. Naše iskanje je bilo zaman. Kar zagledam na eni izmed piramid napis v Maya-jeziku, kateremu sem bil vešč, da se nahaja tu vhod v podzemsko grobnico. Po par korakih smo res našli razmaknjen kamen in takoj nam je bilo jasno, da je tu moral izginiti naš Pablo. V hodnikih smo zapazili lepe skulpture in kamenite kipe starih Mayabogov. Ob stenah je bilo polno napisov in eden izmed teh se je glasil: »Smrt motilcem miru!« In glejte prav v tem hodniku smo našli mrtvo truplo Pabla; imel je strahovito spačen obraz...

Pretreslo nas je, toda čudna radovednost nas je vodila dalje po rovu. Povsod maske mrtvih in grobnice z otrplimi mumijami. V sredini te velike grobnice je stala kamenita krsta, koje pokrov je bil nekoliko privzdignjen. Medtem, ko sem se jaz trudil razvozljati pomen teh spletenih in zavozljanih pisemskih znakov, ki so se jih Maya kakor tudi njih sorodniki v Inka-deželi, v Peru-u posluževali, je pristopil moj spremljevalec angleški atašé Bill bliže h krsti. Nenadoma je kakor iz zemlje zadonel zamolkel glas v Maya jeziku: »Proklet bodi!« ... Bill potegne pištolo. Mrtvi Pablo, ta tajinstveni glas in mumije okoli nas, — vse to nas je pretreslo do mozga. Bill pristopi bliže h krsti in dvigne pokrov — zopet isti grozilni glas: »Proklet bodi!« Bled ko stena se obrne Anglež Bill — zopet ista kletev. Bill zakriči in začne kakor blazen streljati na mumijo. Baklja nam dogoreva, primikamo se do izhoda, zopet zakriči isti grozilni glas. Kako sem prišel do vrat, ne vem; samo to vem, da sem zgrabil Billa in od groze napol mrtvega vlekel za sabo, spotakniviši se še ob mrtvem Pablovem truplu. Pred piramido sem se zgrudil v nezavest. Štiri dni sem ob čuvanju svojih spremljevalcev visel v grozni vročici med smrtjo in snom, in četrti dan, ko sem se spogledal v zrcalo, so bili moji lasje beli kakor sneg. Vprašam za Billa — in odgovorili so mi, da ga je dan prej vzela smrt. Grozitev jeznih bogov se je izpolnila — dokaz za to sta bili dve žrtvi. —

Po nekaj letih sem razvozljajal rešitev te uganke iz poročil britskega arheološkega društva o novih odkritjih v Egiptu.

Tam so našli v mumijah pripitivne govornilne aparate, ki naj bi branili mumijo oropanja, pa tudi oskrunjenja in motenja miru. Ko se je nepoklicani mumije dotaknil, se je oglasilo svarilo ali pa tudi prokletje. Mojim študijam je to dejstvo bilo kakor nalašč v okrepitev moje domneve, da je morala nekdanji zveza med deželo Faraonov in Maya-kulturo v Južni Ameriki. Ravno te slične naprave govore za enotno kulturo.

Takoj po svetovni vojni so prihajala zanimiva poročila od raziskovalcev v Mehiki. Gori že omenjene ruševine so popolnoma razkrili in proučili. Najzanimivejša najdenina pa je bila v tem, da so izfaknili v tleh vzdane premikajoče se glinaste plošče, ki so bile zvezane z govornilno opno, da je vsak, kdor je stopil na to nevidno ploščo, bil ostrašen po tem mrtvaškem glasu. Tak izum bi se še danes marsikje dobro obnesel! —

Sedaj mi je bilo vse jasno. Dokler smo mirno stali, je vladal mir, ko pa je le eden premaknil nogo, že se je zglasila kletev in nas Evropce strašila kakor vsakega Maya človeka pred 2000 leti. V arheološkem muzeju v Amsterdamu, pravi Düren, sem na lasne oči videl tak govornilni ustroj. — Čim je kdo stopil na glinasto ploščo, je ob enem stopil na meh, ki je pognal zrak skozi luknjice piščali različne velikosti, ki je bila pritrjena v mumiji ali pa v kamenitem kipu. Te luknjice so bile tako uglašene, da je nastala cela beseda v Maya jeziku. Uganka je bila rešena. Toda grožnja in kletev se je žal le morala izpolniti na dveh iz mojega spremstva.

—::—

SLIKA VELIKE POVODNJI.

Čepovan — spremenjen v Benetke.

Tajnost mongolske „puščave.“

Rus Kozlov, ki se je mudil nad eno leto s svojo ekspedicijo v Mongoliji, ve poročati marsikaj zanimivega. On piše iz svojega zimovališča na južnem pobočju gorovja Kan-sai blizu izvira reke Ongijb-Gol. Poroča, da je našel nepričakovano bogastvo etnografskih sledov, o katerih dozdej nismo niti slutili, arheološke najdbe in skrivnostne spomenike. Videl je tudi cvetoča mesta kot n. pr. trgovsko upravno in versko središče Mišing-Gun, veliko sladko jezero Sangin-Dalai, številne budistovske templje in samostane.

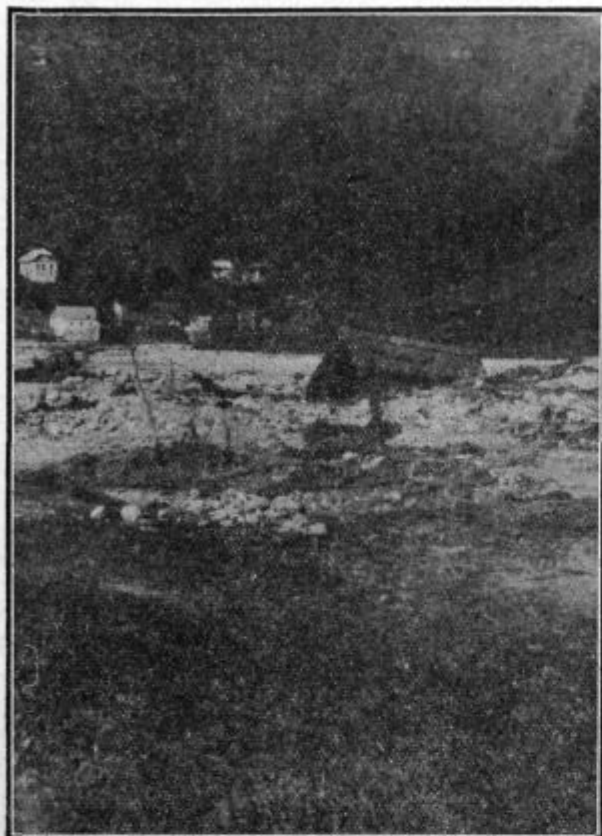
Zadnja postaja ekspedicije na znanem ozemlju je bila Urga, glavno mesto Mongolije. Raziskovalci so odhod nadaljevali svoje potovanje na konjih; za njimi so voli vozili prtljago na velikih težkih dvokolesnih telegah. Potovali so ob desnem bregu deroče morske reke Tola v smeri proti jugozahodu. Dolina se zoži enkrat v mračno sofesko, drugič zopef se razširi v obsežno ravnino, pokrito z gozdovi in pašniki. Nkjer puščave, kakor smo si io doslej mislili v teh krajih! Vsenaokrog rodovitna lepa pokrajina, trope plic — labodov in indijskih gosi; pasejo se črede, ki so morda glavno bogastvo domačinov. Na obeh straneh reke vodijo ceste, po katerih se pretaka živahen promet: pešci in karavane, ki nosijo od severa preproste izdelke za uporabo skromnim domačinom, proti severu pa sirovine in kože.

Ozadje temu cvetočemu gospodarskemu življenju pa tvorijo častitljivi spomeniki, doslej še ne raziskovani sledovi nekdanje močgne civilizacije.

Onkraj naselbine Sangin, stopiš v pravo predzgodovinsko deželo.

Tola izpremeni tu svoj tek; obrne se proti severozahodu. Gosto bičje obkroža tukaj reko, ki teče sedaj mirno, počasi. Na obeh straneh cveto vodne lilije; po nekod pokrivajo s svojimi belimi cveti vodno gladino čez in čez. Na levem bregu vzbujajo pozornost potnikov čudni nagrobni spomeniki, gotovo spomeniki izumrlega naroda: človeški in živalski kipi iz granita, orjaška cidun-meleke, želva, izklesana iz granita in okrašena s hieroglifi in — čudno! — dorskimi ornamentii! Pri teh spomenikih se začne brezkončna vrsta kamnov, ki si slede v ravni črti s presledki po nekaj metrov. Morda so obrobjali nekoč veliko cesto, ki je ni več? Mnogo kilometrov daleč tečejo in se izgube v gorah na jugovzhodu. Ekspedicija za enkrat po tej sledi še ni šla. Ob tej nekdanji cesti se vzdiguje čuden granitni kip: mongolska sfiga...

SLIKA VELIKE POVODNJI.

Dolina Hotenje: Streha sredi vode.

»Pisma vročega kamenja«, to je mongolsko ime prav posebnega gorovja, katerega skalnato pobočje je za arheologa prava bogata knjiga — danes seveda še nerazumljiva. To je prvi muzej napisov in risb, in sicer ne primitivnih čačk nerodne roke. Mnogo spretnih umetnikov je moralo delati tu dolga leta. Kadar bodo te napise razbrali, bomo morda izvedeli iz njih natančno zgodovino naroda, ki je bival nekdanj tod. Danes napisi še molče in molči tudi znamenje, ki ga vidimo zopet in zopet na samotnih krajih v gorah: leva roka in pod njo znamenje, podobno naši črki A.

V soteskah in na pobočjih gorovja je ekspedicija našla velike in male grobove, okrogle in kvadratne, blizu 70 skupaj. Dva ali trije so bili odprti.

Južno pobočje gorovja Kam-Cai ima še več starih kamenitih spomenikov, ki pričajo nedvomno o nekdanji visoki kulturi. Številne so razvaline templjev in kamenitih grobov ter granitni kamnolomi. Po gorah so raztreseni granitni spomeniki umrlih. Nekateri kipi predstavljajo krepke vojake, drugi vilke, graciozne žene, ki nosijo na prekrižanih rokah domače živali; drugje zopet vidimo orjaške želve iz granita, večkrat ob vznožju obe-

liskov. Nekako 7000 m nad morjem se dviga veliko mesto mrtvih, ki ga imenujejo domačini »grob trinajstih knezov Sain-Noi«. Tu gori, pravi Kozlov, se človek bolj kot kje drugje zaveda minljivosti vseh stvari.

—::—

Veliki potres leta 1348.

Tožimo, da je letos nenavadno leto. Same povodnji in velike poplave. Ljudje trdijo, da ni bilo še nikoli takega. Vendar čitamo ljudi v zgodovini o mnogih letih, ko so bile velike povodnji; lemu pojavu pa so se pridruževali navadno še kuga in potresi.

Poseben hud potres je bil, kakor priča zgodovina, dne 25. januarja leta 1348., ravno na praznik izpreobrnjenja sv. Pavla. Lepega prijetnega zimskega dne se je ob treh popoldne nenadno vzbudil potres.

Grozni so bili učinki, da jih ni moglo sonce gledati, ampak se je skrilo za oblake. V zvonikih so zajokali zvonovi in zapeli tisočem k pogrebu.

Potres je zavzel jako širok razmah. Vznemiril je Dalmacijo in Ogrsko. Potresla se je Italija in trpela po nekod veliko škodo. V Raveni je bilo porušenih mnogo hiš. V Benetkah so popadali zvoniki in podsuli ljudi. Grozne

SLIKA VELIKE POVODNJI.

Kanomlje. — Jurjeva hiša, ki jo polagoma odnaša voda. Hiša je pozneje popolnoma izginila.

—::—

sledove je ostavil potres v Lombardiji in Furlaniji, kjer je bila hudo poškodovana stara oglejska bazilika. Potres je divjal na Tirolskem. V Bocenu je razrušil 10 hiš in en zvonik. Segel je na Gorenje in Dolenje Avstrijsko, Češko, Bavarsko, Švabsko, v Alemanijo. Čutili so potres celo v Strassburgu.

Najhujše razdejanje je povzročil v slovenskih deželah na Koroškem, Kranjskem in Štajerskem. Središče je bilo v Beljaku in okolici.

Pri Žabnici pod Sv. Višarjami so bili razvaljeni vsi gradovi in vse cerkve. Enaka usoda je zadela tudi gradove in cerkve v okolici Podkloštra; potres je tu razrušil 18 vasi in ubil okrog 3000 ljudi. Ogromno škodo je trpel izza potresa benediktinski samostan Podklošter. Poleg cerkva so najhujše čutili grozo potresa gradovi: Federaum, Kellersberg, Ortenburg, Sternberg, Wasserleonburg, Hollenburg, Radsberg, Wildenstein, Hochosterwitz, ki se mu je sesedel stolp.

Popolnoma opustošen je bil Beljak, tedaj cvetoče trgovsko mesto. V župni cerkvi sv. Pavla so bili zbrani beljaški meščani — okrog 500 — pri popoldanski službi božji. Potresni sunek je razmajal cerkvene stene in hipoma porušil božji hram; vsi navzoči so ostali pod razvalinami. Prav tako se je zgodilo frančiškanski cerkvi sv. Nikolaja in tamkaj zbranim vernikom. Vse hiše so bile več ali manj porušene; mestno obzidje je bilo razdrto; le tu pa tam je ostala kaka lesena koča v predmestju. Na gorenjem koncu mesta je privrel iz tal močen studenec in preplaval okolico. Izpod ruševin je jel švigati ogenj in požgal, kar je ostalo gorljivega. Kronist Detmar iz Ljubeka je zabeležil gnusobo razdejanja z besedami: Potres je uničil veliko častito mesto Beljak, ki je popolnoma ugonobljeno z ljudmi in blagom, in se je pogreznilo, da se ni nihče živ otel, razen 40 ljudi. Drugi kronisti poročajo, da je potres usmrtil takrat v Beljaku 5000 ljudi. Iz tega je razvidno, kako neznačen v svojih posledicah je bil ljubljanski potres leta 1895. v primeri s potresom leta 1348.

S popisom potresnih strahot še nismo pri kraju. Najgroznejši čin njegov je usad Dobrača, 2167 m visoke gore blizu Beljaka med Dravo in Ziljo. Podkloštarski letopisec omenja ta grozni dogodek z naslednjimi besedami: Na dan izpreobrnjenja sv. Pavla je potres razklal goro, ležečo proti severu in popolnoma zasul 17 vasi, 3 gradove in 9 cerkva. Reka Zilja je tudi narasla in nekaj dni ni mogla prodreti, potem pa je voda učinila škodo. — Iz zaježene vode je nastalo jezero, ki je pogoltnilo 10 vasi. Ziljska dolina je bila opustošena 10 km daleč.

Vrh Dobrača stoji sedaj nemška cerkviča, blizu nje na južnem pobočju pa slovenska brez stolpa. Ob nemški cerkvi se je razklala

in udrla gora. O potresu leta 1348. so se udrli tudi južni obronki Osojščice v Osojsko jezero.

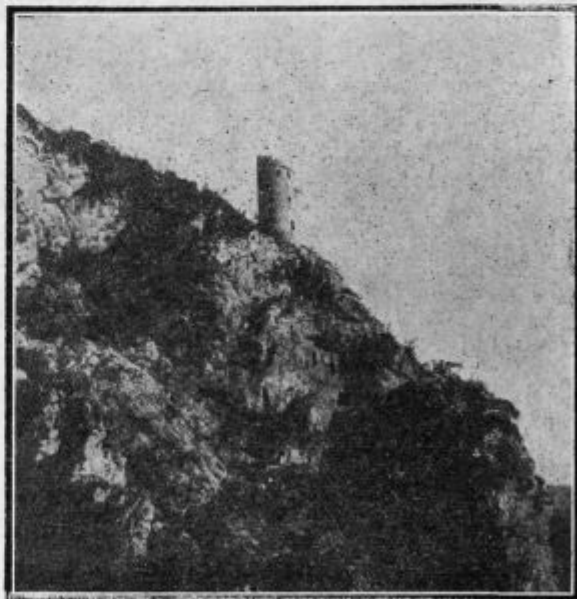
Bilo je ob večernicah, ko je solnce jasno sijalo; potem pa so pokrili nebo temni oblaki in opat Florimond je moral gledati grozen potres, tako je s tresočo roko zapisal podkloštarski menih Marijan vest o potresu v samostansko kroniko. »Silen strah je stiskal ljudi in živali. Kakor brez uma je vse begalo in iskalo rešitve. Mnogo živine so ugonobile razvaline. Divjačina je zbegana pritiskala v človeška bivališča. Zemlja se ni mogla umiriti. V presledkih se je tresla 40 dni, a treslaji so se čutili še dve leti.

Veliki potres leta 1348. tudi Kranjski ni prizanesel. Stara, jako verjetna pripoved poroča, da je bila nekdam pod Ljubljem na kranjski strani cvetoča naselbina: stari Tržič, a prišel je hud potres in razmikastil goro Korošico, ki se je udrla in zasula stari Tržič. Kar se je rešilo ljudi, so se preselili eni v Borovlje, drugi pa so ustanovili novo naselbino — sedanji Tržič. Nekateri zgodovinarji menijo, da se je zgodilo to leta 1348.

Jasno je, da se je tedaj ta potres močno občutil tudi po naših krajih. Tudi S. Rutar pripoveduje o njem. Razrušenih je bilo več cerkva in poškodovanih vrsta gradov.

— :: —

STARE UTRDBE V PODPEČU.

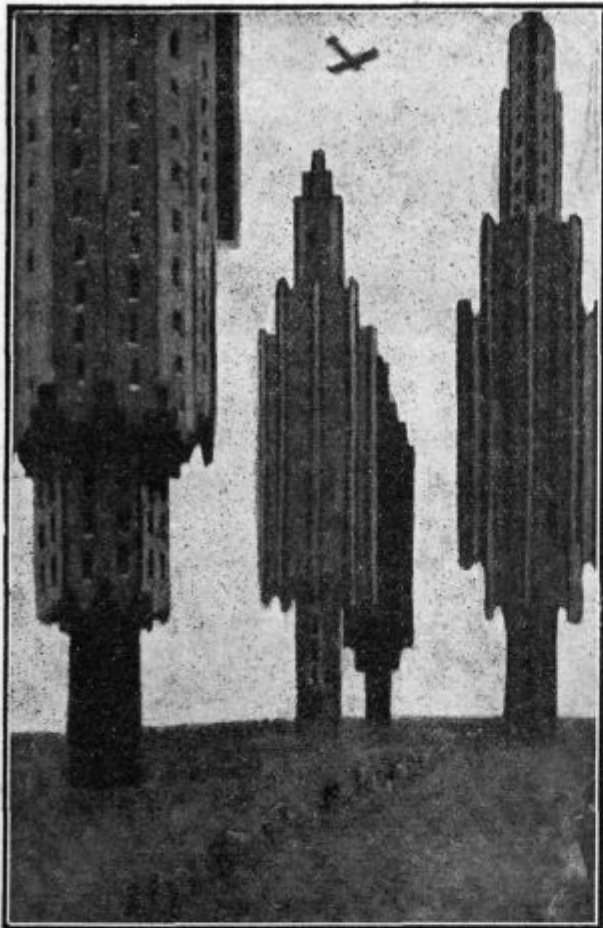

V Podpeču v Istri stoji na strmi skali stari tabor. Spodaj je zazidana votlina v skali, v katero so se brez dvoma zatekali že prastari prebivalci naših dežel. O njih beri v naši knjigi: »Naši kraji v preteklosti«. —

To sliko je napravil fotograf V. Sever.

— :: —

Amerikansko čudo.

V Ameriki se bajé v bodoče ne bodo zadovoljili več samo z nebotičniki. Pri tleh zavzemajo ti velikani še vedno preveč prostora in ovirajo promet. Po najnovejših načrtih nameravajo zidati poslopja, kakor kaže predstoječa slika. Podobna so ogromnim golobnjakom in imajo to prednost, da puščajo na tleh obilo prostora za promet, vozove, avtomobile, tramvaje in vlake. Moderno amerikansko mesto bo tedaj videti kakor ogromen drevored. Če se bo ta načrt zidave obnesel, ne vemo, če ne obstoja samo v preživi domišljiji iznajdljivega amerikanskega slikarja.

— :: —

PRIRODE BUJNOST NI VAM ZNANA ...

Prirode bujnost ni vam znana,
ne vidi vaš pogled mrk —
kar les zvoni, duhli poljana,
ne čitate iz mrtvih črk.

Lepote njene zakon svet je,
in ni zajet v modrost osnov;
zvezd roj je njeno razodelje,
je solnce, blisk, udar gromov ...

Pojo jo v gaju lahke ptice,
na drevu jo šepeče list;
razume njene govorice,
kdor v srcu zdrav je, v duši čist.

Prepeva jo cveloče polje,
buči jo v divji burji les —
ko blisk oblake temne kolje
gre Bog ž njo v slavi vrh nebes.

A kdor je slep, tegà ne vidi,
in nič ne sliši, kdor je gluh —
je mrtev plič pribit na zidi,
vkovan je v zlobe temne duh ...

A živih duh se vzpenja, vzpenja
čez polje, les, oblak in blisk
in poln je vere, hrepenenja,
v prirodi božji prosi je stisk!

Fran Žgur.

— :: —

NA VLAKU.

Žvižg za meno, pred mano pot
železna, vkovana v zemljó.
Slovesa bridkost iz lic vsepovsod
užiga mi v srcu željo.

Rulica bela ko listič v sapi
iz dalje rastoče trepeče — —
Spominov žar kot srebrni slapi
se vžigajo v roki vihleči.

Sam skozi noč, v dvojno noč ...

Takt kilometrov naglo bežečih
zliva se z mislijo v eno,
petje koles v trenju žarečih
čuvstev hitrejša razpleta mi štrečno.

Vozi in vozi po zmerjeni črti
kača jeklena moje telo ...
duh je zažopljen v daljave, v vrli
srca je ulrgal zadnjo rožo v slovó ...

Zlatko Bisail.

— :: —

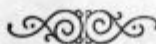
CURKI.

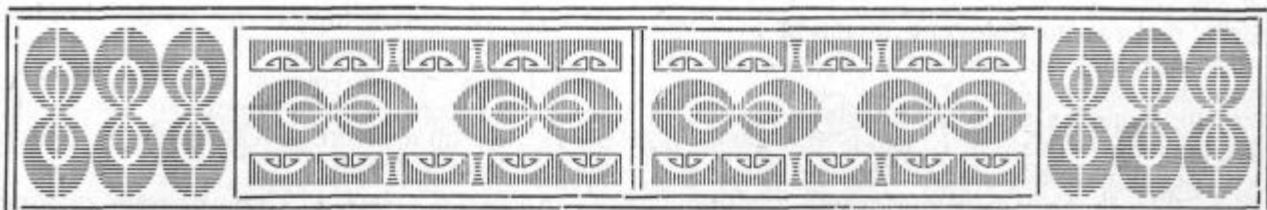
Gosti curki noč in dan
lkejo moker pajčolan,
vanj zagrinjajo planjavo,
gozd in brdo in dobrovo.

Dolge že nedelje tri
so zamrežene poti.
Kdo naj tesne mokre mreže
do lesov in polj razreže?

Solnce posijalo bo
in kar gosli curki tko,
vse razlrga se, razpade —
znova se odpró livade.

— st —

Manjšinsko gibanje.

Poročilo poslanca dr. ja Wilfana za panevropski kongres o dosedanjem manjšinskem gibanju.

I. Da so se združile organizirane narodne skupine, tako zvane narodne manjšine v Evropi k skupnemu kongresnemu delu, je glavna zasluga pred vsem baltskega Nemca, zastopnika nemške manjšine v Estlandiji, dr. Evalda Ammende-ja iz Revala. Mnógi nasprotniki vidijo v tem podjetju le nekako nemško spletko. Če bi bilo to res, potem bi lahko marsikdo in z vso pravico podvomil o inteligenci in odkritosti nenemških sodelavcev. Temu nasproti bom poskusil ne radi osebnih vzrokov, marveč radi stvari same odgovoriti na vprašanje, kaj je bilo poleg čisto osebnih pogojev napolilo estlandskega baltskega Nemca Ammende-ja, da se je lotil te naloge: že od mladosti je bil v stikih s tujim narodom, iz tega sožitja je vzklilo v njem razumevanje za tuje narodnosti sploh, razumevanje, ki se je na daljših potovanjih le še večalo in širilo, kot državljan v tujerodni državi je nato sodeloval pri tako pomembnem estlandskem zakonu o kulturni samoupravi manjšin. Da zadeva sedaj tudi Nemce manjšinsko vprašanje neposredno, je neoporečno dejstvo in ne smemo se čuditi, da je nastopil prav iz srede tega velikega naroda manjšinski delavec in znal dobiti stike z zastopniki drugih evropskih manjšin, da skupno z njimi pripravi fla načelnemu zedinjenju. Sicer je manjšinsko vprašanje Evrope vkljub vsem različnostim v svojem bistvu povsod enako in radi tega je tudi kakršnokoli skupno delovanje manjšin samo ob sebi umljivo. Mi se moramo pri tem prav za prav čuditi le dejstvu, da ni prišel že davno prej nobeden na to idejo. Na vprašanje, ki se pojavlja v tem trenutku, ali in v kaki meri so bili dani tudi pred svetovno vojno pogoji za to in zakaj ni prišlo že tedaj do skupnega delovanja evropskih manjšin, mi ni treba na tem mestu odgovoriti.

II. Manjšinski kongres v Ženevi je bil nadaljevanje in razširjenje »konference organiziranih narodnih skupin v evropskih drža-

vah«, ki se je vršila v dneh 15. in 16. meseca oktobra leta 1925. tudi v Ženevi. Sejno poročilo te konference je izšlo letošnje poletje kot tiskan rokopis. V uvodu k temu poročilu se je na kratko očrtala predhodnja zgodovina te konference. Neka spomenica dr. Ammende-ja je tvorila podlago razgovorom, ki jih je imel, potujoč spomladi l. 1925. po evropskih državah, z zastopniki različnih narodnih skupin. Prvi skupni razgovor se je vršil na njegovo vabilo 8. dan meseca julija v Varšavi. Po tedanjih sklepih so se razposlala vabila h konferenci, ki smo jih bili sopodpisali dr. Pavel Schiemann, Geza de Szüllö in jaz. Besedilo vabilu se je bilo določilo v neki seji v Draždanih 26. dan meseca avgusta. Med pogoji za udeležbo poudarja prej omenjeni uvod z vso pravico sledeče točke kot najvažnejše: »Ne pripuščaja se razpravljanje o vprašanjih, ki zadevajo individualno stališče posameznih skupin in: »Razpravljajajo se bo načelno o vprašanju, kako doseči na državljanski podlagi mirno sožitje manjšin z večinskimi narodi«. K skleptom te konference se še povrnem. Na tem mestu omenjam določbo, naj bi se vršilo, če mogoče, še v letu 1926. novo zborovanje. S pripravami za to novo zborovanje se je bavil odbor, v katerem smo sedeli Leon Motzkin, dr. Pavel Schiemann, grof Stanislav Sierakovski, Geza de Szüllö in jaz. K temu odboru se je pritegnil dr. Evald Ammenda kot poslušajoči tajnik. Odbor je moral sklepati posebno o pristopitvi novih skupin. Komaj v začetku aprila 1926. je mogel prevzeti dr. Ammende posle. Odbor se je sestel dvakrat in sicer 6. in 7. april v Draždanih in 8. in 9. julija v Toplicah, da določi besedilo vabilu in da sklene, ali in katere nove skupine se pripuste k zborovanju. Vabilo je vsebovalo tudi to pot določne pogoje za udeležbo. Skupno delo se je moralo nadaljevati le na podlagi, ki se je že bila obnesla. Poudarjala so se razpravna načela in ukrepi lanske konference. Ker bi lahko povzročila ta ali ona točka dnevnega reda razpravljanje o individualnem položaju posameznih skupin in bi se na ta način raz-

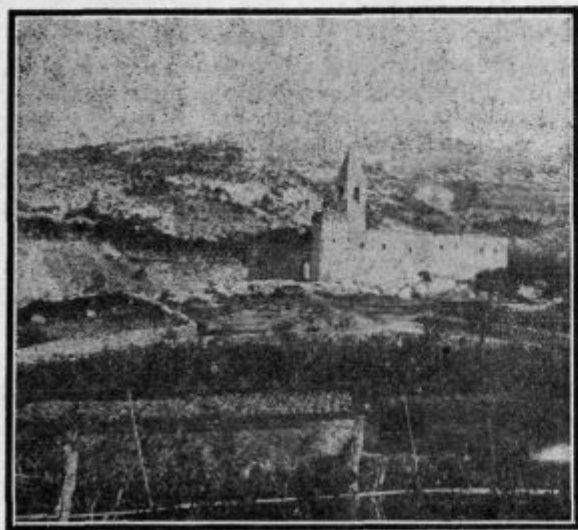
širile razpravam določene meje, se je v vabilih izrecno določila nedopustnost vsake napadalnosti.

III. Kongres se je vršil v dneh 25., 26. in 27. meseca avgusta t. l. Udeležile so se ga vse organizirane narodne skupine evropske, ki so bile že na lanski konferenci zaslopane, in poleg teh še sledeče, kojih zastopniki so prišli v prvo: židovska skupina iz Bolgarije, katalanska iz Španije, hrvaška iz Avstrije, poljska iz Rumunije, obe ruski skupini iz Estlandske in Poljske in češka skupina iz Avstrije. V Ženevi so bili po svojih organiziranih narodnih skupinah iz različnih evropskih držav zastopani sledeči narodi:

Danci (iz Nemčije),
 Nemci (iz Danske, Estlandske, Italije, Jugoslavije, Letskega, Litavskega, Poljskega, Rumunije, Čeho-Slovaške in Ogrske),
 Judje (iz Bolgarije, Letskega, Litavskega, Poljskega in Čeho-Slovaškega),
 Katalanci (iz Španije),
 Hrvati in Slovenci (iz Italije in Avstrije),
 Lužinski Srbi (iz Nemčije),
 Poljaki (iz Nemčije, Letskega, Litavskega, Rumunije in Čeho-Slovaškega),
 Ukrajinci (iz Rumunije),
 Rusi (iz Estlandskega, Čeho-Slovaškega-Karpataska Rusija in Poljskega),
 Švedje (iz Estlandskega),
 Slovenci (glej Hrvatje),
 Čehi (iz Avstrije),
 Ogrji (iz Jugoslavije, Rumunije in Čeho-Slovaškega),
 Vendje (glej Lužinski Srbi).

Zastopniki Litavcev, Ukrajincev in Belorusov iz Poljske, ki so bili tudi prišli na zbo-

STARA UTRDBA V ISTRJI.

Stara utrdba v Hrastovljah v Istri. Sredi utrdbe se nahaja stara cerkev. Škoda, da poznamo malo zgodovine o teh starih spomenikih.

Fot. Sever V.

rovanje, so izjavili kakor na lanski konferenci, da se udeležujejo zborovanja le kot simpatizujoči opazovalci in ne kot člani, ker se je bilo delovanje na kongresu omejilo le na rešitev manjšinskega vprašanja v obstoječih državnih mejah.

IV. Skupno delo, ki so ga dovršili zastopniki organiziranih narodnih skupin na konferenci l. 1925. in na kongresu l. 1926., obstoji iz govorov, poročil in resolucij, ki so se bile skupno izdelale in v polnoštevilnih sejah odobrile. Stenografski zapiski kongresa l. 1926. izidejo v kratkem v nemški in francoski izdaji. Glede točk, postavljenih na dnevni red, in glede njihovih resolucij se je od konference l. 1925. do kongresa l. 1926. napredovalo tako rekoč od splošnosti do podrobnosti. Resolucije iz konference l. 1925. oznanjajo zahtevo po narodno-kulturni svobodi, načelo kulturne samouprave in pripravljenost narodnih manjšin do sodelovanja v vseh zadevah, ki so jim odkazane v krogu narodov. Resolucije s kongresa l. 1926. se pa bavijo s praktično udeležitvijo in jamstvom kulturne samouprave, z uredbo jezikovnega vprašanja, z zavarovanjem gospodarske enakopravnosti, pravice do državljanstva, enakopravnosti pri volitvah, končno z vprašanjem, kako poravnati spore med vladami in narodnimi skupinami. Če se bo skupno kongresno delo evropskih manjšin nadaljevalo v že ubrani smeri, postane lahko njen končni uspeh popoln zakonik evropskega manjšinskega prava. Ta zakonik bi moral vsebovati zraven splošno za vse manjšine enakomerno uporabnih določb tudi podrobna pravila za posebne vrste manjšin in za posamezne manjšine same. Vprašanje, kako daleč pojde skupno kongresno delo manjšin v tej smeri in ali jo krene tudi po kaki drugi poti, se mi še ne zdi trenutno važno, ker se morajo na kongresu l. 1926. sprejete resolucije še prej temeljito izdelati in izobličiti. Dejanski se je na kongresu v Ženevi le določilo, naj se vrši še en kongres, naj se izdajo o najvažnejših dogodkih v manjšinskem gibanju dnevna poročila v francoskem in nemškem jeziku in naj se določi posebna enkefa o številu in položaju manjšin. Da se izvrše priprave za prihodnji kongres, se je izbral odbor, v katerega je vstopil poleg gospodov, ki jim je bila poverjena že priprava za kongres l. 1926., še Maspons in Anglassel kot zastopnik katalonske skupine. Odboru se je tudi to pot pridružil dr. Evald Ammende kot poslušajoči tajnik.

V. R. N. Coudenhove-Kalergi poudarja v svoji knjigi: Pan-Europa (stran 71): »Ne zadostuje, da se postavi evropska enota kot cilj, mora se tudi pot do nje uglasiti«. Zastopniki evropskih manjšin, ki so na konferenci l. 1925. in na kongresu l. 1926. ločeni ne po državah, marveč po narodih, složno skupno

delovali, so si bili vedno bolj na jasnem, da stopajo po poti, ki vodi do sporazumljenja in zadovoljlitve evropskih narodov.

Kakor zahteva R. N. Coudenhove-Kalergija ločitev narodnosti od držav, jo je zahteval na kongresu l. 1926. tudi dr. Pavel Schiemann. A še prej kakor ta ločitev narodnosti od držav bo vzajemnost evropskih narodov, ki so jo bile manjšine v znamenju enakega trpljenja in enakega prizadevanja med seboj navezale in utrdile, »razstrupila politično ozračje Evrope in ga pripravila, da dozori za rešitev v panevropskem smislu«.

Dr. Jos. Wilfan.

—::—

VAS VRSNO.

Rojstna vas pesnika Gregorčiča, kakoršna je po vojni.

—::—

Spomini s pota.

Od Trsta do Ljubljane in Zidanega mostu. — Pri birmi na Vidmu. — V lepi Stari vasi. — V podravskega Molvah. — V Ljutomeru in v ljutomerskih goricah. — Dolnji grad in zgodovinske črtilice o njem. — V Prekmurju. — Radenske toplice. —

Že kot dijak sem rad poštoval. Kot sedmošolec sem jo v počitnicah mahnil iz Zagreba do Celja, Maribora in Dravograda, pa dalje do Velikovca, Beljaka in Celovca, preko Vrbskega jezera v Borovlje, preko Ljubelja do Tržiča, potem na Bled; romal sem na Prešernov in Jenkov grob v Kranju, videl sem prvič belo Ljubljano, poštoval sem po lepem Dolenjskem do Novega mesta in Kostanjevice, pa zopet preko Vidma in Stare vasi do Brežic in skozi Samobor nazaj v Zagreb. Od svojih inštrukcij sem bil med letom prihranil 60 forintov, pa sem po tritedenskem potovanju »per pedes apostolorum« prinesel še celih 25 srebrnjakov domov. Poštoval sem peš, z lah-

kim nahrbtnikom in v hrvaških opankih, v katerih se tako lahko hodi; res je tudi, da nisem stanoval in kosil v prvih hotelih, prenočeval sem večkrat pod prijaznimi kozelci, a lakote in žeje pa le nisem trpel za povprečnih 1 gold. 60 kr. na dan. V poznejših letih sem videl mnogo božjega sveta, vozil sem se udobno, a nikoli nisem užival lepote domačih in tujih krajev s tako dovzetnim srcem in s tako pobožno dušo ko takrat na svojem prvem dijaškem potovanju in nikoli nisem poštoval tako — po ceni. Tisto hrepenenje po beli cesti se me ločeva še danes, in vsaka prilika mi pride prav, da grem v svet. Letos so me bili povabili za botra pri birmi, pa sem svojemu birmancu hotel osebno izročiti srebrno uro na taki verižici in se tako malo »postaviti« med svojimi domačimi ljudmi, kolikor me še poznajo po dolgih letih. —

Le da ne bi bilo toliko sitnosti in stroškov s temi potnimi listi, kar vse tako ovira potovanje? Pa kaj hočem? Take sitnosti imajo baje celo oni, ki se vozijo v drugem ali v prvem razredu. Ako imaš svoje listine v redu kolkovane, podpisane in s pečati potrjene, se voziš brez skrbi do Postojne. Tam Ti v dobri uri prebrskajo in pregledajo prtljago, navzlic temu, da se krepko primojdušaš, da nimaš ničesar s seboj, kar bi le količkaj dišalo po kontrabandu. To se ponavlja na Rakeku, kjer takoj vidiš in veš, da si prekoračil mejo, ker Ti prijazna punca ponuja raznih dobrih stvari v dinarjih in sicer kranjske klobase po 9 Din. in 50 para, pomaranče pa le od 3—4 Din. kos, ki jih dobiš v Gorici po 80 stočink; klobase pa so se mi spričo majhnega obsega in velike cene zdele premasne in pre-prekajene. Od sopočnikov se je bil eden od Trsta do Rakeka dobro naspal, pa si je kupil klobaso in tri kose kruha. Dva gunja pod njegovo glavo sta že po vonju pričala, da je popochnik v neposrednem stiku — s konji. V prekmurski slovenščini, pomešani s hrvaščino je pripovedoval, da je spremljal 14 konj v Bologno in da je dobro zaslužil. »Pa še boljša bi bila kupčija«, pripoveduje, »da nisu cigane — mater jim njihovu! — peterim konjem odrezali košatih repov, ko sem počival pred neko gostilno. Volio bi plačati 100 Din. za svaki rep, mater jim njihovu cigansku!« —

Tako se v prijetnem razgovoru pripelješ do Borovnice in na odprto ljubljansko polje. V ospredju zagledaš visoke gorenjske vrhove in če se Ti količkaj ljubi, moreš zapeti:

«V gorenjsko oziram se skalnato stran
in gledam vrh Triglava ...»

ali pa tudi katero drugo. Meni se ni dalo peti, ker sem bil lačen... V Ljubljani sem čakal celo uro na zvezo proti Zagrebu, pa sem imel dovolj časa za kosilo. Ker je bilo že pozno popoldne, ni bilo jedilnih listov po mizah, kar mi je še danes žal, ker tista redka

polivka s koščekom trde pečenke in četrtna kiselega vina v resnici ni bila vredna 32 Din., reci in piši: **ital. 16 lir!** Po revnem kosilu mi ponudi prijazen natakar: »Izvolite crnu kafu, molim lijepo, pravu turšku crnu kafu!« — Ker pijem včasih v tem ali onem goriškem baru izvrstnega črnca za 80 stotink, naročim še tu »pravu turšku kafu«, pa sem plačal za listo škodelico črnikaste godlje le pet Din.! Naj mi še kje ponudijo »pravu turšku kafu!«

Ko smo končno posedali v vozove proti Zidanemu mostu, je hotela v našega vstopiti kmetica z malim kričačem v naročji. Pa se oglasi neki šaljivec in dé povsem resno: »Prosim, ta oddelek je samo za moške!« Tako smo slišali otročje vekanje tam nekje od daleč. — Kmalu za tem so prišle štiri gospe prikupljive zunanosti, pa je bilo prostora za vse ... Med temi je bila debeluhasta gospa s svojo sestro, natovorjena z neštetimi zavoji in zavojčki. Venomer jih je preštevala in pri tem naporjem delu tarnala: »Jezas, Jezas, da le nisem kaj izgubila! Julka, schau nach, gib acht, wo ist alles so tajer!« — Komaj smo jo odkurili iz Kresnic, je imela gospa svoje stvari na mestu, pa je potegnila izpod nog svoj ročni kovčeg in ga odprla, da je široko zazeval, in človek ne bi verjel, koliko je bilo tam notri šalama, sira, gnjati, žemljick, pomaranč in podobnega blagoslova božjega. Gospa je vse to pridno obirala in zalagala, pa je še spremljevalki ponujala: »Schau, Julka, iss, is gut, wirklich gut! Nicht wahr, wie gute Sachen man bekommt bei Štakul?« — Ko so bili vsi papirji pospravljani in prazni, so prišle pomaranče na vrsto, da je sok na široko škropil okolj sopotnikov. Navzlic 20" zamude, je trajala ta južina prav do Zidanega mostu, kjer sta šli gospe na — kavo. — Jaz sem bil še od kosila lačen, pa sem si v restavraciji privoščil porcijo šunke. Prinesejo mi štiri fino narezane košččke, ki bi jih brez truda mogel kar hkratu potisniti med zobe. Ker pa se štejem med olikance, sem se poslužil noža in vilic in sem v malih obrokih pospravil to v resnici »malo« južino. Ali že zopet nisem prašal, koliko stane taka jed, pa sem plačal za prigrizek 15 Din., za kruh 1 Din., za četrtno cvička 5 Din.!! Bog ve, ali bodem kdaj pameten ali nikoli! Vobče moram reči, da so pri naših bratih v naši sosednji državi cene prefirano visoke! Pri prodajalki časopisov sem zahteval tržaško »Edinost«, pa je ni bilo, ker je baje predraga in da nihče ne poprašuje po nji ... pa mi je babnica ponudila »Piccolo«, za katerega sem plačal 3 Din. —

Kmalu sem zopet mahal z levico po zraku, ko sem vlačil težko prtljago v zagrebški vlak. Proti večeru sem prispel v svoj ljubi rojstni kraj, kjer so na visokih slavolokih in zelenih smrekah plapolale pisane zastave; v farni cerkvi sv. Ruperta in v podružnicah pa

so veselo pritrkovali ubrani zvonovi in nanzanjali jultrišnji praznik sv. birme. Teta mojega birmanca, pridna Rezika Koritnikova, mi nese kovček v bližnjo gostilno blizu kolodvo-
ra, kjer so mi odkazali skromno sobico za 30 Din. (!!) na večer. — »Hvala lepa«, sem mislil, »ako pojde to tako naprej, bom moral peš nazaj v Gorico!« —

Dasi je že bilo pozno, sem moral z Reziko še v Staro vas, da pozdravim Mihca, svojega najmlajšega botrčka. V prijaznem Koritnikovem domu, nasproti moji rojstni hiši, mi je bilo v začetku tesno pri srcu: moj dobri prijatelj Jože je lansko zimo zapustil mlado vdovo in petero lepih, zdravih in pridnih otrok. Z žalostjo v srcu sem mislil na najino drugovanje v mladih letih, na najine lovske dogodke v Vrbinu ob deroči Savi, na visoki Libni, v Okljuku, v Crni mlaki in drugod. Pri čaši dobre kapljice domačega pridelka je postalo razpoloženje malo boljše, zlasti ko je prišel Nace, mlajši brat pokojnega Jožeta in me prosil, naj popeljem k birmi še njegovega sinčka, ker njegov pravi bofer ne more osebno priti.

Naslednje jutro, v nedeljo 6. junija, je po dolgem deževanju prisijal jasen, solnčen dan. Praznično oblečeni botri in botrice so prihajali po stezah med zelenimi vinogradi, med žitnim poljem in cvetočimi travniki; po beli cesti pa so drdrali koleslji, na griču nad Vidmom so grmeli topiči, svečano pritrkovanje je naznanjalo začetek redke slovesnosti. Po birmi smo kupovali birmancem kolačev in slaščic in se odpravljali domov na kosilo. Pa le nisem kosil v Stari vasi, ker me je gospod dekan videmski, moj ljubi prijatelj, iskal v belem koretlju med številno množico in mi je kratkomalo ukazal, da moram k njemu na obed, da je knezoškof obveščen o moji navzočnosti, da me želi videti in spoznati itd. Mojima birmancema je šlo na jok, češ: tako imenitno kosilo so skuhal, scvrli in spekli doma, vse to bodo morali pojedti brez »gosposkega« bofra. Potolažil sem oba fanta z njunimi sorodniki vred, da pridem takoj po odhodu škofovem. Pri svečanem obedu je bil med mnogimi gosti tudi opat trapistov iz Savskega Brestovca. Pozdravil sem obenem nekoliko lovarišev iz gimnazijskih let, pa smo vsi brez izjeme ugotovili, da v onih davnih letih nismo poznali tako izbornih jedil in take božje kapljice; še na dan svoje birme pri naših botrih nas niso tako imenitno postregli. — Prevzvišeni msgr. dr. Karlin, nekdanji knezoškof tržaški, je izredno ljubezniv gospod, duhovit in šaljiv v družbi in odličen govornik kot sem se mogel prepričati v cerkvi in pri obedu. Že pozno popoldne sem se napotil v Staro vas, kjer so mi Rezika in Nacetove hčerke zapele marsikatero narodno, ki se prilega ušesu in srcu.

Drugi dan se mi ni nikamor mudilo, pa sem še v postelji čudil, da moj »slabočni že-

IZ VELIKE POVODNJI.

Dolina Hotenje. — Slika nam kaže hišo, ki leži danes sredi struge.

lodček' prenese toliko dobrih jedi in pijače. Okoli desetih sem jo mahnil preko trhlelega lesenega mostu v bližnje Krško na kislja jetrca, ki jih pri Križmanovih znajo skoraj tako dobro pripraviti kot v Ljubljani za časa kongresa. Ko je v kapucinski kapelici zvonilo, sem se z veseljem spomnil, da sta me p. Edvard in p. Rafael, moja dobra prijatelja še iz njunih goriških let, povabila na kosilo, kjer sem se spoznal z današnjim gvardijanom p. Lorencem. Moram pa takoj povedati, da kosilo ni bilo tako sijajno ko dan prej na Vidmu. Pa moj Bog: vsak dan nedelja, birma pa še manj! Pri čaši vina in pri dobri cigareti smo si marsikatero pametno povedali. Ko sem se poslovil od prijetne družbe, je začelo deževati, pa nisem mogel pravočasno na srnjaka v Vrbino, o katerem je prijatelj Kužnik trdil, da je velik ko — tele in čaka na me, da ponesem njegove krasne roglje kot lepo trofejo v Gorico. Moral sem tu pa tam vedriti, ako sem hotel priti suh preko mostu. Deževalo je v presledkih, sicer pa ni bilo hudega. Komaj pa prestopim zadnji prag vegastega, trhlelega mostu, se na kranjski strani usuje gosta ploha s točo, na štajerski pa je nad Sremičem sijalo božje solnce. Spomnil sem se olovrej belokranjskih romarjev, ki so šli nekoč v cerkvico sv. Mohorja in Fortunata v štajerskem Rajhenburgu na božjo pot. Tudi takrat je bilo ko danes: na desnem bregu je divjala nevihta s točo, na levem je bilo najlepše vreme, pa so Kranjci zapeli:

»Po Kranjskem toča bije,
na Štajerskem solnce sije;
Preliubi svet' Mohor in Fortunat,
Le udar' še na štajersko plat!...«

Ni mi pa znano, ali se je romarjem izpolnila pobožna želja ali ne.

Naslednji dan sem na vse zgodaj odpoval proti belemu Zagrebu. Vozovi — mislim namreč še na one 3. razreda — so bili že na

Vidmu natlačeni z delavci in prekupčevalkami z jajci, sadjem, perutnino in podobnim blagom, ki ga Zagrebčani potrebujejo za vsakdanje telesne potrebe. Na vsaki postaji doli do Podsuseda so prihajali drugi taki ljudje, da sem le nerodno sedel med koši, nahrbtniki, košarami in vrečami. Piščeta in mladi petelinčki so se drli, ko da vrliš žive na ražnju. Neka žena je kazala in hvalila na pol posušene gobe, pa je neprijetno zadišalo v vozu. To naj bo le tako mimogrede povedano, ker gob, pa naj bodo najlepši jurčki vmes, ne maram ne cvrtih ne na kisli juhi, sploh nikakor ne. Rajši imam kos zajčjega ali svinjskega hrta.

V košari nad našimi glavami je mlad petelinček preril s svojim rdečim grebenčkom skozi mrežo. Ponosno pogleda s svojega visokega stališča vso tovaršijo in s krehavim grlom in iz zgoljne fantovske korajže zapoje svoj hripavi «khooo». Seve, petje se mu ni tako posrečilo kot njegovemu starejšemu sorodniku v bližnji ograji. — V moji neposredni bližini se drenjajo štiri živahne ženice. Po njihovi govorici sem takoj spoznal, da so Vipavke... Začel sem se razgovarjati z njimi. Minila jih je prejšnja dobra volja in zbudilo se v njih bridko domotožje. — »Čemu ste šli preko meje, ko Vam je tako težko pri srcu?!« jih prašam.

»Moj mož je bil železničar, pa je moral iti!« — »Mojemu niso hoteli dati državljanstva. In tako rad bi bil ostal tam doli!« — »Mi smo imeli kos grunta in čedno hišico v Sempetru. Po vojni smo se vrnili, stanovali smo v leseni baraki, odškodnine od nikoder, pa smo vse prodali in šli po svetu...« — »Pa kako se Vam godi tu na Štajerskem?« prašam te reve. — »Vejo«, odgovori četrtla, »nej prou duobro ze nas, pej ljud' prou slabu nej!« — »Je pač kot povsod po vojni«, jih tolažim.

Od Dobreve pridemo do Sotle, majhne rečice, ki je nekdanj delila Hrvaško od cislajtanskih dežel. Sredi polja in na pobočju zagorskih gričev z leve in samoborskega gorovja z desne strani se vrstijo tipične lesene hišice v kričečih barvah med obseznimi ograjami, polnimi perutnine in rejenih svinj. Od Savskega Marofa dalje se nagrne zopeč na stoline hrvaških seljakov in seljakinj, namenjenih s svojim blagom na zagrebški trg. Pogrešal sem kot povsod nekdanje narodne noše. Namesto pestrih srajc, rokavcev in peč iz pristnega domačega platna nosijo obleko iz kupljenega štacunskega blaga, prikrojeno po nekdanji noši. In ta narod je v perkalu in parhentu videti še bolj reven. Še bolj se mi zasmilijo ti kmetje, ko zagledam v Podsusedu razvaline gradu, kjer je v 16. stoletju gospodaril zloglasni Ferko Tah, ki je izzval krvavo kmečko vojno. Kakor je znano, se je ta krvavi punt končal z barbarsko usmrtiljivo Matije

Gubca na zagrebškem Markovem trgu, o čemur priča še danes petero kamnov, na katerih je stal razbeljen železni prestol »kmečkkega kralja« ...

Do Podsuseda je došlo iz Zagreba mnogo jezičnih prekupčevalk nasprofi, ki jim pravijo »filarke« — od filir (vinar), ker si pred vojno mogel za nekoliko bakrenega drobiža kupiti malo sadja in zelenjave na trgu. Tako se je že v vlaku začela živahna kupčija. To je jako zanimivo in zabavno. »Filarke« so ponujale za blago »kovače« — vrednostnice po 10 Din., tako imenovane po sliki na bankovcih. — »Vrag tebe i tvoje srpske kovačel« se zadere postaren Zagorec. »Plati ti meni v — kronah!« — Samoborci so še bolj konservativni, pa računajo na forinte in groše, vrh tega pa še na »kovače«, Dinarje in krone. Tako sem slišal tam doli v košu voza, kako je kmet zahteval za velik koš piščancev in košaro jajec: »Ej, kumice, platite Vi meni za moju robu 15 kovačev, 250 forintov, 600 krun, pa još 260 Dinara!« — Zapomnil si je pač ceno, katero je moral sam plačati v razni »valuti«. — Vsa ta množica se usuje na izhode na južnem kolodvoru in stražniki delajo s »pendreki« mir in red. Jaz se vozim dalje do glavnega kolodvora, kjer že čaka vlak za vožnjo preko Križevca do Koprivnice in Virja. Vožnja je enolična. Majhne in nizke hišice so le redko posejane po ravnini in komaj sem čakal poslednje postajice lokalne železnice Križevac-Gjurgjevac, kjer me je v Virju čakala ljuba sestra. Na priprostem seljaškem vozu, pred katerim se je zibala težka kobila čiste belgijske pasme, je šlo počasi, ker so kolesa orala po mehki blatni cesti in ker spušтовani kum Mićkurin ni rabil — biča, kakor vobče Podravci ne tepejo živine in je ne preoblagajo ne z delom ne s tovorom. Ko smo prišli iz blatne kolodvorske ceste na »carski drum« (na državno cesto), sem mislil, da bo

šlo malo hitreje. Ali kum Mićkurin dé flegmatično: »Dragi gospon, pol sata (ure) prije ili kasnije, sve jedno je, samo Bog daj zdravlje i sveta Majka božja bistrička!« Prav je imel naš ljubi сосед. Baš k dobremu obedu smo prišli. Moja sestra ima kot učiteljica svoje službeno stanovanje v prijazni stari graničarski »kape-taniji«. Poleg stanovanja se razprostira velik vrt z lepim sadnim drevjem in z gredami, zasajenimi s peštrim cvetjem in bujno zelenjavo. Spričo poldrugo sto lepih kokoši, piščancev, gosi in rac se ni bilo bati pomanjkanja dobre pečenke in svežih jajec pri južini.

Deset let me ni bilo v Molvah. Zunanje lice vasi je ostalo isto, stanovanje udobno ko nekdanj, le ono mesto pri mizi, kjer je nekdanj sedela moja nepozabljena mamica, je ostalo prazno ...

Molve so velika vas v Podravini in štejejo z Repašem in Konaci, ki spadata pod isto občinsko in cerkveno upravo, okoli 6000 duš. Na peščenem hribu se vzdiguje sredi vasi krasna župna in romarska cerkev M. B. V ravnini Podravini jo je videti 15—20 km daleč, tako da je romarji ne bi zgrešili, ako bi šli po sami visoki koruzi na božjo pot. Vas ima šest dolgih in širokih ulic, po katerih se belijo ponajveč nizke hišice z malimi okni polnimi rož; zato pa so hlevi za hišo večji, pravilno zidani in v največjem redu. Ulice so strogo ločene ena od druge ne samo po imenih, temveč tudi po značaju prebivalcev. Ako gredo n. pr. fantje iz ene ulice prepevat in vasaovat v drugo, se vname prepir in pretep. Ker je celo petelin na domačem dvorišču navadno zmagovalec nad tekmečem iz sosedne ograje, potem lahko na dva prsta izračunamo, kdo jih nese na grbi domov. — V Dravski ulici so ljudje nevtralni ko Švica med vojno. Oni ne hodijo k odvetnikom, ker se ne prepirajo in tožarijo. Le kedar silijo fantje iz kake druge ulice, je ob večernih urah malo bolj živahno; toda kar izkupijo v Dravski ulici, to se o pri drugi taki priliki vrne, pa je.

V »Ključecih« prebivajo sicer pridni in pošteni, imoviti in gostoljubni kmetje, le eno napako imajo: praznoverni so. Kumica Vinkovička pripoveduje n. pr., da so njenega moža obmamele — bele vile, tako da ni bil prav za nikakršno delo, odkar je vsak lep in jasen dan zahajal v vilinsko kolo. Jed pa se mu ni upirala, tobak tudi ne, vedno je bil ženjen, ker vile ne pijejo vina, temveč le bistro studenčnico in srebrno roso, kar pa ni za poštenega moškega plesavca. O slabem vremenu, pozimi in v mrazu se vilam ni ljubilo plesati in prezebati v tenkih belih oblekah, pa je še Vinkovič imel dopust in je revež spal na peči, jedel, pil in pušil in sanjaril o lepih vilah. Na prigovarjanje svoje mamice — tašče so tudi v Podravini prebrisane in sploh take kot drugod na tem božjem svetu

IZ VELIKE POVODNJI.

Spodnja Idrija. — Na zasutem mestu je stala strojarna Svetličič, ki jo je voda do temeljev izlizala.
Fot. Bajt Fr., Idrija.

— je Vinkovička prinašala svojemu možu vsak dan manjšo skledico jedi, pipo in tobak mu je tudi skrila, denarja za pijačo je zmanjkalo, pa je gazda Vinkovič tako shujšal, da ga prihodnjo spomlad niso vile več marale pri svojih plesnih vajah. Kdo pa bo zlomka plesal s takim neobritim, mršavim in zanikarnem gumpcem! Tako se je kum Vinkovič po mnogih letih zopet lotil orala in motike, in dobro je bilo zanj, za ženo in za — gozdne vile.

Pojdimo v ulico, ki nosi poetično ime »Med vrli«. Ljudje so tam zasadili in — v večjo varnost pred cigani — ogradili zemljišča, pa vsako leto pridelajo polne jerbese češpelj, jabolk, orehov in drugega sadja. Po svojem značaju so veseli, radi pojejo, pa so svojim ljubim ženam in nevestam na čast in slavo zložili ginljivo pesem, ki se začne:

»L'jepe su ti Moljevarke,
l'jepe rumeneee ...«

Naprej pa je ne znam. — V »Virovski ulici« so resni ljudje, skrbni gospodarji in zvesti možje. O prebivalcih dolge »Gjurgjevačke ulice« pa moram na svojo veliko žalost poročati, da je njihovim ženam najljubša pesem: »Še kiklico prodala bom, za sladko vince dala bom ...« To pa nikakor ni prav in Bogu ljubo. — Ako se ga mož včasih naleze preko predpisane žeje, naj še bo! A žene naj pijejo kavo in mleko, kvečjemu — pokalice, vino pa in »gvero« (nemško: Gewürzwein, sladka opojna pijača, ki se na Hrvaškem prodaja ob sejnih in nedeljah) pa ni za njih, ker en kozarček se njim zdi premalo, dva sta pa že preveč, pa imajo ubogi možje križe in težave ž njimi in s seboj tudi ...

V »Marijanski ulici« so ljudje bistroumni politiki. Tam stanuje moj prijatelj Marko Bratec, s katerim sem se spoznal v domači Citalnici, ki jo je po vojni on osnoval. To je vrlo simpatičen mladenič, ki je med vojno videl mnogo sveta. Zanimivo pripoveduje o svojem ruskem ujetništvu in česa se je naučil v Rusiji. Osnoval je tudi pevsko društvo »Seljačka Sloga«, ki s svojimi 20 pevci nastopa na koncertih in goji zlasti cerkveno petje. Bratec je nasadil okoli cerkve in drugod pod vasjo na stotine mladih lip. Pokazal mi je čitalniško knjižnico, ki vsebuje že več sto dobrih krvaških knjig. Zanima se za narodno gospodarstvo in ljudje radi poslušajo njegove nasvete. Ker je ta dan deževalo, je prišlo več članov čitat časopise. Med drugimi sem se spoznal s Pero Kokšo, mladeničem kakih 28 let, ki je ustanovil v Molvah federalistično stranko, ki šteje v vasi že nad 400 članov. Kokša je vrlo inteligenten fant. Končal je le domačo štirirazrednico, ali je jako načitan, pesnik je tudi, vobče naobražen mož. Opozoril me je na članek »Gospo-

darska politika i narodna kontrola« v »Hrvaškem Seljačkom Narodu« z dne 10. junija t. l. — Ta časopis je glasilo hrvaških federalistov. V omenjenem članku sem čital naslednje stavke, ki ne govorijo baš v prilog Stjepanu Radiću ... »Ima li stvari, koju Radić nije narodu obećavao? Više od pet godina obećavao (obetaj) mu je republiku i produživao svoja obećanja sve na 3—4 mjeseca kao lošu (slabo) mjenicu, koju nije mogao iskupiti. Gospodin Stjepan Radić imao je toliko smionosti (predrznosti), da sam kaže, da je ta 'republika' bila samo finta (pretveza), koju je on upotrijebio, da predobije narod za sebe ...« Na to je dodal Kokša: »Bog zna, kad će se narod riješiti ovakovih prokletih šarlatana!« ... To je sicer papricirana kritika, pa je hvala Bogu nimam jaz na vesti, ker se v politiko toliko razumem ko zajec — na boben.

Potem sem šel k brivcu, da si dam olepšati svojo zunanost. Med potjo sem se jezil, da sem se toliko tega moral učiti v svojem življenju, brili pa nikoli ne. Koliko bi človek samo s tem prihranil!

Gospod Mato Radošić izvršuje svojo obrt v lastni hišici. V brivnici visi nekoliko slik iz raznih revij, med njimi visi tamburica-bisernica, v ozadju je dolga klop za bolnike, katerim Mato pušča kri in stavi robove. Na mizici sredi sobe pa leži debela knjiga: Dantejeva božanska komedija v prevodu dr. ja Izidora Kršnjavega ... Še drugod po svežu brivec ni srečen in zdrav, ako ne govori o politiki ali vsaj o vremenu; resnici na ljubo naj povem, da sva se z Radeličem razgovarjala o Danteju. Citiral sem mu mnogo verzov v italjanskem jeziku, pa se je Mato čudil lepoti Dantejeve poezije in obžaloval, da Kršnjavi ni prevrel tega dela v verzih. — Pri brivnici na deželi gre delo počasi naprej, tudi Radošiću se ne mudi in ne neha ne z britvijo ne s vprašanji, dokler ne izve, kdo in odkod sem. Kaj pa hočem, ko mora biti človek zlasti pri brivcu vljuden in prijazen, kedar Ti z ostro britvijo drsa po licu in vratu. Bojiš se, da Ti v razdraženosti ne odreže rliča na nosu, pol uhlja ali kar celi Adamov krhelj. Kako bi se po taki nesreči usekaval, kako bi natezal radovedna ušesa in kako sitno bi Ti bilo kašljati in krehati! Zategadelj sem jaz v brivnici sila vljuden, pa tudi Vam, cenjeni čitatelji, priporočam tako obnašanje. Za svojega bivanja v Molvah sem od Radošića marsikakšno pametno slišal.

Iz šole se uspe gruča otrok, pa vsakdo pozdravlja: »Faljen Isus!« Poedinci se ustavljajo, pogledujejo, ugibajo, kdo da sem. Mala Barica me je že videla s sestro na oknu, pa reče tajinstveno in važno: »Ovaj gospon su brać naše, gospodične!« Kapelan je v Podravini »mladi gospon«, učiteljica je »naša gospodična«.

Kmetje se vračajo z bližnjih njiv in senožeti h kosilu. Ta in oni me spozna, ogovori in poprašuje po Sv. gori, Fajtovem hribu, po Gorici, kjer je tekla tudi njihova kri. Odhajajo, pa zopet »Faljen Isus!«

Za lepo cerkvijo vodi pot med visoko ržjo, gosto pšenico, mlado koruzo, pa zopet med konopljami in cvetočim lanom, med vinogradi, (kjer raste t. zv. »direktor«), do lepega pokopališča, kjer mi skromen spomenik iz kraškega mramorja z zlatimi črkami, pove, da tukaj počiva zlato srce moje dobre matere. Mnogokrat sem hodil tja na izprehod in milo mi je bilo gledati gomilo, zasajeno s pestrim cvetjem. Nekeč dohilim na poti seljaka in njegovo ženo. On je nosil ogromno čufaro, ona pa košaro. Zopet se razporede razgovor: »Faljen Isus, dragi gospon!« — »Na sve veke, kume! Kaj nosite v čufari?« — »Vino, dragi gospon! Sutra imamo kosce, pa tako... Kušajte, gospon: Ni je najbolje, a dobro je!« — »Hvala, »direktora« ne pijem, to mi je premočno vino!« — »Kaki direktor?! Mi imamo još staru vinsku gorico u »Bilogori«, vidite tamo one brežuljke proti Belovaru«. In dobri kum Martin Petričić nagne čufaro, v kateri je bilo 12–15 litrov dobrega vina, pa sem moral »gucnuti«. Gostoljubni so ti naši Molvarci in zameril bi se njim, ako ne bi maral, kar Ti ponujajo.

Prej sem dejal, da me je vodila pot med vinogradi, katerih pred 10 leti še ni bilo okoli vasi. Na peščeni zemlji so nasadili trto, ki ji ponekod pravijo »triumf«, v Molvah pa »direktor«, ker rodi direktno, brez cepljenja. Vsadiš rozgo, ta ozeleni, pa imaš v 2–3 letih polne sode mošta. Trsje je močno, listje je široko in debelo ko usnje, da mu najhujša foča na more do živega. Čudil sem se obilnemu zarodu, ki je tu pa tam bilo že v cvetju. Modre galice in žvepla ne poznajo in ga »direktor« tudi ne potrebuje. Ali vino, moj Bog,

IZ VELIKE POVODNJI.

Spodnja Idrija. — Posledice iz pokopališča pridrvele vode, ki je nosila krste in okostnjake.

Fot. Bejt: Idrija.

je baje tako, da ni vredno tega odličnega imena. Peclji in pečke vsebujejo precejšnjo množino strupenega metilnega alkohola, ki človeka tako omami, da ljudje kar podivjajo, ako se količkaj nalezejo te pijače. Neki vrsti »direktorja« pravijo »Noah«, pa se nikakor ne čudim, da je naš očaj po prvi poskušnji svojega vinskega pridelka obležal pod grmom... Nekateri Molvarci obirajo le jagode tega grozdja, mošt pa kuhajo in ga zavrejo v velikih posodah, ker da na ta način metilni alkohol izpuhti in da je vino potem užitno in dobro. Nu, jaz bodem tudi vnaprej pil rajši dolenski cviček, ali pa pojdem h kumu Petričiću v goste.

S pokopališča sem se neki dan vračal po Marijanski ulici, pa sem srečal prijazno ženo s črno ruto na glavi in s takim jopičem. Ona me ogovori: »Faljen Isus, kume! Kako in kaj? Dolgo Vas ni bilo v Molvah!« — »Oprostite, soseda, znani se mi vidite, toda...« — »Nu, jaz sem Marica Litvič. V kumstvu smo: Vaša gospodična sestra je kumica otroku moje hčere!« Tako sem še jaz prišel v kumstvo s polovico vasi, ker malo hiš je, kjer ni moja sestra kumovala pri krstu ali pri birmi. Do kumstva pa Hrvatje vobče mnogo drže in značilna je legenda, ki pripoveduje, da je na praznik Vnebovzetja prišla Mať božja v vice in je reševala trpeče duše, ki so se oprijemale njenega zlatega plašča. Vse je rešila, le eno samo je sfresla, rekoč: »Tebe ne morem rešiti, ker si s kumom živela v prepiru.« Bil sem tako neroden, da sem prašal kumico, po kom žaluje, ker nosi črn jopič in črno ruto. Pa mi odgovori: »Hvala Bogu, za nikomur mi za sedaj ni žalovati, ali pri nas je taka navada, da mať o poroki svoje hčerke dene črno ruto na glavo v znamenje, da je — stara, da si ima morda šele 32–35 let. Ko pa dobi hči prvega otroka, obleče še črn jopič, da vedo vsi ljudje, da je postala stara mať.«

Nekako sredi vasi je velika blatna luža, ki ji pravijo Pilj. Celih 250 korakov sem porabil, da sem jo obhodil. Zanimiv je ta kal radi neštete množine gosi in rac, ki tam plavajo in se veselijo svojega življenja, dokler ne pridejo pod nož. Čudil sem se, da imajo race razne barve okoli vratu; ene so rdeče, druge zelene, pa zopet črne itd. Razume se, da sem mislil na razne pasme te golazni, a kuma Horvalička mi je stvar pojasnila, da jim kmetice z dobro oljnato barvo in s spretno roko naslikajo one obročke, da spoznajo svoje račice od drugih. Prav imajo! Čemu bi drugi ljudje obirali tečno pečenko, ki se ni izvalila in odhranila na domačem dvorišču?!

Zdaj Vam povem še nekaj o znameniti molvarski živinoreji. Cela vas z okolico vred redi čistokrvno simentalško pasmo in malokje sem videl tako lepih in velikih krav ko baš tu v Molvah. Uprezajo jih tudi, toda le za lah-

ko vožnjo, volov ne redijo, mlade junčke prodajajo, ko imajo 6–8 tednov. Za oranje in drugo težko delo rabijo močne konje čiste belgijske pasme. Ko odredijo žrebeta, prodajo starejše živali po 10–20.000 Din. par. Ogleдал sem si še občinsko spuščevalnico bikov. Devet ogromnih juncev stoji ali leži v štali, ki se mi je zdela premala in preozka. Čudil sem se tem velikanom, ki so po barvi in velikosti podobni ko groš grošu. — »S čim pa jih pitate, da so tako debeli in mesnati? Koliko otrobov jim dnevno nasujete v jasli?« prašam oskrbnika. — »Otrobov sploh ne dobivajo. Glejte, to je njihova piča!« in mi prinese iz jasli pest trdega sena. V tem prižene kmet lepo junico, si izbere bika, oskrbnik ga odveže in s šibo požene krotko žival iz štale. Pred mnogimi leti sem bil za domačega učitelja pri graščaku O-ju v Kosnici blizu Zagreba. Tam so imeli dva divja bika, ki sta imela v nozdrvah močne železne obročke. V te so hlapci vtikali po dva lesena droga in spuščali bika. Zato se ne čudite, da sem jo v Molvah hotel junaško odkuriti. Č »Nič se ne bojte, naši junci so krotki in pohlevni!« Pa me je še poučil: »Ako človek lepo ravna z živino, je ne pretepa in suva, se mu ni treba bati rogov in kopit!« — Škoda, da niso ljudje povsod taki kot so moji dobri Molvarci.

Pred osnovno šolo je občinski vodnjak, pod njim pa veliko murvino drevo, v čigar sencu sedijo — cigani. Njihovo mršavo kljuse se pase, ženske in otroci plezajo in obirajo črne murvice, moški pa popravljajo in vežejo razno kuhinjsko posodo. Star, črn cigan, z dolgimi kodrastimi lasmi, vzame zamazano kositrno posodo, jo spusti po verigi v vodnjak in nese polno v šotor. Najprej se napije sam, potem jo ponudi svoji družini, naposled napoji še svoje kljuse... Na zdravje, cigani!

Na onem peščenem griču blizu cerkve je osnovna šola, kjer pa je prostora le za tri razrede; enega so nameslili v neki zasebni hiši. Stavba te šole je stara, nemoderna in predvsem nehigijenična; učil je malo, zemljevidi na stenah so vsi še iz pred vojne, odrasani in zamazani, klopi so tudi starega kova. Nu, jaz sem bil vedno mnenja, da ima glavno ulogo v šoli — učitelj in da tak doseže svoj cilj tudi s skromnimi učnimi sredstvi in učili. Pohvalno moram omeniti, da je baš v molvarski osnovni šoli dobila prvi temelj izobrazbe cela vrsta odličnih Hrvatov, ki imajo danes imenitne službe v državi in v cerkveni hijerarhiji. Poleg dobrega učitelja pa rad vidim vsako šolo v lepi zgradbi, opremljeno z najboljšimi in najmodernejšimi učili kot sem jih med vojno videl na Češkem in Moravskem, pa tudi na Štajerskem in Kranjskem, v poslednjih letih pred vojno ponekod tudi na Primorskem. Ta očitek velja pa le za hrvaške ljudske šole, ker za srednje šole je zlasti v

IZ VELIKE POVODNJI.

Ulice v Idriji pod vodo. — Pristonjena lestev je služila za reševanje ljudi. — Zastave so čakale prefekta, ki je imel priti ta dan v Idrijo.

Zagrebu dobro preskrbljeno. Čitanke so pa tudi za osnovne šole lepo opremljene in čtivo je tako izbrano, da učenci spoznavajo vse kraje in ljudi ujedinjene Jugoslavije. Ta pohvala velja zopet le za Čitanke, ne pa za vse šolske knjige. Dragutin Šiller trdi n. pr. na str. 115 svoje knjige, izdane l. 1925. v Zagrebu »Zemljopis kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca za osnovne školes«, da je Gorica v — Istri. Nu, pa vsaj smo pred vojno celo iz Dunaja dobivali uradne spise na naslov »Goerz in Istrien«.

Zanimiva je zgodovina molvarske šole; zato sem posnel nekoliko podatkov iz »Spomenice pučke šole u Molvama«. Tam je povedano, da je bila osnovana že l. 1674. pod imenom »Kroatische Elementarschule« s hrvaškim učnim jezikom. Šolski obisk je bil obvezen skozi dve leti vsak dan, dve leti pa je trajal pouk v nadaljevalnih tečajih. Vse take šole v stari Vojaški granici so se smatrale za pripravnice, iz katerih so izbirali najpridnejše in najbolj nadarjene učence za »Aerarische Trivialschulen«. Takih je bilo v področju vsakega regimenta po šest. Tako je to bilo do leta 1818., ko so jih prekrstili v »Deutsche Gemeindeschulen« z nemškim učnim jezikom za vse predmete, celo za verstvo; še moliti so smeli učenci edinole v nemškem jeziku... To pa je trajalo le 12 let, ker l. 1830. so uvedli hrvaščino v vse ljudske šole.

Učitelj je imel 60 goldinarjev srebra na leto, vrhlega prosto stanovanje; za orgljanje je dobival drva, nekoliko mernikov koruze in kos zemljišča. Danes pa imajo učitelji v Jugoslaviji povprečno 35.000 Din. letnih dohodkov.

Prej ko se ločim od ravne Podravine in svojih dobrih Molvancev, bi rad napisal še nekaj o Gjurgjevcu in učiteljskem zborovanju dne 16. junija t. l. Te lepe in zanimive spomine

porabim o drugi priliki, sicer mi rokopis naraste; poleg tega me gospod urednik Kolarja krega, da mora toliko časa čakati na ta moj letošnji prispevek.

Na povratku sem se ustavil v belem Zagrebu le nekoliko ur. Dasi me vežejo na to lepo, veliko in moderno mesto premnogi spomini iz mladih dijaških let, dasi ga poznam s celo prekrasno okolico vred, ne maram za danes ogrevati ne starih spominov ne prepevati slave hrvaški prestolnici. Mudi se mi naprej že spričo tega, ker je tam še vse bolj drago ko na Zidanem mostu in v Ljubljani. Za denar, ki sem ga izdal za kosilce bi bil mogel pred 20 leti na Kaptolu kupiti polletnega prašička s špehom vred ali pa 6 debelih puranov... Vrhtega me jezi, da dobim v gostilni namesto poštene servijete dlan velik, oziroma majhen košček lenkega papirja. Mari se bojijo, da vtaknem v žep ono vlažno cunjjo, ki ji pravijo »ubrusac«? Naj se grejo soliti! Vrhtega Te povsod le malo obrajtajo, ako Tvoj račun ne znaša vsaj 10 »kovačev«. Ker že drugič godrnjam radi pretiranih cen, bi se bratje in sestre onstran granice po pravici mogli obregnuti name in reči: »Kaj pa ti pobič čez Sav'co v vas hodiš, — ko nimaš ne Dinarjev ne lir!« In prav bi imeli! Ali kaj hočemo, ko človek tako hrepeni po beli cesti? Jezi pa me vendar, ko kmetje prodajajo teleta po 19 Din. žive vage, mesarji pa sekajo meso po 50 Din.; ko stane par godnih piščancev 25 Din., v gostilni pa zahtevajo za polovico cvrtega petelinčka 26 Din.

Iz Zagreba sem se napotil v Celje. V družbi ljubeznive gospe Diehlove, njenega soproga Roberta, navdušenega lovca in mojega dobrega prijatelja in njunih otrok sem preživel prijeten večer. Prišel je še prof. Rudolf Lovrenčič, naš goriški rojak, in veselo razpoloženje se me je lolilo v gostoljubni vili Diehlovi. Pa ni čudo: po dobri večerji zapališ cigareto, v kristalnih čašah se iskri izborna kapljica, iz sosednje sobe slišiš Chopina, prav za prav koncert, ki ga proizvajajo otroci Diehlovi, ki so umetniki po božji milosti. Vdaš se oni brezskrbni, dejal bi razposajeni mladeniški veselosti, pa si srečen in vesel, da se pri dobrih, visoko omikanih ljudeh vsaj za en večer otreseš vsega, kar Ti mori dušo in srce. — Naslednji dan, v nedeljo 20. junija, sem odpoštoval v Ljutomer. Vlak je bil zopet naltlačen, na Pragerskem je prišla še godba in vsa ta vesela družba se je v dolgem vlaku vozila v Ptuj, kjer so praznovali sokolsko slavnost. Na ptujskem kolodvoru je bil svečan sprejem, vlak pa je imel pri odhodu 15' zamude, ker se sprevodniki s kurjačem vred hoteli do konca poslušati veselo koračnico, ki so jo pa že tako imenitno žingali, da so izletniki in potniki kar z nogami cepetali po

vagonih. Naposled smo jo le odkurili proti Ormožu, kjer se je nabralo zopet drugih potnikov, namenjenih v Ljutomer, v srce ravne in bogate Prlekije; neki celo do Murske Sobotе. Med temi je bila žena, očitno premožna kmetica kot sem sklepal po lakastih čevljevih, svilenih nogavicah, kračnem svilenem krilu in taki ruti okoli vratu. Imela je s seboj 10–12 mesečnega otroka, ki je dišal ko neoprana mlečna pinja in se je drl na vse pretege. Da ga umiri, mu da skrbna mamica — vozni listek. Otroce je takoj nehalo s svojim vekanjem in je z veliko slastjo lizalo, z obilnimi slinami močilo in sprvimi zobki gldalo listek. Bil sem v strahu, da otrok ne požre tega važnega potniškega dokumenta, pa sem opozoril na to nevarnost njegovo mater, ki je bila v živahnem razgovoru s sosedo pri oknu. Na moje prijateljsko svarilo mahne zaničljivo z mesnato desnico in me v pristni prleški govorici pouči, da »toti frdamanski pob« je že tako navajen, da požre vsak popir, ki ga najde; v ostalem da je ta vozni listek že neveljaven in da ga je našla na fleh... Otroce pa je naprej lizalo, se slinilo in gldalo, dokler ni široko zazevalo, da je listek laže našel pot v njegov nojev želodček.

Pa smo se vozili dalje po tej novi železnici mimo Pavlovcev, Ivanjkovcev, Zerovincev pod vinskimi goricami, sredi ravnih travnikov in bogatih njiv. Kakor so lepi ti kraji, je govorica Prlekov — tako jim pravijo po njihovem pregovoru: »prle priša, prle ša« — po izrazih in slogu nelepa mešanica slovenščine in nemščine. Tako sem ujel od sopotnikov nekoliko takih cvetkov kot: »Pej on si ne nič vun naredia...« — »Naš gaspoot so še ne prišli« — Šo sem ne bia na štacionu« — »Jaz pa šo sem ne hcu priša« — »Moja žnidarca me je uso bluzno frderbala« itd. — Še bolj zanimivo je govoril konjski mešetar iz Murske Sobotе, ki je lomil nemščino z madžarskim naglasom, pomešano s hrvaščino in slovenščino. Po vsej sili je hotel vedeti, kdo sem, kam potujem, s čim se pečam... Ker sem baš čital v ljubljanskih časopisih, da se po Prekmurju širi škrlatica, sem ga prašal, ali je res tako, on pa modro in važno odgovori: »Kérem (prosim), liebe Herr, wann Kind bleke (ošpice) hát, sogt andere glajh, hát škrlatica, lstenem (bogme, da je tako)!« — Pa bi me mogel kdo zavrnil in mi zabrusiti: »Kaj se norčuješ iz naše govorice in iz Prlekov? Ne veš li, da sta največji slovanski jezikoslovec Fran Miklošič in pesnik nežnih »Džulabij«, velik Ilir in književnik Stanko Vraz bila Prleka?« Nu, jaz bi moral na tako zavrnitev lepo molčati...

Pri Ivanjkovcih se v nedeljskem solncu blišči ljutomerski Dolnji grad, h katerem povem pozneje nekoliko zgodovinskih podatkov. Ta grad je danes ponosna last gospe

IZ VELIKE POVODNJI.

Spodnja Idrija. — Trgovina Občnega konsumnega društva in 60 m dolg most, ki ga je voda odnesla. — Pred hišo je bil lep vrt, zadaj mesnica, ki je vse izginilo v 3. urah.

Karle Varda iz znane goriške družine Bolkove. In baš ta plemenita gospa, s katero me veže prijateljstvo in ne prav daljnje sorodstvo, me je povabila v goste in me je čakala na ljubomerškem kolodvoru. Bila je tako elegantno oblečena, da mi bo še sedem let žal, da nisem vsaj na predzadnji postajici prestopil v voz 2. razreda in da sem tako nerodno obložen s prtljago prikobacal skozi ozka vrata tretjega razreda. Pred lepo kočijo je bilo vpreženih par lipancev, ki so že taki, da bi se njima najboljši mešetar na semnju spoštljivo in globoko odkril. Okoli kočije sta skakala dva lepa psa, »Šot in Šnuki«. Tako smo prišli do gospodske hiše na koncu Irga, ki je pravi muzej dragocenih preprog in redkega starinskega pohištva. Do kosila je bilo še toliko časa, da sem se preoblekel in mogel do brivca, ki ima v občinski hiši svoj 'salon', nad katerim se blišči napis: Pero Veselič. Prijazno me pozdravi in porabi za to svrhu celo kopico slov.-hrv. izrazov: »Sluga pokoran! Sluga ponižen! Dobar dan! Moj naklon! Živio! Zdravo! Na zdar! Molim lijepo, izvolite!« Ker je Pero imel drugega klienta pod britvijo, je zaklical: »Julka, hajde!« Izza zavese se prikaže brhka plavolasa pomočnica, me namaže in začne drsati in praskati z ostro britvijo po mojem cveločem licu. V resnici je prijetno, ako Te mlada punca boža in gladi po licu in ne gobezda o vremenu in letini. Ko Te že umije Te zopet pogladi in ostrga, ako se je morda kaka ščetinica le upogutila pod britvijo. Ves ta užitek stane borih 5 Din., molim lijepo ... Morda bodo še naši goriški brivci v povzdigo svoje obrti začeli posnemati Veseličev primer.

Kako in kaj sem kosil, Vam ne povem, da se ne bi temu ali onemu cedile goste sline po maslni račici, ki sem jo pridno obiral in zalival z ljubomeržanom.

Oj, ta plemenita ljubomerška kapljica! Ko je natočilš, se zaiskri v čaši in opojno zadiši ko trta v belem cvelju; ko ga srkneš, imaš okus zrelega grozdja; po prvi kupici se Ti razgreje srce, v duši se porajajo vesele misli, telo se pomladi, da pozabiš črne skrbi in revmatizme ... Po drugi čaši se Te loti veselost in navdušenje, postaneš zabaven in šaljiv, duhovito pripoveduješ, in vse te lastnosti se stopnjujejo še pri tretji čaši: ojunačiš se, zbirraš krilate besede za navdušen govor v veseli družbi, kakršnih si še malo govoril v svojem življenju, v grlu Te prijetno pošegeče in Ti zapoješ vsaj ono lepo in poveš, da ... »En starček je živel...« — Ali prijatelj, ne pij naprej, ako hočeš, da bo dobro Tebi in onim, ki so ostali pri tretji čaši in Te morajo gledati in poslušati ... Žile na sencih Ti nabreknejo, da so videti liki debele gliste po dežju, lice Ti zažari ko mesec izza gora, mozolci, ako jih imaš kaj prida, otečejo in so veliki ko ocvirki na dobro zabeljeni polenti, oči se zameglijo, da ne veš in ne vidiš, ali objemaš hišno gospodinjino ali ženico Svojega ljubosumnega prijatelja, jezik se Ti obrača ko mlinsko kolo ob največji suši, pa gobezdaš in govoriš neslanosti, da Te je še 14 dni pozneje sram pred Bogom in pred ljudmi. Ako moraš sam kolovratiti domov, se pripeti, da obležiš na grivi in misliš, da ležiš doma. Tako se je pripetilo nekemu mojemu znancu, da je obležal nekje daleč za Irgom na samofni poti. Imel pa je na srečo s seboj svojega zvestega lovskega psa, ki še danes sliši na ime »Droz'g«. Ko je dobra žival videla, da ne pomaga ne glasno lajanje, ne lizanje po obrazu in odprtih ustnicah gospodarjevih, je pograbila špehasti klobuk spečega gospodarja in ga aporlirala v fihi noči, »ko luna sije, kladvo bije, trudne pozne ure že« naravnost domu, odkoder se je rešilna ekspedicija pod Drozgovim vodstvom odpravila na lice vinske nezgode ... Zatorej, prijatelj, največ tri čaše, ker že Kraigherjev »Kontrolor Škrober« je spoznal, da je en literček ljubomeržana preveč. —

Sedaj bi imel lepo priliko, da napišem zgodovino bogatega Irga in da seznanim prijazne čitatelje z vsemi znamenitostmi Ljubomera in njegove okolice. Ker pa me je prehitel učeni profesor in zgodovinar Fran Kovarčič s knjigo »Ljubomer. Zgodovina Irga in sreza. Maribor, 1926«, je meni prihranjeno stikanje po starih zaprašanih arhivih in zgodovinskih knjigah, Vam pa dolgo čitanje in študiranje. Ako pa je kdo baš tako salamensko radoveden, da bi hotel izvedeti vse prav do pike in pičice, naj si kupi omenjeno knjigo, ki stane nevezana s poštnino vred le borih 60 Dinarjev. Jaz Vam podam nekoliko podatkov, ki sem jih deloma že prej vedel in znal. Da mi

boste še bolj verjeli in da ne boste morda mislili, da sem si kar tako iz frte izvil te letnice in imena, Vam ponovim ali pa kar naravnost prepisem, kar učeni prof. Kovačič našteva v svoji knjigi (str. 116, 161, 174 in drugod).

Ljutomer se omenja kot trg z lastno sodnijo že okoli l. 1265. Trške pravice so potrdili Ljutomeru razni vladarji, tako avstrijski nadvojvoda Albreht II. dne 12. julija 1342., potem sin njegov Rudolf IV. dne 9. febr. 1360. in tudi poznejši vladarji so Ljutomerčanom s posebnimi listinami potrdili pravice in svobščine. Marija Terezija jim je povrh prejšnjih pravic dovolila pet letnih sejmov, kar je potrdil tudi njen sin Jožef II. dne 14. junija 1788. in cesar Ferdinand I. dne 13. avgusta 1838. Ljutomerčani pa so morali za potrjenje trških pravic vsakega novega vladarja lepo prositi, kar pa ni bilo čisto zastoj: l. 1790. so plačali dvornemu uradu za pergament, škalljo, trak, pečat in pisarijo 16 forintov in 59 kr., za potrjenje sejmov pa še posebej 1 for. 2 kr.

Trg je že v davni preteklosti slovel po svojem vinu, in razni posvelni in cerkveni velikaši, pa in samostani so z nakupom ali po darilih vladarske milosti in drugih oseb prišli v posest vinogradnikov. Med temi so imeli cistercijski redovniki že l. 1374 en vinograd, pod konec 14. stoletja pa kar štiri. Tudi benediktinci, admontski samostan in celo nadškof solnograški so bili lastniki vinogradov v prelepih ljutomerskih goricah.

Na ponosnem hribu, pol urice proti jugovzhodu, se vzdiguje **Dolnji grad**, ki je obenem zibelka ljutomerskega trga. Sedanja stavba ni stara, prezidana je šele leta 1859. — 1862., ker prvotni grad so uničili požari in zanikarnost gospodarjev; ostale pa so lepo obokane, visoke, zračne in suhe kleti, kjer je prostora za več tisoč hl vina. **Uradno** se je imenoval »Schloss Oberluftenberg«; slovensko ljudstvo mu pravi Dolnji grad za razliko od Braneka, ki ga narod imenuje Gornji grad, ker stoji nekoliko više. Daleč na okoli so obsežni vinogradi, kjer v dobrih letinah dozori 1200—1500 hl vina, tako da solnograški škofje, ki so že leta 1242. bili lastniki tega gradu in posestva okoli, s korarji vred niso trpeli žeje. Po smrti poslednjega Babenberžana so prešla solnograška posestva z ljutomerskim gradom vred v last češkega kralja Otokarja. Ko pa se je ta l. 1276. moral odpovedati Štajerski in drugim deželam na korist Rudolfa Habsburškega, je Dolnji grad prišel zopet v roke solnograških nadškofov, a leta 1297. je nadškof Konrad IV. prepustil svoje pravice Albrehtu, najstarejšemu sinu prvega Habsburžana. Leta 1415. sta avstrijska nadvojvoda brata Ernest in Friderik izročila Dolnji grad dvornemu maršalu Ivanu Schweinbecku, ker

je Ernestu zvesto služil in ga l. 1412.—13. spremljal čez morje v Palestino. Pozneje je dobil to posestvo Baltazar Alapič, zet Silvestra Schweinbecka (l. 1480.), za njim plemeniti Rindscheiti, potem veleslavna hrvaška obitelj Draškovičev, za njimi pa furlanski grofje Codroipo, ki so do leta 1868. posedovali Dolnji grad in še Branek povrh. Tega leta je prišlo do delitve obeh graščin, in Dolnji grad je dobila grofica Lucija Gropplero von Tropenburg, rojena Codroipo. Leta 1905. pa je grof Gropplero, sin Lucije, ki še danes živi v Udinah, prodal Dolnji grad pok. dr. ju Pavlu Varda, po njegovi smrti (l. 1917.) pa je lastnica tega bisera ljutomerskih vinskih goric njegova vdova, moja sorodnica. — Zanimivo je, da na Dolnjem gradu z vsemi vinogradi z gozdovi vred in na bogati grajski pristavi ne najdeš niti najmanjše — hipoteke, dasi upravlja in vodi vse gospodarstvo — ženska glava! Ker ji ni treba plačevati visokih obresti, pa s polno roko kar na tisočake prispeva za razne dobrotovalne namene.

To vse pa sem zapisal, da podčrtam zgodovinsko znamenitost Dolnjega gradu in obširnega posestva, ki siplje — sicer prav od daleč — tenék žarek slave tudi na — mene, pa naj ta ali oni v svoji grdi črni zavisti trikrat zagodrnja: hm-hm-hm!

Dolnji grad ima že po svoji legi nekaj gosposkega kot da bi se hotel ponašati in reči: »Tu sem, odtod vladam že toliko dolgih stoletij svoje imetje in ponosno gledam na to bogato mursko polje, odtod vidim ravno Prekmurje. Razgled z Dolnjega gradu je čudovito lep. Pod Teboj se vrstijo čedne ljutomerske hiše in med bogatim žitnim poljem se belijo v tej slovenski Hani prijazne vasi: Branoslavci, Cezanjevci, Cven, Krapje, Spodnja Moča, spodnji in gornji Kamenščak, Stročja vas in toliko drugih, ki so jih tudi naši Primorci videli in spoznali kot begunci in vojaki. Vse te vasi je v zgodovinskem pogledu opisal Kovačič v omenjeni knjigi. V elegantnem, lahkem lovskem vozu sem zahajal v Krapje,

TAMB. DRUŠTVO »SOVIČ« IZ POSTOJNE

in športno društvo »Snežnik« iz Št. Petra na skupnem izletu v Predjami.

kjer s svojo ljubeznivo in visoko omikano so-
progo gospodari na svojem veleposestvu moj
prijatelj Jože Mursa, s katerim sem že pred
11. leti lovil jerebice in fazane. Tudi letos sem
ga obiskal in pri čaši rujnega silvance iz nje-
govih vinogradov sva tudi letos marsikatero
pametno razdrla. Blizu Krapja leži Cven, ki
slovi daleč po svoji konjereji in konjskih dir-
kah. Kakor ima slavna Višnja gora svojega
polža na verigi privezanega tako ima Cven v
svojem grbu »račico« (trakovo samico). Po-
redni in šaljivi Prleki jih dražijo, da so Cven-
čani račico k biku gonili, pa so bikovino
dolžni ostali. — O Kamenščaku piše Kova-
čič (str. 249), kar bo tudi naše čitatelje zani-
malo: »Spodnji Kamenščak je tako srečen, da
ima ‚Zlato goro‘ za grb, gornji pa ‚Žabo na
lanci‘. — Že Stanko Vraz je zapisal narodno
zabavljico, (ki bi mogla veljati tudi za mnoge
naše vasi v Jul. Krajini):

Mi Kamenščanci
sami pijanci,
penez več nemamo,
hod' mo domo! —
Mamo še, mamo
žabo na lanci,
žabo prodamo,
penez imamo.«

Kar se pripoveduje o Kamenščancih, ve-
lja z malimi častnimi izjemami za vso Ljuto-
mersko okolico; in to je baš najbolj žalostno
poglavje o teh lepih in bogatih krajih. Škoda
teh dobrih ljudi! Tu pijejo moški in ženske,
nedorasli fantje in dekline, delavci in kmetje,
celo omikanci. Poznal sem v Ljutomeru
zdravnika, ki se je bil tako vdal alkoholu, da
v jutro ni mogel na noge, ako ni prej popil
osminko — žganja!... O belem dnevu sem
videl take nesrečneže, ko so lovili stezo
in ravnotežje po širokem trgu. Posledica al-
kohola je tudi ta, da na pokopališču na spo-
menikih le redkokdaj bereš, da je ta ali oni
pokojnik doživel visoko starost; večidel jih
pobere bela žena med 40 in 50 leti... Pa tudi
naraščaj ni zdrav in čvrst. Pod vplivom pijače
se je poslednje dni meseca junija t. l. dogodil
slučaj, da je ljubica nekega zakonskega moža
njegovo ženo po glavi, licu in zobeh krvavo
preplela — namesto narobe — in ji vrh tega
grozila, da jo prihodnjič tako »zdelo«, da po-
nese čreva v predpasniku domov...

Poleg drugih znamenitosti ima Ljutomer
prijazno gostilno z veliko verando in dobrim
kegljiščem, ki nosi ponosno ime »Na Trigla-
vu«. Ako greš tja, ne potrebuješ ne nahrbtni-
ka ne cepina, okovanih čevljev tudi ne, ker
na oni zeleni hribček pred gozdom prideš od
farne cerkve v petih minutah. Pred večerjo
se shaja tam vsa trška inteligenca od okraj-
nega glavarja pa do najmlajšega sodnijskega

praktikanta. Igrajo tudi tarok, pa ne tako do-
bro ko mi »Pri Maksu«, kjer veljajo pravila
visoke brnske šole.

Nekega dne smo se vozili v Prekmurje do
vasi, ki se ji pravi »Körösbánya«, oziroma Sv.
Križ. Takoj ko prideš preko Drave, ki je pred
vojno delila Prekmurje od Štajerske, se opa-
zijo ostanki nekdanje madžarske uprave. Ari-
stokratije so se predvsem brigali za svoja ob-
sežna fevdalna posestva, za lov in gosposko
zabavo, za vse drugo jim ni bilo mar. Tu bi
mogel pisati in pripovedovati o agrarni re-
formi (razdelitvi graščinskih veleposestev na
korist majhnim posestnikom, ki jim ponekod
pravijo »želarji«) in še o marsičem drugem,
kar pa naših čitateljev morda ne bi živo zani-
malo. Moram pa se obregniti na občinske in
cerkvene upravitelje v Prekmurju radi njih-
vih — pokopališč: lesene ograje so povsod
polomljene, le tu pa tam štrli kaka deska v
zrak, po visoki travi se podijo kože in druga
živina, svinje drgnejo svoje ščelinaste hrbte
ob lesenih križih ali pa rijejo po zemlji, mrt-
vašnice so brez vrat in oken, z eno besedo:
sramoča za vse one, ki bi se morali za to bri-
gati! Za to mi je žal, da so baš one dni ceste
bile radi nalivov tako razorane, da nismo mo-
gli z vozovi na božjo pot v — Jeruzalem, ka-
kor se imenujejo bogate vinske gorice pol-
drugo uro nad Ljutomerom, kjer se prideluje
imenitno vino, znano pod imenom »jeruza-
lemec«.

Rad bi še opisal Radence in njihove
vrelce in kopelji, ki so učinkovite zlasti pri
srčnih boleznih in revmatizmih. Prvih, hvala
Bogu, ne poznam, a v kopeljih sem se rešil
irganja že v 14 dneh. Ako se ta nadlega po-
novi, pojdem še prihodnje leto tja, ker je
zdravilišče blizu Ljutomera, in Vam potem
opišem kraj in ljudi. Ako pa ne bo treba
zdravljenja in kopelji, Vam napišem pa kaj
drugega, če bomo živi in zdravi. —

—::—

SLOVENSKA ČITALNICA V VRTOJBLI

60-letnice obstoja (1967—1927). V sredini nje ustanovitelj
Franc Locatelli.

Čebela — računar.

Povsod smotrenost! Če pogledamo živalsko truplo in njegove ude, vidimo povsod okroglo obliko. Zakaj? S to obliko je dosežena največja trdnost in ob enem z najmanjšim površjem tudi najmanjše izžarevanje toplote in najmanjše tlorišče za zunanje škodljive vplive. Isto obliko radi istega smotra dobimo pri rastlinskih debelih in steblih. Obratno temu je drevesno listje plosko in široko, seveda namenoma: list potrebuje za prilikovanje (asimilacijo) kar največ zunanjih vtiškov — solčne svetlobe —, zato jej nudi, čim več le more, površja.

Oblika večine semen je okrogla. Fižolu, n. pr. je vseeno, kako pride v zemljo. Tamkaj vzklije ter ne glede na lego požene korenino v zemljo, drugi, nasprotni del pa iz zemlje. Isto vidimo pri žitu i. t. d. Seme raznih buč in kumar je ploskato; vrzimo ga na tla kakor hočemo. Ustavi se v pretežni večini slučajev na ploščati strani. To lego namreč potrebuje v zemlji, ako hoče kaliti. Če pride pokonci v zemljo, sploh ne kali! Zato mora imeti ploščato obliko, da dobi v zemlji tem lažje zahtevano lego.

Čebelno satovje je sestavljeno iz samih šestervoglatih celic. Čemu? Slučajno gotovo ne, ker narava slučajnosti ne pozna, ampak le namen.

Mnogo se je že razpravljalo o tem, zakaj so celice ravno šestervoglate, a mnenja so precej različna. Nekateri prirodoslovci trde, da so bile celice prvotno okrogle, kakršne so še dandanes bube skoraj vseh žuželk ter da so šele kasneje radi vsestranskega pritiska dobile sedanjo šesterkotno obliko. Ta trditev je neupravičena. Pri satovju vidimo, da so vključno vse celice šestervoglate, tudi one, ki stoje ob robu satovja in torej niso izpostavljene nobenemu pritisku. Ako bi bile celice prvotno okrogle in bi šele zbog pritiska postale šestervoglate, bi morale imeti celice na mestu, kjer so se krogi dotikali bolj debele stene, česar pa v nobenem slučaju ni opazili. Tudi je jako dvomljivo, če se da krog s pritiskom spraviti ravno v pravičen šesterkotnik.

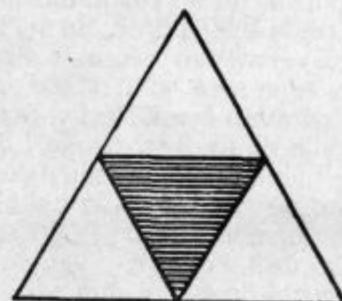
Kakor znano, imajo čebele sestavljene oči, sestavljene iz več tisoč mikroskopičnih pravičnih šesterkotnikov. To dejstvo je druge prirodoslovce pripravilo do mnenja, da vpliva prav ta oblika oči na čebelo, da gradi samo šestervoglate celice. Vsaj dvomljivo pa je,

če zamore oblika očesa vplivati na obliko predmetov napravljenih z nogami in grizali. Mi ljudje imamo okrogle enostavne oči, vendar to ne moti naših rokodelcev, da bi nam ne napravljali tudi voglatih predmetov in je okrogla oblika razmeroma precej redka in so ji skoraj vedno pogoj praktični razlogi. Okrogle so n. pr. razne steklenice in posode, ker nas skušnja uči, da dosežemo s to obliko največjo prostornino. Pomisliti moramo razven tega, da je v panju popolna tema, kjer se vid oziroma oči ne morejo rabiti.

Videli pa bomo kasneje, da šesterkotnost celic ni odvisna od šesterkotnih sestavljenih oči, pač pa je narava pri ustvaritvi obeh zasledovala eden in isti namen: **Varčnost!** Prvi razlog varčnosti liči v tem, da je z naravno šestervogelnih celic vsaka stena prve celice obenem stena druge sosedne celice, s čimer je prihranjena ena sedmina dela, časa in materiala. Z naravno šestih celic je obenem napravljena sedma.

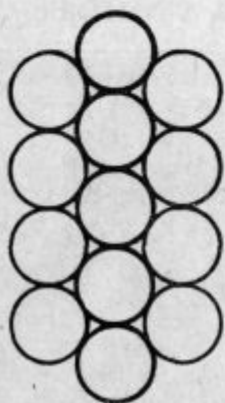
Oblike, katere bi pri tem prišle v poštev, so: enakostraničen trikotnik, štirjaki (kvadrati) in pravilni šesterkotnik. Idealna oblika za dosego največjega površja ob najmanjšem obsegu bi bil pač krog, a ker bi v tej obliki nastali neizrabni prostori ne odgovarjali praktičnosti, se krog odloži.

Ako že zagovarjamo varčnost, bi bilo mogoče umestije, če bi se čebela poslužila enakostraničnega trikotnika, s čimer bi bila prihranjena ena četrtnina dela in materiala, ker že trije taki trikotniki obdajajo četrtega in bi s tem bila prihranjena četrtnina,

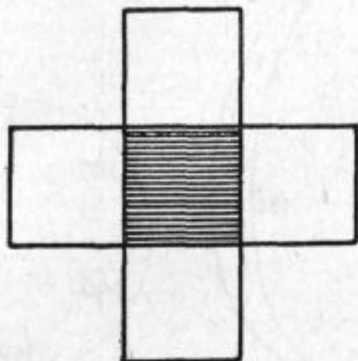
ali morda štirjaka, ki bi olajšal delo in nabavo materiala za eno petino?

Nekoliko geometrije! Radi večje nazornosti napravimo primer v povečanem obsegu. Ako hočem ograditi z zidom prostor 100 m² v obliki enakostraničnega trikotnika, potrebujem za to 46 m dolgega zidu, dočim zadoštuje za ograjenje štirjaškega prostora z isto površino le 40 m, za šesterkotnik le 37 m in

sterokotnikov. To dejstvo je druge prirodoslovce pripravilo do mnenja, da vpliva prav ta oblika oči na čebelo, da gradi samo šestervoglate celice. Vsaj dvomljivo pa je,

za krog celo samo 35 m. In obratno: Ako hočem z 40 m dolgim zidom ograditi prostor v obliki enakostraničnega trikotnika, ga ogradim le 77 m², z zidom iste dolgotosti ogradim širjaški prostor od 100 m², v šesterkotniku prostor 116 m² in v krogu celo 127 m².

Vidimo torej, da je površina pri enem in istem obsegu tem večja, čim več ima lik enakih kotov ter je vrhunec tega dosežen s krogom. Iz še prej omenjenega razloga je uporaba kroga za zgradbo celic neprimerna, ravno tako ne oblika z več nego šestimi enakimi koli, ker jih ne moremo tako spraviti skupaj, da bi vsota priležnih kotov tvorila krog t. j. 360°. Ostane torej edina in izključno le oblika šesterkotnika, ker z njo dosežemo ob enem in istem obsegu največjo površje izvzemši kroga, katerega se čebele in štedljivosti ne morejo poslužiti radi neizrabljivih medprostorov.

Poreče kdo: Ako je že šesterkotnik v to dosego primeren, bi bilo pač pametneje, da bi si čebele zgradile tako velik šesterkotnik, da bi se ravno lahko spravil v panj, s čimer bi odpadle vse medstene in bi bila s tem varčnost najpopolnejša. A pozabiti ne smemo, da je celica obenem postelja ličinke, prostor za njeno zabubitev in tudi ona potrebuje za svojo metamorfozo (pretvarjanje) oddeljenega stanovanja kakor vse druge žuželke. Razen tega leže celice v panju vodoravno. Kapilarnost (lasovitost) je povod, da se nagromadi med ne izceja iz njih.

Žal, nimam podatkov o gostoti, koheziji (sodržnosti) in adheziji (sprijemnosti) medu, toda prepričan sem, da velikost celic matematično natančno odgovarja zahtevam teh treh činiteljev, radi česar celice ne morejo biti večje nego so!

Manj iz prepričanosti nego radi posebnosti navajam slučaj, katerega posnemam po neki nemški knjigi.

Dno posameznih celic ni vodoravno, kakor n. pr. pri sodu, ampak ga tvorijo trije rombi, izmed katerih vsak tvori tretjino dna/sose-
ne celice. Pregovor pravi: »Kamen na kamen palača!« Pregovor je sicer lep, a inženir ali stavbeni mojster bi se lepo zahvalil zidarju, ki bi se ravnal po tem pravilu. Ako hočemo

doseči trdnost in vezanost zidu, moramo polagati en kamen na dva druga! Čebela je upravičenost tega načina arhitekture še nadkrilila s tem, da je dno vsake celice v zvezi s tremi drugimi sosednimi celicami ter s tem dosegla še večjo trdnost.

Romb je sicer pravičen četverkotnik, a le glede stranic, ne pa glede kotov. Slučaj glede teh rombov je zanimal znanega izumitelja toplomera Reaumurja (+ l. 1757.), ki je prosil matematika Bernoulli-ja, naj mu izračuni, koliko stopinj morata v tem slučaju imeti oba kota omenjenih treh rombov, da se doseže največja vsebina celice. Sam je namreč določil, da znaša manjši kot 70° 32'. Bernoulli je to nalogo poveril svojemu učencu Königu, kateri je s pomočjo logaritmov izračunil, da bi v dosego največje vsebine celice moral manjši kot romba iznašati 70° 34'! Odkod razlika 2'? Šele po 10 letih se je slučajno dognalo, da se je na dotični strani logaritmskih tabel, katere je vzel König za podlago prej označenega računa, vrnila tiskovna poma. Po odpravi te poma je König svoj račun ponovil in dognal, — da imajo čebele prav: Kot mora iznašati 70° 32'!

Od takrat je preteklo še 250 let in je dvomljivo, je-li imel Reaumur potrebnih pripomočkov za dognanje kota s tolikšno natančnostjo pri tako majhnih celicah, a zanimivo je vendarle.

Sam sem zamudil par mesecev s podobnim računanjem, a rezultat tega je bil, da iznaša manjši kot natančno 72°, večji pa 108°. Znanje matematike je pri meni v toliko pomanjkljivo, da svojega rezultata ne morem drugače dokazati kakor s sledečim dejstvom. Čim manjša je razlika kotov četverkotnika, tem večje je njegovo površje ob enem in istem obsegu. Kote z 72° lahko nanizamo enega zraven drugega tako, da je krog sklenjen (72° × 5 = 360°), dočim tega v Reaumurjevem slučaju ni! Da pa mora biti krog sklenjen, je jasno, ker izvzemši prejšnje slučaje trikotnika, kvadrata in šesterkotnika je v prilog največjega površja edino le romb z manjšim kotom 72°.

K sklepu omenjam še, da je neki prirodoslovec zagovarjal šesterkotnost celic s tem, da vosek v starosti kristalizuje v obliki rombov tako namreč, da tvorijo trije rombi šesterkotnik. To dejstvo ne more imeti na gradbo celic nikakega vpliva, ker se vosek ob času uporabe za gradbo celic nahaja v mehkem stanju ter nima kot tak nobene določene oblike.

Sicer naj pa k šesterkotni gradbi celic pripomore kristalizacija voska ali oblika čebelinega očesa, gofovo je in ostane, da je oblika pravičnega šesterkotnika za zgradbo celic najprihladnejša, ker omogoča največjo štedljivost gleda gradiva, dela in časa.

O valjenju.

Ko sem bil svoje dni na Grmu v kmetijskem tečaju, sem bil radoveden, kako se sponaša umetna valilnica. Učitelj Zdošek je na kratko imenoval napravo »stroj za kvarjenje jajec«.

Ta osnačba se mi je zdela precej čudna. Na toplomeru sem opazil, da je temperatura v valilnici vedno enaka, takoj idealna, zato sem precej sumil, da pri valjenju ne zadostuje samo toplota, ampak mora biti zraven še kak drug činitelj, ki izvaljenje pospešuje oziroma omogoča.

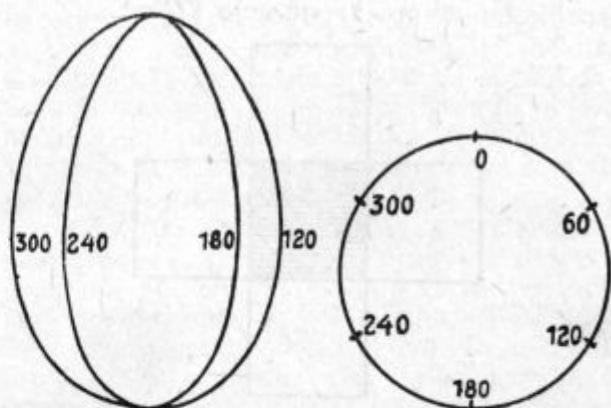
Ko sem kasneje sam podkladal jajca pod kločo, sem prihajaje zvečer domov, večkrat slišal iz gnezda pod štedilnikom neko čudno rožljanje in ga pripisal možnosti, da izvirajo ti glasovi od kljuna, s katerim si obira kloča mrčes, krpelje. A kmalu sem se prepričal, da to rožljanje prihaja od jajec, katere kloča z nogama meša in obrača.

Napravil sem toraj sledeči poizkus. Ko je bila kokoš godna za valjenje, sem jej položil 16 jajc. Pet izmed njih sem opremil s tekočimi številkami od 1 do 5 in jih na šestih mestih oboda zaznamoval s številkami 60, 120, 180, 240, 300 in 360 oziroma O — številke, odgovarjajoč stopinjam kroga. Vsa ta jajca sem kontroliral ter dobil sledečo labelo:

Dan	ura	JAJCE ŠT.				
		1.	2.	3.	4.	5.
23. V.	7.	0	0	0	0	0
24. "	"	300	60	120	120	300
25. "	"	180	300	0	120	180
26. "	"	240	60	240	300	240
27. "	"	300	0	300	120	60
28. "	"	240	240	60	240	60
29. "	"	0	180	300	60	180
30. "	"	0	300	120	180	240
31. "	"	60	0	0	180	180
1. VI.	"	0	300	180	300	300
"	9.	300	300	180	0	180
2. "	7.	240	0	300	240	240
3. "	"	300	300	60	0	300
"	9.	300	0	60	300	240
"	11.	0	300	0	300	300
"	13.	0	0	300	300	0
4. "	7.	300	300	0	240	300
5. "	"	"	"	"	"	"
6. "	7.	120	180	240	0	240
7. "	"	0	300	60	300	0
8. "	"	180	300	180	300	240
"	12.	60	240	120	120	240
9. "	7	180	300	60	120	360
10. "	"	0	300	60	240	180
11. "	"	240	120	180	300	240
12. "	"	60	300	180	60	360

Ker nisem mogel ugotoviti, obrača kokoš jajca naprej ali nazaj, sem iz doslednosti upošteval vedno le krajšo pot. n. pr.: Ako je jajce danes ležalo tako, da je bila zgoraj 0, jutri pa 300, se je lahko obrnilo za 60 ali pa tudi za 300°. Toda upošteval sem le krajšo pot in prišel do zaključka, da je napravilo jajce št.

- 1 — 2100 stop. in se obrnilo 5.83 krat
- 2 — 1800 » » » » 5.00 »
- 3 — 2220 » » » » 6.17 »
- 4 — 2100 » » » » 5.83 »
- 5 — 2040 » » » » 5.67 »

Kakor je razvidno iz razpredelnice, sem dne 3. junija prigledoval v teku šestih ur štiri-krat. V tem času je napravilo jajce št.

1. — 240 stop. poti
2. — 180 » »
3. — 240 » »
4. — 180 » »
5. — 420 » »

skupaj 1260 stop. poti, na jajce povprečno 252°. Ker vali kokoš najmanj 20 dni in je vsak dan štiri krat po šest ur, bi vsako jajce napravilo med valjenjem povprečno 20160° ali obrnilo bi se 56 krat okrog in okrog.

Ponavljam, da sem pri tem upošteval le krajšo pot, zato morda ne pogrešim mnogo, ako računam, da se obrne jajce med valjenjem petkrat na dan okoli svoje osi. Da je to obračanje jajec precej jako, je sklepati že iz tega, da postane lupina jajca že po enem tednu gladka in svitla, medtem ko so navadna jajca temnejša in razkava, ter se obe vrsti jajec lahko razločita.

Iz vsega sledi, da za izvalitev ne zadošča samo toplota, marveč je treba jajca tudi obračati. In zakaj to? Skrbna mati narava sicer ne uči svojih bitij fizikalnih zakonov, a je poskrbela za to, da jih nagonsko upoštevajo.

In za fizikalni zakon gre tudi v tem slučaju. Vsakdanja skušnja nas namreč uči, da ima rumenjaki večjo specifično težo od beljaka. Ako prerežemo trdo kuhano jajce, ki je dlje časa ležalo na enem mestu, vidimo takoj, da se je rumenjaki približal lupini in ga je včasih tudi opaziti, kako preseva skozi beljak. Isto bi se dogajalo tudi pri valjenju, ako bi kloča ne obračala jajec. Rumenjaki, iz katerega nastane piščice, bi legel radi večje teže na dno; v tem slučaju bi se piščice prirastlo h kožici pod lupino, bi se ne moglo izleči ter bi poginilo, ali kakor pravijo ljudje pri nas, bi se »pripeklo«. Ker se najbrž uporabi beljak le za nadaljno rast piščic, ki ga vsrkava,

(endozmoza) je mogoče, da se pišče ne razvije enakomerno, ako leži rumenjaki na dnu ter je nad njim več beljaka nego pod njim.

Da se kloča izogne tega nedostalka, obrača jajca tekom valjenja, radi česar je rumenjaki prisiljen, da ostane lepo na sredi. Zato je izraz »valjenje« popolnoma na mestu, medtem bo nemški »brüten« ne odgovarja pojmu.

Ako pogledamo v prejšni razpredelnici vsoto stopinj, ki jih je napravilo vsako jajce, nas more podobnost številke le presenetiti in bi človek skoraj verjel na neki sestavi.

Pri poizkusu me je tudi zanimalo, da se je iz jajca, ki je napravilo največ poti, toraj št. 3. izleglo med prvima dvema, obratno jajce št. 2. med zadnjimi tremi. Skoraj bi bilo verjeti, da jakost obračanja nekako pospešuje izvalitev. Hotel sem tudi dognati, ali morda ta pojav ne vpliva na spol, a imel sem smolo, ker mi je toča po dveh tednih ubila vseh 16 piščet, kloča jih je bila sramotno pustila na cedilu. Prav hudo mi je bilo, ko sem našel vseh šestnajst piščet mrtvih tesno stisnjenih drugo k drugemu.

Naj opozorim še na praktično stran svojega poizkusa:

1. Ne podkladaj kloči nikoli preveč jajec; podloži le toliko, da kloča lahko obvlada valjenje.

2. Večkrat se dogaja, da kloča ni še trdno obsedela, radi česar rada uhaja iz gnezda. Da se to prepreči, jo nekateri pokrijejo. Ako je že to neizogibno — seveda je bolje, počakati še par dni, da kloča trdno obsedi — naj se kloča pokrije tako, da ima z nogama dovolj prostora in jajca lahko vali in obrača.

Lastniki umetnih valilnic naj bi upoštevali dejstvo, da je obračanje jajec bistveni del valjenja in da ne zadošča samo toplota. Jajca, ki jih stavimo v valilnico, zaznamujemo na določenem mestu s piko, križcem ali s čim podobnim. Na ta način lahko jajcu večkrat na dan ali pa vsaj enkrat menjamo lego, tako, da ostane rumenjaki na sredi.

Idealna umetna valilnica bi bila seveda taka, pri kateri bi bila jajca položena v boben, kateri bi se lahko z roko obračal ali pa še bolje, ako bi se boben mehanično kakor kaka ura obračal.

— č.

Bodočnost zrakoplovov in letal.

Brez vinarja ni goldinarja, brez dela ni jela, in dela ne brez sile in poti! S tem sta izrečeni sveti resnici, kateri srečavamo ob vsakem kamnu svoje poti skozi življenje. Varčnost v najširšem pomenu besede na eni

in zlato pravilo — ki je edino brez izjeme — na drugi strani nam v medsebojnem neogibnem nasprotstvu najbolj grenita naše ure. Kaj je varčnost, to menda vsakdo ve, in da jih je mnogo, ki jo prezirajo prav radi te druge zlate točke, radi tega neizprosne pravila enakosti dela, ni tudi nikaka novost. So to pravila, ki ne prizanašajo niti avijatikim. — Pravim avijatikim in razumem pod tem imenom vse priprave in stroje, ki služijo človeku, da se povzpne — žalibog še ne ko ptič — v zračne višave!

Da ostanem zvest zgodovinskemu razvoju, omenjam najprej: aerostafiko t. j. zrakoplovstvo. Aerostaf ali zrakoplov (imenovan tudi zračna ladja) je priprava, s katero more ponižni zemljan po Newtonovem zakonu: vzgon telesa v plinu je enak teži odrinjenega plina pod nebo.

Ko se je dvignila prva »Montgolfière« (balon napolnjen z dimom in imenovan po izumitelju), je bilo prevladujoče, da, splošno mnenje vseh, ki so se za to zanimali, da izvira vzgon t. j. sila, ki dviga balon, iz svojstva dima, ki se dviga vedno proti nebu, ako ga premoč vetra ne tlači k tlom! Šele pozneje se je izmotal iz vseh teh mnenj in ugibanj pravi vzrok vzgona, ki obstoji v razliki teže med mrzlim in gorkim zrakom. Na tej podlagi je nastala nedolgo za Montgolfiéro, Charliéra, ki sta jo brata (izumitelja) napolnila z vodikom, plinom, ki je izmed vseh najlažji!

Predhodnika zrakoplovstva — menim predhodnika današnjih zračnih velikanov, ker imamo še dandanes nebroj športnih balonov v skoroda osnovni obliki, sta bila Montgolfiér in Charles, in le po njuni zaslugi so se potem vrstili drugi iznajditelji, ki so v teku desetletij izpopolnili konstruktivno spravo tako enostaven balon. Izmed vseh teh pionirjev nas zanimata najbolj, Parcival in Zepelin; bila sta ustanovitelja načinov gradnje, ki sta se ohranili še do današnjih dni, in ju —

Izobraževalno društvo »Tabor« v Kočah.

če se drzemo govoriti o bodočnosti aerostatike — lahko nazivamo ustanovitelja modernega zrakoplovstva.

Medtem, ko je ohranil Parcival pri svojem načinu gradnje še stari brezgradni zrakoplov, je Zeppelin ustvaril za tedanje čase popolnoma nov sestav, čigar bistvo obstoji v ogrodju. To cepljenje nazorov v dve povsem različni gradnji, ki sta se ohranili in izpopolnili do današnjih dni, pa ni ostalo brez sadu. Ravno nasprotno: rodilo je mnogo izkušenj, mnogo uspehov, ki bi bili sicer izostali.

Parcivalov način gradnje je, kot že omenjeno, brezgradni. Zrakoplovi, zgrajeni na ta način, dobe svojo pravo obliko, le radi napetosti plina, ki je z njim zrakoplov napolnjen. Obstoji v glavnem le iz trdne prevleke in v njo všitih »balonotov«, kateri — po številu na pr. osem — prevzemajo plin in tesno napolnujejo prostor, ki jim ga nudi trden plašč zrakoplova. Pravim »trden plašč«, kajti pomisliti moramo, da tehta tak zračni orjak tisoče in tisoče kilogramov. Tkanina je navadno gumijeva in ima vtkano jekleno mrežo, kar znatno zviša trdnost tkanine. Iz te sešiti plašč je pa sestavljen iz še vse polno drugih delov, ki imajo nalogo nositi in upirati se silam delujočim neugodno na obliko zrakoplova. — Ako pomislimo, da dosežejo zrakoplovi malone hitrost zmernih letal in da trpi radi neizogibnega zračnega upora pred vsem njihov prednji del, se nam razjasni dejstvo, da imajo tudi proizvodi Parcivalove gradnje vdetano v tem delu trdo kapo, ki onemogoča vlačenje. Radi oblike in linije se navadno tudi v zadnjem delu pomaga z ogrodjem. S tem bi bilo torej vprašanje oblike za silo rešeno, a le toliko, v kolikor se nanaša isto na telo zrakoplova. Pomisliti pa moramo, da je telo v glavnem samo shramba za plin ter da se mu pridružujejo še motorji in posadka, ki je zelo važna, ker je pač radi nje zrakoplov! Vse to je kar najbolje obešeno in pritrjeno na balon, ki trpi nemalo pod to občutno težo. Posledica vseh teh nanj delujočih sil je ista, kot jo opažamo, če obesimo na jeklen žični obroč, ki je pritrjen na gornji najvišji točki, utež: zrakoplov se splošči. Čeprav ni sploščenje iz približno okrogle oblike v obliko elipsoida, resen gradbeni nedostatek, je vendar — radi posledic — tako sploščenje in preoblikovanje zelo neprijetno. Najnovejši »Parcivali« so ta nedostatek deloma

že odpravili in ako nam bodočnost še kaj obeta, lahko trdimo, da je tudi to zadnje, najtežje vprašanje rešljivo!

Od Parcivalove se razlikujejo, glavne smernice Zeppelinove gradnje le v sestavi ogrodnega dela balona. Osnova Zeppelina — iznajditelja samega — se je ohranila in izpopolnila, ter velja danes, še ravnotako kot takrat, ko je križarila prva njegova ladja nad Nemčijo. Zeppelin, ki mu je radi par izpodletelih poizkusov že predla, si je opomogel. Narod ga je slavil in obsopal... v pravem pomenu besede z zlatom. Rodila se je moč, in na novih temeljih so vstale nove lope, da objamejo nastajajoče velikane.

Zeppelin sestoji iz aluminijevega ogrodja, ki ga pokriva tanka prevleka iz gumi-tkanine; oboje mu daje obliko, ki je stalna in neodvisna od notranjega pritiska plina. Kljub temu imamo tudi tu »balonete«, ki vise (prazni) v balonu. Napolnjeni zavzamejo odmerjen jim prostor in se uprejo v gornji obok ogrodja; istotako so pritrjeni tudi motorji in potniške kabine na trup, ki jim nudi mnogo enostavnejšo in sigurnejšo oporo.

Imamo torej — ponavljam — dve skupini: brezgradno in ogrodno. Med njima leži pologrodni zrakoplov t. j. zrakoplov ki ima le spodnjo polovico balona stalno prirejeno in pri katerem je zgornji obok nestalen. V ostalem — pričvrščenje motorjev, potniških kabin itd. — se pa pretežno ujema z Zeppelinovo gradnjo.

Iz tega sledi da so zrakoplovi Parcivali lažji, Zeppelini težji in da nam nudijo pologrodni zrakoplovi, srednjo pot do izpopolnitve. S predidnim sem na kratko naznačil notranje zadeve zrakoplovstva ki so na vsak način pomembne tudi za nadaljni razvoj aviatike. Omejil sem se na najpoglavitejše in opustil gradnjo, ki je dokaj zamotana in nas zanima tu le toliko, v kolikor vpliva na ekonomijo.

Poleg aerostatike se je razvila aerodinamika. Skoraj bi lahko rekel: vzporedno z njo, kajti uspehi praktične vrednosti že danes presegajo one aerostatike. Ako pomislimo, da leži prvi motorni polet šele dobrih 25 let za nami in da se je v tem kratkem času aerodinamika tako razmahnila ko malokatera veda, lahko spoznamo, da je prav ona določena, da nas dovede do cilja.

Princip aerodinamičnega leta je kaj enostaven! Mislimo si nagnjeno pravokotno ploščo, ki se pomika v določeno smer. Zrak

BERLITZ-SCHOOL

PALAČA ADRIATICA
PIAZZA DALMAZIA

TRST

Uči : vse jezike - pripravlja za
trgovstvo in izpite.

Prestavlja : iz vseh jezikov - posebne cene velikim administracijam.

bije ob njo in ji onemogoča hitro pomikanje, ki bi se sicer ujemalo s silo uporabljeno za to delo. To opočasnjene premikanja proti zraku, imenujemo upor istega! A prav iz tega le upora in radi njega se porodi v pravokolni plošči nova sila, ki je pravokolna na smernico upora; torej sila, ki ploščo dviga, in ki ji pravimo aerodinamičen vzgon! Najlepši primer tega osnovnega pravila nam nudi zmaj, ki je še dandanes zelo priljubljena zabava mladine.

Najenostavnejše izmed letal je enokrovnik, pri katerem nadomešča vrh zmaya motor! Gradé se dvokrovniki in trokrovniki, ki jih pa ni nikakor smatrali za letala višje stopnje, posebno sedaj, ko začenja enokrovnik svoj zmagoslavni pohod. Mnogo črnila in še več papirja se je že porabilo za to vprašanje, a trditev, da je dvokrovnik že docela izpodrinjen, bi bila vendarle zelo prenašljiva. Razlogov je mnogo za, in mnogo proti; vsi so pretežno tehnične narave. Voja narekuje uspešno obrambo, pošniški promet zahteva udobnost. Z veseljem lahko trdimo, da se najmodernejša tehnika letalstva prikuje prometu in trgovini. Spoznali smo končno namen stvarstva! Ne v znamenju bratomorstva, v znamenju ljubezni in strpnosti križajte zračne oceane!

Letalo je celota; funkcije so nerazdeljene. Krila in motor živita isti nalogi ter se medsebojno dopolnjujeta! Moderno letalo je kovina, ki nosi breme visoko pod nebo; je volja pilota, predpoda hitrosti in prostosti...!

Omenil sem že, da je sedanost čas enokrovnika. K temu je pripomogla pred vsem gradnja kril z visokimi prerezi. Medtem, ko si je pomagala prošlost z dvokrovnikom, kateri je bil najpripravnejši tip za utelešenje in oblikovanje starih metod gradnje, je našla moderna brezdvomno boljši izhod iz te zagate. Ko se je pojavil prvi prstonoseči enokrovnik, t. j. letalo brez običajnih žic in nadkonstrukcij, je bila beseda izrečena. Krenili smo iz starih zavoženih poti na novo široko cesto...

Že danes prenaša razmeroma malo letalo s 185/P. S. šest oseb skozi zrak. — Kabina tri motornega enokrovnika, ki dobesedno sam leti, se ne razlikuje mnogo od železniških kupejev prvega razreda in slane manj. Vrše se poizkusi z večmotornim orjakom, ki bo v stanu nositi stotine ljudi, nuditi jim popolno udobje in leteti z njimi preko 140 km na uro. Sestava teh letal je povsem iz aluminija. Prstonoseča krila zagotavljajo trdnost in hitrost: so pa razmeroma lahka. Trup je prostoren in nosi v čelu motor, kateremu se pri trimotornem letalu pridružujeta še dva stranska, vzdana v krilih. Razporedba prostora za pošnike je ugodna in le neutemeljeni bo-

Izobraževalno društvo »Jasna Poljana« v Policah.

jazni pred letanjem ter razmeroma visokim cenam prevoza se pripisuje krivda, da ne uporablja še množica tega idealnega prometnega sredstva.

Če se sedaj vprašamo, bo li sploh doseгла avijatika stopnjo železnic in parnikov, ali je sploh mogoče, da doseže to »popolnost«, mora biti naš odgovor dobro premišljen. Beseda avijatika je dvojnega pomena: obsega zrakoplovstvo in letalstvo. Pristransko bi ravnal oni, ki bi prezrl prvo, in lahkomišlno drugi, ki bi aerodinamiko zavračal, obe podstroki sta v tem pogledu enakopravni. Žrtve je bilo tu in tam in obe sta nam obrodili lepe sadove. Toda pustimo zgolj tehnično stran, moja naloga je, da promatram avijatiko iz ekonomskega stališča t. j. iz stališča, ki zagotavlja — kot edino pravo — tej ali oni stroki bodočnost.

Kot sem uvodoma omenil, je varčnost v širšem pomenu besede tudi avijatiki trn. Le ko bo ta težkoča docela premagana, se odprejo vrata kabin tudi širšim slojem. Kako važno je prav to vprašanje, ni potreba utemeljevati, saj je vsakemu jasno, da ležita edino v njegovi vsaj dovoljni rešitvi, bodočnost in nadaljni razvoj avijatike. Zatorej oglejmo si, v kakem razmerju do poli nahajamo sile in hitrosti pri sedanem stanju avijatike, in v kaki meri zamorejo zračna vozila prenašati tovore! Opozarjam, da se bom opiral pri raznih številnih podatkih le na povprečne vrednosti, ker leže meje velikosti in razteznosti zelo oddaljene druga od druge.

Dve leti sta komaj pretekli, odkar je dosegel v smelem poletu, ki je admiral ves svet, zrakoplov Z. R. III. Ameriko in že imamo nov dokaz v odkritju severnega tečaja, da se po tem prvem zmagoslavju modernega zrakoplovstva ni počivalo. Razmeroma majhna ladja »Norge« nas je sicer prepričala o uporabljivosti zrakoplovov za ekspedicije in velike dogodke, ni nas pa s tem še docela uverila, da bi pod slabšimi pogoji prav tako dobro odrezala.

Koliko jih je že bilo, ki so preleteli iz Amerike v Evropo, in le malokdo iz naroda se jih spominja. Mar niso tudi tista letala, ki so jih prenesla iz kontinenta na kontinent, umotvori? Ali ni za letalstvo večjega pomena, če preleti letalo isto pot z manjšimi stroški in hitreje? Ali se ni ravno pri odkritju severnega tečaja pokazala prednost letal v najsijajnejši luči?

Vzemimo na pr. Z. R. III! To je ogromen zrakoplov, Zeppelin, ki vsebuje 70.000 m³ plina in ima 5 motorjev po 450 P. S. Celotna motorna naprava daje torej 2250 P. S. Hitrost zrakoplova je v primeru z njo malenkostna in se suče okoli 130 km na uro. Ker pride zrakoplov radi neokretnega pristajanja le za daljša potovanja upoštev in mora biti torej dobro preskrbljen z gonilnimi snovmi (bencinom, oljem), je število potnikov že vnaprej omejeno! Teža takega orjaka je ogromna in radi tega je tudi odstotna težina, ki odpade na vsako glavo, zelo velika. Pogonski in vzdrževalni stroški tudi. Plin — upoštev prihaja po največ vodik — uhaja radi razteznosti skozi stene baloneta; treba ga je vedno nadomeščati z novim, ker bi sicer trpel vzgon. Vodik je 11krat lažji od zraku in razmeroma poceni, škoda le, da je gorljiv. Helij, ki je idealen plin, torej negorljiv, je pa zelo drag in le 7krat lažji od zraku. Radi tega je težko spojiti varnost z ekonomijo, ki je pa v osebnem prometu poglavitna.

Iz teh podatkov je razvidno, da mora biti stremljenje k popolnosti in ekonomiji, tudi stremljenje k razbremenitvi. Razbremenitev je pa Zeppelinom današnjega kova nemogoča, kajti glavna težina je prav ogrodje, ki je bistvo zrakoplova in gradnje. Pri pologrodnem zrakoplovu smo v tem pogledu na boljšem. Manjka mu polovica ogrodne težine in njena siceršnja teža je pridobljena tovoru. Je torej razmerje med lastno in naloženo težo boljše ko pri ogrodnem zrakoplovu in radi tega tudi ekonomija prožnejša! Ostaja nam še Parcival in rad bi izpregovoril o njem daljšo besedo, kajti brezogrodni način je edini, ki bi znal z letalstvom resno tekmovali.

Vzemimo tak brezogrodni zrakoplov z tremi motorji na eni in kovinasto letalo z istim številom motorjev na drugi strani. Oglejmo si ju in primerjajmo!

Zrakoplov ima dve povsem različni silotvorni skupini. Prva je balon, ki radi neenakosti teže zraku in plina, preskrbuje vzgon in druga je motorna naprava, ki daje zrakoplovu vodoravno hitrost. Funkciji sta torej detjen, in bi se varnost pod določenimi pogoji lahko povečala. Letalo pa ima samo motorno napravo: ta sama mu že daje hitrost in vzgon. Čeravno so motorji letala ponavadno šibkejši ko oni zrakoplova za prenos iste naložene teže, je hitrost letala večja, ker ima

zadnje manjši upor. Balon je velik in obsežen in zrak ga nemalo ovira pri hitri vožnji. Radi določenega obteženja, ne more v višje plasti — ker je zrak redkejši in radi tega razlika tem manjša — da bi si izbral pripravno strujo, kot stori to lahko vsako letalo, če ima le malo dobre motorje. Radi tega je večkrat primoran boriti se z vetrom in viharji, ki mu že itak zmerno hitrost še znatno zmanjšajo. Zmanjšanje hitrosti je pa zamuda časa in potrafa denarja, ker ostane v takih slučajih absolutna hitrost — t. j. hitrost napram zračnim plaslem vedno enaka. Radi razteznosti med napetim plinom in zrakom se vzgon trajno manjša; balon postaja ohlapen in vtiskati je treba vedno nov plin, ki ni ravno zastoj. Radi tega jemljejo zrakoplovi s seboj tudi težino, v obliki vode ali peska. Ta težina se po potrebi odmeče, ko obteži — nepoklicani gost — udirajoči zrak balonete. Če bi se ta točka prezrla, bi moral za spremembo kak možakar med potjo izstopiti. Posadko zrakoplova tvori v našem slučaju pet oseb, ki odtehtajo v primeru z letalom, kjer vodi sam pilot kar štiri potnike. Da ni ta razlika brez vpliva na potne stroške drugih »zrakoplovcev« je menda vsakemu — tudi netrgovcu — jasno! Ker je pristajanje zrakoplova radi ogromnega obsega precej sitna zadeva, prihaja upoštev le za daljše proge. Dolga proga pa zahteva mnogo gonilnih snovi, katere sicer med potjo poidejo. S čim naj se pa prosta teža v zraku nadomesli? Ta točka odpade pri letalu, ki radi okretnosti lažje pristaja. Pristajanje zrakoplova je združeno z velikimi stroški. Obstoj takega orjaka zahteva veliko lopo. Lopa in njegovo vzdrževanje pa stane zopet denarja. Ko dospje zrakoplov v pristanišče, ga je treba obdržati in pripeti na »mačke«, da ga veter, ki si ni za oporno ploskev nikakor v skrbeh, ne odnese. To zabavo, ki je navadno za balon usodna, prometno družbo — pa težak denar, si vetriček prav pogostoma privošči! Da se ne bo kmalu znašel kapital za tako nevarnost, je pa tudi zelo verjetno.

Prehajam k varnosti. Z besedo »varnost« zaznamujemo v obče strah pred prezgodnjo smrtjo. Menda ni še nobenega, ki bi trdil — potem ko je štrbunknil iz kakega letala ali zrakoplova, da je učinil prezgodnji konec. Smrt stoji vedno pred hišo in je povsod; ko zamahne... je zamahnila! Če se je zgodilo to prezgodaj, prepustimo sodbo Onemu nad nami.

Zrakoplov je napolnjen navadno z vodikom. Ker je vodik gorljiv, bi bilo brezpogojno potrebno, da bi se prometni zrakoplovi polnili s helijem. S tem bi bil vzgon za približno tretjino manjši, kot pri z vodikom napolnjenem zrakoplovu. Posledica tega bi bila zelo občutna, kajti to pomeni, da pade tudi zmogljivost dviga za tretjino in da se zmanjša radi pol-

nitve s helijem maksimalna višina zrakoplova. Odpomoč tej zgubi bi obstajala edino v tem, da se zgradi za isto težo večji balon, kar večja zopet zračni upor. Poleg idealnih svojstev ima pa plin helij tudi svojstvo, ki ni ravno najidealnejše: ta plin je namreč zelo drag, ker se dobi samo v Ameriki. Radi tega bi take polnitve še povečanih balonov dosegle bajne vsote, katere bi se ne mogle kriti z običajnimi finančnimi sredstvi. Motorji so pri zrakoplovu ob lepem vremenu neobvezni. Rabi jih samo za pomikanje, in če mu kakšen izmed njih odpove, ima posadka časa dovolj za popravila. Drugače je pa ob slabem vremenu in viharjih; v takih težkih urah mora sleherna konjska sila v zračni vijak, da pomaga velikanu v boju proti divji naravi. Če se pri tem motorji ustavijo, je zrakoplov premagan in veter zagospodari ne ravno milosrčno nad njim. Isto velja za letalo, ki je navezано še posebej na motorje, radi njihove dvojne funkcije. Kljub temu je pa let tudi z dvema motorjema še mogoč, ker si pomaga pilot s smernim krmilom, da vzdrži v ravnotežju nesimetrično delovanje sil. Prednost obstoji le v večji specifični teži, ki daje letalu v neurjih toli zaželeno stojnost. Poleg tega sta tudi trdnost letala kot enote in odpor proti

vremenu, mnogo večja kot pri zrakoplovu. K vsemu temu se še pridružuje važna točka, ki sem jo prej le naznačil in sicer: neenotnost pri zrakoplovu in enotnost funkcij pri letalu. Omenil sem pri tem, da se varnost pod določenimi pogoji pri zrakoplovu lahko poveča. Ti pogoji pa so zelo elastični in se dajo izpremeniti že z samim svinčnikom v prid letalom. Toda to ni moj namen; zato smatram zrakoplov napolnjen z helijem ob lepem vremenu varnejši kot letalo, in to posebno ponoči, ker mu v slučaju motornih defektov ni treba pristati. A oglejmo si vendarle morebitno nesrečo natančneje. Če odpovedo zrakoplovu motorji, je izročen vetru, ki ga odnese kamorkoli, dokler niso zopet popravljene. Ako se pretrže plašč in ubeži plin, telebne vse ostalo na tla. Toda to se prigodi zelo redko, ker so baloneti drug od drugega neodvisni! V slučaju ognja pa ni rešitve, kajti goriva najde slednji več ko preveč. Letalo ima v prvih dveh točkah, ki sta pri njem spojeni v eno, tudi samo eno, edino pot: na tla! Toda ta pot, pot letala je sigurna; zasilnih pristatov je povsod dovolj in če sede tudi v koruzo, ni nikaka nesreča. O ognju pa sploh ni govora, ker so letala kovinasta!

Pred nedavnim časom so pisali časniki, da se ustvarja v Nemčiji nov tip letala. Letalo, s katerim bi bilo možno doseči velikanske hitrosti in preleteti progo Evropa-Amerika v še ne desetih urah. Princip te nove iznajdbe je v bistvu let v višinah nad 10.000 m., torej v mnogo redkejšem zraku kot ga nahajamo v bližini zemeljske površine. Če pomislimo, da se zredči zrak že v višini okoli 5000 m na polovico atmosfere, da poslano torej uporadi tega fudi polovičen, da se ta upor od 5000 m naprej še v večjem razmerju manjša ko z zemlje do omenjene višine, doumemo kmalu velik pomen, ki ga je pripisovati tej novi akciji letalstva. Čeprav leži še to dete v zibelki, ni izključeno, da nas že prihodnja leta presenetijo z nepredvidenimi uspehi. Star pregovor velja tudi tu: Kar svet obrača, Nemec obrne.

Navadno se proračuni dobrina tega ali onega vozila iz števila, ki ga dobimo, če delimo celokupno težo vozila s številom potnikov, izvzemši osobje. Ta števila, ki naznačujejo kilograme težine, odpadajoče na vsako glavo, so posebno pri letalih zelo majhna in kažejo, da prekaša letalo že dandanes vsa ostala prometna sredstva. Ako vzamemo na pr. letalo, ki tehta, pripravljeno za odlet, 1602 kg. in katero nosi šest potnikov, iznese račun 267 kg. na osebo. V tem je pa zapopadna tudi teža potnika samega, ki znaša okroglo 75 kg; če jo odštejemo od 267 kg, dobimo za let posameznega potnika potrebno težino, 182 kg! Ravnotako si izračunamo tudi silo motorja, ki odpade na posameznika. V

Sestra pesnika S. Gegorčiča, ki še danes živi v Vrsnem.
Fot. Sturm — Selce.

Pevski zbor »Bralnega in pevskega društva« v Volčah.

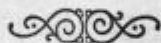
našem slučaju 30, (I) ker daje motor povprečno 180 P. S. — Sicer ni ta zaključek teoretično ravno razveseljav, ker je razmerje (1:9) med težo in za nje prenos porabljeno silo zelo majhno, toda če pomislimo, da je v njem zapopadena hitrost 180 km na uro in ravno zračna črta, torej velik prihranek na času, se nam šele pokaže ta uspeh v pravi luči. Če bi pa izbral za ta primer večje letalo, ali celo kak modern projekt, bi se brezdvomno razmerje še povečalo; a čim večje postaja razmerje med težo in silo, tem manjši so potni stroški! Odločilno za to zadnjo točko je po-

leg povprečnega časa obrabe strojev, tudi število zaposlenega prometnega osebja, ki je pa ravno pri letalih in vsem, kar je z njimi v zvezi, zelo malenkostno! Morebitne nesreče, ki so pa zelo redke, krije zavarovalnica.

Iz tega sledi neoporekljivo dejstvo, da prihaja upoštevanje za potniški promet sedaj edino le letalo, ki bo obdržalo, — kot kažejo tehnične podkrepitve — tudi nadalje vodilno mesto; kajti dvomljivo je, da bi dosegel kdaj zrakoplov gori omenjeno popolnost in z njo popularnost, od katere zavisi ves nadaljnji razvoj avijatike! —

Čas hiti! Pristanišča rastejo iz poljan in dan na dan se oddajajo nove črte zračnemu prometu. Letala prevažajo polnike in tovore, pošto in časnike; zmagoslavno ropotajo nad nami, ki se — na žalost — še ne zavedamo veličastva, ki nas v takih trenutkih obdaja. Gledamo za njimi in strmimo, dokler jih daleč na obzorju — Bog sam vé kje — ne zakrije tenak pajčolan hlapov... Hoj, kaj pa zijaš v nebo? Je li hrepenenje, li spoznaviš, da so tvoji?... Pomilujem jih, ker sem prešibak, da bi jih občudoval... Norci so: življenje tvegajo! Da, naše verige še ne segajo tako visoko, saj jih ne zamore niti naš duh: prosti so... In? Čakam, da jih uklenejo v navado;... potem poletim tudi jaz!!

Zlatko Bisail.

CANKARJEV »JAKOB RUDA« V TRGOVSKEM DOMU.

Osobje Dramatičnega društva v Gorci, ob priliki uprizoritve Cankarjeve drame »Jakob Ruda.«

ZA NAŠE MALČKE.

Modri ljudje.

Nekoč je vzel kmet palico iz kota in rekel svoji ženi: »Meta, jaz grem sedaj, opravke imam in se vrnem komaj čez tri dni. Če pride tačas živinski kupec in bi hotel kupiti naše tri krave, le prodaj mu jih, cena jim bodi dvesto cekinov, nič manj, si razumela.«

»Le pojdi v božjem imenu,« je odgovorila žena, »že napravim, da bo prav.«

»Ne vem,« je odvrnil kmet, »kot otrok si padla nekoč na glavo in od tedaj ni vse v njej v redu. Toda, to ti povem, če mi napraviš zopet kako neumnost, te namlahtim s to-le palico, da boš vsa modra po koži, ker že ne moreš biti v glavi, in ta modrost ti ne izgine vse lefo s kože, na to se lahko zaneseš.« Po teh besedah se je kmet odpravil od doma.

Drugo jutro je prišel kupec in ženi ni bilo treba mnogo govoriti. Ko si je ogledal krave in zaznal za ceno, je rekel: »Rad dam, saj toliko so vredne med brafi. Živali vzamem kar s seboj!«

Obvezal jih je od jasli in jih gnal iz hleva. Ko jih je gnal že skozi dvoriščna vrata, ga je žena polegnila za rokav rekoč: »Prej mi morate plačati dve sto cekinov, sicer vas ne pustim odtod!«

»Prav pravite, mamica,« je odvrnil kupec, »samo jaz sem pozabil svoj mošnjiček doma. Radi tega si pa ne belite glave, dam vam varščino, dokler ne plačam. Dve kravi vzamem s seboj, tretjo pustim v zastavo. Boljšega poroštva vam sedaj ne morem nuditi.«

Žena se je dala prepričati in pustila, da je kupec odšel z dvema kravama. »Kako bo vesel moj Luka, ko bo videl, kako modro sem ravnala.«

Kmet se je vrnil, kakor je bil obljubil, tretji dan in je takoj vprašal, če so že krave prodane.

»Seveda, dragi Luka,« je odgovorila žena, »kakor si ti rekel, za dve sto cekinov. Toliko skoroda niso bile vredne, toda mož jih je vzel brez vsakega ugovora.«

»Kje imaš pa denar?« je vprašal kmet.

»Denarja pa nimam,« je odvrnila žena, »mož je slučajno mošnjiček doma pozabil, a ga prinese golovo, saj mi je pustil lepo varščino.«

»Kako varščino?« je vprašal kmet.

»Eno izmed naših treh hrav, te ne dobi, dokler ni plačal onih dveh. Ali nisem ravnala modro in celo najmanjšo sem si obdržala, ker najmanj žre.«

Kmet se je ujezil in vzdignil palico, da pretepe ženo. Nenadoma se je pa premislil in rekel: »Ni je neumniješe gosi od tebe na vsem božjem svetu, a smiliš se mi. Na cesto pojdem in tri dni bom čakal, če srečam človeka, ki je neumniji od tebe. Če se mi to posreči, ti odpustim kazen; če pa ne dobim takega človeka, dobiš, kar sem ti bil obljubil, in ti ne bom prav nič pritrgal od zaslužka.«

Kmet je šel na veliko cesto, sedel na kamen in pričakoval dogodkov. Kmalu se mu je približeval kmetijski voz, na katerem je stala ženska, mesto da bi sedela na kupu slame oziroma hodila z voli. Skoraj golovo bo to taka oseba, kakršne iščeš, si je domislil kmet, vstal s kamna, in tekal pred vozom sem ter tja, kakor bi bil neumen.

»Kaj hočete, boter!« ga je vprašala žena na vozu, »ne poznam vas, odkod prihajate?«

»Z nebes sem padel,« je odvrnil kmet, »in ne vem, kako naj dobim pot nazaj. Ali ti me vi ne mogli peljati tja gori?«

»Ne,« je odgovorila žena, »ne poznam poti. Če pa prihajate iz nebes, po tem mi lahko poveste, kako se kaj godi mojemu pokojnemu možu, ki je že tri leta v nebesih. Gotovo ste ga že videli?«

»Seveda sem ga videl. Toda vsem ljudem se ne more dobro goditi. Ovce pase in ta drobnjad mu da mnogo opravila, leta po hribih, izgublja se po divjini, on, revež, mora za vsako živaljo, da jo prižene k čredi. Raztrgan je tako, da mu cunje kar vise s telesa. Krojača pa nimamo nobenega, ker sv. Peter ne pusti nobenega v nebesa, kakor veste že iz pravljič.«

»Kdo bi si bil mislil!« je vzkliknila žena. »Veste kaj, grem po njegovo praznjo obleko, ki še visi doma v omari. To obleko prav lahko nosi v nebesih.«

»Ne gre«, je prekinil kmet ženo, »obleke se ne smejo nositi v nebesa, ker se vsakemu pred vhom odzamejo«.

»Poslušajte me«, je nadaljevala žena, »včeraj sem prodala žito, izkupila sem zanj lepe denarce, le mu hočem poslati. Če vlakne mošnjček v žep, ne opazi nihče, kaj imate pri sebi«.

»Če prav ni drugače«, je odvrnil kmet, »vam rad napravim to uslugo«.

»Tu me počakajte«, je dejala na-to žena, »domov se popeljem po mošnjček. V najkrajšem času se vrnem. Veste, jaz ne sedim na senu, marveč stojim na vozu, da laže vozijo voli«.

Pognala je živino in kmet si je mislil, »če prinese denar, potem ima moja žena res srečo«.

Ni trajalo dolgo, ko je žena prihitela, izročila mu natrcano mošnjo in mu jo sama vteknila v žep. Venomer se mu je zahvaljevala in mu izročala pozdrave za moža v nebesih.

Prišedši domov je našla žena sina, ki se je bil pravkar vrnil s polja. Povedala mu je, kaj vsega je bila zvedela, in kako nepričakovano se ji je nudila možnost, da je poslala nekaj stvari svojemu rajnemu možu. Nikdar bi si ne bila mislila, da se godi komu tudi v nebesih slabo.

Sin se je čudil. »Mati«, je dejal, »tak mož ne prihaja vsak dan iz nebes, grem takoj za njim, če ga še dobim. Povedati mi mora, kako je v nebesih in kako je tam z delom«.

Osedlal je konja in odjahal. Dohitel je kmeta, ki je sedel pod vrbo in hotel prešteti vsofo iz mošnjčka.

»Ste li videli moža«, ga je nagovoril mladenič, »ki je prišel iz nebes?«

»Seveda«, je odgovoril kmet, sedaj je že na potu nazaj v nebesa. Tam na oni-le hrib je šel, da bo imel z vrha bliže. Še ga lahko dohitite, če poženete konja«.

»Poslušajte«, je rekel mladenič, »ves dan sem delal kakor živina in pot do vas me je še bolj utrudila. Vi poznate moža, bodite tako dobri, sedite na konja, in pregovorite moža, da se vrne semkaj«.

»Ta je tudi eden,« si je mislil kmet, »ki ni ma stena v svoji svetiljki.« Glasno je pa dejal: »Zakaj bi Vam ne napravil usluge?«, zajahal konja in odjahal.

Mladenič je čakal na mestu dolgo časa. Znočilo se je, moža le ni hotelo biti nazaj. »Gofovo«, si je pravil samemu sebi »je imel mož veliko silo, da je hitel v nebesa, ni se maral vrniti, zato mu je pa kmet dal konja, samo, da je laže nesel denar mojemu očetu«.

Šel je domov in povedal materi, kaj se je bilo zgodilo: konja je poslal očetu, da bo laže tekal za izgubljenimi ovčicami.

»Pametno si ukrenil«, ga je pohvalila mati, »ti si še mlad, mlade noge imaš in prav lahko hodiš peš«.

Ko je pa prišel kmet Luka domov, je privezal konja v hlev zraven zastavljene krave, stopil v hišo k svoji ženi in rekel: »Meta, srečo imaš, da sem dobil dva, ki sta še neumnjša od tebe. Za sedaj ti ne napravim ničesar, palico prihranim za drugo priliko«. Nato si je prižgal pipo, sedel na stol in govoril: »To je bila dobra kupčija; za dve mršavi kravi sem dobil iskrega konja in še mošnjček denarja. Če bi neumnost vedno toliko donašala, potem bi jo imel v čislih«.

Iz zbirke pravljic bratov Grimm.

—::—

HUJSA DRGUNCA.

Hujsa drgunca,
dva debela junca:
prvega zaklali,
drugega prodali.
Hujsa drgunci,
trije tolsti junci:
prvega zaklali,
drugega prodali,
tretjega imamo,
a vam ga ne damo.

—::—

SOLNCE SIJE, DEŽEK GRE.

Solnce sije,
dežek gre,
mlinar melje
brez vodé,
hči pometa
brez mellé,
kokot poje
brez glave,
hlapec pleše
brez peté,
teta šiva
brez iglé,
mali kuha
kozje rogé.
Kdo jih bo jedel?
Mi trije ...

—::—

CIGANI.

Cigani so se oženili,
pod rešetom jeli, pili.
Včeraj so jo poprosili,
v forek so jo poročili,
v sredo sina so dobili,
v četrtek so ga okrtili,
v petek so mu svele dali:
Ako noče krasti,
Bog mu ne daje rasti!

Dvanajst lenih hlapcev.

Dvanajst hlapcev, ki ves božji dan nič niso delali, tudi zvečer niso hoteli napenjati svojih moči, ampak so legli v travo in se hvallili radi svoje lenobe.

Prvi je dejal: »Kaj mi je vaša lenoba mari, jaz imam sam s svojo zadosi opravila. Skrb za moje telo je moje glavno opravilo: ne jem malo, zato pa pijem več. Kadar se štirikrat najem, tedaj malo počivam, da se izlačnim in to mi zelo dobro dene. Da bi zgodaj vstajal, to ni moja stvar; kadar se približa poldne, si poiščem primerno ležišče. Če me kliče gospodar, se naredim, kakor da ga nisem slišal. In če me pokliče v drugič, počakam še nekoliko, nato se dvignem in grem počasi. Le tako je mogoče prenašati to življenje.«

Drugi pravi: »Jaz moram oskrbovati konja, toda pustim mu uzdo v gobcu, in če se mi zdi, mu ne dam jesti in porečem, da je že jedel. Zato pa ležem v njegove jaslji in spim štiri ure. Nato stegnem nogo in potegnem parkrat ž njo po konjevem hrbtu; na ta način je konj skrtačen in izlikan. Kdo bi se preveč trudil? Toda kljub temu je moja služba pretežka.«

Tretji pa je dejal: »Čemu bi se ubijal z delom? S tem ni dobička. Jaz ležem na sonce in spim. Začne deževati, toda čemu bi radi tega vstal? Nato pride taka ploha, da mi iztrga lase iz glave in jih voda odnese, v mojo črepinjo pa naredi luknjo. Jaz pustim, naj v božjem imenu dalje dežuje. Na glavo položim oblič in je vse dobro. Takih škod se mi je že mnogo zgodilo.«

Četrty pravi: »Če imam prijeli za kako delo, se motovlim eno uro okrog njega in s tem štedim moč. Nato začnem prav počasi in se vprašam, če ni nikogar, ki bi mi pomagal. Če dobim koga, mu pustim napraviti glavno delo, jaz pa samo gledam in še to mi je preveč.«

Peti reče: »Kaj bi dejal. Naložili so mi, naj spravim gnoj iz hleva in naj ga naložim na voz. Počasi se ločim dela, in ko naložim malo gnoja na vile, ga dvignem samo do polovice, nato počivam četrty ure, potem šele ga vržem do konca. Sicer pa je dovolj, če naložim en voz na dan. Ne ljubi se mi, da bi se pokvaril pri delu.«

Šesti hlapec dé: »Sram vas bodil! Jaz se ne ustrašim nobenega dela. Toda jaz ležem za cele tri tedne in se še slečem ne. Čemu bi odvezoval čevlje? Pustim, da mi sami padejo z noge, kadar so dovolj strgani. Kadar grem po stopnicah, zlezem najprej na spodnjo stopnico, nato počivam in štejem ostale stopnice, da vidim, kolikokrat mi bo treba še počivati.«

Sedmi pravi: »Pri meni ni tako. Moj gospodar neprestano gleda na moje delo, le da ga nikoli doma ni. Toda jaz vendar le ne lenarim, letam okrog, kolikor naglo je mogoče le-

teti, ako človek leze. Če me hočejo kam spraviti, me morejo štirje krepki možje potiskati. Nekoč sem jih dobil šest, ki so ležali na enem postelnjaku skupaj; jaz sem legel k njim in zaspal. Niso me mogli več prebuditi. In če so me hoteli imeti doma, so me morali spečega odnesti.«

Osmi hlapec pripoveduje: »Že vidim, da sem jaz med vami vsemi še najbolj priden. Če leži kamen pred menoj, se ne potrudim, da bi dvignil noge in šel dalje, ampak ležem v vodo in blafo. Ker se na ta način ves pomazhem, počakam še, da me sonce posuši; kvečjemu, da se obrnem toliko, da lahko sonce name sije.«

Deveti reče: »Ta je dobra! Danes sem imel kruh pred seboj in sem bil prelen, da bi segel po njem in bi bil skoraj lakote umrl. Tudi vrč je stal pred menoj, toda tako velik in težek, da ga nisem mogel dvigniti in sem rajši trpel žejo. Še obrniti se, mi je bilo pretežko, zato sem ležal ves dan kakor gnila klada.«

Deseti je dejal: »Meni je naredila lenoba občutno škodo. Zlomljeno nogo in oteklo meso imam radi nje. Trije smo ležali na kolvozu in iztegovali noge. Kar pride nekdo z vozom in kolesa so šla čez me. Jaz bi bil sicer lahko noge k sebi potegnil, a nisem slišal prihajajočega voza; muhe so mi preveč bren-

(Glej dalje naslednjo stran!)

KAKO PRI FARI ZVONI.

Pri peku na tnali
smo muco kovali:
brca te, brca te,
v brado poštrca te,
z repom udriha te;
udari in kuj,
našo muco obuj!

čale okrog ušes, lezle v nos in prihajale skozi usta na dan. Kdo bi se toliko trudil in podil mrčes od sebe.

Enajsti hlapec ni hotel biti nič manjši lenuh in je pravil: »Včeraj sem odpovedal službo. Ne veseli me nič več, da bi svojemu gospodu prinašal debele knjige in jih zopet odnašal. S tem ves dan ni konca. Toda, če povem po pravici, mi je odpovedal službo on, ker sem pustil ležati njegovo obleko v prahu, da so jo molji snedli; in to je bilo prav.

Dvanajsti in zadnji pa je dejal: »Danes sem moral peljati voz na polje. Na vozu sem napravil ležišče iz slame in res tudi zaspal. Vajeti so mi zletele iz rok, in ko sem se prebudil, se mi je konj skoraj odtrgal, oprava je izginila, komať, uzda, vajeti in stremena. Nekdo je očitvidno prišel mimo in vse odnesel. Voz je zašel v mlakužo in obstal. Pustil sem ga na miru in se znova zleknil po slami. Nazadnje je prišel gospodar in izvlekel voz iz mlakuže. In če bi tega ne bil storil, bi ne ležal zdaj tu, ampak na vozu in bi spal v najlepšem miru.

-:-

TKALEC.

Tkalec, frm, frm,
ima glavo kot grm;
ko bi glave ne imel,
bi še tkati ne smel,
bi še tkati ne znal,
bi še pipe ne žgal.

-:-

Prisotnost duha.

Hudžadže je bil po svojih grozovitostih strah in trepet svojega ljudstva, in vendar je blodil v svoji silni bolesti brezskrbno, brez spremstva in brez kakega znaka svojega dostojanstva po zelo oddaljenih krajih okrog.

Nekoč je srečal v puščavi starega Arabca, s katerim se je začel razgovarjati in je nehote napeljal pogovor na vprašanje:

»Povej mi, prijatelj, kakšen človek je kalif? Zelo mnogo govore o njem.

»Hudžadže je tiger«, je odgovoril Arabec, »pošast — on ni človek.

»To je drzno povedano«, je dejal kalif, »če bi te vprašal po dokazih, bi ti odgovor ne bil tako lahek.

»Dokaze«, je odgovoril Arabec, »najdeš v vsaki deželi, v vsakem mestu. Če hočeš ti pove vsak podložnik po eno sramotno dejanje, ki mu ga je storil on v njegovi družini. Milijon ljudi je krvavelo, in še mu ni dovolj krvi.

»Ali si videl kdaj kalifa?« je vprašal Hudžadže.

»Ne!« je odgovoril Arabec, »a iz tega, kar sem ti povedal, ti bo gotovo jasno, da si nili ne želim tega.

»Proti svoji volji ga vidiš«, mu je dejal kalif, »še več, celo govoriš z njim.

Ne da bi bil radi tega iznenaden, je odgovoril Arabec kljubujoče:

»In ti, ali veš kdo sem jaz?«

»Ne«, je odgovoril kalif, »toda radoveden sem in rad bi izvedel.

»Jaz sem iz rodu Zobaira«, je odgovoril Arabec, »katerega potomci so vsako leto po en dan nori, in danes je ravno moj dan.

Kalif se je čudil prisotnosti duha preprostega Arabca, šel dalje in pozabil na zgodbo.

-:-

KJE SI DOMA?

Kje si doma?
Kjer pura čeblja.
Iz listega kraja,
kjer psiček laja,
iz listega konca,
ki nosi dva zvonca,
iz liste vasi,
ki konca je ni,
od liste hiše,
ki polžek je išče,
od tistih ljudi,
ki jih trebuh boli:
so siralko pili,
me niso vabili.
Če zdaj še ne veš,
pa žabo poješ.

-:-

Pravi prijatelj.

Tai je slišal pozno v noči, da nekdo trka na njegova vrata. Vstal je in vprašal, kdo da je?

Odgovor se je glasil: Araboh.

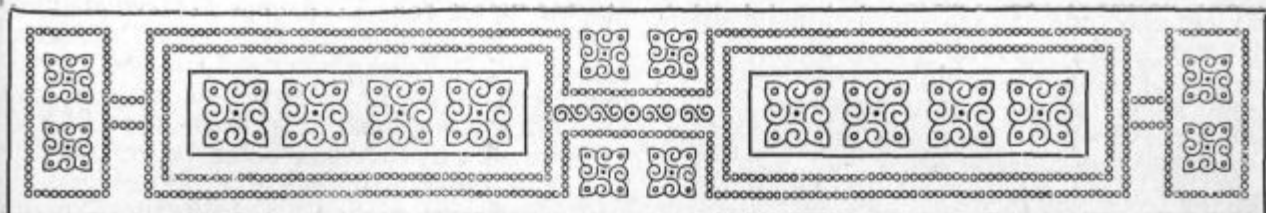
»Moj prijatelj Araboh!« je dejal Tai sam pri sebi, »kakšna more biti zadeva, radi katere prihajaš tako pozno v noči k meni?«

Poklical je sužnja, ukazal je, prižgati svetilko in je peljal prijatelja v svojo sobo.

»Ljubi prijatelj«, je dejal, »čudim se, da te vidim tako pozno prihajati k meni. Samo dva slučaja sta mogoča: ali potrebuješ nagle denarne pomoči, ali pa rabiš moje pomoči v kaki nujni stvari; če je prvo, ti je vse moje premoženje na razpolago, v drugem slučaju pa lahko razpolagaš z mojim premoženjem.

»Ne, nobeno izmed teh ni«, je odgovoril Araboh in objel svojega prijatelja. »Veseli sem, da te vidim zdravega. Strašne sanje, v katerih je bilo v nevarnosti tvoje življenje, so me vzbudile; sanje so bile tako žive, da se nisem mogel umiriti; oblekel sem se in prišel sem, da se na lastne oči prepričam o resnici.

Po Herderju.

Poskus osnove tehnične organizacije zadružništva.

O važnosti in nujnosti potrebe ustanavljanja zadrug iz povsem narodno - gospodarskih vidikov, razpravlja naša pičla gospodarska literatura že pred dobo Vošnjaka in Krika, stvaritelja našega slovenskega zadružništva. Vsi naši narodni gospodarji in tudi lajki so poskušali teoretično kot praktično dokazati našemu konzervativnemu kmetu, obrtniku in delavcu potrebo zadružništva, posnemajoč pri tem snovitelje zadružništva vseh gospodarsko probujajočih se narodov. Tem našim predhodnikom se imamo zahvaliti, da je doseglo zadružništvo v teku par desetletij med Slovenci tak razmah in se je čut zadružne vzajemnosti tako globoko ukoreninil med širše plasti našega naroda. Da je potreba osredotočenja vseh naših gospodarskih sil prav med nami Slovenci v Jul. Krajini z vsakim dnem važnejša, o tem nas dnevno prepričujejo težke gospodarske krize, naraščajoča bremena in nadalje zavojevalni gospodarski napadi konkurence, ki groze uničiti našega kmeta obrtnika in delavca. Ta naravna sila, ta kruti boj za obstanek, ta sili vse naše pridobitne kroge k odporu in ta odpor se more uspešno uveljavljati edino v smotretnem zadružništvu. Samopomoč! To je geslo, ki se ga mora naš človek zavedati v polni meri in zaveda se ga tudi, in to je glavno.

Zdruge imamo in ni jih malo število, kljub temu pa opažamo, da naše gospodarstvo ne napreduje, pač pa pada in žal v mnogih slučajih lahko trdimo, da so ravno zdruge prinesle našim pridobitnim krogom obilo škode. To hibo je občutila v zadnjih letih posebno goriška okolica, ko smo doživeli foliko poraznih likvidacij različnih zadrug, da je bila ideja zadružništva kot taka v resnici v opasnosti, da trosi mesto blagoslova, pogin našemu gospodarskemu snovanju. Nagovarjali in navduševali so se ljudje k organizaciji in ustanavljanju zadrug in kolikokrat smo želi od resnih ljudi samo nezaupanje in malodušje. In to ne brez vzroka. Kje naj liči torej kal boleznih našega zadružništva? Poudarjali smo že nekoč, da je pogršek našega zadružništva v pomanjkanju organizatoričnega zmisla,

da leži napaka v slabi tehniki organizacije same in zdi se nam, da v največ slučajih tehnika sploh manjka.

Poskušali bomo postaviti, v kolikor dopušča prostor, vsaj v glavnih obrisih nekaj obrazec, po katerem naj bi naše obstoječe zdruge, kakor tudi na novo ustanovljajoče se zdruge poskušale usmeriti tehnično organizacijo svojih obratov. Če bi s tem mogli koristiti našemu zadružništvu ali vsaj pripomoči k izboljšanju in ojačenju naše gospodarsko-zadružne borbenosti, bi nam bilo v največje zadoščenje.

Znano je, da obstojajo človeška, živalska, kakor tudi rastlinska bitja iz ogromnega števila celic. Vse te celice se vežejo medsebojno v skupine in služijo kot take različnim funkcijam, ki jih opravljajo; tipanje, dihanje, dovajanje hrane itd. Vsako tako skupino celic, ki tvori sestav zase, označujemo s tujo besedo organ (govorilni, slušni, vidni organ itd.) Harmonično skupnost vseh organov tvori organizem. Človeško telo n. pr. je tak organizem. Toliko časa, dokler bitje lahko zadovoljuje svojim življenjskim potrebam, pravimo da organizem funkcionira, deluje. Če pa se nahaja bitje več časa n. pr. v okuženem zraku ali če se mu na kakršen koli način ogroža kak organ, začne organizem hirati, boleha in mora po naravnem zakonu v pogubo.

Tudi v gospodarskem življenju srečamo nebroj naprav, ki tvorijo organične sestave in so nalično podvrženi istim naravnim zakonom. Visoko razvito gospodarsko udejstvo vanje modernega časa je zadobilo razmah po načelih delitve dela. Industrijski, denarni, trgovinski promet in sploh blagovni promet je ustvarjal različne naprave (organe), katerih naloga je medsebojna vez v harmoničen sestav gospodarskega organizma. Vsak organ zase opravlja njemu podrejeno funkcijo in vse te funkcije sestavljajo organično harmonijo. Čimbolj so te funkcije skrbno in ekonomski zasnovane in oskrbovane, temvečji je uspeh organizacije. V razvoju našega današnjega

družabnega reda se je razvil kapitalistični element, ki si je usvojil vpostavitve gospodarskih organov in ugrabil vodstvo organizacije vsega blagovnega prometa. Že v tem prvem razvoju pa so se začele pojavljati nove smeri družabnega reda. Poskušal se je izviti vpliv in gospodarsko samodržstvo kapitalističnemu elementu in se osamosvojiti. Najrealnejšo podlago pa je pri tem pokazala ideja zadružništva, ki je zadobivala vedno več umevanja tako med proizvajalci, kakor tudi konsumenti. Prvi kakor drugi so, zavedajoč se nevarnega kapitalističnega gospodstva, skušali strniti se v celote in voditi z lastno silo in voljo ono skupino organov, ki zavzema najvažnejše življenske potrebščine, oziroma se najbolj živo dotika njihovega življenskega obstoja. Tako so nastali prvi osnutki zadružništva.

Kakor rečeno so nastajale naše zadruge iz povsem narodnogospodarskih nagibov. Pozabljalo pa se je v največ slučajih na stvarjanje zadružne tehnike, organiziranja. Tehnika zadrug ni korakala vštric s tehniko zasebnih, kapitalističnih naprav. V tem liči tudi glavna in usodepolna napaka našega zadružništva. Vzrok liči tudi najbrž v pomanjkanju potrebnega nadomestila sebičnosti, ki je glavna gonilna sila kapitalistične gospodarske organizacije in ki izvira v pohlepu po dobičku in bogastvu, kar seveda pri zadrugah vsaj v obče ne prihaja upoštevanje. Ta gonilna sila pa mora imeti v zadružništvu ravno tako silno razteznost pod geslom vzajemnosti, ki mora prodreti v meso in kri slehernemu zadružniku.

Kako ustvarimo zadrugo? Predpogoj je seveda nastala potreba. Ta potreba je pri nas naravnost ogromna, ker obvladuje že vse panoge našega gospodarskega snovanja. Čim bolj se razvija gospodarski promet, to je medsebojno izmenjavanje gospodarskih dobrin, tem bolj živa nastaja potreba osredotočenja ponudbe, kakor tudi povpraševanja. Formalnosti, ki jih predvideva zakon so precej enostavne in ustanovitve gre običajno

gladko izpod rok. Vprašanje proizvajalnega kapitala, kakor tudi števila in višine deležev je docela lokalnega pomena. Že majhen rentabilicijski račun, ki predvideva razsežnost prometa, nas kaj lahko dovede do precej točnega rezultata. Na vsak način pa se pokaže živa potreba upostavitve takojšnjih slikov z zadružno matico t. j. Zadružno Zvezo, ki daje radevolje na razpolago vse potrebne nasvete in tozadevna navodila.

Na tem mestu se hočemo ukvarjati izrecno s proizvajalnimi zadrugami, ker se reorganizacija denarnih zadrug itak prevede že v najkrajšem času.

Vse naše že obstoječe, kakor tudi nanovo ustanovljajoče se zadruge opredelimo v a) strokovne podzadruge, b) gospodarske zadruge in na čelu vsem c) Zadružna Zveza.

Podzadruge se označajo po posameznih gospodarskih panogah, s katerimi se ukvarjajo. N. pr. agrarne panoge: živinorejska, čebelogojska, vinogojska, sadjarska, vrtnarska, poljedelska, mlekarstva itd. podzadruge. Isto velja za obrtne (rokodelske, konzumne itd.) in eventuelno tudi industrijske panoge. Te strokovne podzadruge so direktno podrejene gospodarski zadrugi in ji redno ali po potrebi stavljajo svoje ponudbe in povpraševanja na razpolago. Tehnična organizacija strokovnih podzadrug se omejuje na proučevanje lastne proizvodnje. Naloga podzadruge ostaja v njenem lastnem proizvodjanju, ki ga mora izvajati najbolj umno in jako, upoštevajoč pri tem vse dosedanje lastne in druge preizkušnje. Zbirati mora strokovne nasvete, tehtati njihovo vrednost in jih uveljavljati. Prirejati ima strokovno-poučne sestanke, skrbeti za dobra strokovna predavanja, ter tovrstne poročevalce, kakor tudi za nabavo dobre strokovne literature. Za vsa trgavska navodila in nasvete naj se obrača na svojo Gospodarsko Zadrugo, kateri neposredno pripada. Nabavlja potom svoje gospodarske zadruge potrebna proizvajalna sredstva in jih dostavlja svojim zadružnikom. Dobavlja proizvode in pridelke svojih zadružnikov in jih dostavlja v komisijonelno zameno, oziroma prodajo Gospodarski Zadrugi. Vsa upravna, tako zunanje-tehnična kakor notranje-tehnična opravila ter vse blagajniške posle opravlja gospodarska zadruga, oziroma zadružna hranilnica. V svrhu kontrole je seveda voditi vse profiračune in točno evidenco blaga in prometa. V ostalem se notranje-tehnična organizacija, če se kaže večji in slalen promet, uvaja po istem načinu, kot pri gospodarskih zadrugah, s katero tehniko se bomo pozneje pečali.

Vse vrste podzadrug v enem okolišu pripadajo gospodarski zadrugi. Ta opravlja ekonomat podrejenih ji podzadrug in izvršuje vsa zastopstva podzadrug na zunaj. Druga važna

Prosvedno društvo »Zarja« v Zatočminu.

funkcija gospodarske zadruga je prodaja produktov, oziroma medsebojna izmenjava naturalij ter nakup potrebščin za vse podrejene podzadruge. Njen finančnik je zadružna hranilnica, s katero stoji v najtesnejši interesni zvezi.

Vso pažnjo morajo Gospodarske Zadruga posvečati lastnemu trgu, ki ga obvladujejo. Vzbujati morajo med zadružniki zmisel napredka in umnega splošnega gospodarjenja: Truditi se morajo, da stalno izpopolnijo tako praktično kakor teoretično svoje duševno obzorje in nudijo lahko na vsako vprašanje točen odgovor. V njih samih se morajo združevati vse ekonomske vede. Naraščaj, ki ga vzgajajo, naj bo steber zasebnega, kakor tudi narodnega gospodarstva, ter dovršen v vseh trgovinskih poslih. Zato je naloga predavanj in prirejanje gospodarskih tečajev vseh vrst izredne važnosti v področju gospodarske zadruga. Nadalje ima Gospodarska zadruga skrbeti za točno evidenco vseh gospodarskih potrebščin in dohrev, tako da v danem slučaju lahko priskoči zadružniku na pomoč s prvovrstnim blagom.

Gospodarske zadruga ustanavljamo, oziroma preosnavljamo že obstoječe v krajih, kjer se kaže večji in živahnejši gospodarski promet. To so pred vsem naša podeželska središča.

Organizacija gospodarskih zadruga tvori koren prave zadružne tehnike. Kakor smo že izvajali, tvorijo vse podzadruge v gospodarski zadrugi, organičen sestav. Ta organičen sestav je nekaka celota zase in tvori s tem že nekako samostojno edinico. Načelo zadružne vzajemnosti se tu pokaže v popolni luči. Gospodarska zadruga je samoupravna naprava, ki stoji v neposrednem stiku z zadružno matiko — Zadružno Zvezo in obkrožuje vse strokovne podzadruge. Gospodarska zadruga je nekak komisijonar (posrednik), ki izvršuje vse trgovske posle podzadruga; sklepa kupčije, daje predurne na sprejeto blago in posreduje proizvodne kredite. Preskrbuje nagrade za vzorno produkcijo in vzdržuje preizkuševališča. Dobavljeno blago podzadruga se osredotočuje v gospodarski zadrugi. Ta blago razbira, oddeljuje in izvršuje sploh vso notranje organizatorično tehniko, ki jo bomo spoznali pozneje. Trgovsko posredovalno poslovanje gospodarskih zadruga obstoja v prvi vrsti v medsebojnem izednačevanju dobrin t. j. v gospodarstvu naturalij. N. pr. Gospodarska Zadruga Vipava ima v komisijnsko razprodajo na razpolago večje količine vina, katere je prejela od svojih vinarjevskih podzadruga v Vrhopolju, Št. Vidu, Slapu, Poddragi itd. Ta Gospodarska Zadruga ponudi, recimo, del te svoje zaloge svoji gospodarski posestrimi v Postojni, ki ponudbo sprejme po dnevni ceni in nudi v nadome-

Izobraževalno društvo »Razvoj« v Sempolju.

stek, recimo odgovarjajočo vrednost semenskega krompirja po dnevni ceni, katerega je ta prejela od agrarnih podzadruga svojega področja. Vipavska Gospodarska Zadruga vnovčuje semenski krompir, oziroma ga oddaja svojim podzadrugam, ki kompenzirajo nabavo krompirja z vinsko prodajo. Za difference posameznih podzadruga, ki izkazujejo v tem slučaju plus = ali minussaldo, se seveda iste obremenijo, oziroma priznajo na lastnih računih pri Zadružni hranilnici, ki postuje v tem slučaju kot nekak izednačevalni urad (nekak mali clearing). Preostalo neizednačeno blago razproda Gospodarska Zadruga po strogo trgovinskih načelih, katere si bomo natančneje ogledali v naslednjem. Notranjo tehnično organizacijo razdelimo a) v nabavni (nakupni) oddelek; b) v skladiščni oddelek; c) v oddajni (prodajni) oddelek in d) računovodstvo.

Nabavni (nakupni) oddelek. Ugotovitev potrebe blaga izvršimo na podlagi poročil skladišča ali pa na podlagi naročil prodajnega oddelka. Tudi ostali oddelki imajo podati tovrstna svoja mnenja. Paziti je, da ne vodimo preveč blaga v skladišču oziroma omejimo pravočasno proizvodnjo pri podzadrugah, ker prevelika zaloga nam umevno odnaša preveč obresti. Skušnje prejšnjih let in umstveni točni statistični podatki nam omogočajo določitev minimalne količine blaga tako, da kupčija ne zaide v zastoje. V prvi vrsti pa je vodstvo moralno obvezno ozirati se na interese zadružnikov tako, da tem poslednjim ne zaostajajo produkti, ki v največ slučajih ne prenašajo daljšega skladiščenja po slabih in neprimernih lokalih. Vodstvo naj nikdar in v nobenem slučaju ne izpušča z vidika dejstev, da je zadruga osredotočenje zadružnikov in mora kot tako brezpogojno ščititi blaginjo svojih članov. Nadziranje produkcije se vrši z upostavitvijo stalnih zvez s producenti potom podzadruga. Gospodarska zadruga nabavni (nakupni) oddelek izvršuje stalno nadzorstvo produkcijskih objektov, daje nasvete, prireja poučna predavanja,

uvaja nove metode, daje racionalne smernice poteku produkcije, vodi kalkulacijske in rentabilizacijske račune in pomaga sploh v vsem združniku. Vso pažnjo mora posvečati v dobi spravljanja pridelkov, strogo ima nadzirati dobavo blaga in predvsem disciplinirati producenta tako, da je vsaka malomarnost ali celo zloraba popolnoma izključena. Važna naloga nabavnega (nakupnega) oddelka obstaja tudi v kalkulaciji in določitvi predjemov oziroma nakupne cene, zato je potrebno v zvezi z oddajnim (prodajnim) oddelkom, proučevanje živahnosti posameznih tržišč na podlagi gospodarskih poročil dnevnega časopisja in strokovne gospodarske žurnalistike. Borzni listi, statistični podatki tuje produkcije, tržna poročila in slično nudi temu oddelku kakor tudi vodstvu samemu nebroj hvaležnega materiala. Seveda povzročajo izredni politični dogodki kolebanje cen in onemogočajo s tem kalkulacijo.

Skrbeti je predvsem, da se producent-združnik točno drži nabavnega roka, kar se žal pri nas le redko dogaja. V to svrhu naj ta oddelk vodi skadenčno knjigo, četudi v obliki navadnega koledarja, v katerem se zaznamujejo dobavni roki, ki morajo biti tako uravnani, da ne povzročajo težkoč, tako upravi skladišča, kakor tudi oddajnemu (prodajnemu) oddelku. Kontrola dospelega blaga, naj se izvaja z vso strogostjo; neobhodno potrebno je, da se združnik nauči brezpogojno na red in solidnost. Kontrola naj se izvrši vedno takoj ob dospelosti blaga in če le mogoče v prisotnosti liferanta ter v smislu trgovskega prava. Istočasno naj se izvrši kontrola računov (faktur), to je primerjajo naj se naročilni oziroma pogodbeni listi z blagom. Natančno je pregledati določene vsote predjemov oziroma cen, kakor tudi količino in kakovost blaga ter dobavni rok. Radi natančnosti naj se vsi računi izročijo v ponovno kontrolo tretji osebi, ki naj z lastnim podpisom potrdi pravilnost. Vsi dospeli računi s priloženimi naročilnimi listi naj se uvrste po fekočih številkah in naj se opremijo z dnevnim dospelosti, ter izročijo vodstvu, ki jih opremi z nakaznico za blagajno, oziroma s čekom na Zadružno hranilnico. Zavrnitev blaga, oziroma vrnitev zavojev, vreč, omofov itd. naj se izvrši takoj, ko te stvari več ne služijo upravi skladišč. Voditi je posebno beležnico za dospelo kakor tudi vrnjeno embalažo.

Uprava skladišč. Prevzemanje blaga se vrši direktno od liferanta ali pa od nabavnega (nakupnega) oddelka. Vskladiščenje se urejuje po kakovosti blaga. Posebno oprezni moramo biti pri blagu, ki ne prenaša vlage, ki se rado skvari in ki je sploh podvrženo kakršnim koli spremembam kakovosti. Radi tega naj bodo skladišča snažna, zračna in suha. Od dobrega skladišča zavisi največkrat

blaginja podjetja. Osnovo skladiščnega urejevanja naj tvori možnost hitre preglednosti skladiščnega blaga. Posamezni produkti naj bodo tako razvrščeni, da je faktilna ugotovitev množine, kakor tudi vrste blaga ob vsakem času omogočena. Paziti je tudi, da so skladišča dovolj visoko zavarovana proti požaru, vlomu itd. Vsako izmikanje in talvina mora biti onemogočena. Zato služi nekako skladiščno knjigovodstvo, izdostuje ena skontro-knjižica za došlo in ena za izšlo blago, ki se da vpeljati z malenkostnim trudom in skladiščniku ogromno koristi. Oddaja blaga naj se vrši vedno le ob določenem času. Nihče naj ne prestopa skladišča sam, niti vodstvo naj si tega ne dovoljuje.

Skrbi naj se, da se pri sprejemanju, tehtanju in oddaji blaga ne dogaja nepotrebna škoda v obliki raztresanja, razlivanja itd. Vsak nedostatek omofov naj se takoj popravi. Če se skladišče tako vodi, da je ugotavljanje s skladiščnim knjigovodstvom in resničnim stanjem blaga ob vsakem času in brez velikih diferenc izvedljivo, ter ne kaže skontriranje nobene značne spremembe na dobroti blaga, nas tako upravljanje lahko zadovoljuje.

Oddajni (prodajni) oddelk. Preden stopamo v direktno kupčijsko zvezo s odjemalci, moramo natančno proučiti gospodarske razmere naših bodočih razpečevališč. Prilicno ocenjevanje okusa in višine potreb kupcev, njihove gospodarske prilike, konkurenčna sila tujcev, to so v splošnem odločujoči činitelji naše bodoče uspešne kupčije. Ko smo si ustvarili jasno in točno sliko razpečevališča, lahko pričnemo z natančnejšim preučevanjem bodočega razpečevalnega načrta. Najuspešnejše in danes najvažnejše razpečevalno sredstvo tvori smotrna reklama. Že beseda sama »reclamare« nam jasno kaže pomen te novejšje znanstvene gospodarske panoge. Širši publiki moramo vedno in stalno klicati v spomin razpečevalno blago, da dobi ista konečno zanimanje za naš produkt. V naših gospodarskih prilikah seveda ne more biti govora o reklamnih kolosih velekapitalističnih udruženj modernih držav, pač pa nam zamorejo tudi naša pičila sredstva s primerno priročnostjo nuditi izdaten uspeh. Pred vsem je tu upoštevati oglašenje v dnevno časopisje in nabava primernih ličnih omofov in etiket. Plakafiranje ob prilikah združnih razstav je izvajati s sodelovanjem umetno-kulturnih udruženj. Reklama naj ne bo pompozna, pač pa umstvena in osnovana na okusu konzumirajoče publike. Najboljša in najsiournejša reklama je pač solidnost in dobrota blaga, katerega razpečavamo.

Pridobivanje razpečevališč tvorijo v prvi vrsti posestrime Gospodarskih Zadrug po sosednjih podeželskih središčih, ki fungirajo kot nekake agencije, oziroma komisijska zastop-

Kmetsko društvo na št. Viški gori.

stva. Poslovanje Gospodarske Zadruge s svojimi posestimami naj bo radi tega širokogrudno in kulantno, ker tu naj se zrcali v polni meri zadružna vzajemnost in čut zadružne skupnosti. Od agilnega delovanja zadružno-trgovinskih smernic posameznih gospodarskih zadrug zavisi uspeh zadružne produkcije, kakor tudi polnomočna konkurenčna borbenost zadružne misli.

Nadaljno uspešno sredstvo pridobivanja razpečevališč ustvarjajo produktne razstave različnih strokovnih panog, poljedelski vzorčni sejmi, aukcije, gospodarski muzeji itd. k so pa pri nas žal še samo pobožne želje in je do njihove udeležitve potreba še mnogo truda in žrtev. Ravnotako se zdi tudi udeležba na produktnih borzah odprto vprašanje večjega števila let.

Vsakemu oddajnemu (prodajnemu) oddelku naj bo priklopljen korespondenčni oddelk, ki razpošilja vzorce, ponudbe, oferte itd. osebnostim in tvrdkam, ki se ukvarjajo z drobno razprodajo sličnih produktov, oziroma te produkte tudi sami konsumirajo.

Vse preostalo blago ki se ni moglo vnovčiti v lastni režiji, ponudijo gospodarske zadrugske zadruge Zadružni matici — Zadružni Zvezi. Njena tehnična organizacija mora biti seveda znatno preciznejša in mora zavzemati obširne razpečevalne komplekse tudi izven mej njenega delokroga. Zadružna Zveza zbira preostalo blago pri vseh svojih podružnicah (gospodarskih zadrugah) in ga prevzema proti primernemu naplačilu (v obliki predujmov) v komisijsko prodajo, oziroma zameno. Lahko pa ga prevzema tudi proti efektivno-pogodbeni ceni in priznava, oziroma obremenjuje posamezne Zadružne hranilnice oziroma njim pripadajoče Gospodarske Zadrugske pri Trgovsko-Zadružni banki. Kot izednačevalni urad, Trgovsko-Zadružna banka, izednačuje posamezne plus- oziroma minusvalde v obliki clearing-a, kakor smo to že slično opažali pri medsebojnem poslovanju Gospodarskih Zadrug oziroma Zadružnih hranilnic.

Razpošiljanje blaga se vrši pod strogim in skrbnim nadzorstvom predstojništva in se ima sprovajati točno po pogodbenem terminu. Vsi ovojni in zavojni pripomočki naj bodo v dobrem in trpežnem stanju tako, da je blago zavaroovano proti vsem eventualnim neizgodam. Z vsako odpošiljativjo je izstaviti fakturo v treh izvodih. Original potuje na prejemnika, ena kopija služi skladiščnemu, druga glavnemu knjigovodstvu. Na podlagi prve kopije izknjiži skladiščnik blago v scontro-knjigi za izšlo blago, druga kopija služi glavnemu knjigovodstvu za obremenitev prejemnika pri Zadružni hranilnici. Analogna manipulacija se vrši seveda tudi pri sprejemnem, oziroma vrnjenem blagu, ki ga prevzema dobavni (nakupni) oddelek, odnosno uprava skladišč.

Računovodstvo je eden najvažnejših oddelkov vsakega obrata, zato je istemu posvečati kar največ pozornosti. Ta oddelek sestoji iz knjigovodstva, proračunov lastnih stroškov, kalkulacije in zadružne statistike, žal, da ni mogoče radi pomanjkanja prostora in tudi radi komplikacij snovi na tem mestu razpravljati o tem važnem organu zadružništva.

Prišli smo do konca našim kračkim in poljudnim razmotrivanjem. Snov je le preveč polna raznih gospodarsko-trgovinskih problemov, ki se jih kljub naporom ni povsem posrečilo podati v dovolj poljubni obliki, zato naj jih fisti, ki je stvari vsaj v elementarnih pojmih dorasel, poskuša zanesti v naše zadružništvo, ki bo, v kar Bog pomozi, morda le našlo kako koristno drobtino. Prihodnjic pa zopet kaj več.

J. R.

—:—

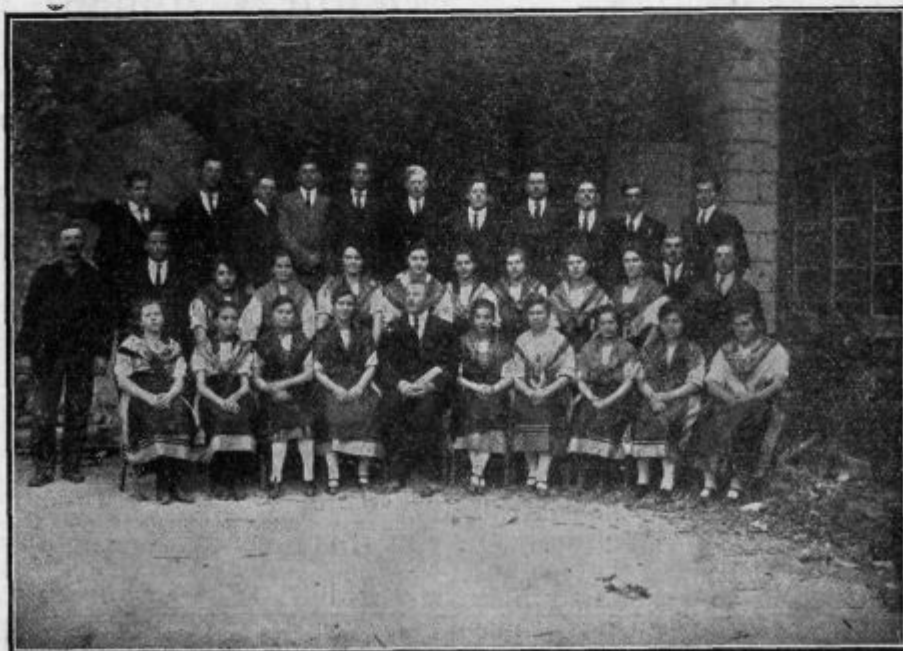
Sejmi v Julijski Krajini.

Ajdovščina: 10. januarja, 10. februarja, 10. marca, 10. aprila, 10. maja, 25. maja, 24. junija, 10. julija, 10. avgusta, 10. septembra, 15. oktobra, 10. novembra in 10. decembra. — *Avče:* nedelja po Mariji Snežnici (5. avgusta). — *Bazovica:* 20. dan vsakega meseca. — *Bitinje:* sv. Ana (26. julija). — *Boljunec:* 24. dan vsakega meseca in 1. septembra. — *Bovec:* 14. februarja, velikonočni in binkoštni ponedeljek, nedelja po sv. Jakobu (25. julija), nedelja po 28. oktobru, 21. novembra in nedelja po 13. decembru. — *Breginj:* prvi četrtek aprila in prvi četrtek oktobra. — *Brezovica:* 28. aprila, 3. julija in 17. oktobra. — *Buje v Istri:* 17. januarja in 8. septembra. — *Buzet v Istri:* ponedeljek po imenu Marijinem (12. septembra). — *Cerkno:* živinski sejmi: sredpustni ponedeljek, zadnji ponedeljek meseca maja, prvi ponedeljek septembra in novembra. Ako na kak teh dnevov pade praznik, se vrši naslednji dan. Za mlade prašiče: vsaka nedelja in praznik od 15. marca do konca maja. — *Cerovo:* 25. aprila, 16. maja, 26. junija, 12. julija in 16. avgusta. — *Cres:* 5. do 7. avgusta. — *Čepovan:* 15. septembra. — *Červinjan:* ponedeljek po sv. Martinu (11. novembra) tri dni. — *Črniče:* prva nedelja po sv. Vidu (15. junija). — *Črni vrh:* sv. Jurij (24. aprila), nedelja po sv. Marjeti (13. julija), ponedeljek po malem šmarnu (8. septembra), nedelja po sv. Martinu (11. novembra). — *Dekani:* 9. marca, 9. junija, 9. septembra in 9. decembra, ki so hkratu živinski sejmi. — *Devin:* 16. februarja, 16. maja, 24. junija (konjski sejmi) in 16. novembra. Če

pride na te dni nedelja, je sejem drugi dan. — *Divača*: 26. dan vsakega meseca. — *Dolina*: 4. julija. — *Dol-Otlica*: prva nedelja v septembru. — *Dornberg*: 15. septembra. — *Dutovlje*: 3. februarja (Blažev sejem), vsak četrti dan v mesecu. — *Goče*: dan sv. Andreja (30. novembra) kramarski in prašičji sejem. — *Gorica*: vsak drugi in zadnji četrtek v mesecu, sv. Hilarij (16. marca) osem dni, sv. Jernej (24. avgusta) štirinajst dni, ponedeljek po sv. Mihaelu (29. septembra) osem dni in ponedeljek po sv. Andreju (30. novembra) štirinajst dni. — *Gorjansko*: sv. Mohor (12. julija). — *Gradišče v Furlaniji*: vsak drugi torek, 20. januarja, ponedeljek in torek po prvi nedelji aprila, osem dni po veliki noči. — *Herpelje*: vsak drugi dan v mesecu. — *Hrastovlje*: sv. Trije kralji. — *Idrija*: velikonočna sreda (kramarski sejem), sv. Janez Nep. (16. maja s kramarski in živinski sejem), sv. Terezija (15. oktobra s kramarski in živinski sejem), sv. Barbara (4. decembra s kramarski sejem) in 21. decembra (kramarski sejem). — *Ilirska Bistrica*: prvi ponedeljek meseca junija, ponedeljek po sv. Juriju (24. aprila), prvi ponedeljek po malem šmarnu (8. septembra), ponedeljek po sv. Martinu (11. novembra). — *Ivanji grad*: sv. Križ (14. septembra). — *Jelšans*: 1. aprila. — *Kanal*: 28. februarja, 22. septembra in ponedeljek po sv. Martinu (11. novembra). — *Klana v Istri*: sv. Rok (16. avgusta), sv. Hijeronim (30. septembra). — *Kobarid*: 9. marca, 13. junija, 9. septembra in ponedeljek po zahvalnici (prva nedelja po vsih svetih). — *Kojsko*: ponedeljek po sv. Juriju (24. aprila), ponedeljek po posvečevanju cerkva (tretja nedelja meseca oktobra). — *Komen*: sv. Jožef (19. marca, živinski in kramarski sejem), cvetna nedelja (kramarski sejem), sv. Martin (11. novembra, živinski in kramarski sejem). — *Koper v Istri*: 21. septembra in 21. oktobra. — *Krmin*: 25. junija (tri dni), 4. septembra (tri dni), vsak prvi ponedeljek v mesecu živinski sejem. — *Kubed v Istri*: drugi ponedeljek po roženski nedelji (prva nedelja v oktobru), ponedeljek po sv. Martinu (11. novembra). — *Labinj v Istri*: 30. junija in 8. oktobra. — *Log pod Mangartom*: prva nedelja v avgustu, sv. Štefan. — *Log pri Vipavi*: veliki šmaren (15. avgusta) in mali šmaren (8. septembra). — *Logaršče* (Ponikve): nedelja po sv. Lavrenciju (10. avgusta). — *Lokev*: veliki ponedeljek in 9. novembra. — *Lokovec*: sv. Peter in Pavel (29. junija) in rožen-

venska nedelja (prva nedelja meseca oktobra). — *Lovran*: 24. aprila (tri dni). — *Matenja vas*: sv. Janez (24. junija). — *Materija*: 14. dan vsakega meseca (živinski in kramarski sejem). Če je ta dan praznik, se vrši sejem naslednji delavni dan. — *Milje pri Trstu*: 26. junija, 7. oktobra (tri dni). — *Moščenice*: 2. februarja in 29. novembra. — *Naborjet*: ponedeljek pred vsemi Svetimi. — *Nabrežina*: 5. aprila, 17. septembra in 27. oktobra. — *Oglej* (Akvileja): 26. marca (dva dni), 11. julija (dva dni) in 19. decembra (dva dni). — *Osp*: zadnja nedelja junija, prva nedelja novembra. — *Pazin*: 2. avgusta. — *Pečine* (Ponikve): nedelja po sv. Mohorju (12. julija). — *Piran v Istri*: 24. aprila in 15. septembra, obakrat po dva dni. — *Planina*: sv. Jurij (24. aprila), sv. Mohor (12. julija), sv. Rok (16. avgusta), sv. Andrej (30. novembra). — *Podgrad v Istri*: vsak mesec osmi dan, le v novembru dne 27. Ako je isti dan praznik, pa prvi delavnik. — *Podraga*: nedelja po sv. Mohorju (12. julija, samo za kramarje). — *Police* (Št. Viška gora): vnebohod. — *Ponikve*: nedelja po obiskovanju M. D. (2. julija). — *Pontabelj*: 30. junija, 8. septembra in 16. oktobra. — *Poreč*: 21. novembra. — *Postojna*: ponedeljek po vnebohodu, sv. Jernej (24. avgusta), sv. Luka (18. oktobra, sv. Frančišek (3. decembra), prvi dan vsakega meseca, če ta dan nedelja ali praznik, se vrši sejem dan pozneje. — *Povir*: ponedeljek po sv. Antonu (13. junija), ponedeljek po sv. Frančišku Ksaverskemu (3. decembra). — *Prem*: ponedeljek po sv. Gregorju (12. marca), ponedeljek pred malim šmarnom (8. septembra), ponedeljek po sv. Uršuli (21. oktobra). — *Prosek*: sv. Martin (11. novembra), če ta dan nedelja, se vrši sejem dan poprej. — *Rakitna*: ponedeljek pred sv. Gregorjem (12. marca), četrtek po sv. Juriju (24. aprila), sv. Medard (8. junija), ponedeljek pred sv. Simonom in Judo (28. oktobra). — *Renče*: prvi ponedeljek v septembru. — *Ricmanje*: sv. Jožef (19. marca). — *Rihemberg*: nedelja po sv. Urhu (4. julija) in vsaka kvaterna nedelja (kramarski). — *Ročinj*: sv. Andrej (30. novembra). — *Rovinj v Istri*: 11. do 20. novembra. — *Senožeče*: četrtek po binkošti, ponedeljek po kvaterni nedelji v septembru. — *Sežana*: 12. in 22. vsakega meseca (živinski sejem). Ako je ta dan nedelja ali praznik, se vrši sejem dan pozneje. — *Slap pri Vipavi*: ponedeljek pred

ODSEK »ZVEZE PROSVETNIH DRUŠTEV« V AJDOVŠČINI.

Pevski zbor.

veliko nočjo, sv. Cecilija (22. novembra) in sv. Lucija (13. decembra). — *Slivje*: 15. aprila in 20. septembra. — *Spodnja Idrija*: 17. marca, 3. maja, sv. Rok (16. avgusta, za živino), ponedeljek po nedelji Rožnega venca (prva nedelja v oktobru), sv. Martin (11. novembra). — *Sv. Anton pri Kopru*: ponedeljek po sv. Antonu (13. junija), 20. oktobra. — *Sveto* (Komen): sv. Jurij (24. aprila) in sv. Tilih (1. septembra). — *Sv. Križ pri Ajdovščini*: živinski in kramarski sejmi: 4. februarja, ponedeljek po sv. Rešnjem telesu, 14. septembra, 5. novembra; ako ta dan nedelja ali praznik, se vrši sejem dan pozneje; samo kramarski sejem: 2. avgusta in 26. decembra (dva dni). — *Sv. Lucija*: sv. Valentin (14. februarja), velikonočni in binkoštni ponedeljek, nedelja po sv. Jakobu (25. julija), nedelja po sv. Simonu (28. oktobra), sv. Lucija (13. decembra). — *Sv. Mihael* (Nadanje selo): sv. Andrej (30. novembra). — *Šmarje*, sv. Blaž (3. februarja), v tednu po jesenskih kvatrach, sv. Cecilija (22. novembra). — *Šmarje* (Koper): ponedeljek po prvi nedelji (rožnenski) v oktobru. — *Štanjel*: 7. januarja, 21. februarja (živinski in kramarski sejem), 21. maja, 30. junija, 22. avgusta in 21. oktobra (živinski in kramarski sejem). Od nedelje se živinski sejem preloži na ponedeljek. — *Šturje*: 1. februarja, ponedeljek po beli nedelji, sreda po rožnenski nedelji (prva nedelja meseca oktobra). — *Št. Peter na Krasu*: 10. dan vsakega meseca (kramarski in živinski sejem); ako ta dan nedelja ali praznik, se vrši sejem drugi dan. — *Št. Vid pri Vipavi*: 14. marca, sv. Vid (15. junija), 20. junija. — *Št. Viška gora*: sv. Jožef (19. marca), sv. Vid (15. junija), sv. Peter in Pavel (29. junija). — *Tolmin*: 23. aprila, nedelja po sv. Rešnjem Telesu, sv. Matevž (21. septembra). Ako 23. aprila in 21. septembra nedelja, je sejem drugi dan. — *Tomaj*: sv. Peter in Pavel (29. junija). — *Tomaževica* (Komen): mali šmaren (8. septembra). — *Trbiž*: prva sobota v aprilu, 30. junija, prva sobota v oktobru in 16. oktobra. — *Trebuše* (Dolenja): sv. Jakob (25. julija). — *Trenta*: sv. Ana (26. julija) in mali šmaren (8. septembra). — *Trnovo* (Bistrica): ponedeljek po sv. Treh kraljih, sv. Janez (24. junija), ponedeljek po sv. Petru in Pavlu (29. junija) in 19. oktobra. — *Tržič* (Monfalcone): 20. marca in 6. decembra (po dva dni). — *Ukve*: zadnji ponedeljek v marcu in septembru. — *Unec*: prvi ponedeljek v marcu (živinski sejem). — *Vipava*: vsaki 20. dan v mesecu. — *Vodnjan*: sv. Lovrenc (10. avgusta) in sv. Lucija (13. decembra). — *Volčji grad* (Komen): sv. Ivan (24. junija). — *Volosko*: 16. maja, 26. julija in 16. avgusta. — *Vremski Britof*: 15. avgusta. — *Vrhpolje*: 22. januarja. — *Zagorje na Pivki*: 10. marca, torek po binkošti, 17. septembra in kvaterni ponedeljek pred božičem.

—:—

O pristojbinah.

S kr. dekretom 30./12. 1923, št. 3269, so se spremenile pri nas s 1. julijem 1923. registracijske pristojbine starih provinc. Te pristojbine se plačujejo počenši z navedenim dnevom pri Registracijskih uradih (Ufficio di registro), ki so se ustanovili pri nas 1. julija 1923. in uradujejo za kolkovine in pristojbine.

S kr. dekretom 30./12. 1923, št. 3269, so se spremenile nekatere določbe glede goriomenjenih pristojbin.

Spisi v javni in privatni obliki, civilni in trgovski, sodni in izvensodni, ki vsebujejo prenos lastninske, užitne in zastavne pravice do nepremičnin in premičnin, so podvrženi registracijskim pristojbinam, ki so koj plačljive.

Tudi ustne pogodbe, tičoč se najemnin in zakupnin so podvržene registracijskim pristojbinam.

Važno je vedeti, da dobe ti spisi pravno moč še le po registraciji.

Spise podvržene tem pristojbinam, ki niso bili prijavljeni registracijskemu uradu, sodnija odklanja. Radi

tega se mora vsaka taka listina registrirati pri dotičnem uradu v teku 20 dni po podpisu, da se izognemo kazni in drugim posledicam.

Listine se predložijo registracijskemu uradu v izvorniku, pisanem na kolkovanem papirju 3 L in na poverjenem prepisu na kolkovanem papirju 2 L.

Prepis ostane uradu, izvrnik s potrdilom plačila pristojbin dobi stranka.

Listine podvržene registraciji so:

Kupnoprodajne pogodbe, darilne pogodbe, menjalne pogodbe, preživninske pogodbe, ženitne pogodbe, zadružne pogodbe, najemne (zakupne) pogodbe, pobotnice, ki se nanašajo na zadolžnice in druge listine, razsodbe, vknjižbe i. dr.

Registracijske pristojbine so progresivne, sorazmerne (proporcionalne), postopne ali stalne.

Podlaga odmere teh pristojbin je cena ali vrednost pravnega posla.

Registracijske pristojbine so sledeče:

A) Za kupne pogodbe:

a) od kupne cene (vrednosti) nepremičnin do 200 L	4%
b) od kupne (vrednosti) nepremičnin nad 200 do 400 L	5,20%
c) od kupne cene (vrednosti) nepremičnin nad 400 L dalje	8%
d) če se kupljene nepremičnine spet prodajo v teku treh let znaša pristojbina pod a) b) c) eno četrtno manj.	

Za kupne pogodbe glede novih stavb veljajo olajšave. (Čl. 11. zakona 13-4 1911, št. 509.)

e) od kupne cene (vrednosti) premičnin	4%
f) od kupne cene (vrednosti) živine in poljskih pridelkov	1%
g) od kupne cene (vrednosti) za navadne predmete med trgovci	1%
h) od kupne cene za razkošne predmete med trgovci	2%
i) od kupne cene za šumeča vina, mineralno vodo v steklenicah, medicinalne specialitete in dišave med trgovci	3%

B) Za darilne pogodbe, sklenjene med bližnjimi sorodniki 10 L in event. vpisnina, med drugimi osebami po kr. dekretu od 20. avg. 1923, št. 1802.

C) Za najemne (zakupne) pogodbe . . . 1% %

D) Za zadolžnice . . . 1.30 %

E) Za pobotnice nanašajoče se na zadolžnice in druge listine . . . 1% %

F) Za pobotnice posebej izdane, ki se nanašajo na kupno-pogodbene cene . . . 0.30 %

Pristojbine za zemljiško z knjižne vpise znašajo:

1. za vpis lastninske pravice za vsakih 100 L 0.75 % (ta pristojbina ni všteta pod A) a, b, c.

2. za vpis zastavne pravice:

a) na prvih 10.000 L, za vsakih 100 . . . 2%

b) za vsak višji znesek, za vsakih 100 L . 2.50%

Kolkovine.

S kr. odlokom z dne 18. marca 1923, št. 550, so bile odpravljene kolkovne pristojbine, uvedene s kr. dekretom 16. junija 1921, št. 795, na razkošne predmete, na dragulje in dragocenosti, na proizvajanje razkošnih tkanin in rokavic in namesto teh so stopile v veljavo s 1. aprilom 1923. znižane kolkovne pristojbine. Te pristojbine so se spremenile s kr. odlokom od 30. dec. 1924., št. 3273.

Tej pristojbini je podvržena vsaka kupčija (prenos scambio) blaga in predmetov med obrtniki, trgovci itd. izvzemši slučaje pod D).

A) Pristojbine so trojne:

I. Za prodajo (izmenjavo — scambio) surovin — izvzeto razkošno blago pod A III. — kovin v kosih, kladah ali stisnjenih oblikah (izvzeto razkošno blago pod III), apna, (krede), mavca, cementa, stavbnega mate-

rijala iz ilovice (kakor opeke, korcev in dr.), kemičnih izdelkov, umetnih gnojil in kmetijskih nepredelanih ali spremenjenih pridelkov je treba kolkovati račune (fakture) kakor sledi:

Do 20 lir	L 0.10
Črez 20 » 40 »	» 0.20
» 40 » 60 »	» 0.30
» 60 » 80 »	» 0.40
» 80 » 100 »	» 0.50
» 100 » 200 »	» 1.—
» 200 » 300 »	» 1.50

i. t. d. za vsakih 100 ali odlomek 100 lir — L. 0.50 več. Doklada všteta.

II. Za prodajo druge vrste blaga, predelanega in na pol predelanega (izvzeto razkošno blago pod III. in IV.) kakor tudi živine in živine za klanje in zaklano se kolkujejo računi (fakture) kakor sledi:

Do 20 lir	L 0.20
Črez 20 » 40 »	» 0.40
» 40 » 60 »	» 0.60
» 60 » 80 »	» 0.80
» 80 » 100 »	» 1.—
» 100 » 200 »	» 2.—
» 200 » 300 »	» 3.—

i. t. d. za vsakih 100 ali za odlomek 100 lir — L. 1.— več. Doklada všteta.

III. Za kupčije z razkošnim (luksus) blagom kakor so: jantar, avtomobil, slonova kost, dragulji, usnjate ro kavice, čipke, drage kovine, kožuhovaline, klavirji, perje, vezene, svila, preproge od vzhoda, želvovine in razkošno pohištvo, je treba kolkovati račune (fakture), če tudi izdelovalec (fabrikant) proda predmete naravnost konsumentu, kakor sledi:

Do 20 lir	L 0.40
Črez 20 » 40 »	» 0.80
» 40 » 60 »	» 1.20
» 60 » 80 »	» 1.60
» 80 » 100 »	» 2.—
» 100 » 200 »	» 4.—
» 200 » 300 »	» 6.—

i. t. d. za vsakih 100 ali za odlomek 100 lir — L. 2.— več. Doklada všteta.

IV. Za prodajo dišav, profumov, medicinalnih specialitet in drugih takih tvarin v škatlah, zabojčkih in buteljkah kakor tudi prenečih se vin in mineralnih vod v steklenicah je treba kolkovati račune (fakture), če tudi izdelovalec (fabrikant) proda te predmete naravnost konsumentu, kakor sledi:

Do 10 lir prosto (kakor pod A I, II, III).

Črez 10 do 20 lir	L 0.60
» 20 » 40 »	» 1.20
» 30 » 60 »	» 1.80
» 60 » 80 »	» 2.40
» 80 » 100 »	» 3.—
» 100 » 200 »	» 6.—
» 200 » 300 »	» 9.—

i. t. d. za vsakih 100 lir ali odlomek 100 lir — L. 3.— več. Doklada všteta.

Računi (fakture) pod A I, II, III, IV. se morajo napraviti v dveh izvodih, drugi izvod lahko nadomesti vpis v knjigi, ki mora biti zaznamovan s tekočim številkom. Prepise fakture treba hraniti 5 let in zaznamovati s tekočimi številkami.

Vse kolkovine plača kupec.

Pristojbine se plačajo s kolki, ki obstojijo iz dveh delov. Izdajatelj računa prilepi del kolka, ki nosi kra-

ljevo podobo, na račun (fakturo), namenjen kupcu, drugi del pa se prilepi na prepis fakture ali v knjigo »prima nota« zraven dotičnega vpisa.

Kolki se razveljavijo s prebodom ali pa, da se prepiše na oba dela kolka s črnilom datum dneva izdavanja ali pa, če se datum pritisne z mastnim črnilom.

B) Za kupčije (prenos — scambio) najnujnejših življenskih potrebščin, kakor pšenice, turšice, ječme, riža, moka, kruha, navadne testenine, zelenjave, suhe in konservirane, sadja, svežega in suhega, paradižne konzerve, mesa (svežega, zmrzlega in v zabojčkih), mesnega ekstrakta, kondenzirane juhe (tekoče ali v kockah), zabele za juhe, rib, jajc, mleka, masla, skute, sira, prekajenine, slanine, prašičje in druge jedilne masti, oljčnega in drugega jedilnega olja, oljnatih semen, kisa (ne v steklenicah), sladkorja in melase, kave, kuriva (tudi petroleja in bencina), pralnega mila, luga, vode za proizvodnjo sile in pitne vode in predmetov državnega monopola med trgovci in obrtniki je treba kolkovati račune (fakture) kakor sledi:

Nad 1 do 100 lir	L 0.10
Nad 100 do 1000 lir	L 0.50
Nad 1000 lir dalje	L 1.—

C) Kr. dekret 30. dec. 1923. št. 3268: Fakture, račune, izdane od trgovcev in obrtnikov za prodano blago konsumentom izvzemši slučaj pod A III, IV. in navadne pobotnice, ki se nanašajo na zadolžnice, razsodbe in druge obvezne listine, kakor tudi pobotnice, note, račune med zasebniki (privatniki), zasebniki in trgovci, med trgovci in zasebniki je treba kolkovati z navadnimi kolki kakor sledi:

Do	L.	1.—	do	L.	100 L.	0.10
Nad	1.01	do	1000		0.10	
"	100.01	"	1000		0.20	
"	1000.01	"	3000		1.—	
"	3000.01	"	6000		2.—	
"	6000.01	"	10000		3.—	
"	10000.01	"	13000		4.—	
"	13000.01	"	16000		5.—	
"	16000.01	"	20000		6.—	
"	20000.01	"	23000		7.—	
"	23000.01	"	26000		8.—	
"	26000.01	"	30000		9.—	
"	30000.01	"	33000		10.—	
"	33000.01	"	36000		11.—	
"	36000.01	"	40000		12.—	
"	40000.01	"	43000		13.—	
"	43000.01	"	46000		14.—	
"	46000.01	"	50000		15.—	
"	50000.01	"	53000		16.—	
"	53000.01	"	56000		17.—	
"	56000.01	"	60000		18.—	
"	60000.01	"	63000		19.—	
"	63000.01	"	66000		20.—	
"	66000.01	"	70000		21.—	
"	70000.01	"	73000		22.—	
"	73000.01	"	76000		23.—	
"	76000.01	"	80000		24.—	
"	80000.01	"	83000		25.—	
"	83000.01	"	86000		26.—	

i. t. d. do 200.000 L za vsakih 1000 ali odlomek 1000 L — 30 st. Odlomki pod 1 liro pristojbine se zaokrožijo na 1 liro. — Za zneske nad 200.000 L ali nedoločene vsote znaša kolek 60 lir.

Kolki so navadni in se prepisejo kakor do sedaj.

Trgovske knjige: hranilne knjižice, dnevnik, inventar, knjige za prepise pisem in knjige knjigovodstva je treba predložiti registrskemu uradu, da prepečati prilepljene kolke, preden se začnejo knjige rabiti.

D) LESTVICA

pristojbin (kolkov) za menice, plačljive v kraljestiu v teku štirih, šestih mesecih in po šestem mesecu (kr. dekret 30. dec. 1924, št. 3268.).

P L A Č L J I V E			
Znesek menice	v 4 mesecih	po 4 do 6 mesecev	po 6 mesecih ali in bianco
	Pristojbine vstevši kolek pobol. 10 stotink		
Lir	Lir	Lir	Lir
100.—	0.30	0.30	0.50
200.—	0.30	0.50	0.90
300.—	0.50	0.70	1.50
400.—	0.50	0.90	1.90
500.—	0.70	1.30	2.50
600.—	0.70	1.50	2.90
700.—	0.90	1.70	3.30
800.—	0.90	1.90	3.90
900.—	1.30	2.10	4.30
1.000.—	1.30	2.50	4.90
1.500.—	2.50	3.70	7.30
2.000.—	2.50	4.90	9.70
2.500.—	3.70	6.10	12.10
3.000.—	3.70	7.30	14.50
3.500.—	4.90	8.50	16.90
4.000.—	4.90	9.70	19.30
4.500.—	6.10	10.90	21.70
5.000.—	6.10	12.10	24.10
6.000.—	7.30	14.50	28.90
7.000.—	8.50	16.90	33.70
8.000.—	9.70	19.30	38.50
9.000.—	10.90	21.70	43.30
10.000.—	12.10	24.10	48.10
11.000.—	13.30	26.50	52.90
12.000.—	14.50	28.90	57.70
13.000.—	15.70	31.30	62.50
14.000.—	16.90	33.70	67.30
15.000.—	18.10	36.10	72.10
16.000.—	19.30	38.50	76.90
17.000.—	20.50	40.90	81.70
18.000.—	21.70	43.30	86.50
19.000.—	22.90	45.70	91.30

Veljavne so le uradne menice.

E) VLOGE.

Prošnje, naslovljene na upravne oblasti je treba pisati na kolkovno polo za 2 L; one, naslovljene na ministrstva pa na kolkovno polo za 3 L.

FRANC SIRK, davčni upravitelj v pok.

—::—

Poštne pristojbine.

	V Italiji in kolon.	V inozemstvu
1. Navadna pisma ali zalepke v notranjem prometu Italije za vsakih 15 g ali vlomke (najvišja teža 2 kg) a) v kraju samem	0.30	
b) iz kraja v kraj	0.60	
c) aktivno služničim vojakom (častniki in podčastniki izvzeti) do 15 g	0.30	
d) v inozemstvo (Nemško Avstrijo, Ogersko, Čehoslovaško in Rumunijo) za prvih 20 g ali vlomke		0.75
e) za drugo inozemstvo		1.25
f) za vse inozemstvo vsakih nadaljnjih 20 g ali vlomke		0.75

2. Dopisnice uradne ali tudi zasebne v kraju samem ali naslovljene služničim vojakom (častniki in podčastniki izvzeti) iz kraja v kraj	0.20	0.75
3. Dopisnice uradne s plačanim odgovorom v kraju	0.40	
Iz kraja v kraj	0.80	1.50
4. Razglednice:		
a) s samim podpisom in datumom	0.10	0.25
b) s petimi voščilnimi besedami	0.20	0.25
c) z dopisi iz kraja v kraj	0.40	0.75
d) z dopisi v Nemško Avstrijo, Ogersko, Čehoslovaško in Rumunijo		0.45
e) z dopisi v kraju samem, oziroma vojakom (kakor zgoraj)	0.20	
5. Posestnice s kvečjemu 5. voščilnimi besedami (tudi v kraju)	0.20	0.25
6. Obvestila: rojstva, smrti, poroke in slična	0.20	0.25
7. Trgovski računi brez dopisov in le posamezni do 15 g	0.30	
8. Rokopisi v obliki pisma 45×45 in valja 10×75 cm, katerim lahko priložimo pismo, ki se nanaša na rokopis a) do 200 g	0.60	
b) za vsakih nadaljnjih 50 g ali vlomke, do 2 kg	0.20	
c) v inozemstvo za prvih 250 g		1.25
d) v inozemstvo za vsakih nadaljnjih 50 g ali vlomke do 2 kg		0.25
9. Navadne tiskovine za vsakih 50 g ali vlomke do 2 kg	0.10	0.25
Navadne tiskovine, ki presegajo 25 cm v dolžini ali širini doplačajo	0.10	
Navadne tiskovine, ki presegajo 45×45 ali 10×75, se izključijo		
10. Bukvarski listi (naročila knjig v komisiji)	0.05	
11. Perijodične tiskovine (časopisi in druge) potom Conto corrente		
a) dnevnik do 50 g	0.01	
b) dnevnik do 25 g	0.006	
c) časopisi, ki izhajajo vsaj vsakih 15 dni do 50 g	0.013	
d) časopisi, ki izhajajo vsaj vsakih 15 dni do 100 g	0.024	
e) časopisi, ki izhajajo vsaj mesečno do 50 g	0.016	
f) časopisi, ki izhajajo vsaj mesečno za vsakih nadaljnjih 50 g	0.011	
g) trgovski katalogi in druge listine, ki izhajajo polletno do 50 g	0.05	
h) trgovski katalogi in druge listine, za nadaljnjih 50 g do 2 kg	0.02	
i) računski izvlečki uprav, časopisov	0.10	
12. Zavoji s knjigami do ½ kg, odposlani iz založbe oziroma knjigarne:		
a) za vsakih 50 g ali vlomke	0.075	
b) priporočanje takih pošiljatev	0.30	
c) odškodnina za priporočene, zgubljene pošiljatev	7.50	
d) poštno potrdilo za nepriporočene pošiljatev	0.10	
13. Pisma z vzbočenimi pikastimi črkami za slepce:		
a) za vsak kg (največ 4 kg)	0.02	
b) priporočanje istih	0.10	
c) odškodnina za priporočeno, zgubljeno pošiljatev	5.00	
d) inozemstvo za vsakih 500 g do 3 kg		0.05

	V Italiji in kolon.	V ino- zemstvu		V Italiji in kolon.	V ino- zemstvu
14. <i>Vzorci brezvrednostni:</i>					
a) do 100 g	0.40	0.50			
b) vsakih nadaljnih 50 g	0.20	0.25			
Teža vzorcev v Italiji je dovoljena do 350 g, a v inozemstvo do 500 g.					
15. <i>Vzorci z zdravili</i> odposlani po proizvajateljih in naslovljeni zdravnikom, kliničkam, bolnišnicam ali zdraviliščem do teže 500 g:					
a) za prvih 100 g	0.30				
b) za vsakih nadaljnih 50 g	0.15				
c) priporočanje istih	0.30				
d) odškodnina zgubljenih priporočenih pošiljatev	7.50				
16. <i>Poštno naročanje časopisov</i> (v inozemstvo) za vsak časopis (lahko več izvodov) poleg naročnine še	3.00	3.00			
17. a) <i>Priporočanje</i> (Raccomandazione) poštinih pošiljatev stane poleg navadne pristojbine še	1.25	1.25			
b) odškodnina zgubljenih priporočenih pošiljatev	25.00	125.--			
c) priporočanje dopisnic, tiskovin ali vzorcev	0.60				
d) za perijodične tiskovine je dopuščen specialni Conto corrente za priporočanje istih po ministerijal. pooblastilu.					
18. <i>Ekspresne pošiljatve</i> , doplačilo k zgoraj omenjenim	1.25	2.50			
Pripomba — pisma, ki so označena ekspresno, a niso znamkovaná zadostno, pošiljajo in dostavljajo se kakor navadna. Za dostavljanje ekspresnih pisem izven dostavljalnega obročja, plača naslovljenec ali pošiljatelj v slučaju odklonitve dostavljanja, še sledeče pristojbine za dolžino poti:					
a) za razdaljo do 500 m	0.30				
b) za vsak kilometer ali razliko istega, ki presega 500 m	0.60				
c) za dostavljanje po noči ali ob slabem vremenu se povišajo te pristojbine do 100 %.					
19. <i>Poštne povratnice</i> (Ricevute di ritorno)	0.60	1.25			
20. <i>Poštne ležeče</i> (lermo-posta) naslovljena pisma (izvzemši ekspresna) doplačajo	0.20				
Ako ni plačal odposiljatelj te pristojbine, plača naslovljenec (tudi za pisma iz inozemstva)	0.30	0.30			
Poštne ležeča pisma nasloviti se morajo z polnim imenom in prilomkom in se izročijo samo odraslim nad 18. leti.					
21. <i>Povzetna pristojbina</i> (diritto di assegno) pri vzorcih le do 15 lir, pri drugih pošiljkah do 1000 lir kakor pri priporočenih z doplačilom	0.50				
v inozemstvo poleg pristojbine 0.50 še za isakih lir 100 ali vlokem povzete svote		1.00			
22. <i>Zavarovanje</i> (assicurazione) denarnih pisem, poleg pristojbine priporočenih, še zavarovalnino:					
a) za prvih 200 lir ali vlokem	0.80				
b) za vsakih nadaljnih 100 lir ali vlokem	0.30				
Doplačilo proti višji sili znaša:					
c) za prvih 200 lir ali vlokem	0.50				
d) za nadaljnih 100 lir	0.25				
V inozemstvo: poleg pristojbine za priporočanje:					
e) za vsakih 300 lir ali vlokem		1.25			
			f) zavojčki z navedeno vrednostjo (scatoleta con valore dichiarato) poleg pristojbine za navadne, priporočene in zavarovane pošiljke do 250 g		5.00
			g) isto a za nadaljnih 50 g ali vlokem		1.00
			h) za zavojčke z navedeno vrednostjo iz inozemstva — za manipulacijo carinarne		2.50
			23. <i>Pnevmatična pošta</i> za pisma do 15 g in dopisnice še	0.20	
			Pnevmatična pošta za pisma do 30 g (poleg navadne) še	0.40	
			24. <i>Kreditni računi</i> (conti di credito) provizija za vsakih 100 lir ali vlokem (za inkaso)		5.00
			25. <i>Poštni predalčki</i> , mesečna pristojbina za:		
			a) odprte predalčke (v notranj. urada)	6.00	
			b) zaprte predalčke z ključem male	8.00	
			c) zaprte predalčke z ključem srednje	12.00	
			d) zaprte predalčke z ključem velike	16.00	
			Pripomba: Za uporabo zaprtega predalčka vplačati se mora kavcija (ki se vrne po uporabi)	40.00	
			26. <i>Legalizacija listin</i> , katero oskrbi pošta. Poleg navadne pristojbine in priporočanja	1.00	
			27. <i>Poštna legitimacije</i> stanejo	2.00	5.00
			28. <i>Plačilni nalogi</i> za vnovčenje listin (me- nic) na račun drugih (riscossioni per conto di terzi) poleg navadne, priporo- čene in zavarovalne pristojbine:		
			a) do 10 lir	0.25	
			b) do 200 lir	0.50	
			c) nad 200 lir	1.00	
			d) s protestom za poljubni znesek, po- leg protestnih stroškov še	2.00	
			e) inozemstvo poleg drugih		2.00
			29. <i>Poštna nakaznice</i> (vaglia postali), ki sta- nejo 10 st.		
			za zneske do lir 25	0.40	
			za zneske nad 25 lir do lir 50	0.80	
			za zneske nad 50 lir do lir 100	1.20	
			za zneske nad 100 lir do lir 200	2.00	
			za nadaljnih vsakih 100 lir ali vlo- mek, nad 200 lir	0.50	
			Nakaznice do 25 lir naslovljene moštvu vojaštva	0.20	
			30. <i>Brzjavne nakaznice</i> plačajo poleg na- vadne in brzjavne pristojbine še	0.50	
			31. <i>Poštna nakaznice v inozemstvo</i> : pristoj- bina je sledeča:		
			a) 50 st. za vsakih 100 lir vlokem istih poleg tega še stalna pristojbina za vsako nakaznico		0.50
			b) Izvzete pa so države, ki so uredile pogodbenim potom pristojbino za nakaznice in sicer za vsakih 25 lir ali vlokem istih 25 st. Te države so: Angleška, Irska, Kanada, vzhodno angleška Indija, otok Malta, repu- blika Kostarika, Združene države severne Amerike in zveza Avstra- lijanska.		1.20
			32. <i>Brzjavne nakaznice v inozemstvo</i> . Pri- stojbine kakor za navadne vstevši pri- stojbino brzjavke besedila nakaznice v dotično državo.		
			33. <i>Obnovljenje poštne nakaznice</i> (rinova- zione), katero je stranaka izgubila oziro-		

	V Italiji in kolon.	V ino- zemstvu
ma, da je zapala. Poleg pristojbine za jednako nakaznico še doplačilo:		
a) do 10 lir	0.10	
b) do 100 lir	0.30	
c) do 1000 lir	0.50	
Te pristojbine so izvzete nakaznice do 25 lir naslovljene vojaštvu po znižani pristojbini in one iz inozemstva.		
34. Reklamacije, priporočenih in zavarovanih pisein, zavojev in nakaznic	0.40	2.50
35. Pismene zahteve za vrnitev ali spre- membo prvotnega naslova oddanih poš- iljatev, poleg poštnih ali brzajavnih stroškov za to ureditev še doplačilo	0.60	2.50
36. Poštni zavoji ali paketi (pacchi postali) brez označbe vrednosti do 1 kg	2.50	
isto od 1 kg do 3 kg	5.00	
isto od 3 kg do 5 kg	8.00	
isto od 5 kg do 10 kg	13.00	
(pripomba) zavoji nad 5 kg se pošiljajo le v večje kraje.		
37. Zavoji s knjigami, odposlani iz založbe oziroma knjigarn do 1 kg	1.50	
nad 1 kg do 2 kg	2.50	
nad 2 kg do 3 kg	3.00	
nad 3 kg do 5 kg	4.50	
nad 5 kg do 10 kg	7.50	
38. Za zavoje z navedeno vrednostjo, ki morajo biti zapečateni, doplačilo k zgo- ranji pristojbini do 200 lir	1.00	
za vsakih nadaljnjih 100 lir ali vlomek	0.50	
39. Prazne posode, ki se vračajo (za olje, vino itd.)	3.00	
40. Pristojbina povzetja (pacchi con asse- gno)	0.60	
41. Zavoji izredne obsežnosti doplačajo 50 % pristojbine		
42. Odškodnina navadnih (zgubljenih) za- vojev	25.00	

Lir

43. Poštni zavoji v inozemstvo:

posebno skrbno zaprti in zapečateni se spre-
jemajo in pošiljajo v vse kraje sveta. Pristoj-
bina istim je odvisna od razdalje in tudi šte-
vila držav skozi katere vozi zavoj, dokler ne
prispe do cilja.

Skoraj v vse države se sprejemajo zavoji do
10 kg. Pristojbina za take zavoje spreminja
se od časa do časa radi nestalnosti valut. Kes-
dor želi odposlati zavoje v inozemstvo, vpra-
ša naj pri poštnem uradu radi potrebnih
listin in radi pristojbine.

Tekoči račun (Conti correnti).

Poštno čekovni promet:

44. Vplačila:

a) zvršena na lastni račun do lir 10.000.—	0.15
zvršena na lastni račun do lir 50.000.—	0.30
b) zvršena na tuji račun do lir 50.—	0.20
zvršena na tuji račun do lir 100.—	0.30
zvršena na tuji račun do lir 200.—	0.45
zvršena na tuji račun do lir 300.—	0.60
zvršena na tuji račun do lir 400.—	0.75
zvršena na tuji račun do lir 1000.—	0.90

45. Izplačila: a) zvršena v uradih tekočega računa
vsled nakazil in to:

1. iz lastnega računa do lir 50.000.—	0.15
2. iz drugih do lir 10.000.—	0.15

b) zvršena v poštnih uradih potom čekovne
nakaznice in to:

1. iz lastnega računa do lir 10.000.—	0.15
2. iz tujega računa do lir 25.—	0.25
3. iz tujega računa do lir 50.—	0.40
4. iz tujega računa do lir 75.—	0.50
5. iz tujega računa do lir 100.—	0.60
6. za vsakih nadaljnjih lir 100 ali del	0.10

46. Izplačila z bankogiro se izplačajo brez vsake
pristojbine.47. Računski izvlečki (izvzemši polletnega, ki je
zastoj)

0.50

48. Prepisi računov (za vsako stran)

1.00

49. Zračna pošta.

Navadna in ekspresna pisma, ki se pošiljajo
z zračno pošto, se morajo frankirati z na-
vadno pristojbino in še:

a) za pisma do 15 g	0.60
b) za tiskovine ali vzorce	1.00

Opozarja se, da ekspresna pisma v Turčijo
niso dovoljena.

—:—

Od 1. septembra bodo dodatne pristojbine
za poštne pošiljatve po zraku in z avtomobili,
odposlane iz Italije v Maroko in Irak, sledeče:Za v Maroko, zračna služba Toulouse-Casa-
blanca

do 10 gramov	1.20
nad 10 gramov do 20	2.00
nad 20 gramov do 50	2.50
nad 50 gramov do 100	3.50
nad 100 gramov za prvih 100 gramov	3.50

več lir 2.50 za vsakih nadaljnjih 100 gramov ali
odlomek;za v Irak, zračna služba Kairo-Bagdad: za
vsakih 20 gramov ali odlomek 20 gramov

2.00

Po progi Toulouse-Orano se bodo lahko poš-
ljalala pisma tudi v Alžerijo: Pristojbine so
sledeče:

do 10 gramov	1.00
nad 10 gramov do 20	1.50
nad 20 gramov do 50	2.00
nad 50 gramov do 100	3.00
nad 100 gramov za prvih 100 gramov	3.00

več lir 2.— za vsakih nadaljnjih 100 gramov ali
presegačo odlomek.Pošiljatve, ki naj gredo z avtomobilom, mo-
rajo imeti na vidnem mestu pripombo: Par auto-
mobile Haffa-Bagdad.Pošiljatve, ki naj gredo dalje zračnim potom,
pa pripombo po slučaju:

Par avion Toulouse-Casablanca
Par avion Toulouse-Orano
Par avion Caire-Bagdad.

—:—

50. Poštna hranilnica

prevzame vloge v poljubni višini. Obreduje pa vlo-
ge le do lir 10.000.—. Obrestna mera znaša nekaj manj
nego 3%. Vložne knjižice poštne hranilnice se izdajo
na ime vložnika, kateri jedini razpolaga z vlogami ali
pa se vpiše namesto imena vložnika: ta, ki se zgledi (al
portatore). V zadnjem slučaju dvigne oziroma vloži
denar, kdor prinese knjižico. Omenjeno bodi, da nas
gradi poštna uprava vsako leto nekaj vložnih knjižic z
dobitki od 100—500—1000—10.000 in tudi več lir, ki se
letno zrebajo po številkah vložnih knjižic.

51. Poštne vrednostnice (buoni postali fruttiferi).

Take vrednostnice izdajajo vsi poštni uradi v kraljestvu in kolonijah na ime imejitelja in sicer v zneskih po lir 100.— lir 500.— in lir 1000.—. Teh vrednostnic pa ne moremo odstopiti drugim in to vsled dejstva, ker jih tudi sodnja ne more zapleniti. V slučaju izgube istih, napravi uprava duplikate. Te vrednostnice so tudi vsakega sedanjega in bodočega davka proste ter jih imejitelj vnovič o poljubnem času pri poljubnem poštnem uradu.

Obresti teh vrednostnic so postopni in napredni, tako n. pr. je vrednostnica

- od 100 lir izplačljiva po 1. letu v znesku lir 103.50
- od 100 lir izplačljiva po 5. letih v znesku lir 124.60
- od 100 lir izplačljiva po 10. letih v znesku lir 156.60
- od 100 lir izplačljiva po 15. letih v znesku lir 199.30
- od 100 lir izplačljiva po 20. letih v znesku lir 252.90

Isto sorazmerje velja tudi za vrednostnice po 500 in 1000 lir.

Splošne pripombe k pristojbinam:

Pisemske pošiljatve kakor pisma, dopisnice, razglednice, posepnice, trgovski računi in ropisipi, ki so nezadostno ali neznamkovane, plačajo pri vročitvi dvojno pristojbino oziroma dvojno primanjkljaj. Izvzeti so le dopisi državnih uradov na zasebnike in pisma službežih vojakov svojcem, ako jih oddajo potom svoje komande; za taka pisma plačajo naslovljenci navedno pristojbino.

Vse tiskovine tudi razglednice s samim podpisom, ki sploh niso znamkovani, se ne odpošljejo. Tu tiči vzrok mnogim govoricam, da se zgublajo časopisi.

Iz inozemstva došle pošiljatve, ki so premalo ali nič znamkovane, plačajo dvakratni primanjkljaj vendár najmanj 60 st.

Časopisom in drugim pošiljatkam, ki plačajo nižje pristojbine, ne smemo prilagati ali pripisati nikakršnih sporočil, ker se take pošiljatve ne dostavijo naslovljencu ampak finančni prokuraturi, ki kaznuje take prestopke z denarnimi globami oziroma zaporom.

Uradno dopisovanje županstev (sindaci):

Na naslovni strani pisma mora biti čitljiv odtis uradnega pečata v ovalni obliki z sledečim besedilom: *R. R. Poste — Il Sindaco del comune di — (S. Andrea)*. V slučaju, da manjka omenjeni odtis, smatra pošta taka pisma za navadna, drugače pa imajo županstva naslednje pristojbinske olajšave:

1. *poštne proste so dopisnice ali pisma brez prilog pa odprta in iz kraja:* dopisi na vse državne urade, ki se pečajo s plačili v račun erarja (Agenti Imposte Erariali) kakor: davkarije (agenti tasse del bollo), državno odvetništvo (avvocatura erariale), pošta, telegraf, telefon, kaster, sodnja (cancellieri giudiziari), hipotečni zavodi, občinske kakor tudi društvene blagajne, inšpektorji in overovitelji utež in mer, finančni inšpektorji, gozdna uprava, carinski uradi (vsi Ricevitori), finančna intendantca, komisija priziva davkov in županstva (sindaci), vojaško in orožniško poveljstvo (Comandanti, Distretti Militari e Carabinieri), državne zakladnice (Delegati Tesoro), prefekti in podprefekti, magistrati (tribunal, porota, prizivno sodišče, kasacijsko sodišče, pretura, državno pravdnništvo in sodnije), deželna volilna komisija, kvestorji (komisarji in vodje uradov javne varnosti), centralne državne administracije (ministrstvo), poveljstvo vojske in mornarice.

2. *poštne prosti so tudi dopisi s prilogami v zadevi osebne dohodarine in hišnega davka* poslani odprti pod ovojem: s pristojnimi uradi, s statistično glavno direkcijo in z županstvi.

3. *polovico poštne pristojbine* plačajo za vsa zaprta pisma, ki so naslovljena zgoraj omenjenim uradom izvzemši: centralni državni administraciji, poveljstvu vojske in mornarice, komisiji priziva davkov, generalni direkciji statistike, županstvom, obrtnim in trgovskim zbornicam izven okraja zbornice (za zaprta pisma tem uradom morajo plačati navadno poštno pristojbino).

5. *za uradne brzozavke so prosti pristojbine* le tedaj, ako župani uradujejo v oblasti javne varnosti v zadevi varnosti miru in v zdravstvenem pogledu. Vsi drugi uradni brzozavi plačajo navadne pristojbine, a se pošiljajo kakor državni brzozavi, ki plačajo.

4. *v zadevi: nabora, statistike, civilnega in anagrafskega stanja* plačajo tudi polovično pristojbino za pošiljatve tudi s prilogami a odprte oziroma pod zavojem na: poveljstva vojske in mornarice, statistično glavno direkcijo in županstva.

Uradno dopisovanje šolskih vodstev je omejeno za brezplačno dopisovanje vodstev s svojimi didaktičnimi predstojniki, kateri edini smejo pošiljati morebitne dopise na šolska vodstva.

—::—

Razgled po svetu.

Najvažnejše dogodke — smrt in pogreb kraljice matere, polet na severni tečaj in drugo — smo omenili že v člankih letošnjega koledarja. Naj sledi samo še kratek pregled tistih dogodivščin, ki v prvem delu koledarja niso prišle do besede.

Poleg delavnosti, ki jo je razvil min. predsednik Mussolini s svojo vlado — ureditev medzavezniških dolgov nasproti Ameriki in Angliji, ureditev posebne pogodbe z Anglijo glede trgovanja z Abesinijo, potovanje v afriške nasebine, žitna bitka in boj za dvig lire in za štedenje, — moramo beležiti tudi štiri atentate na osebo ministerskega predsednika, iz katerih si je rešil na čudežen način svoje življenje, tako dne 3. nov. 1925. (krivca Zaniboni in gen. Capello), dne 7. aprila 1926. (Angležinja Gibson), 12. septembra 1926. (Lucetti) kakor tudi v najnovjšem času dne 31. oktobra 1926. (atentator 16-letni Zamboni). — V Jugoslaviji je padla prejšnja Radič-Pašičeva vlada in je bila sestavljena nova sporazumska vlada iz radikalov in radičevcev, toda brez Pašiča in Radiča. — Slovenijo je zadela to jesen huda poplava, posebno v škofjeloški okolici, ki je bila podobna uničevalni poplavi v naših hribovih. — Na Bolgarskem so ustanovili novo vlado, ki si je nadela nalogo, pomiriti razburjene duhove v državi; g. Cankov, ki je povzročil svoj čas obilno prelivanje krvi, je bil odstopil. — Na Grškem so imeli revolucijo. Ii sicer se je polastil vlade Pangalos, ki je proglasil diktaturo, dokler mu ni bil izbil moč iz rok Konduriotis, ki mu je sledil. — V Romuniji se je odpovedal prestolonaslednik Karol svojim pravicam do prestola v prid svojemu sinčku Mihaelu. Vzrok je bila nesoglasje v kraljevi družini in nasprotje proti min. preds. Avarescu. — Na Turškem nadaljuje Kemel paša z vso energijo svoje reforme. Odpravil je rdeči fes, hareme, mnogoženstvo in uvedel mnogo novosti kljub nasprotovanju. Turčijo hoče poevropiti in živeti s sosedi v lepem miru. — Na Madžarskem so ponarejali francoske tisočake na debelo in hoteli s tem oslabiti francosko valuto. Prijetih in obsojenih je bilo več imenitnih ljudi. Med temi tudi knez Windischgraetz. — Na Češko-Slovaškem so bile nove volitve, ki so prinesle v parlament več malih strank; zbornični predsednik je postal republikanec Malipetr. V Pragi se je vršil velikanski osmi vsesokolski zlet. Država se gospodarsko in politično utrjuje in razvija na vse strani. V zadnjem času sta prišla v vlado tudi dva zastopnika nemške manjšine. — Na Poljskem so imeli vojaško vstajo, maršal Pilsudski je zasedel Varšavo, odklonil pa je mesto predsednika republike, nakar je bil izvoljen na to mesto Ignacij Moscicki. — V Nemčiji gospodari vlada srednjih strank, ki jo je sestavil dr. Luther. Nemčija je bila tudi po dolgem odlašanju sprejeta v Društvo narodov. — Na Francoskem so imeli hudo denarno krizo, ki so jo reševali z večjim ali manjšim uspehom razni ministri. V Siriji in Palestini se bijejo z uporniki; v Maroku se jim je Abd el Krim vdal. — Na Angleškem so imeli preglavice z velikansko rudarsko in končno

splošno stavko; vendar pa je v tej stavki zmagala vlada. — Na *Španskem* se jim je posrečilo zadušiti spor proti vladi — na *Portugalskem* je pa kakor navadno in običajno, sledila revolucija revoluciji. Sedaj vlada Carmon. — Sploh se nahaja ves svet v znamenju revolucij. — V *Perziji* je neki Riza Kan Pahlovi vrgel šaha in postal sam šah. — Na *Kitajskem* pa se cela vrsta generalov bije za to, kdo bo gospodoval nad to veliko državo, ljudstvo pa trpi.

V glavnem leto ni bilo miroljubno. Polno nenavadnih dogodkov nas je pretresalo in tudi narava se nam ni kazala prijazna. Upajmo, da bo prihodnje leto boljše!

—:—

Naznanilo.

Osmo leto stopa Goriška Matica med slovensko ljudstvo v Julijski krajini. To leto je izpolnila vso svojo dano obljubo in še več. Naše ljudstvo prejme za borno vsoto petih lir kar pet knjig: 1.) *Koledar za 1927.*; 2.) roman »*Pasja dlaka*«, spisal Damir Feigel; 3.) knjigo »*Naši kraji v preteklosti*«, zgodovinske črtice; 4.) »*Zdravje in bolezen v domači hiši*«, spisal dr. Just Bačar; I. del; 5.) Mladinski zbornik »*Prvi koraki*«, v katerem bodo tudi starejši našli vse prepolno zanimivih sestavkov; 6.) Kot šesta knjiga je izšla »*Brat Frančišek*« spisal France Bevk; dobi jo, kdor doplača L. 2.—

Opozoriti Vas moramo, da je Goriška Matica knjižna zadruga, h kateri lahko vsakdo pristopi. Zglasi naj se v pisarni »Gor. Matice«, v Gorici, via S. Giovanni št. 6 I. nadstr. in naj vplača delež L. 50.—. Jamstvo je dvakratno.

Za l. 1928. izda Gor. Matice sledeče knjige:

1. *Zdravje in bolezen v domači hiši*, II. snopič. Spisal dr. Just Bačar. — Kdor bo vzel v roke I. snopič tega znamenitega in potrebnega dela, ki smo ga izdali letos, bo stežka pričakoval nadaljnih snopičev, dokler ne bo imel celotnega dela pred seboj. Vsakega bo zanimalo izvedeti poleg opisa človeškega telesa tudi, kako si ohranimo zdravje, kako spoznamo boleznin in kako jih zdravimo. Vse to bo opisano natanko v nadaljnjih snopičih, katerih vsak bo zanimivejši in za naše družine potrebnejši. Samo ti snopiči bodo vsako leto odtehtali vrednost plačane vsotice.

2. *Tičarjev Tone*, povest. Spisal —st—. Kdor bo hotel brati lepo povest našega ljudstva in naše zemlje, poljudno in z vso srčno toploto pisano, bo moral vzeti to povest v roke, ki jo je spisal dober poznavalec našega ljudstva in našega jezika. V tej knjigi bosta dodani še dve povesti od istega pisatelja in sicer »Štefan izpod Skal« in »Pepe s Krasa«. Tudi ti dve povesti nosita na sebi iste vrline kakor prva. In kar je glavno: iz naše zemlje sta, naša duša diha iz njih.

3. *Zgodovina naših domačih živali in pitomih rastlin*. Spisal Gabrijel Majcen. — V tem spisu nas seznanja

pisatelj, odkod in kako so prišle posamezne domače živali in pitome rastline v naše kraje. Ves minuli čas do najbližje sedanjosti je razdelil pisatelj v posamezne dobe, katere uvaja s splošnim, zelo zanimivim pregledom dotične dobe. Knjiga se bo zelo priljubila vsem, posebno pa kmetiškemu ljudstvu, ki bo spoznavalo, kako so sodelovale živali in rastline pri tem, kar je polagoma ustvarjalo našo sedanjo kulturo.

4. Kot zadnja knjiga bo izšel vsakoletni »*Koledar za l. 1928.*«, prijatelj naših družin, zrcalo domačih in svetovnih dogodkov v sliki in besedi. Uredništvo se bo potrudilo, da glede svoje poučnosti in zabavnosti *Koledar* ne bo zastajal za prejšnjimi letniki, ampak ga bo po možnosti še prekašal.

5. Kakor vsako leto, bomo izdali tudi prihodnje leto eno fakultativno knjigo, ki jo bodo dobili naročniki za doplačilo L. 3.—. In sicer izdamo letos kot peto knjigo zgodovinski roman iz srednjega veka »*Nebesna znamenja*«, ki ga je spisal France Bevk. V njem bo narisano trpljenje našega ljudstva v davnih stoletjih, ko so morali opravljati grofom tlako in desetino, a tudi marsikatera vesela slika bo vpletena vmes. Kdor je bral predlanski roman »*Smrt pred hišo*« od istega pisatelja, vé, da tudi te knjige ne bo odložil iz rok, dokler je ne bo prečital. Ker bo knjiga obširna (nad 160 strani), je treba doplačati L. 3.—.

6. Končno bomo skušali kot letos razveseliti našo mladino zopet s kako mladinsko knjigo.

Cena prvim štirim knjigam bo letošnja in sicer L. 5.—. Kdor naroči še peto knjigo, doplača L. 3.—.

V trdnem upanju, da bo naš letošnji knjižni dar vsakogar več nego zadovoljil in nam ohranil še nadalje mnogo zvestih prijateljev, lepo pozdravljamo bravce in želimo, da bi se srečali tudi v prihodnjem letu zadovoljni in zdravi.

V Gorici, dne 29. oktobra 1926.

Odbor
književne zadruge »Goriška Matica«.

KAVARNA „ADRIATICO“ prej „Central“ na Travniku.

Postrežba vsakovrstna in točna.
Domači in inozemski časopisi.
Zbirališče učiteljev in športnikov.

Za obilen obisk se priporoča

Pečenko, lastnica.

Odlikovani zobozdravniški atelje

ustanovljen leta 1900.

Pavel Netzband

Sprejema od 9-12, od 14-17.

Via Dante 6 pt. - GORICA - Via Dante 6 pt.

HRANILNICA, ustanovljena po grofu Thurnu **Gorizia - Via Carducci št. 2 - Gorizia**

sprejema vloge na hranilne knjižice ter na tekoči račun, dovoljuje posojila na vknjižbo in na vrednostne papirje, ki jih je zastaviti, nadalje agrarna posojila na zemljišča in obnovljene stavbe proti vknjižbi in agrarna posojila na menice. Sprejema v shrambo vrednostne papirje, listine (dokumente) in druge vrednostne predmete; izdaja brezplačno nakaznice Kreditnega zavoda italijanskih hranilnic v Rimu ter izvršuje vse druge posle označene v zakonu o rednih ital. hranilnicah.

ZASTAVLJALNICA, ustanov. po grofu Thurnu **Gorizia - Via Carducci šte. 2 - Gorizia** dovoljuje predjme (posojila) na dragocena in navadna zastavila.

Svoji k svojim! **Jakob Perhauc** ulica S. F. Xydias 6 - TRST - Tel. št. 2-86

Velika zaloga žganja, kakor pristnega istrskega tropinovca, kraškega brinjevca in kranjskega slivovca, raznovrstnih likerjev in vin.

Lastni pridelki odlikovani na raznih razstavah: šampanjec, šumeči refošk, jajčni konjak, krema marsela in drugo.

Vse po najnižji ceni, brez konkurence. - Točna postrežba.

ANTON PETTARIN

GORICA, Via Ascoli 7-9

inštalater za električno luč, za plin, za sesalke (pumpe) sanitarne naprave, za kopalnice in strelovode ter telefonske napeljave.

Sprejema v popravilo sesalke in drugo

Prodaja električnega materiala in žarnic.

Velika kamnoseška delavnica

JOS. KOKLIČ **GORICA - Via Trieste šte. 9 - GORICA**

Velika zaloga nagrobnih spomenikov iz kraškega in nabrežinskega kamna vseh velikosti s cenami od 1000 L. dalje. - V delo se sprejmejo vsakršna
..... dela iz marmorja in kamna.

Cene zelo nizke

Cene zelo nizke

PODRUŽNICA LJUBLJANSKE KREDITNE BANKE V GORICI

Corso Verdi „Trgovski dom“

Telefon št. 50 — Brzojavni naslov: Ljubljanska banka

Delniška glavica
in rezerve:
Din. 50.000.000

CENTRALA:
LJUBLJANA

Re z e r v a
Din.
10.000.000

Podružnice: Brežice, Celje, Črnomelj, Kranj, Logatec, Maribor, Metković, Novi Sad, Ptuj, Sarajevo, Split in Trst.

Sprejema hranilne vloge in jih obrestuje na vložne knjižice po čistih 4% (davek plača banka sama). Na tekoči račun ter proti odpovedi najbolje po dogovoru. Sprejema tudi dinarske vloge in jih obrestuje najugodnejše. — Izvršuje denarna nakazila na tu in inozemstvo. — Nakupuje in prodaja vsakovrstne valute, vrednostne papirje in srečke.

Plača vedno priznano najvišje dnevne cene za obveznice vojne odškodnine (bone).
IZVRŠUJE SPLOH VSE V BANČNO STROKO SPADAJOČE POSLE NAJKULANTNEJE.

IVAN KACIN - GORICA

Piazza Tommaseo št. 29 (ex Piazzutta)

Tovarna cerkvenih orgelj, harmonijev in glasovirjev.

Zaloga vijolnov, mandolin, kitar, strun za vse inštrumente.

Izdelani harmoniji vedno v zalogi.

Popravlja - uglasuje vse omenjene inštrumente.

Zahtevajte cenik!
Plačila na obroke.

Moderna tvrdka in skladišče cerkvenih predmetov

Franc Leban Gorica - Via Duomo št. 7

Priporoča preč. duhovščini že izdelane cerkvene predmete, kakor: svečnike, svetilke, kelihe, moštrance, srebrne in kovinaste itd.

Popravljajo se že rabljeni predmeti s pozlačevanjem in posrebovanjem v ognju.
DELO SOLIDNO. :-: CENE BREZ KONKURENCE.

Staroznana gostilna „Al Bon Furlan“

Josip Šiligoj

Gorica - ulica Sv. Ivana št. 8 - Gorica

Izvrstno vipavsko, briško belo in črno vino, teran. — Gorka jedila ob vsakem času.

Postržba najboljša. — Prenočišča.
Prostori novi! Oprava snažna!

Staroznana goriška knjigarna in papirnica

Emilij Vokulat & C.°

Gorica - Corso Vitt. Em. III. št. 9
(na vogalu ulice Barzelini).

Zaloga vseh pisarniških in fotografskih potrebščin ter razglednic iz Gorice in okolice na debelo

Aparati „KODAK“

po tovarniških cenah.

Prodaja slovenske, italijanske, nemške in francoske časopise, glasbene predmete, inštrumente, gramofone in pritlikline istim, ročne gramofone in za potovanje

ČEVLJARSKA ZADRUGA

V MIRNU

IZDELUJE „ADRIA“ ČEVLJE IN SANDALE

Posebnost: „Adria“ čevlje dvojno šivane za sport, deževne dni in zimo.

PRODAJALNE SO:

v Gorici, Corso Verdi 32

na deželi v nad 50 komisijskih zalogah pri trgovcih * * * *

Trampuž & Kokelj

Rupa - Miren

priporočata sl. občin-
stvu v mestu in na deželi
lastni trgovini s prodajo
čevljev

v **GORICI, Raštelj št. 30 in št. 14**

Izdelujeva vsakovrsne čevlje za moške, ženske in
otroke. - Izdelek prvovrsten, eleganten in trpežen.

Cene zmerne. - Razprodaja na drobno in na debelo!

Zavarovalnici

„Le Nord“ in „Royal Exchange“

sta najgotovješi zavarovalnici proti požaru,
strelji, vlamu in vsakim drugim nezgodam.

Glavno zastopstvo za Goriško
in bivšo Kranjsko ima

Hrovatin Ksist v Gorici,

Viale XXIV Maggio št. 11 prej ul. Treh Kraljev (blizu sodnije).

Tvrška A. KOMEL

Gorica - Trg Sv. Ant. 5
(blizu „Zvezde“).

Priporoča svojo bogato zalogo le
prvovrstnega jedilnega in kolonijal-
nega blaga, moke, koruze in ovsu.

Na debelo! Na drobno!

Največji slovenski denarni zavod

Tržaška posojilnica in hranilnica

reg. zad. z om. poroštvom uraduje v lastni hiši

v **TRSTU, ulica Torre bianca št. 19, I. nad.**

Sprejema navadne hranilne vloge na knjižice, vloge na tekoči račun in vloge za čekovni promet,
ter jih obrestuje po 4 %, večje in stalne vloge po dogovoru. — Daje posojila na vknjižbe, menice,
zaslave in osebne kredite. — Obresna mera po dogovoru.

Uradne ure za stranke od 9. do 13. ure in od 16. do 18. ure.

Ob nedeljah in praznikih je urad zaprt. - Telefon števil. 25-67.

Goriška ljudska posojilnica

vpis. zad. z omej. jamstvom

Via Carducci 7. I. - GORICA - Lastno poslopie.

Križišče tramway-a. - Telefon št. 162.

Najstarejši slov. denarni zavod v Gorici. - - Ustanovljen leta 1883.

Obrestuje navadne hranilne vloge po $4\frac{1}{2}\%$, davek plača zavod sam. - Na odpoved vezane vloge obrestuje po dogovoru najugodnejše. Sprejema vloge na tekoči račun. - Daje svojim članom posojila na vknjižbe, menice in zastave, ter jim olvarja pasivni tekoči račun.

Uradne ure za stranke od 9-12 in od 15-17. - Ob nedeljah, praznikih in sobotah pop. je urad zaprt.

KLEMENTINA PREGL

klobučarka

Gorica - v Raštelu 28

Velika in staroznana trgovina z moškimi KLOBUKI, trdimi, mehкими in slamniki, KAPAMI od priproste do najfinejše vrste.

Postrežba solidna. :: Cene zmerne.

Restavracija "Central" v Gorici

v hiši „Centralne pos.“ Corso G. Verdi št. 32

Izborna kuhinja, najboljša vina.

Krasni saloni za goste :: :: ::

Za obilen obisk se priporoča

restavratorka

Josipina Podgornik.

Alojzij Bonnes

avtoriziran inštalater za vodovode, za plinovode in elektrovode, za telefone in klosete, kopališča itd.

v Gorici, Via Carducci,
nasproti „Montu“

Prodaja električne žarnice in druge predmete po zelo nizkih cenah ::

Slov. Kmetijsko društvo

s sedežem

v Gorici, ulica G. Carducci 7
levo na dvorišču, ali S. Giovanni 6,
desno na dvorišču, I. nadstropje.

Ima v zalogi, v ulici G. Carducci št. 7. II, dvorišče, vedno različne kmetijske potrebščine. kakor umetna gnojila, sredstvo zoper razne rastlinske škodljivce, razno kmetijsko orodje itd.

Ivan Lutman

trgovec z usnjem

Gorica - Raštelj 25 - Gorica

Priporoča svojo trgovino, založeno z najboljšim usnjem in s čevljarškimi potrebščini. Družinski gospodarji dobe v zalogi prvovrstne podplate in zgornje usnje za vsakdanjo rabo, kakor tudi najfinejše vrste. - Kupuje kože kun, lisic, zajcev itd.

Cene zelo nizke!

OO OO

Cene zelo nizke!

VELIKA ZALOGA ALUMINIJASTE POSODE
ANDREJ GOLJA v Gorici

Piazza della Vittoria (na Travniku) 22

Zaloga vsakovrstnih kuhinjskih lesnih izdelkov, kakor: škafov, orn, sit, rešet, stolic, solnic, pletenih košev, jerbbasev, sejalnikov itd.

Cene zelo nizke. ■ Cene zelo nizke.

ANTON JARC
KROJAČ

Gorica, Via del Corno št. 13

Najfinejša krojaška delavnica,
ki izdeluje moške obleke
po najmodernejših krojih.

Največja manufakturna trgovina
v Gorici

RUGGERO VENUTI

GORICA - Corso G. Verdi 19 (lastna hiša)

Telefon št. 95

Bogata zaloga volne, domače in inozemske tkanine, bombaževine za gospode in gospe, velika zaloga platna, perila vsake vrste. - Vsakovrstna svila, žamet itd. - Tepihi, linoleum, preproge, zavese. Volna, žima in perje za štramace, sploh vse blago za neveste

Velika ugodnost! Največja točnost!

Gostilna „Pri Krancu“
v Gorici na Senenem trgu

Domača gostilna z izvrstnim domačim belim in črnim vinom in izborno kuhinjo. Postrežba domača Snaga vzorna. Na razpolago so konjski hlevi z vel. dvoriščem.

Za obilen obisk se priporoča
rojakom v mestu in na deželi

Lojzka Kranc.

R. PICH - Gorica
Piazza Vittoria 23 (Travnik)

Velika zaloga najmodernejših stvari zadnje novosti. • Perilo za gospode. • Majice za gospe in otroke. • Perilo za novorojenčke.

Šivilje dobe vse potrebščine za njih rabo.

LEOPOLD ZAKRAJSEK

GORICA - Corso Giuseppe Verdi št. 15 - GORICA

Drobnina, galanterija, igračke, steklo, porcelan, aluminij, zimski opanki, sandali, čevlji iz platna in sukna, itd. itd.

CENE ZMERNE

CENE ZMERNE

M. U.
Dr. ALFONZ SERJUN
v Tolminu

Sprejema v lastni hiši poleg
nekdanjega gasilnega doma

zdravljenje živčnih bolezni
z električnim tokom. Uspešno
zdravljenje z ultravijoličnimi
žarki zlasti proti slabokrynosti,
skrofulozi, pljučnim katarjem,
ter zakasnelemu razvoju v nežni
otročji dobi

Jedini domači in najboljši zobozdravniški
in zobotehnični ambulatorij, kjer se
izdelujejo vsa zobovja vseh vrst v kavčuku
in zlatu po najnižjih cenah

Popravila v najkrajšem času.

G. CARLOTTO - Gorica

Piazz Cavour (Stari trg) št. 3
Telef. št. 137.

Izbrana zelenjadna in travniška semena.
Zaloga semenskih žit in umetnih gnojil

Prodaja na drobno in na debelo.

Slovenská slikarja

BRATA CEJ

GORICA - Via Ascoli šte. 5 - GORICA

Prevezemata vsa slikarska dela z oljem
in firnižem. Slikata spalne sobe,
kubinke, šolske zgradbe, cerkve itd.

Delo lično in okusno.

MIRODILNICA (drogerija)

„DIANA“

Gorica - Via Rastello št. 27 - Gorica

PODRUŽNICA

Piazza Ed. de Amicis (na Kornju) 12

Zaloga raznovrstnih kemičnih proizvodov -
medicinalnih zelišč - suhih in oljnatih barv -
firnežev - čopičev - ščeti - toaletnega in
navadnega mila - cevi in drugih izdelkov
iz kavčuka - i.t.d. i.t.d.

Blago prvovrstno, cene zmerne, postrežba točna
in solidna za karjamči in se cenj. odjemalcev
in slavnemu občinstvu priporoča :

Anton Mervič
lastnik.

Staroznana trgovina s klobuki

JOSIP FON

Gorica, Semeniška ul. (Via Seminario) 6

Bogata izbira navadnih in najfinejših klobukov
za dečke in odrasle, mehkih slamnikov in kap.

Domača solidna tvrdka.

Trgovina z jedilnim blagom

Kodrič Angel

GORICA - Via Morelli št. 4 - GORICA

Priporoča se slav. občinstvu v mestu
in na deželi za obilen obisk

Blago vedno sveže. Postrežba prav dobra.

Tvrška
„Vinoagraria“
Piazza della Vittoria št. 4 (Travnik)

PRODAJA : semena, vinogradniške, kletarske, čebelarke in kmetijske potrebščine priznane najboljše kakovosti. **POPRAVLJA** : bolna vina in daje nasvete iz celokupnega kmetijstva. **POSEBNOST** : mali in veliki posnemalniki za mleko.

JUST UŠAJ,
agronom.

Zobozdravnik
Dr. Lojz Krajgher

SPECIJALIST ZA BOLEZNI
V USTIH IN NA ZOBEM,
SPREJEMA ZA VSA ZO-
BOZDRAVNIŠKA IN ZO-
BOTEHNIŠKA OPRAVILA

v GORICI na Travniku št. 20.

Društvo Italijanskih razstrelivnih tvarin
„Prométhée“

GENOVA - Galleria Mazzini I. - Tel. 13-28

Razstreljivo „Prométhée“ je največje vrednosti.
IZDELEK STALEN - MOČAN - GOTOV.

Trojno močnejše piričnega praha v enaki množini. Nadomešča dinamit. Že nad 25 let široko vpeljan po Italiji in Italijanskih kolonijah. Prvo eksplozivno varnostno sredstvo izdelano v Italiji. Ni izdelano z ostanki vojne.

Zažigalne tvarine vseh vrst, kapselni, pritikline minam

GIUSEPPE CULOT

Gorica - Raštelj št. 2 - Gorica

Zaloga : drobnjave, igrač in svetih predmetov

Posebnost : športni predmeti.

Knjige, papir, pisarniške potrebščine, gramofone, plošče in pritikline k gramofonom. Slike in umetniške predmete, kakor : gosli, mandoline, kitare, čelo, pihala, klavirje, ter vse športne priprave se dobe pri staroznani tvrški

WEHRLE & SIN

GORICA - Corso G. Verdi 30 - GORICA

Popravljalnica za stilografična peresa, godbene inštrumente in Tennis - rakete.

Priporoča svojo veliko zalogo vsakovrstnega blaga in sukna za moške in damske obleke -

veliko izbero moškega in ženskega perila ter vse potrebščine za neveste - zmeti - blazine - odeje ter vsake vrste platnenega blaga, itd. itd. itd.

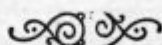

Manufakturna trgovina

FELBERBAUM & ROLICH

GORICA

Corso G. Verdi 7 :: Corso G. Verdi 7

P. n. lastnika se priporočata slav. občinstvu na deželi in v mestu :: :: za obilen obisk :: ::

Na debelo!

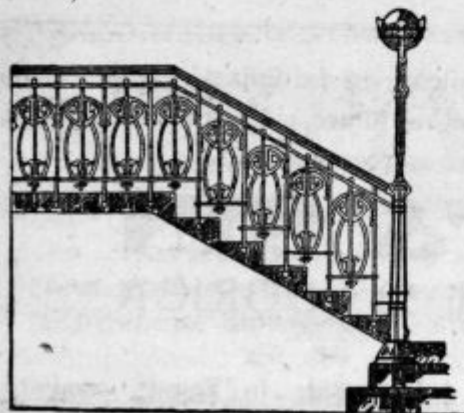
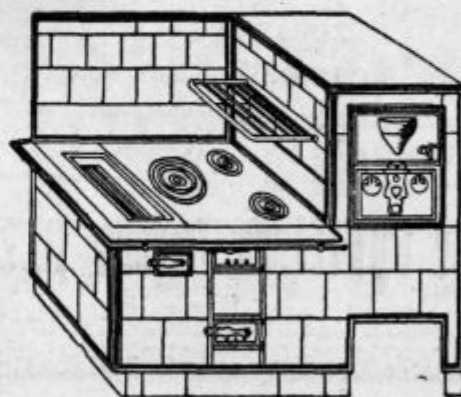
Na drobno!

JOSIP ŠTRUKELJ

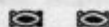
Gorica - Piazza Cristo 1.

Priporoča sl. občinstvu v mestu in na deželi svojo

stavbeno ključavničarsko
DELA VNICO

Izvršuje vsa v to stroko spadajoča dela najsolidnejše in po najnižjih cenah.

ZOBOZDRAVNIŠKI ATELJÉ

ROBERT BERKA

bivši asistent gosp. Dr. Pikla, zobozdravnika v Gorici

ORDINIRA: od 9-12 in od 2-6

na Corsu G. Verdi št. 36, I. nadstr. - Gorica

LEKARNA PONTONI v GORICI PRIPOROČA:

aromatično esenco

„MARCANTONIO“

Zdravilo, ki se pridobiva z destilacijo iz aromatičnih alpskih zelišč. Z izbornim uspehom se rabi zoper bruhanje, zlasti pri slabostih in nosečnosti. Olajša takoj bolečine v trebuhu, glavobol in umiri živčevje pri nervoznih in histetičnih napadih. **CENA STEKLENICI L. 3.50.**

JERUZALEMSKI BALZAM (Rabarberova tinktura)

Ta TINKTURA, ki se dobi iz kitajskih rabarbere in drugih medicinskih rastlin, ki je pravi balzam za tiste, ki trpijo na želodčnih boleznih. Zlasti dobro deluje pri slabi prebavi, popravi kmalu tek in se z uspehom rabi že dosti let pri različnih bolečinah želodca, kakor tudi pri hemorojdih. Pije se: 2-3 krat na dan po 1 žličko, samo ali na vodi. **CENA L. 4.-**

Zaloga v lekarni.

Zaloga v lekarni.

G. B. PONTONI - Gorica, Via Rastello

G. PRIMAS

GORICA - Via Garibaldi 18 - GORICA

C. C. I. Gorizia 616 - Telefon 232.

ZALOGA: Karbita - olja - bencina.

ZASTOPSTVO: dvokoles „Legnano“ in „Volsit“ usnjatih pasov za trzamisije v vseh merah. - Gumijeve plašče in vseh pritiklin.

Na drobno! Na debelo!

FRANC KRALJ

edina odlikovana tovarna kisa

v Gorici, Via Cappuccini št. 9,

ki izdeluje najboljši alkoholni kis po novi odredbi. - Priporoča se slav. občinstvu in trgovcem na deželi.

Blago prvovrstno. - Cene zmerne.

T. K. D.

Tržaška kmetijska družba, Trst

Kmetijske potrebščine.

Semena, umetna gnojila,
kmetijsko ročno in vpre-
žno orodje in stroje. -
Vse blago zajamčeno
in izbrano od najboljših
tu in inozemskih tvrdk.

T. K. D.

Tržaška kmetijska družba v Trstu

Centrala: Via Torrebianca, 19

Podruž.: Via Raffineria, 7

Telefon št. 44-59.

ODLIKOVANA TVRDKA

IVAN TEMIL

GORICA - VIA CARDUCCI 6 - GORICA

BRUSAR IN NOŽAR

PODRUŽNICA: Corso G. Verdi 40
Nožarnica „SOLINGEN“

Prodaja toaletnih predme-
tov najboljših tovaren -
bergamaskih osel za bru-
šenje kos. - Delavnica na
električno gonilno silo z
bogato zalogo nožev,
škarij, brivnih britev, naj-
elegantnejših žepnih no-
žev, ter sploh vseh rezil.

Brusi brivne in žepne nože, mesarske
in knjigoveške nože, kakor tudi vse
druge nože in rezila.

Za izvršena dela jamči.

FR. PRINZIG

Gorica, Piazza Catterini 10 - Tel. 311

AUTOPREVOZI

Izvršuje vsakovrstno cementno delo, kakor tudi
delo iz umetnega kamena. Zaloga cementnih
cevi, plošč, dimnikov, strešnikov itd. - Izvrši
vsako delo iz cementa po načrtu. - Velika
zaloga cementa „Portland“ nove vrste.

Cene najnižje

M. SUSSIG

GORICA - v Raštelu št. 16

trgovina z lastno mehanično
delavnico vsakovrstnih drob-
nih in debelih **vrvi** (špagata
in štrikov).

Velika zaloga moških klobukov.

Odlikovani zobozdravniški ateljé

ADOLF KOLL

GORICA, Corso Vitt. Emanuele III. št. 11 - I. nadstr.

Posluje od 9. do 12. dopoldne in od 2. do 5. pop.

TEOD. HRIBAR

nasledniki

Gorica - Corso Verdi 32 - Gorica

(Hiša Centralne posojilnice).

Dobro znana manufakturna trgovina
z veliko zalogo češkega platna iz zna-
nih tovaren Regenhart & Raymann,
sukna za moške in ženske obleke,
zaloga perila, odej, zaves, vsako-
vrstnih preprog itd.

CENE ZMERNE!

BLAGO SOLIDNO!

Krainer & C.º

Gorica, Via Rastello N.º 19

Velika zaloga železnin,
kovin in železnih tramov
(traverze) - vsakovrstnega
orodja, kos, brusov - po-
ljedelskega orodja - žele-
znih peči - štedilnikov -
kuhinjskih potrebščin itd.

Staroznana tovarna tehtnic, utež in mer
GIUSEPPE FLORENZ & C.º
 v TRSTU - Via Giuseppe Vidali 9, Telefon 13-64
 z bogato izbero utež in mer tu-in inozemskih
pravilno žigosanih (cementiranih) tehtnic

Sprejemajo se popravila vsakovrstnih tehtnic po zmernih cenah — Tekom
 99 99 popravljanja posodimo druge tehtnice popolnoma brezplačno 99 99

Klobučar

L. LARISE

Gorica, Piazza Cavour št. 2 (prej Piazza Duomo)

Bogata zaloga navadnih in najfinejših klobukov, mehkih in trdih kap in slamnikov.

Cene nizke. :: Postrežba točna.

Pozor! Zaloga vina! Pozor!

VINARSKA ZVEZA

v GORICI - Via Formica 1
 (tik Kornja)

prodaja pristna domača vina.

Cene najnižje! :: Postrežba točna.

Kmečka Banka

reg. zad. z omej. zav.

v Gorici, Piazza de Amicls, prej Korenj 12

Sprejema hranilne vloge ter jih obrestuje po 5⁰/₁₀₀, večje in na daljšo odpoved vezane vloge po dogovoru. - Dovoljuje posojila na vknjižbo in poroštvo pod ugodnimi pogoji.

Gostilna

Prinčič

Gorica, Via Nazario Sauro šte. 18
 (prej ul. Dogana - nasproti sodnji)

Toči pristna domača vina : vipavca, brica, teran, rizling. - Domača kuhinja. - Sobe za prenočišča.

Priporočata se meščanom in deželanom udana
 Karol in Polda Prinčič.

Zobozdravnik

Dr. Lambert Mermolja

specijalist za zobne in usne bolezni sprejema

v Gorici na Travniku št. 5, II. nad.

GIUS. MASSIG

MANUFATTURE

GORICA - Corso Gius. Verdi št. 18 - GORICA

Bogata zaloga svilenin, volnenin
in bombaževin. - Moško blago
domačega in tujega izdelka. -
Platno za neveste, volna, žima,
perje itd.

Bogata izbiera.

Okusno.

Cene primerne.

KOŽUHOVINE

Edoardo Perinzig

Eredi

GORICA - na Kornu št. 8 - GORICA

Velika zaloga kožuhovine lastnih izdelkov. - Stroje
in barva kože vseh vrst. Velika izbiera naravnih kož.

Kupuje vsakovrstne kože kakor: lisičje,
zajčje, kun, podlasic, vider, i. t. d. i. t. d.

Ne pozabite na staro
domačo tvrdko

JAKOB ŠULIGOJ

Gorica, Via Carducci št. 19
(Gosposka ulica)

Najfinejše švicarske ure vseh vrst, zlatenine in sre-
brnine po najnižjih cenah. - Kupuje in zamenjuje
vse stare ure. Zlato in srebro plačuje po najvišji cenl.

Popravila precizna in točna

Dobroznan domač steklar

A. KOREN - nasl. - Gorica

GOSPOSKA ULICA šte. 4

Velika zaloga: šip, steklenic, kozarcev, krožnikov, skled, petrolejk, šalic, zrcal
nožev, vilic, stekel, naloženih porcelanastih predmetov.
Bogata izbiera okvirjev za podobe od preprostih do najfinejših.

Lastna steklarska delavnica.

:-:

Postrežba točna.

Krčma
Ivan Pavlin

prej v Oslavju, sedaj v Gorici
Viale XX Settembre šte. 48

streže s prvovrstnim pristinim belim
in črnim briškim vinom. Zbirališče
rojakov iz Gorice in iz goriških Brd.

IVAN KERŽE
v TRSTU

VIA S. GIOVANNI šte. 1

ima v lastni zalogi vse kuhinjske
potrebščine iz aluminija, emajla,
kositra, porcelana, zemlje itd. ter
lesne izdelke t. j. sита, škafe, krogle
za igre.

HENRIK VOUK

ključavničar in mehanik
v GORICI, ulica C. Favetti št. 9
(prej ulica Vetturini)

Prevzema stavbarska dela.
Izdeluje štedilnike, železne
ograje, ključavnice, ključe,
sploh vsa v ključavničarsko
stroko spadajoča dela ::

Zaloga prvovrstnih stiskalnic
za grozdje in drugih strojev.

Delo trdno. Cene zmerne.

 JAKOB BEVC - urar
TRST

Campo S. Giacomo 5
FILJALKA S. M. Maddalena Sup. št. 1
urarna in zlatarna.

Zlato kupuje v vsaki množini po najvišjih cenah.
Krone plačuje višje kot vsi drugi. — Zaloga
raznovrstnih ur in zlatenine.

MIRODILNICA

KAROL VOLPIS

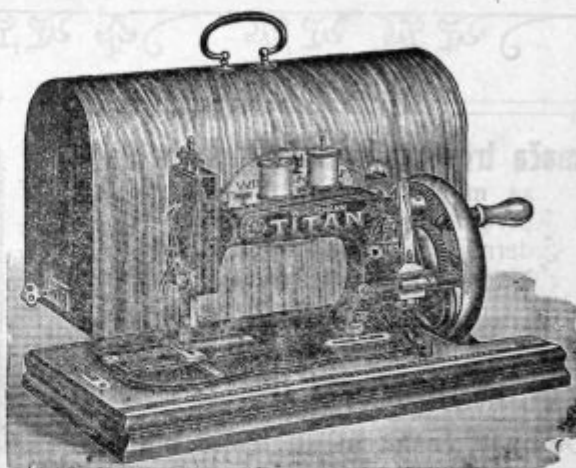
Gorica, Via Carducci št. 15

ZALOGA NA DEBELO IN NA DROBNO: droži,
oljnatih in navadnih barv,
zdravil, firnežev, čopičev, kat-
bolija, katramina, špiritov itd.

Elija Čuk - Gorica

Šivalni stroj „Winselman-Titan“, dvokoles
„Bianchi“ in „Atena“, orožje in municija.

Pascul & Ullrich

Gorica - Corso Verdi 24 - Gorica
v „Trgovskem domu“

Krasna in bogata trgovina z manufakturnim in modnim blagom vseh vrst.
Zaloga izgotovljenih oblek.

↻ Lastna krojačnica **↻**

NA DROBNO! ∴ NA DEBELO!

ZOBOZDRAVNIŠKI ATELJÉ ustanovljen leta 1892

RUDOLF KOLL

odlikovan z najvišjimi odlikovanji iz Londona, Pariza, Dunaja, Gorice, Vidma in St. Luisa.

Sprejema od 9-12 in od 14-17. - GORICA, Via Arcivescovado 1 (vhod Via Stretta)

Domača trgovina manufakturnega blaga

za moške obleke združena z
prvovrstno krojačnico najmo-
dernejšega kroja - konfecijsko
blago domačega izdelka ..

Brata Zotter

Gorica, na Travniku 17, (Piazza Vittoria)

Domače, češko in angleško blago.

Cene zmerne! : : Cene zmerne!

Restavracija

„PRI ZLATEM JELENU“ GORICA - pred nadškofijo

Shajališče meščanov in okoličanov. Toči najboljša črna
in bela vina vipavska in briška vina, kraški teran in pivo

Izborna kuhinja.

Sobe za prenočišče. Snaga vzorna. Postajališče avto-
mobilov, ki vozijo v Bovec, Cerkno, Tolmin in Idrijo.

Za obilen obisk se priporoča

Alojzij Vida, restavrater.

Tovarna dežnikov in soln-
čnikov z zalogo kap na
debelo in na drobno

Marija vd. Bertoli

Gorica, Raštel št. 18.

Cene brez konkurence.

Just Martinis brivec

Gorica, Via Stretta 1,

(nasproti davčne izterjevalnice)

se priporoča meščanom in okoličanom.

V zalogi ima vedno lasulje. Delavnica z lasmi.

CENTRALNA POSOJILNICA

Corso Verdi 32, I. nad. - GORICA - Corso Verdi 32, I. nad.

Hranilne vloge se obrestujejo po $5\frac{1}{2}\%$, večje vloge po dogovoru. - Davek plača posojilnica. -
Posojila se dajejo na vknjižbo po $6\frac{1}{2}\%$, na menice po 7% . Od vseh posojil plača davek stranka.

Uradne ure : vsak dan razen nedelj in praznikov od 8 - 12, pop. od 3 - 5-
Ob sobotah popoldne je urad zaprt.